

Tijdschrift voor veeartsenijkunde en veeteelt

<https://hdl.handle.net/1874/258975>

WNC 953

TIJDSCHRIFT

VOOR

VEEARTSENIJKUNDE EN VEETEELT,

UITGEGEVEN DOOR DE

Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde
in Nederland.

ONDER REDACTIE VAN:

D. F. VAN ESVELD, **Dr. L. J. VAN DER HARST,**
Leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool. Leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool.

J. B. H. MOUBIS,
Paardenarts 1^e klasse.

ZEVENTIENDE DEEL.

BIBLIOTHEEK
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

UTRECHT,
J. L. BEIJERS.
1890.

Gedrukt bij G. J. THIEME, te Arnhem.

INHOUD VAN HET ZEVENTIENDE DEEL.

Veeartsenijkunde.

	Bladz.
Acute miltzwelling, door H. J. H. STEMPEL	1
Eene verloskundige tang, door H. VAN DER LINDEN. (Met plaat)	3
Vergroeiing van het ostium externum bij eene vaars, door D. KRUIJT	10
Abortus tengevolge van trauma, met complicaties, door T. A. L. BEEL	12
Bijdrage tot de kennis der werking van creoline, door T. A. L. BEEL	18
Bijdrage tot de diagnostiek van kreupelheden, door T. A. L. BEEL	22
Eenige gevallen van koliek bij het paard door textuurver- andering, door H. J. CRAMER	24
Kalfziekte, door F. W. VAN DULM	29
De beteekenis der bacteriologische onderzoekingsmethoden, voor de praktijk der Geneeskunst en Veeartsenijkunst, door M. STRAUB, Officier van gezondheid 2 ^e kl.	123
Winterbeslag, door J. L. G. CAYAUX. (Met plaat.)	136
Hydrochloras cocaïni in de vétérinaire chirurgie toegepast, door V. J. J. VAN HINSBERGH	141
Bijdrage tot de diagnostiek van abnormale kiezen en de ver- wijdering van de zesde kies bij het paard, door W. J. STÜVEN. (Met plaat).	145
Extra uterine zwangerschap bij een varken, door T. A. L. BEEL. (Met plaat)	147
Behandeling van miltvuur, door denzelfden	149
Verslag van de keuring van vee en vleesch in de gemeente Utrecht, gedurende het jaar 1889, door K. HOEFNAGEL	151
Mededeelingen uit het physiologisch-pathologisch Laborato- rium van 's Rijks-Veeartsenijsschool te Utrecht, door J. K. F. DE DOES	156
Oprispen van gassen uit maag en darmkanaal bij een paard, door H. WOLTERS	161
Over ontarding van periphere zenuwen bij dieren, door dr. H. J. HAMBURGER	189
Tabes dorsalis bij een hond; door denzelfden	193
Krop-operatie bij duiven, door K. BÜCHLI	163
Mededeelingen uit de praktijk, door v. D.	164
Castratie, door C. MAZURE en A. L. J. GOETHOLS	197
Carbol (?) vergiftiging bij het rund, door T. A. L. BEEL	200
Verslagen omtrent de keuring van vee en vleesch aan het Abattoir te Amsterdam, door D. v. D. SLUIS	203
Mededeelingen uit de practijk, door T. A. L. BEEL	213

ACUTE MILTZWELLING,

DOOR

H. J. H. STEMPEL.

Eene koe, volgens de meening van den eigenaar door de met haar weidende koeien in de sloot gestooten, bleek, niettegenstaande zij dadelijk op het droge werd gehaald, toch reeds dood te zijn. De slager, die het dier afslachtte, vond eene zeer gezwollen en vergrootte milt, waardoor het vermoeden bij hem opkwam dat de koe aan miltvuur was gestorven.

Het klinische beeld der milt rechtvaardigde dit vermoeden.

Op de uitwendige vlakke der milt liepen van uit den hilus drie, ongeveer een halve centimeter buiten de oppervlakte uitstekende, een pink dikke vaten. Bij het doorsnijden vloeyde de pulpe overvloedig uit; zij was niet teerachtig en kleverig maar dun en bleef niet aan het mes hangen. Het mikroskopisch onderzoek naar miltvuurbacillen had een negatief resultaat.

De longen, sterk luchthoudend, waren bleek van kleur en bevatten weinig bloed. Bij het doorsnijden ontsnapte de daarin aanwezige lucht en vielen zij in elkander. Enkele kleinere luchtpijptakken en bronchiën waren verstopt met modder, hier en daar met fijne groene deelen van waterplanten vermengd.

Het hart, dat reeds geducht met het mes van den slager had kennismemaakt, bleek in diastole te zijn blijven stilstaan. Dikke, zwartgekleurde bloedstolsels vulden de holten. Tegen den achterrand van de linker kamer, op de onderste

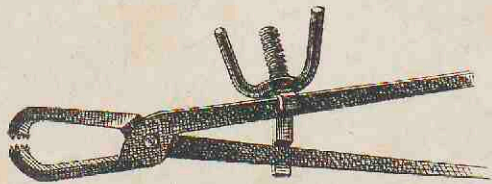
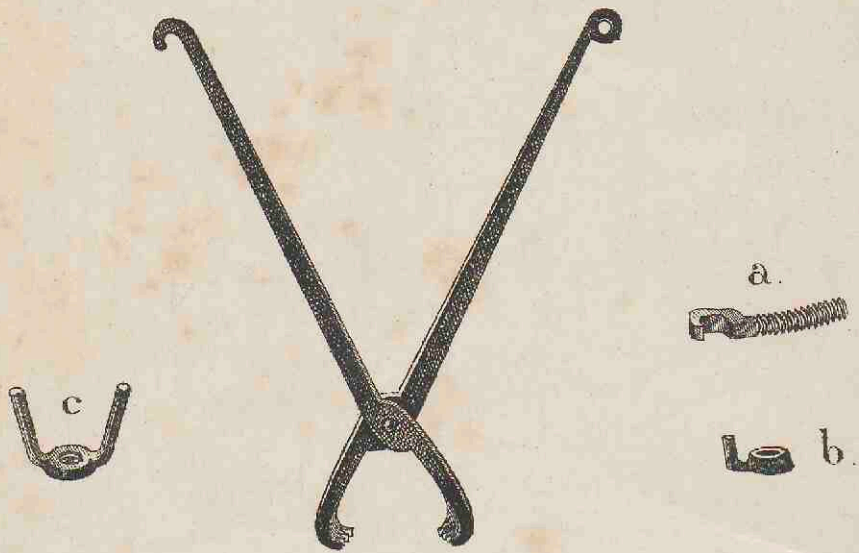
helft, bevond zich een zacht gezwel, dat 3 à 4 centimeter in de kamer uitstak, naar de punt van het hart in dikte afnam en in het geheel plus minus 6 à 7 centimeter lang was. De oppervlakte van dit gezwel was ruw en dof, door daarop zittend vezelstof-neerslag, dat in dunne laagjes en stukjes kon weggenomen worden. Enkele van die vezelstofdraadjes en plaatjes waren nog met steeltjes aan de oppervlakte verbonden. Bij het openen van het gezwel bleek de inhoud te bestaan uit een dikke roomachtige, niet stinkende etter. De inwendige wand van het gezwel was oneffen en ruw. In den achtersten rand van het hart, die wat verdikt was, waren, vooral op doorsnede, vele zogenaamde peesvlekken te zien.

Wat nu aanleiding heeft gegeven tot de vorming van dit abces is mij onbekend, waarschijnlijk is eene myocarditis, door een traumatische oorzaak opgewekt, daaraan schuld. Overblijfselen van een vreemd lichaam zijn in den inhoud van het abces niet gevonden en daar het hartezakje niet meer aanwezig was, kon niet nagegaan worden of daarin ook een litteken te vinden was.

Wat den plotseligen dood der koe betreft, ik meen die te mogen toeschrijven aan het vormen van een trombus in een der vaatjes van de hersenen en meer bepaaldelijk in die der ademhalings-centra, want tot het afgeven van vezelstofdeeltjes en het medevoeren daarvan in de bloedbaan bood het gezwel, zooals reeds is opgemerkt, voldoende gelegenheid aan.

Verder dient vermeld te worden dat het miltweefsel niet ziekelijk veranderd was.

Miltzwellingen kunnen, behalve bij infectieziekten, ook voorkomen bij chronische circulatiestoringen — die in dit geval waarschijnlijk wel zullen bestaan hebben — maar zij berusten dan veelal op hypertrophie van het miltweefsel en hyperplasie van de lijmphatische elementen; nu in dit geval, zoo als reeds vermeld is, de milt geene ziekelijke veranderingen in haar weefsel aanbod, ben ik geneigd de

Schaal $\frac{1}{2}$
VREEKE del.

miltzwelling als eene acute te beschouwen en de oorzaak daarvan te zoeken in het plotseling ophouden der ademhaling en in stilstand van het hart, waardoor het nog vloeibare bloed voor een gedeelte in de milt is opgehoopt en teruggebleven.

Dat plotselinge hersenschudding, z. a. die bij het bewusteloosmaken der slachtdieren bij het kollen of door den nekslag, wel eens aanleiding kan geven tot miltzwelling is, naar ik meen in het abattoir te Berlijn, een paar malen waargenomen.

Of de hersenen iets bijzonders hebben aangeboden, kon niet worden nagegaan, daar die organen bij het afhakken der hoornen voor het grootste gedeelte vernietigd waren. De spieren waren dof glanzend en murw.

Utrecht, October 1889.

EENE VERLOSKUNDIGE TANG,

DOOR

H. VAN DER LINDEN.

(Met plaat.)

In het jaar 1884 is door mij bij de verloskunde een nieuw instrument in toepassing gebracht, dat mij sinds dien tijd, en elk jaar meer, zoo uitstekend bevalt en door mij met zooveel succes toegepast wordt, dat ik hoop vele mijner collega's van dienst te zijn door hen in ons tijdschrift er mede bekend te maken.

Voor eenige jaren is het met hetzelfde doel door mij op de Algemeene Vergadering vertoond, waarvan de notulen (23ste Algem. Vergadering) aldus gewagen: „vele der aanwezigen zijn het, wat de aanwinst voor de Embryotomie betreft, met den spreker niet eens”.

Dit deed mij besluiten de beschrijving niet direct in het tijdschrift te plaatsen, maar eerst zelf de ervaring op te doen of het instrument practisch nuttig was, en nu mij dit in eene drukke verloskundige praktijk, vijf jaar lang gebleken is, hoop ik dat het nu eene betere ontvangst zal hebben dan op die Algem. Vergadering.

Het is eene schroef, welke, vastgezet op de armen der verloskundige tang, dienen moet om de bekken tot elkander te draaien en daarmede dat gedeelte van 't kalf, binnen de losgemaakte huid, wat met die bekken vastgehouden wordt, af te knippen.

Met eenige oefening geschiedt deze bewerking zeer vlug; de verloskundige zet de tang aan, een stevige helper draait de schroef dicht en is ze aan, d. w. z. zijn de bekken geheel op elkander, dan trekt men de stukken er uit; wanneer men beoogt om eene embryotomie zoo *spoedig* mogelijk te termineren met de minst mogelijke pijn voor 't moederdier, m. a. w. zonder dat hevige trekken, dan bereikt men langs dezen weg vrij wel zijn doel.

De tang is eene zoogenaamde groote tang van stevige constructie, de stangen zijn tot aan den nagel 52 cM. lang, de eene stang eindigt met een ring, de andere met een omgebogen stompen haak, om een touw, in den ring vastgemaakt, telkens gemakkelijk om dien haak heen te kunnen slaan; de bekken zijn van den nagel af 15 cM. lang, de tanden zijn diep ingevijld en scherp en zoodanig aangebracht dat elke boventand met den communiceerenden ondertand het mechanisme van een schaar vormt; de bekken zijn aan de vier hoeken stomp gevijld, om bij het inbrengen en het voelen of de tang goed staat, de weeke handen aan deze niet te kwetsen.

De schroef bestaat uit drie stukken:

a. een vaarschroef, waarvan het ondereinde om een stang der tang sluit; om het dichtdraaien te bespoedigen is de schroefdraad vrij grof;

b. een ring met omgebogen haak, waarvan de ring om

den draad der vaarschroef gaat en de haak om de andere stang der tang grijpt;

c. een handvatsel met twee krukken en in 't midden daarvan een moerschroef; aangedraaid zijnde komt deze ten slotte vast op den ring, bij verder draaien worden de bekken met enorme kracht tot elkander genepen en knijpt zij alles, wat daartusschen zit, volkomen af; het uithalen geschiedt nu bij eenig draaien van de tang gemakkelijk.

Ieder veearts weet, dat men, de school verlatende, vrij goed op de hoogte is, of dit tenminste kan zijn, van de wijze waarop een kalf in een fantome ontleed wordt; het grootte verschil dat er echter bestaat tusschen het barend moederdier en het fantome doet het betreuren, dat er voor de a. s. veeartsen zoo weinig gelegenheid is om zich te bekwamen op natuurlijk kunstmatige verlossingen. Vele jongelui zijn niet in de gelegenheid zulks, b. v. in de Paaschvacantie, met a. s. collega's te doen of het er van af te zien en doordat de veehouders in en om Utrecht liever verkiezen particuliere hulp te betalen dan de hulp der school gratis in te roepen, gingen er in mijn tijd wel veeartsen de praktijk in zonder ooit eene kunstmatige verlossing gezien, nog veel minder gedaan te hebben; hetzelfde was het geval met het zien of het inbrengen van een omgestulpten uterus; het staatsexamen eischt nu ten minste, dat de candidaat twee kunstmatige verlossingen gedaan heeft.

Zou waar, „niet sterk zijn”, „niet kunnen uithouden” enz. enz. als reden opgegeven wordt, ongeoeffendheid niet dikwijls de oorzaak zijn dat zoo menige veearts zich van het doen van verlossingen onthoudt; niet allen toch zijn zoo gelukkig zich geplaatst te zien in groote steden met ruime toelagen, zoodat zij de inkomsten der verlossingen kunnen ontberen; en wat heeft men te platte lande niet veel voor met de andere praktijk, wanneer een veehouder den veearts ook voor de verlossingen kan halen; daarbij is bij mij de betaling contant en ruim genoeg ter voldoende belooning van den arbeid. Bovendien, onttrekt de veearts zich aan de verlossingen, dan staat er in zijne

woonplaats spoedig een particulier persoon op, die zich de kunst eigen maakt, eerst bij bureu en familie gratis hulp verleent en zich hierdoor oefent, later zich voor verloskundige uitgeeft; verscheidene hunner verkrijgen een niet te miskennen handigheid, maar het is juist deze handigheid die hen in 't oog van de veehouders meer doen schijnen dan veeverlosser, zij worden ook geraadpleegd voor andere zaken het vak betreffende, de „geoorloofde politiek” is hen in hooge mate eigen en het duurt niet lang of men heeft zich zelf een lastig persoon bezorgd, door de boeren, hetzij willens of onwillens, geacht, maar die oorzaak is dat men aan 't eind van het jaar lacunen in 't grootboek heeft.

Met bescheidenheid vermeen ik, dat de wijze waarop door mij eene embryotomie gedaan wordt, niet zoo vermoeiend is; het missen van zijn nachtrust, en daardoor dikwijls een ongeregeld leven, is wel de grootste schaduwzijde van de verloskundige practijk.

Wanneer mijne hulp ingeroepen wordt bij eene normale ligging, waar het kalf te groot of de moeder te nauw is, wordt eerst gezorgd voor eene goede ligging van de koe, dik in 't stroo en van achteren flink in de hoogte.

Het liefst wordt de verlossing door mij gedaan op de deel of in den middenstal, want de koe schuift wel eens van 't stroo af en moet dan weer opgebeurd worden, men heeft beter de ruimte, geen last van de andere koeien, een drogen vasten bodem, beter plaats voor de instrumenten, enz.

De kling en wat er van 't kalf uit is wordt afgewasschen met lauw water, de voorbeenen worden teruggezet en, gebogen in de handwortels, binnen het osteum uteri gebracht en zoo ver mogelijk onder 't lichaam van 't kalf geschoven.

Nu haalt men den kop; een klein haakje maar met een breed handvat, flinke ruimte toelatende voor twee, desnoods drie vingers, wordt in den neus geslagen en hieraan kan men zelf flink trekken; de kop komt tot aan de oogen, in een van deze slaat men een langeren haak, waaraan een helper trekt en, zijn nu de voorbeenen flink teruggeslagen, zoodat niet de

gebogen handwortels, hetzij een of beide in of buiten het osteum uteri gelegen zijn, dan komt de kop altijd (zeer weinige uitzonderingen bij misgeboorten b. v. daargelaten) tot over de ooren er uit en kan men deze buiten de koe afvillen.

De huid van den hals wordt nu losgemaakt, niet met een spatel, maar met de handen; deze worden met behulp van groene zeep en *warm* water tusschen huid en huidspier ingeschoven; hier zij de opmerking gemaakt dat hiervan door mij een *zeer ruim* gebruik wordt gemaakt wanneer het 't losmaken van de huid betreft, het is aangenaam voor de handen, het maakt de spieren lax en, waar anderen een scherpen haak noodig hebben, laten nu de deelen zich met de handen gemakkelijk verscheuren. Om de vingers te beveiligen bij 't doortrekken van poesjes of bindweefselstrooken trek ik aan beide voorvingers katoenen mofjes, worden deze vochtig dan verliest men ze niet, zoodat vastbinden onnoodig is.

Is de huid van den hals goed los en is de hals zelf met zeepwater goed vochtig gemaakt, dan wordt de tang ingeschoven en de hals in eenmaal door middel van de schroef geheel afgeknepen.

Zoodra de hals verwijderd is, ga ik door de opening der huid om den schouder van 't bovenliggend been los te maken; dit geschiedt hoofdzakelijk met de handen en hier is men vooral in de gelegenheid een ruim gebruik te maken van zeep en warm water en er zijn profijt mede te doen; is de schouder goed los, zoo wordt een flink sterk touwtje om den hals van 't schouderblad gelegd, sterk aangehaald en het voorbeen er uitgestroopt.

Deze methode om een voorbeen te verwijderen bevalt veel beter en gaat veel vlugger dan die om bij de klauwtjes te beginnen, men is dan niet altijd in de gelegenheid om de spieren goed los te maken en er moet vaak veel te hard getrokken worden.

Men wast nu de handen goed af, smeert ze in met zuivere olie en ontweekt het andere voorbeen; de verloskundige trekt aan de huid van den hals, een helper aan het

ontwikkelde voorbeen en in de meeste gevallen, uitzonderingen ook weer daargelaten, komt het kalf tot aan de schoft naar buiten, zoodat men in de gelegenheid is om het overgebleven voorbeen met de eerste rugwervelen en voorste ribben weg te nemen; de ingewanden worden verwijderd en de huid wordt weer met de handen losgemaakt, voorloopig zoo ver als men met de tang overgrijpen kan.

Het nut van de schroef komt nu het meeste uit, de tang grijpt 6 á 7 ruggewervelen vast, binnen is alles met zeepsop goed vochtig, zoodat zij gemakkelijk voortschuift en men ook goed kan betasten of er geen huid tusschen zit, de schroef wordt aangezet, dicht gedraaid en, eenmaal aangezet, worden evenzoo veel rugwervelen met ribben inclusief voor den dag gehaald; met den tweeden greep komt men in den regel tot aan het kruis.

Daar gekomen, worden door mij, na ook weer de huid op de bil van 't bovenliggend achterbeen goed losgeschoven te hebben, de gemeenschappelijke spieren met den scherpen haak losgesneden, het dijbeenshoofd gedesarticuleerd (met een strik-touwtje trek ik dit door), een touw om het dijbeen geschoven, dat achter den grooten draaijer flinke houvast vindt, en bedoeld been evenals voorbeen n°. 1 uitgestroopt.

Een touw met lus wordt door 't ovale gat gebracht en zoodanig aangetrokken dat het vastgrijpt aan den voorrand van 't tegenovergestelde darmbeen, op deze wijze heeft men het bekken er flink tusschen, men heeft voor doorscheuren geen gevaar en één persoon trekt de rest van 't kalf er uit.

Deze wijze van 't kruis te ontleden is veel gemakkelijker zich eigen te maken (geheel zonder gevaar) dan 't doorbijtelen van 't bekken, wat eene groote mate van geoefendheid vereischt, nimmer zonder gevaar is en veel langer duurt.

Slotopmerkingen:

Jonge veeartsen moeten nimmer verzuimen het moederdier op de rechterzijde te leggen. Onder 't werken houden de peristaltische bewegingen geheel of gedeeltelijk op, het voedsel in

de pens begint te gisten en de koe wordt tympanitisch; ligt zij op de rechterzijde, dan kan de pens zich onder de huid gemakkelijk uitzetten, ligt zij op de linkerzijde, dan drukt de pens de overige ingewanden dermate, dat, vooral indien de verlossing eenigen tijd duurt, gevaarlijke constipaties te wachten zijn.

Aan 't kruis gekomen, zet ik dit flink terug, help het moederdier op de knieën en daarna wordt er een klein half uur gerust; deze pauze acht ik voor de koe zeer noodig. Door de normale ligging hoort en ruikt men de pensgassen zeer spoedig ontsnappen, de peristaltiek wordt aangezet en niet zelden gebeurt het, dat wanneer men weer beginnen zal, de koe rustig ligt te herkauwen.

Men zorge vooral voor schoone instrumenten; is men lodger, dan krijgt de juffrouw zoo veel vuile pakken thuis, dat de instrumenten wel eens over 't hoofd worden gezien en septikaemie laat bij eene kalfkoe niet lang op zich wachten.

Eenmaal aan 't werk zijnde, komt men ook zoo min mogelijk in de vagina of in den uterus zelve, men heeft alleen met 't kalf binnen de huid te maken; heeft men een hier voorschreven verlossing dan is dit slechts tweemalen noodig: 1°. om de voorbeenen terug te zetten; 2°. om het tweede voorbeen te ontwikkelen.

De tang wordt door mij dicht ingebracht en eerst dan geopend wanneer ik stuit tegen het deel dat verwijderd moet worden.

Na de verlossing wordt aan de koe door mij toegediend een even smakelijk als doeltreffend excitans n.l. een halve flesch wijn, geklotst met vier eieren en de noodige hoeveelheid witte suiker; met voldoening ziet men het vermoeide dier van dezen drank geheel opkwikken.

Mijdrecht, October 1889.

N.B. Tang met schroef, volgens voorschreven model, kost bij Th. KOOLJMAN, smid te Mijdrecht, f 12.50.

VERGROEING VAN HET OSTIUM EXTERNUM
BIJ EENE VAARS,

DOOR

D. KRUIJT.

Op zekeren nacht werd mijn hulp ingeroepen voor eene vaars, die den vorigen dag 's morgens ongeveer te 6 uur was begonnen met baringsweeën te vertoonen, zonder dat de baring intrad.

De eigenaar kon bij een door hem zelf ingesteld onderzoek geen kalf voelen en meende dat er een draai in 't lijf was (contorsio uteri).

Hij vertelde mij, dat 't dier reeds 14 dagen over tijd was, zoodat ik niet behoefde te denken aan valsche weeën.

Het onderzoek leverde het volgende op:

a. de vagina zeer ruim;

b. op de plaats, waar het ostium externum behoorde te zijn, was eene horizontale plooi, dus dwars in de vagina; deze plooi had op 't aanvoelen veel van spierweefsel.

Na eenig zoeken vond ik aan de ondervlakte der plooi eene opening en spoedig daarna ook eene aan den bovenkant. Ik verwachtte dat een dier openingen en wel de onderste, daar zij er op het gevoel 't meest op geleek, het eigenlijke ostium zou zijn. Alle pogingen om dat pseudo-ostium te verwijden bleken echter vruchteloos. Het was niet mogelijk er meer dan den duim in te wringen. Op de bovenste opening beproefde ik de kracht mijner vingers niet, omdat deze veel meer rigide was.

Door nu gelijktijdig de duim in de onderste en de wijsvinger in de bovenste opening te brengen, kwam ik tot de ontdekking, dat de met de openingen overeenkomende kanalen communiceerden en in een grooteren gang voerden naar het inwendige van den uterus.

Hoewel gedachtig aan de les van onzen hooggeachten

leeraar in verloskunde, de heer WEITZEL, om bij eene sluiting van den moedermond niet te gauw te opereeren, meen ik in dit geval alles te hebben gedaan alvorens de operatie voor noodzakelijk te houden. Immers baatte het aanwenden van narcotisch extract en mechanische verwijding niets; bovendien verminderden de weecën sterk, zoowel in kracht als in aantal. Ik besloot daarom de operatie te beproeven.

Daartoe voerde ik eene bistouri cachée in de onderste opening en bracht die zoover naar boven, dat met den duim de punt in de bovenste opening werd gevoeld; daar, stevig tegen den duim gehouden, werd, door het mes naar mij toe te brengen, het tusschen de openingen zich bevindende weefsel doorgesneden. Het bleek echter, door de groote rigiditeit van den gangwand, welke in den uterus voerde, dat verdere verwijding noodig was. Eenige niet te diepe insnijdingen in alle richtingen leidden tot een gewenscht gevolg; immers kwamen kop en pooten van 't kalf in de geboorte. De vaars verried gedurende de operatie geen pijn, wat ik, door op de bedoelde plaats het mes te gebruiken, ook niet verwachtte. Aan het kalf werd eerst langzaam getrokken, daarna wat harder, doch de extractie bleek onmogelijk; 't kalf was te groot voor het bekken der moeder en dus bleef er niets anders over, dan eene totale embryotomie te verrichten. Ook aan die embryotomie kwam een einde en ik was tevreden. De koe stond na een half uur op en gebruikte wat eten en drinken. Na verloop van 3 dagen zag ik patiënte staan herkauwen; zij gaf volgens den eigenaar goed melk en was zoo gezond mogelijk.

Dit nu was voor hem voldoende om eene verdere behandeling (koud en antiseptisch houden) te weigeren; hij meende dat dit overbodig was. Twee dagen later echter werd de koe ziek en stierf na zeer korten tijd aan gangreen en de gevolgen daarvan.

Ik meen te mogen veronderstellen dat bij een goed vol-

gehouden nabehandeling patiënte zoude hersteld zijn. Ten slotte nog de vraag: Was de bij deze vaars gevonden abnormaliteit van teratologischen aard?

Delft, October 1889.

ABORTUS TENGEVOLGE VAN TRAUMA,
MET COMPLICATIES.

DOOR

T. A. L. BEEL.

Op den 4^{den} Juni 1889 werd mij eene koe ter behandeling aangeboden, met de volgende verschijnselen:

Patiënte had geruimen tijd minder goed gegeten; afwisselend beter en slechter. Bovendien vertoonde zij twee gezwollen achterbeenen van de kroon tot de spronggewrichten, en liep daardoor stijf. Bij voorkeur stond zij met de beenen in 't water. Dit laatste was zoo erg, dat de eigenaar zich genoodzaakt zag haar van den Maaswaard te verwijderen en elders te brengen waar geen water was, aangezien ze anders het weiden geheel vergat.

Eveneens wist de eigenaar te vertellen dat de beide achterkronen herhaaldemalen waren doorgebroken.

Afgaande op de anamnese en de reden waarom mijne hulp was ingeroepen, n. l. kreupelen achter, begon mijn onderzoek natuurlijk daar ter plaatse en, hoewel van een eigenlijk kreupelen geen sprake was, maar meer van een stijven gang, kon alleen oedeem der beenen geconstateerd worden. Bij drukken was wel een deuk te krijgen, maar geen pijnlijkheid te bespeuren.

Aan de kronen was ook niets te zien van vroeger plaats gehad hebbende abcesvorming. Pols, ademhaling, etc. nor-

maal, hoewel de huid dor was met overeindstaande haren, en de blik een zekeren graad van treurigheid bezat.

Terwijl ik bij het onderzoek der achterbeenen achter patiënte kwam te staan, bespeurde ik toevallig dat de staart aan de binnenvlakte vol met vuil zat. Op de vraag of dit door den eigenaar meer gezien was, gaf hij een ontkennend antwoord, en beweerde in de meening te zijn dat de koe drachtig was. De vorige baring was normaal verlopen. Ik liet patiënte naar huis leiden, teneinde inwendig onderzoek in te stellen. — Hierbij werd in de scheede eene breiachtige, stinkende massa gevonden, gelijkende op hetgeen zoo dikwijls afvloeit bij resteerende nageboorte. Het ostium was hard en slechts zoover open dat een dunne pink er nauwelijks kon worden ingebracht. Tevens hing een lap der secundinae er door naar buiten en kon gemakkelijk verwijderd worden. Bij het inbrengen van den pink in 't ostium, kon men waarnemen, dat de doorgang niet horizontaal verliep maar sterk hellend was, juist alsof er iets zwaars achter hing, hetgeen er een zekeren trek op uitoefende. — De rechter flank was gevuld en stak zelfs boven de ribben uit, bij palpatie was zij deegachtig hard, plaatselijk zelfs elastisch, op andere plaatsen verkreeg men bij hard drukken een deuk. Bovendien was deze palpatie pijnlijk voor het dier. De urine, welke afgetapt werd, bleek troebel te zijn en bevatte slijmdraden en etter, hoewel het ettergehalte zeer klein was.

De vermoedelijke diagnose was „rotting der vrucht met bijkomende processen” en overeenkomstig hiermede leek mij een spoedige verwijdering der vrucht noodzakelijk.

Hoe evenwel geprobeerd werd, gedurende een drietal uren, door betten, manipuleeren, etc., ontsluiting te krijgen, alles baatte niets. Dientengevolge werd besloten de eigenaar zelf te laten probeeren om ontsluiting te krijgen. Was het niet dat hij direct zijn doel bereikte, misschien was door het herhaalde prikkelen alleen wel verandering in den toestand te brengen. Ofschoon het hem zeer goed toevetrouwd was, en hij drie dagen lang drie maal daags pro-

beerde, bleek mij den 4^{den} dag dat alles nog was zooals ik patiënte bij het eerste onderzoek bevonden had.

Het inbrengen eener holle sonde (hetgeen uiterst moeilijk was) liet de zaak even duister, aangezien niets afvloeide en het uiteinde enkel rood bevochtigd was en dezelfde lucht verspreidde als de uit de scheede vloeiende, breiachtige massa.

Nogmaals werd de eigenaar ondervraagd en wist hij (zeker omdat de rechter flank zoo dikwijls door mij betast werd) ook nog te vertellen dat patiënte gedurende de dracht daar eens een slag van een paard had gehad. Er was toen eene kleine zwelling opgetreden, die na korten tijd was verdwenen, maar toch van dien tijd af was de groei veel verminderd.

Hoewel daar ter plaatse geen litteeken of iets dergelijks te zien was, vermoedde ik, dat die slag misschien de oorzaak van den dood der vrucht was geweest, met opvolgende rotting. Rectaal voelde zich de baarmoeder gespannen aan, pijnlijk en zeer groot. Van de vrucht was niets te bespeuren. De rechter nier was normaal groot, maar bij druk was eveneens pijn te bespeuren. De flankzwelling was dus geen gevolg van nierversgrooting maar van sterke vulling van den uterus.

Vreemd was het dat de beenzwelling soms geheel weg was, om een dag later weer dubbel zoo erg te voorschijn te komen. Goede raad werd duur en daar de eigenaar opzag tegen punctie der rechterflank, besloten we moeder natuur haar gang te laten gaan, en te zien of, zoo het tijdperk der voldragenheid intrad, misschien verandering zoude komen. (Hier zij nog bijgevoegd, dat Pulv. sec. cornut. $3 \times d.$ 30 gr. geen werking had).

Het einde der dracht was half Augustus.

Op den 18^{den} Juni, dus veertien dagen na het eerste onderzoek, werd mij in allerijl bericht dat de koe zeer slecht was en dien nacht een ongelooflijke buiteling had gemaakt, n.l. over het hoofd, tusschen de stalpalen door. Men had ze meer dood dan levend vinden liggen. Een uurtje later was

ze iets beter en toen traden hevige weeën op, gepaard met steunen, terwijl het hoofd plat op den grond lag. Inwendig onderzocht, was alles nog zooals vroeger, enkel wat meer brei en bloed in de scheede. Ofschoon geen symptomen van baarmoedertorsie aanwezig waren, wilde ik, ten einde raad, ook dit eens probeeren; maar hoe ook gedraaid werd, links of rechts, alles bleef hetzelfde en het ostium even eng. Na deze wentelingen was patiënte zeer verzwakt; zij bleef plat liggen, hijgde, de slijmvliezen waren bleek, de pols zwak, de temperatuur beneden het normale, alle redenen waarom tot slachten besloten werd, aangezien eene incisie van het ostium toch niet meer verdragen werd wegens de groote zwakte. Het vonnis was dus geveld. 's Anderen daags begaf ik mij, gewapend met het sectiemes, naar bovengemelde plaats, mij verheugende in het vooruitzicht iets bijzonders te zullen zien. In dit laatste werd ik dan ook niet teleurgesteld, want patiënte stond springlevend in den stal en at zelfs tamelijk goed. De weeën waren uitgebleven, maar zij was nog steeds slap op de beenen. Na mijn vertrek bij de vorige visite was, terwijl de slager er bij stond, de koe beter geworden; ja de beterschap nam zoo toe, dat ze binnen drie dagen weer in de weide werd gebracht en de dingen die komen zouden werden afgewacht.

Zeven dagen later gewerd mij de tijding dat het dier gestorven was.

Men had de drinkplaats in de weide met palen omheind, teneinde het voortdurend te water gaan te beletten. Daar haar doel niet kunnende bereiken, trachtte zij zich een tennutten droge sloot, waarin veel modder lag, tennutte te maken. (Vermoedelijk vond ze daar verkoeling voor de gezwollen beenen, welke steeds min of meer warm waren(?).) Aangezien deze sloot zeer steile wanden had, was het dier gevallen en met behulp van een paard uit haar benarden toestand verlost. Dadelijk bleef ze vlak liggen en vond men ze 's anderen daags op dezelfde plaats dood.

Sectie: Hoewel het vreeselijk warm was en daardoor eene ge-

heel nauwkeurige pathologisch anatomische beschrijving moeielijk werd, wil ik toch trachten die zoo nauwkeurig mogelijk te geven.

Borstorganen normaal, uitgezonderd eene sterk in het oog springende anaemie, in weerwil van den natuurlijken dood. Hetzelfde geldt voor de spieren.

Bij het afnemen der huid bleek deze in de rechterflank zeer vast te zitten aan het onderliggende weefsel. Er was daar een stevig bindweefselkussen ter grootte van eene kleine hand, en ter dikte van een pink, dat huid en onderlaag verbond. De rechter nier was normaal van grootte, maar verbonden met buikwand en uterus, over een oppervlak van $\frac{1}{4}$ gedeelte der nier. Van de pathologische veranderingen der nier kon geen nauwkeuriger inzicht verkregen worden, aangezien zij, zeker door de hooge temperatuur der buitenlucht, veel geleden had. Zij zag groen, de kapsel was niet meer los te krijgen, de substantie was zeer murw en week. Inwendig was etter te bespeuren, vooral in 't nierbekken. De verbinding met den uterus was zeer innig. Het niervet was bijna geheel verdwenen en wat er nog was had een waterig glasachtig voorkomen. Vreemd was het, dat de aangroeiing der nier aan den buikwand niet correspondeerde met het bindweefselkussen onder de huid. Het laatste lag meer naar achteren. Toch is een nierverwonding tengevolge van een slag wel denkbaar, al is deze ook in de buurt toegebracht. Van een scheur van den buikwand, op de plaats waar de slag was aangekomen, konden geen sporen gevonden worden.

De meeste verandering gaf de baarmoeder zelve te zien. Grootte veel omvangrijker dan van een hoog drachtigen uterus. Uitwendig donker blauw gekleurd en aderen dik opgezet. Wand gespannen en broos, zoodat bij den minsten druk een scheur ontstond. (Dit alles geldt enkel voor den rechter hoorn). Eene insnede langs de buitenronde gaf eerst den verdikten uteruswand te zien, met sterk gezwollen slijmvlies, cotyledonen van bijna volkomen normale grootte op

't einde der dracht. Het slijmvlies was, even als de moederkoeken vuilbruin gekleurd. Daarna kwam men op eene 1½ dM. dikke laag van een geelwitte kleur, welke uit ingedroogden etter bleek te bestaan. Hoemeer men naar de binnenholte van den uterus doorsneed des te vaster werd deze laag. De aanhechting met het slijmvlies was vrij innig, zoodat men ze als het ware laagsgewijze van elkander kon pellen, terwijl gedeelten van de binnenste laag aan het slijmvlies bleven vasthechten en het beeld vormden van een cor villosum. Deze laag was reukeloos. Makroskopisch en mikroskopisch bleek deze laag uit ettercellen te bestaan, met hier en daar een necrotisch stuk weefsel van grootere of kleinere afmeting. De ruimte binnen deze laag was opgevuld met stukken nageboorte, vruchtkoeken en een breiachtig, stinkend vocht. Op en om de plaats waar nier en uterus waren vergroeid en vooral waar trauma vermoedelijk is aangekomen, was de etterlaag vloeibaar, de wand sterk hyperaemisch en bovendien vond men daar een groot *bloedcoagulum van ouderen datum* en de sporen van eene *versche bloeding*. De blaas was gevuld met bloederige, sterk slijmhoudende urine. Het slijmvlies vertoonde kleine vaatbloedingen en zwelling. De linker nier was vergroot.

Eindbeschouwing:

Volgens mijn bescheiden oordeel moeten de ziekteverschijnselen op de volgende wijze met de pathologische bevindingen in verband gebracht worden.

Door trauma ontstond abortus, welke de eigenaar niet bespeurd heeft, met resteerende secundinae en daardoor, in verband met het niet sluiten van het ostium, rotting der nageboorte, welke een chron. metritis veroorzaakte. De nier is tengevolge van trauma in ontsteking geraakt en later, bij vergroting van den uterus en daardoor onderlinge innige aanraking, hiermede samen gegroeid. Tengevolge der nierversandering ook verschijnselen van den kant der urine. De beenzwelling was zeker een gevolg van de overmatige baarmoedervulling

welke veneuse stuwung tengevolge had. Beide, metritis en nieraandoening, verklaren den cachectischen toestand.

De twee acute perioden in dit verloop zouden, zoowel uit den aard der symptomen als uit de lijkbevinding, op de volgende wijzen verklaarbaar zijn:

Tengevolge van het vallen in den stal trad in de baarmoeder eene bloeding op, misschien wel doordien op de plaats waar den slag aankwam eene predispositie voor bloeding aanwezig is gebleven, of wel dat de vaatwand door metritis verzwakt is geweest.

Voor deze bloeding als ziekteoorzaak pleiten: zwakke pols, lage temperatuur, bleeke slijmvliezen en optredende weeën. Dat toen eene bloeding heeft plaats gehad, getuigt het groote coagulum, dat van ouderen datum was. Ook het toen ingetreden herstel doet hieraan denken n.l. eerst zwakte, welke langzaam bijkwam. De versche bloeding, welke bij den tweeden val ontstond, misschien wel uit hetzelfde vat, had den dood tengevolge. Hoewel geen vaat-scheur kon gevonden worden, had de bloeding toch zeer waarschijnlijk op die plaats haar oorsprong, waar de slag zijn invloed had doen gevoelen.

Venraai, 24 September 1889.

BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER WERKING VAN CREOLINE,

DOOR

T. A. L. BEEL.

Eerst voor betrekkelijk korten tijd werd mij, in een onderhoud met een collega, deze stof als geneesmiddel aanbevolen. Bij eene latere gelegenheid bleek me, dat er nog anderen waren, die dit middel ook niet kenden, reden waarom

het misschien niet overbodig is enkele resultaten, bij het gebruik hiervan verkregen, mede te deelen, temeer daar deze zeer bevredigend waren en het middel niet kostbaar is.

1°. *Bij wonden.* Zoowel bij de open als bij de bedekte wondbehandeling met succes te appliceeren en wel eene 3 à 5 % solutie. Vooral gekneusde wonden krijgen spoedig een meer ooglijk voorkomen, doordien de afstooting der necrotische stukken snel plaats vindt en er eene matige ettering optreedt met mooie granulatievorming; zoo behandelde ik een paard hetwelk door beide knieën gevallen was en, behalve de gekneusde huidwond, perforatie tot in den gewrichtszak vertoonde. Behandeld met creoline, tampon en bandage hield de rijkelijke synoviavloeiing reeds den derden dag op, ten gevolge van mechanische afsluiting der opening door de groote granulaties.

Binnen 10 dagen was de rijksdaalder groote wond geheel gesloten en behoefde enkel nog huidregeneratie te volgen.

Een andere patiënt was met een kalkoen van het achterijzer in de knieholte blijven haken, waardoor eene gescheurde wond ontstond. De huid hing er in drie lappen bij. Zonder hechting en enkel met creolinebandage (welke 2 dagen zonder afnemen bleef zitten), volgde binnen 8 dagen volkomen vasthechting der huidlappen.

Eveneens voldeed ze goed bij drukwonden en tepelwonden.

2°. *Bij huidziekten.* Hierbij zeer goede resultaten. Er werd mij een paard ter behandeling aangeboden, sedert 3 weken lijdende aan huiduitslag, gepaard met hevige jeukte. De aandoening was 't hevigst aan de voorborst, de beenen en ribwanden. Patiënt kon geen oogenblik stilstaan maar sloeg en beet aanhoudend naar de aangetaste plaatsen, zoo erg zelfs, dat zich aan de voorborst beetwonden vertoonden, welke door 't voortdurend schuren nog verder waren opengegaan. Mikroskopisch was geen parasitair huidlijden te constateeren. De huid vertoonde enkel pikkels, waarvan enkele

in puisten overgingen; bovendien overal haarverlies. 2 0/0 creolinesolutie, 3 maal daags flink ingewreven, deed den 1sten dag de jeukte verminderen en deze den 2^{den} dag totaal ophouden, terwijl binnen 6 dagen alles hersteld was, behalve de haarregeneratie. De huid was zeer lenig.

Dezelfde goede resultaten had ik bij 2 andere paarden, lijdende aan chronisch eczeem. Een hiervan, een veulen van drie jaar, had reeds een jaar lang nu eens hier, dan daar kale vlekken gekregen, gepaard met jeukte. Vooral de beide halsvlakten, hoofd en ribwand werden bij onderzoek lijdend bevonden. Bij wijze van proef werd de eene halsvlakte met carbol, de andere met creoline behandeld, waarbij bleek dat bij de laatste therapie de jeukte het eerst verdween, spoedige genezing optrad en de huid veel zachter bleef.

Een dergelijk verschil werd waargenomen bij een jachthond, lijdende aan chron. eczeem der beide ribwanden. De meest aangetaste zijde werd met creoline, de andere met de bekende schurftzalf behandeld, waarbij de resultaten ook weer ten voordeele der eerste stof kwamen, terwijl men bovendien geen korstvorming behoeft af te wachten en niets te maken heeft met de lastige zalfapplicatie, welke bij kamerhonden zeer veel tegen heeft. Bij dezen patiënt werd vier maal daags eene 5 0/0 solutie flink ingewreven.

Ook bij schapenschurft bleek het middel goede resultaten op te leveren, aangezien degenen die het gebruikten er zeer over tevreden waren.

Verder werden door mij een zevental koeien behandeld met zieke uiers. Alle liepen samen in eene weide en kregen blaasjes op den uier, welke verschillende afmetingen hadden, soms samenvloeiden, om later alle hetzelfde lot te ondergaan n.l. te bersten en eene wondvlakte over te laten. Dit alles ging samen met spleten in de tepels, of wel totale tepelvervelling. De tepelhuid werd perkamentdroog, liet in haar geheel los om een bloedenden, geheel wonden tepel over te laten. Dat dit alles met hevige pijnlijkheid gepaard ging, behoeft wel niet gezegd te worden. Telkens na het

melken werden deze wondvlakten behandeld met creoline, oxyd. zinc. en axungia tot zalf, en met goed gevolg. De melkrijkheid bleef dezelfde en van een bijsmaak tengevolge van creoline was niets te bespeuren. Vroegere gevallen van denzelfden aard met sulph. zinc. of oxyd. zinc. behandeld, duurden langer en de huid behield niet dat zachte als bij toevoeging van creoline.

3°. *Inwendig.* Bij weisze ruhr van kalvers en varkens, in een dosis van 2—5 gram, drie maal daags met goed gevolg. Hierbij bleef de eetlust beter dan bij inwendige carbol-applicatie. Ook bij vlekziekte en vermoedelijke vlekziekte in verschillende doses aangewend, met goede en slechte uitkomst. Wel bleek daarbij dat zoo men er vroeg bij was en alleen symptomen van lusteloosheid etc. aanwezig waren, de ziekte niet verder kwam. In twee gevallen, bij varkens van 7 à 8 maanden, trad bloedwateren op (geen bloedlichaampjes maar kleurstof) hetgeen verdween, nadat met het toedienen van creoline opgehouden werd

Bij uterusirrigaties, hoefverzweringen en castratie werd creoline eveneens aangewend; misschien dat zij bij de eerste nog dit voorheeft, dat nooit intoxicatieverschijnselen zullen optreden, zoo als dat bij gebruik van carbolzuur is beschreven geworden.

Aangezien creoline goedkoop en niet vergiftig *) is, hetgeen voor in- en uitwendig gebruik van groot belang is, en het

*) Creoline is eene reeds sedert enkele jaren, vooral door Prof. FRÖHNER als antisepticum aanbevolen vloeistof, welke o. a. aan 's Rijks Veeartsenijsschool voortdurend toepassing vindt. Ofschoon de bereiding en samenstelling in zekeren zin een fabrieksgeheim is, blijkt toch uit alles, dat creoline bestaat uit de fractiën met hooger kookpunt, die bij de phenolbereiding uit teer achterblijven en die met een natron-harszeep emulgeerbaar gemaakt zijn. Zij laat zich n. l. met water tot eene melkachtige vloeistof vermengen. Oorspronkelijk door de firma PEARSON in den handel gebracht, kan men tegenwoordig ook het ARTMANN'sche Creoline verkrijgen en wordt de stof ook bereid door de *Maatschappij voor Chemische Industrie* te Amsterdam. (Gen. Agent firma A. D'ALLY EN ZONEN, Amsterdam.)

Op het „niet vergiftig” zijn mag men niet al te veel vertrouwen.

middel gemakkelijk in de aanwending is, heeft het dus veel voor op andere.

Moge het daarom zijn nut hebben bovenstaande gevallen bekend te maken, voor degenen, welke het misschien nog niet hebben aangewend.

Venraai, 12 September 1889.

BIJDRAGE TOT DE DIAGNOSTIEK VAN KREÛPELHEDEN,

DOOR

T. A. L. BEEL.

In de maand Juli van verleden jaar werd mijne hulp verzocht bij een twaalfjarigen hit, lijdende aan kreupelheid links achter.

Anamnese. Patiënt was 6 weken kreupel. Langzamerhand was deze opgetreden en volgens meening van den eigenaar ontstaan na een klein ongeluk bij 't uit den stal gaan. Een vreemde stal verlatende, was hij met genoemd achterbeen blijven haken aan eene plank, welke dwars in de deur op den drempel stond, zoo hard zelfs, dat een val bijna het gevolg was. Na dien tijd was patiënt kreupel gaan loopen en successievelijk erger, zonder dat de eigenaar iets abnormaals aan het been kon zien. Twee weken was hij nog bruikbaar geweest voor stapvoets werk, maar toen werd patiënt onbruikbaar en besloot de eigenaar hem naar de weide te sturen.

Door den grooten afstand bleef patiënt 4 weken buiten het oog van den eigenaar, en deze stond verbaasd, toen hij na dien tijd bespeurde dat alles veel erger in plaats van beter geworden was. Toen eerst werd besloten een veearts te consulteren.

Onderzoek: Op eenigen afstand zag men het dier rustig grazen en heen en weer loopen, maar op een zeer vreemde

manier, namelijk met een naar voren gebogen kogelgewricht, hetgeen bijna den grond raakte. Ik verheugde me reeds bij de gedachte, dat bij zulk een vreemden gang wel eene zeer pijnlijke plaats aanwezig moest zijn, waarin ik me echter zeer bedroog.

De hoof was normaal, zelfs mooi van vorm, pezen, pees-scheeden en gewrichten alles bleek even normaal te zijn. Door druk was nergens eene pijnlijke plek te bespeuren. Het naar achteren brengen van het been ging uitstekend, zoodat men zich voor een slag moest wachten. Veel minder ging het naar voren brengen, hetgeen aan den korten pas reeds duidelijk was. Wanneer eene stevige hand de kogel naar achteren drukte kwam deze bijna in zijn normalen stand, maar zoodra de hand losliet, knikte hij weer met een schok naar voren. Bij bewegen van het been in de verschillende gewrichten was nergens pijn te bespeuren.

Uit deze symptomen volgde de diagnose »verlamming van den langen teenstrekker" omdat nergens iets abnormaals te vinden was, de buigers blijkbaar hun antagonist verloren hadden en het been zoo moeilijk naar voren kon gebracht worden.

Waar de oorzaak dezer verlamming zat, bleef voor mij een raadsel. In overeenstemming met de diagnose, werd over de geheele voorvlakte een scherp smcersel aangewend, hetgeen evenwel niets baatte.

Bovenbeschreven ziektebeeld deelde ik mijn hooggeachten oud-leeraar, den Heer SCHIMMEL mede en verzocht hem mij zijne meening dienaangaande eens te willen mededeelen. Zeer gewillig gewerd mij een uitvoerig schrijven, waarin de Heer S. zich met mijne diagnose kon vereenigen en nu aanraadde het bekken eens rectaal te onderzoeken, aangezien daar de oorzaak der zenuwverlamming tengevolge van fractuur of iets dergelijks nog al eens gezeten was. Bij koeien is, volgens hem, niet zelden tengevolge van kruisgewrichts-luxatie dezelfde kreupelheid waar te nemen.

Hoewel dit reeds eens geschied was, probeerde ik andermaal het rectum te onderzoeken, hetgeen evenwel lastig

ging, daar patiënt dit niet gemakkelijk toeliet. Voor zoover een nauwkeurig onderzoek mogelijk was, kon toch geen luxatie, haematoom, fractuur of iets dergelijks worden waargenomen.

Gedurende 14 dagen zag ik patiënt niet meer, en toen kwam de eigenaar vertellen dat het lijden in de laatste 6 dagen zeer was toegenomen. De heup was gaan zwollen, het been werd niet meer gebruikt, patiënt bleef voortdurend liggen, en bij het probeeren om op te staan viel hij telkens weer neer.

Bij onderzoek was de heup, inclusief de heele linker kruishelft, wel eens zoo dik als de andere. Bij bewegen was duidelijk crepitatie te bespeuren boven in de heup, maar de juiste zitplaats was door de hevige zwelling niet te constateeren.

Hoewel patiënt in Pruisen geslacht werd en ik niet bij de sectie aanwezig kon zijn, vernam ik later van den slachter dat er een beenbreuk was bij de heupkom met dikke harde zwelling er om heen, vermoedelijk van het schaambeentje. Op de vraag of het op een pas ontstane beenbreuk geleek antwoorde hij: „neen het zag er zoo vreemd uit”. Uit een en ander blijkt, dat men hier te doen had met een chronische fractuur, reeds opgetreden bij het uit stal gaan toen patiënt struikelde, dat daarbij zwelling is opgetreden, welke op de nervus ischiadicus heeft gedrukt en dit meer en meer deed naar mate ze grooter werd; verder dat deze partieele fractuur langzamerhand eene volkomene is geworden en hierin de oorzaak der kreupelheid heeft gelegen.

Venraai, September 1889.

EENIGE GEVALLEN VAN KOLIEK BIJ HET PAARD DOOR TEXTUURVERANDERING,

DOOR

H. J. CRAMER.

Bij mijn verblijf te Zalt-Bommel werd ik door de wellendheid van den Heer DE BRUIN, ter dier plaatse, in de

gelegenheid gesteld, eenige, naar mijn bescheiden meening wel vermeldenswaardige gevallen van koliek te observeeren. Door een postmortaal onderzoek kwamen we zoowel van oorzaak als zitplaats van het lijden volkomen op de hoogte.

1^e Geval. Den 9^{en} Sept. werd de hulp van den Heer DE BRUIN ingeroepen bij een halfjarig bruin merrie veulen van gekruist Geldersch ras, in de Gemeente Bruckem. Dit veulen vertoonde tegen den avond van dien dag in de weide geringe koliekverschijnselen, bestaande in afwisselend liggen en opstaan, krabben met de voorbeenen: kortom verschijnselen welke elke koliek steeds kenmerken. Nadat de patiënte in den stal was gebracht en daartoe circa 15 minuten gaans uitstekend geloopt had, namen de symptomen in hevigheid toe: staan, gedurende enkele seconden, was onmogelijk, het neervallen plotseling, zelfs momenteel ineenzakken, gevolgd door een steunend geluid, waarbij dan gedurende het liggen de positie op den rug, met de beenen omhoog en gebogen, gedurende enkele seconden werd aangenomen. Het zweet brak over het geheele lichaam uit, totdat na enkele uren een stadium van sopor volgde, dat slechts kort duurde om weder plaats te maken voor bovengenoemde symptomen.

Zeer opvallend was echter de ligging op den rug: in deze positie was de patiënte het rustigst.

De temperatuur bedroeg 36.5° in het rectum gemeten. Ademhaling zeer frequent, pols frequent en klein, urine ontlasting normaal. Mest weinig en dun.

De buik was eenigszins tympanitisch opgezet, aan de rechter onderribstreek bij drukking gevoelig. Den volgenden morgen was de patiënte schijnbaar iets beter, de verschijnselen van koliek deden zich nu en dan voor, met intermissies van een uur, waarbij de toestand schijnbaar normaal was en zelfs eenig voedsel werd genomen. Temperatuur 38.5 , de tympanitische opzetting minder. Mestontlasting, gewone hoeveelheid, maar dun.

Tegen den nacht echter verviel het veulen, na gedurende een half uur hevige kolieksymptomen vertoond te hebben,

waarbij de bovenbeschreven rugligging het meest werd aangenomen, in een soporeusen toestand, welke, na enkele uren geduurd te hebben, letaal eindigde.

Bij de lijkopening bleek direct dat een hevige graad van peritonitis aanwezig was. Er bevond zich een groote hoeveelheid haemorrhagisch exsudaat in het abdomen, terwijl het peritoneum als 't ware geheel bezaaid was met petechieën en grootere haemorrhagiën. De oorzaak van de peritonitis was te vinden in den blinden zak van het coecum. Deze was n. l. bloedig geïnfilterd en bij opnemen scheurde hij direct, wel een bewijs voor het murw zijn tengevolge van gangreen.

Bij onderzoek naar de arteria mesenterica posterior bleek een aneurisma te bestaan van ongeveer een duivenei grootte. Vermoedelijk had een embolus, losgelaten van den trombus in het aneurisma, tot het gangreen aanleiding gegeven. Dit geval vond ik daarom te meer interessant, omdat juist het wormaneurisma bij jonge paarden, naar ons de literatuur meldt, zoo weinig wordt waargenomen.

2° *Geval* In den avond van den 26sten Sept. kwam een landbouwer uit de gemeente Hurwenen hulp inroepen voor zijn halfjarig bruin hengstveulen, dat, naar *zijn zeggen*, sedert eenige uren diarrhée en koliekverschijnselen vertoonde. Na nauwkeurig onderzoek werd eene hoogst acuut opgetreden peritonitis gediagnosticeerd en werd ten dien einde extractum hyosc., calomel en p. g. arabici toegediend.

Den volgenden morgen, reeds tamelijk vroeg, brachten we weder een bezoek bij den patiënt, doch konden helaas slechts den dood van het dier constateeren. Daar het geval ons nog al interessant toescheen, werd besloten direct tot lijkopening over te gaan. Ook hier bestond een hevigen graad van peritonitis, doch zonder dat zich veel exsudaat had gevormd, hetgeen trouwens ook niet kon worden verwacht wegens het zeer kort verloop van het ziekteproces.

De oorzaak van deze peritonitis was gelegen in eene draaiing van het colon om de lengteas.

Dit darmstuk was daardoor totaal toegesnoerd, ten gevolge waarvan passage van mest en gassen ten eenenmale onmogelijk was geworden. De nog ontlaste dunne mest was afkomstig uit den tractus achter de toesnoering, daar dit gedeelte geheel ledig en juist het gedeelte vóór de toesnoering met veel inhoud voorzien was. De draaiing om de lengteas had plaats gehad over eene lengte van ongeveer 40 cM. volgende op het coecum. Laatstgenoemde darm was sterk gespannen en met gassen gevuld, zoodat juist door de liggingsverandering van deze, de asdraaiing schijnt te zijn bewerkstelligd. De serosa was over eene vrij groote uitgestrektheid geïnjiceerd en hier en daar hadden bloedingen plaats gehad. De achterste insnoering vertoonde op de plooien hevige ontsteking der serosa, welke diffuus naar den omtrek verminderde. Het colon tusschen de twee insnoeringen was met een vrij vaste faecalmassa gevuld. Het mesenterium was geïnjiceerd, terwijl het hier en daar uitgebreide veneuse stasen en haemorrhagiën vertoonde.

3^e Geval. Den 28sten September werd den Heer DE BRUIN verzocht sectie te doen bij een in den morgen van dien dag gestorven bruin, circa 15jarig merriepaard, dat ongeveer te 9 uren 's morgens onder hevige koliekverschijnselen was gecollabeerd.

's Middags te drie ure werd de sectie verricht. Bij opening der buikholte stroomde een ruime hoeveelheid sero-haemorrhagisch vocht af, met fibrineuse stolsels voorzien. Zoowel pariëtaal als visceraal gedeelte van het peritoneum, waren pleksgewijze met gele fibrinestolsels bedekt, als gevolg van de hevige peritonitis, die zoo spoedig tot den dood had gevoerd.

Het ileum was ongeveer over een lengte van 20 c.M. gebarsten, waardoor de inhoud zich als een koek tusschen de platen van het mesenterium had opgehoopt. Bij de scheuring scheen nog al een aanmerkelijke bloeding te zijn ontstaan, daar de uitgestorte faeces intensief rood waren gekleurd en ook grootere bloedstolsels hier en daar tusschen de platen aanwezig waren.

Deze ingrijpende lesie verklaart zeer goed het zoo spoedig letale verloop van het ziekteproces.

Het anamnetisch onderzoek omtrent deze patiënt gaf weinig ophelderingen. De koliekverschijnselen waren pas 2 uren vóór den dood begonnen; vóór dien tijd was het paard totaal normaal en had de eigenaar daaraan niets opgemerkt.

Uit de verschijnselen, welke zich intra-vitam bij deze drie vormen van koliek door textuurverandering hadden voorgedaan, viel met juistheid niet tot de ware diagnose te concludeeren. Hoe moeilijk dit in de praktijk is, heeft ieder collega ervaren. Zeer dikwijls hebben bij koliekpatiënten de ligging op den rug of de positie met het achterstel op den bodem en gestrekte voorbeenen de meest ongunstige prognose doen maken, terwijl na enkele uren een volkomen normalen toestand intrad. Ook het omgekeerde heeft plaats; patiënt n°. 2 is daarvan een voorbeeld. De koliekverschijnselen waren hierbij van zeer geringe intensiteit, bestonden alleen in krabben met de voorbeenen, omzien naar den buik, nu en dan peristaltiek, bij afwisseling gaan liggen, doch overigens rustig. Het aannemen eener positie, welke op een textuurverandering zou wijzen, kwam hier volstrekt niet voor.

Bij de eerst beschreven patiënt, met zoogenaamde embolische koliek, deed zich echter het verschijnsel voor van subnormale temperatuur (36.5°), een verschijnsel dat hier veroorzaakt kan zijn door eene intoxicatie met koolstofdioxyde, hetgeen ook o. a. geciteerd wordt door Zündel en Bollinger. Het voorkomen van een dergelijke lage temperatuur zou ons kunnen wijzen op de mogelijkheid van het bestaan van dezen koliekvorm.

Zalt-Bommel 10 October '89.

K A L F Z I E K T E,

DOOR

F. W. VAN DULM.

In het rapport van de Commissie in zake kalfziekte komt reeds vrij duidelijk uit, wat mijne meening is omtrent het wezen der bedoelde ziekte (blz. 140).

Het zou dus eenigermate overbodig geacht kunnen worden hier nogmaals op terug te komen, ware 't niet dat voor bespreking van bedoeld rapport op de jongste Algemeene Vergadering weinig of geen tijd beschikbaar was. Ik heb daar mijn leedwezen te kennen gegeven, dat de Commissie niet over meer sectie-verslagen heeft kunnen beschikken, om daaruit eene *eigene* meening op te bouwen, alsmede dat men bij het rapport geen melding gemaakt vindt wat te dier zaken in Beijeren is gedaan (Adam's Wochenschrift 1886 Nos. 10, 11, 12, 13 en 31. Onbegrijpelijkerwijze stuit men hier wederom op de karigheid wat aangaat sectie-verslagen. Tracht men het wezen van eene ziekte op te sporen, dan zou men toch meenen dat juist van goede secties veel mag worden verwacht. Reeds meermalen werd door mij de mogelijkheid betoogd om aan kalfziekte lijdende koeien naar 't terrein der Veeartsenijschool te doen overbrengen, vooral terwille van een nauwkeurig onderzoek na den dood. Zeer zeker komt deze ziekte veelvuldig voor op de melkerijen in den omtrek der school en bezwaren tegen deze wijze van doen kunnen toch moeilijk ernstig gemeend zijn.

En nu nog in 't kort eenige opmerkingen omtrent de kalfziekte *). De kalfziekte komt vooral in die streken het

*) Op vele plaatsen nog steeds „melkziekte” genoemd. Nog zoo dom niet! Want het eenige huisdier (nagenoeg), dat we tot een soort melkmachine hebben verheven (?) valt herhaaldelijk ten offer aan de bewuste ziekte.

meest en het *hevigst* voor: waar, bij te vroege paring (1ste kalf óp of voor 2 jarigen leeftijd), *veel vochthoudend* voedsel wordt verstrekt; in den weitijd op lage gronden, in de maanden dat 't gras 't meest waterhoudend is; op stal vooral daar, waar men veel knolgewassen en veel sop voert; bij zeer goede melkgeefsters en die gemiddeld reeds drie of vier jaren zeer veel melk gegeven hebben en in den regel van dito ouders afstammen. Dat dit alles *op den duur* verzwakkend moet werken op het organisme in 't algemeen en dus ook op den vaatwand *) ligt m. i. voor de hand. (Aanleg).

Hierbij dient nog gevoegd een toestand van Plethora Serosa (Franck), die door 't tijdvak van 't zoogenaamd droogstaan zeker niet wordt verbeterd. Even duidelijk is het, dat bij den partus (reeds bij de *openingsweeën*) eene stuwung plaats heeft, grooter naarmate huid en uier door toevallige omstandigheden minder bloed kunnen opnemen (Franck); en nu kan de zwakke vaatwand den druk niet behoorlijk weerstaan; uittreding van *grootte hoeveelheid* vocht onder de *dura mater*, in de *ventrikels* en in 't *hersensweefsel*, *sterke opspuiting* der piavaten en adervlechten en somwijlen ruptuur.

Wanneer dit constante sectiebeeld nog niet voldoende kan worden geacht om *alle* ziekteverschijnselen en 't ziektebe-
loop behoorlijk te verklaren, dan wacht ik gaarne af wat men daarop zal trachten af te dingen, met de hoop dat door wrijving van denkbeelden en nauwkeurig onderzoek de waarheid moet gevonden worden.

*) Terloops zij hier gewezen op het feit, dat dikwerf weefselbloedingen in en vóór den uier juist bij de goede melkgeefsters voorkomen.

KORTE MEDEDEELINGEN.

ADENOOM DER GLANDULA HARDERI,

DOOR

W. C. SCHIMMEL,

Niet zelden neemt men in den binnenooghoek bij honden een gezwelletje waar, dat de grootte van eene erwt en meer kan bereiken. Het bevindt zich boven den rand van het wenkvlies en kan soms geheel onder de membrana nictitans verdwijnen; dit geschiedt steeds, wanneer de bulbus door den musculus retractor naar achteren wordt getrokken.

Het gezwelletje is hoogrood gekleurd, door het bindvlies omgeven, en neemt langzamerhand in grootte toe. Heeft het meer omvang bereikt dan eene erwt, dan blijft het voortdurend zichtbaar. De conjunctivitis hierdoor te voorschijn geroepen, beperkt zich gewoonlijk tot den binnenooghoek.

Daar het de aandacht van den eigenaar niet kan ontgaan, wordt meestal reeds vrij spoedig veeartsenijkundige hulp ingeroepen. Deze is gemakkelijk te verleenen. Men pakt het gezwelletje met een goed pincet, trekt het iets naar buiten en knipt het met eene Cooper'sche schaar af. De bloeding is gering en door koud sublimaatwater (1 : 2000) te stillen. Daarna instilleert men gedurende enkele dagen eene oplossing van sulphas zincicus in aqua destillata (1 : 300), eenige malen daags, en het herstel is volkomen; recidieve is niet te duchten.

Het appliceeren eener ligatuur om de tumor moet ernstig worden ontraden. Deze irriteert dermate, dat eene keratitis onvermijdelijk is; zelfs kan, indien de draad lang blijft liggen, panophthalmitis het gevolg zijn.

Zeldzaam neemt men deze woekering aan beide oogen te gelijk waar.

Herhaalde malen is zij microscopisch onderzocht geworden en steeds bleek, dat daaraan een adenoom van de klier van HARDER te gronde lag. Het is opmerkelijk, dat MÖLLER van dit lijden geen gewag maakt in zijn *Lehrbuch der Augenheilkunde*; dit werk verdient intusschen alle aanbeveling.

31 Augustus 1889.

EXTIRPATIO BULBI,

DOOR

W. C. SCHIMMEL.

Exophthalmos is bij honden geen zeldzaam verschijnsel. Het ontbreken van een gedeelte der beenige beschutting aan den bovensten orbitaalrand is oorzaak, dat bij vechtpartijen, of wanneer op eene andere wijze een trauma onmiddellijk boven het oog inwerkt, dit naar buiten wordt gedreven. Meestal wordt hierbij de bulbus belangrijk beledigd, en indien uitwendig ook al geene aanzienlijke laesies waarneembaar zijn, dan is dit toch wel binnen den oogbol het geval. Voor het minst ontstaan aldaar bloedingen, die den bulbus zóó vergrooten, dat van eene repositie weldra geen sprake meer kan zijn. Doch ook wegens de onmiddellijk ontstane of later zich ontwikkelende anatomische stoornissen, is veelal de extirpatie van den bulbus als het eenige redmiddel te beschouwen. Geschiedde deze niet, dan zou vermoedelijk niet alleen de oogbol veretteren, doch zich ook een phlegmone vormen in de orbita, met groote kans op uitbreiding naar de hersenen.

In zulke gevallen aarzelt men dus niet, om tot de extirpatio bulbi over te gaan; de vraag is echter, hoe moet

deze geschieden? De volgende methode kan als zeer eenvoudig en doeltreffend worden aanbevolen.

Men maakt eene diepgaande punctie door de cornea, zoodat niet alleen het waterig oogvocht, doch ook de lens en het glasvocht naar buiten komen. In verschen toestand ontlast zich aldus ook het uitgestorte bloed, in meer verouderde gevallen tevens etter. Men kan nu den bulbus verder fixeren met een pincet of een scherpen haak, het best echter met de — bacteriologisch reine — vingers; daarna knipt men met een COOPER'sch schaartje door de sclera, zoodat ongeveer het achterste derde gedeelte, en dus ook de nervus opticus, blijft zitten. De bloeding, welke hierbij ontstaat, is meestal onbeduidend en door douches met ijswater, sublimaatoplossing (1 : 1000) of andere antiseptische soluties te stillen.

Waarom echter niet eene totale extirpatie van den bulbus, met wegneming van een stuk van den nervus opticus, gelijk bij den mensch geschiedt? Om twee redenen: 1°. wijl op deze wijze een minder sterk collabeeren ontstaat van de oogleden, en 2°. omdat eene sympathische ontsteking van het andere oog toch niet te vreezen is.

Wat het eerste betreft, behoeft het geen nader betoog, dat het inzakken der oogleden toeneemt, naarmate meer weefsel uit de orbita is verwijderd. En waarom zou men meer elimineeren? De methode van BONNET, door BERLIN gewijzigd, kost meer moeite en heeft een sterker invallen der oogleden ten gevolge. Bovendien is het genezingsproces even voorspoedig, wanneer men een gedeelte der sclera met den nervus opticus in de orbita achterlaat, als wanneer deze deelen verwijderd zijn.

Gelijk reeds werd opgemerkt, is sympathische ophthalmie niet te duchten, daar hiervan geen goed geconstateerd geval bij de dieren bekend is. Dit is reeds in 1857 door Prof. SNELLEN aangetoond, en alle pogingen daarna, ook door mij, in het werk gesteld, om experimenteel sympathische ophthalmie te verwekken, waren vruchteloos.

De behandeling na de operatie is gewoon antiseptisch en adstringeerend: rein houden met creoline (1 ‰), boorzuur (3 ‰) of sublimaat (1 ‰) en instilleeren met sulphas zincicus (1 ‰).

31 Augustus 1889.

HET AANTAL VEEARTSENIJKUNDIGE STUDENTEN IN DUITSCHLAND.

In de *Berliner thierärztliche Wochenschrift* van 22 Augustus 1889 wordt de vraag, hoe het gesteld is met de overvulling der „geleerde beroepen” statistisch behandeld. Daaruit blijkt, dat aan de Duitse universiteiten de sterkste overvulling bestaat in de medische en evangelisch-theologische faculteit, en dat de juridische faculteit hieronder veel minder lijdt dan men algemeen beweerde.

Ook aan sommige „Hochschulen”, o. a. de Bergacademiën, wordt eene te groote toeneming van het aantal studenten waargenomen. Het belangrijkste is dit echter het geval aan de veeartsenijscholen van Duitschland. Terwijl het aantal studenten daaraan in 1869 slechts 267 bedroeg, was dit in 1888 tot 962 gestegen. Dit is eene toeneming van 260 pct., eene verhooging tot bijna het viervoudige, terwijl het aantal studenten aan de universiteiten slechts verdubbeld is.

Deze vermeerdering heeft niet gelijkmatig plaats gevonden. Nog in 1875 waren slechts 284 studenten in de veeartsenijkunde aanwezig, in 1880 daarentegen reeds 436 en in 1885 735. De belangrijke toeneming van hun aantal dateert dus eerst van de laatste tien jaren, en wel, gelijk de redactie opmerkt, van het oogenblik, dat de vereischten voor de toelating tot de studie, door het vorderen der „Primaner-

reife", belangrijk verhoogd zijn geworden. Dit is het duidelijkste bewijs, zoo gaat zij voort, dat de verbeterde wetenschappelijke grondslag, het verhoogde aanzien van den veeartsenijkundigen stand, zich als het krachtigste middel hebben leeren kennen, om voor het beroep niet alleen beter onderlegde, doch ook een veel grooter aantal candidaten te werven. Dit feit is leerrijk; men vreesde het tegendeel te zullen ondervinden.

De veeartsenijkundige hogeschool te Hanover was in het laatste zomersemester bezocht door 219 studenten en 18 hospitanten. Dit is het hoogste getal, dat ooit bereikt is. Daarvan kwamen 192 uit Pruisen, 44 uit de overige Deutsche Staten en 1 uit Griekenland.

Aan de veeartsenijkundige hogeschool te Berlijn waren in dit zomersemester 400 studenten, met inbegrip van 115 leerlingen voor „Militärrossarzt". De redactie der *Berl. thierärztl. Wochenschr.* van 8 Augustus 1889 wijst er op, dat het getal van 400 (450 in het winter-semester 88/89) studenten dat der medische faculteiten van de meeste Deutsche universiteiten (Berlijn, Munchen, Leipzig, Halle en Wurzburg alleen uitgezonderd) overtreft. Zij vergelijkt daarbij het getal leerkrachten en leermiddelen en komt tot het resultaat, dat aan de leeraren, vooral bij de leiding der klinieken en bij de oefeningen in anatomie, histologie, enz. zeer groote eischen worden gesteld.

Het Badensche ministerie heeft, zooals politieke bladen vermelden, zich genoodzaakt gezien, om door vertrouwelijke circulaires de studie der veeartsenijkunde dringend te ontraden. Thans studeeren er 43 uit Baden aan Deutsche veeartsenijscholen, terwijl reeds 120 veeartsen in het land aanwezig zijn, ten deele met een zeer beperkt inkomen. Daar in de naburige landen dezelfde of overeenkomstige

toestanden bestaan, schijnt deze stap van het Badensche ministerie zeer gerechtvaardigd. (*Der Thierarzt* v. Augustus 1889.

In de *Berl. thierärztl. Wochenschr.* van 1 Augustus 1889 leest men:

„Stuttgart 23 Juli. In eene jongstleden Zaterdag plaats gehad hebbende vergadering van alle studenten aan de veeartsenijschool alhier, werd volgens de „Frkf. Ztg.” het besluit genomen, om in het aanstaande winter-semester de school alhier niet meer te bezoeken, omdat de bij het jubileum verwachte verheffing der veeartsenijschool tot eene hoogeschool wederom niet is geschied.”

31 Aug. '89.

W. C. SCHIMMEL.

VERSCHEURING DER AORTA BIJ EEN VARKEN.

Bij een veehouder die van twee afzonderlijk gehouden koppels varkens, respectievelijk 2 en 3 dieren aan de besmettelijke vlekziekte had verloren, stierf van een derden koppel (biggen) een dezer dieren. Volgens mededeeling van den eigenaar was het gestorven dier bij het voeren van den toom nog gezond en eenige uren daarna dood gevonden. Bij lijkschouwing van het slecht gevoede dier werd in de buikholte niets gevonden wat bij de besmettelijke vlekziekte gewoonlijk wordt aangetroffen, alleen vertoonden de beide bleek gekleurde nieren hier en daar eenige haemorrhagische plekjes; de longen waren normaal. Het hartzakje daarentegen was sterk gespannen en met eene donkerroode massa gevuld, die bij opening van het zakje gestold bloed bleek te zijn, welk bloed door eene rup-

tuur in den linkerwand van den stam der aorta was uitgevloeid.

De oorzaak van den dood was nu gevonden; dit was niet direct het geval met de oorzaak die aanleiding tot de verscheuring der aorta heeft gegeven, tenzij die gezocht mag worden in eene myocarditis of in de rachitische gesteldheid van het dier, of wel in beide toestanden.

De overige dieren van dezen toom biggen waren allen meer of minder aan rachitis lijdende.

STEMPEL.

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER MAATSCHAPPIJ
TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE
IN NEDERLAND.

Het Hoofdbestuur, voldoende aan art. 23 van het reglement, heeft de eer u het volgende overzicht over het afgelopen jaar aan te bieden.

In de eerste plaats constateert het Hoofdbestuur met genoegen dat het aantal leden steeds klimmend blijft.

Heeft de Maatschappij het verlies te betreuren van drie harer leden, n.l. van de H.H. J. A. HINZE, G. W. V. ARNTZ en E. A. HOUBEN, terwijl een lid bedankte, daar tegenover staat een aanwinst van 19 nieuwe leden. Het vorige verslag maakte melding van 186, thans telt de Maatschappij 205 leden.

Dit aantal is verdeeld als volgt:

Algemeene afdeeling	30
Afd. Friesland	20
„ Gelderland	18
„ Groningen	20
„ N.-Br.—Limburg	30
„ N.-Holland	17
„ Z.-Holland	18
„ Utrecht	40
„ Zeeland	12
Totaal	205

In den loop van dit jaar werden verslagen ingezonden door de afd. Utrecht, N.-Holland, Z.-Holland, Friesland, Zeeland en N.-Br.—Limburg, welke verslagen in het Tijdschrift zullen geplaatst worden.

Voor de bibliotheek werden ten geschenke, of in ruil tegen het Tijdschrift, ontvangen:

1. Verslag aan den Koning van de bevindingen en handelingen van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht over 1888;
2. Het programma der lessen aan 's Rijks-Veeartsenijschool voor het schooljaar 1888/89;
3. Idem voor het schooljaar 1889/90;
4. Weekblad van het Tijdschrift voor Geneeskunde.
5. Veeartsenijkundige bladen van de Ver. tot bev. der V. A. K. in Ned.-Indië;
6. Tijdschrift van Nijverheid en Landbouw in Ned.-Indië.
7. Maandblad der Hollandsche Maatschappij van Landbouw.
8. Verslag van de Directie der Vereeniging tot bevordering der Veeartsenijkunde in Ned.-Indië.
9. Verslag van den toestand van den Landbouw in Nederland over 1886.
10. De varkensziekte en hare bestrijdingsmiddelen en „iets over slecht hooi”, door H. A. KROES, Rijks-Veearts te Dieverbrug.
11. De Vétérinaire Almanak 1889.
12. L'Echo Vétérinaire.
13. Recueil de médecine vétérinaire.
14. Repertorium für Thierheilkunde,
15. American veterinary Review.
16. Tidskrift for veterinaerer (Kopenhagen).

Wat de handelingen van het Hoofdbestuur betreft, zij het volgende vermeld:

In gevolge der opdracht van de 27ste Algemeene Vergadering werd door het Hoofdbestuur een adres gezonden aan Zijne Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, in welk adres de meening der Alg. Verg. verkondigd werd, ten opzichte van het wenschelijke van een Rijkswet op de keuring van vee en vleesch.

Dit adres is opgenomen in het Tijdschrift. Deel XVI, blz. 131.

In de maand December vergaderde het Hoofdbestuur, voornamelijk met het oog op een voorstel der afd. Utrecht, tot het bijeenroepen eener buitengewone Algemeene Vergadering.

De afdeeling meende n. l., dat de nieuw ingevoerde reglementering der oefenings- en gebruiksooperatiën aan 's Rijks Veeartsenijschool schade zou doen aan de opleiding der a. s. veeart-

sen en dus aan den veeartsenijkundigen stand; zij wenschte om die reden dat reglement door de leden der Maatschappij besproken te zien.

Het Hoofdbestuur meende vrijheid te vinden om voor dit geval art. 28 en 31 van het reglement in toepassing te brengen en riep eene buitengewone Alg. Verg. op 13 Jan. 1889 bijeen. Wat op deze vergadering behandeld en besloten is, blijkt voldoende uit het Verslag, opgenomen in het Tijdschrift, deel XVI, 113 en v.v. Van de leden der Commissie, benoemd om een adres, de bedoelde voorschriften betreffende, aan Zijne Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken te overhandigen, meende de Heer H. C. REIMERS na nadere overweging te moeten bedanken.

Hij gaf van dit besluit kennis aan het Hoofdbestuur bij schrijven van 15 Januari 1889.

Het Hoofdbestuur stelde toen in zijn plaats de Heer M. G. DE BRUIN, Onder-Voorzitter, die met de andere leden der Commissie een adres opmaakte, welk adres door de Commissie aan Zijne Exc. den Minister ter hand gesteld werd. (Zie Tijdschrift, deel XVI, blz. 129).

In de maand Juni vergaderde het Hoofdbestuur, hoofdzakelijk voor het vaststellen van het programma voor de 29ste Alg. Vergadering. In deze bijeenkomst werden ook de wijzigingen in het reglement der Maatschappij besproken, zooals die door de Commissie, tot herziening benoemd, waren ingediend.

Tevens werd in die Vergadering besloten het Eerelid, Dr. A. W. H. WIRTZ, Directeur van 's Rijks Veeartsenijschool, namens het Hoofdbestuur geluk te wenschen met de hem te beurt gevallen onderscheiding door zijn benoeming tot Ridder in de orde van den Nederlandsche Leeuw.

Aan dit besluit werd door den Secretaris gevolg gegeven en het Hoofdbestuur ontving een schrijven van den Heer WIRTZ, waarin deze zijn dank voor den gelukwensch aanbiedt.

Aangezien tengevolge van verschillende omstandigheden in bovenbedoelde Hoofdbestuurs-vergadering geen bepaalde keuze kon gedaan worden wat betref het lid, dat uitgenoodigd zou worden om, volgens besluit der 27ste Alg. Verg., de Maatschappij op het „Congrès international”, in Sept. te Parijs te houden, te vertegenwoordigen, werd de verdere behandeling dier zaak opgedragen aan Voorzitter en Secretaris.

Na overleg met den Heer THOMASSEN, die zich in qualiteit van rapporteur naar dit Congres wilde begeven, hebben Voorzitter en Secretaris den Heer THOMASSEN uitgenoodigd de Maatschappij op het Congres te willen vertegenwoordigen. De Heer THOMASSEN heeft die uitnoodiging welwillend aanvaard.

Het Tijdschrift (Deel XVI) is verschenen; eenige vertraging in het toezenden van beloofde stukken was oorzaak dat afl. 2 niet op tijd kon verschijnen, maar, met de 3^e afl. samen, eerst later van de pers kwam.

De Commissie van Redactie verzocht het Hoofdbestuur de medewerkers dank te zeggen en houdt zich voor ruime toezending van stukken steeds aanbevolen.

UTRECHT, 20 September 1889.

Namens het Hoofdbestuur:

De 1^e Secretaris,
VAN DER HARST.

OVERZICHT VAN HET GELDELIJK BEHEER DER MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE IN NEDERLAND OVER HET JAAR 1888.

ONTVANGSTEN.

Saldo van Anno passato	f 1089,42 ⁵
Contributie der Afd. Gelderland	„ 54,00
„ „ „ Utrecht (over 1887)	„ 117,00
„ „ „ Utrecht (over 1888)	Memorie
„ „ „ Groningen	„ 57,00
„ „ „ Noord-Brabant—Limburg	„ 82,50
„ „ „ Zuid-Holland	„ 51,00
„ „ „ Friesland	„ 63,00
„ „ „ Zeeland	„ 48,00
„ „ „ Noord-Holland	„ 51,00
„ van 28 Leden	„ 132,50
	f 1745,42 ⁵

UITGAVEN.

Incasso	f	2,60
J. L. BEIJERS, te Utrecht	"	397,65
D. F. VAN ESVELD, te Utrecht	"	41,98
L. J. VAN DER HARST, te Utrecht	"	44,16
D. VAN DER SLUIJS, te Amsterdam	"	22,82 ⁵
M. J. H. P. THOMASSEN, te Utrecht	"	120,00
H. J. H. STEMPEL, te Utrecht	"	17,50
B. J. AALBERS, te Rijsoord	"	12,00
Contributie Tuberculosecongres te Parijs	"	4,84
Kamerhuur	"	4,00
Zegels	"	0,55
Briefport	"	1,25
Contanten in kas	"	1076,07
	f	1745,42 ⁵

RIJSOORD, 31 December 1888.

S. E. et O.

De Penningmeester,

B. J. AALBERS.

**Maatschappij ter bevordering der Veeart-
senijkunde in Nederland.**

PROGRAMMA

der Negen-en-Twintigste Algemeene Vergadering, te houden op
Zaterdag 21 September 1889, des voorm. te 10¹/₂ uur, in de
lokalen van den Heer Smit (Buitenlust) Maliebaan
te Utrecht:

A. Huishoudelijke Werkzaamheden.

1. Opening der Vergadering.
2. Indienen der volmachten van de afgevaardigden der bijzondere afdeelingen.

3. Behandeling der notulen van de 28ste (buitengewone) algemeene vergadering. (NB. De leden worden verzocht het verslag der 28ste alg. verg., voorkomende op blz. 113 en v.v., afl. 2/3, dl. XVI van het Tijdschrift, als notulen te beschouwen).
4. Verslag van den toestand der Maatschappij.
5. Rekening en verantwoording van den Penningmeester.
6. Benoeming van een 2^{den} Secretaris, tengevolge van periodieke aftreding.
7. Voorstellen van de Commissie voor de herziening van het Reglement, benoemd door de 27ste Alg. Vergadering.

Deze voorstellen zijn *a* om

ART. 11

De corresponderende leden worden door het Hoofdbestuur voorgesteld en in eene algemeene vergadering benoemd bij meerderheid van stemmen.

Zij deelen in de voorrechten der eereleden en brengen eveneens geen stem uit.

b. om aan

ART. 14

Jaarlijks vóór 1 Mei zenden de besturen der afdelingen aan den Eersten Secretaris eene lijst van het aantal harer leden, met een verslag omtrent de werkzaamheden en den toestand der afdeling, en aan den Penningmeester de contributie over het loopende jaar.

c. Aan

ART. 22

De Secretarissen houden van alles aanteekening in een register en handelen in overleg met den

te lezen als volgt:

De corresponderende leden worden door het Hoofdbestuur *of door eene bijzondere afdeling* voorgesteld en in eene algemeene vergadering benoemd bij meerderheid van stemmen. Enz.

toe te voegen:

Vóór 1 Januari doen zij opgave van den naam en de woonplaats van het lid, dat voor het volgend maatschappelijk jaar, namens de afdeling zitting neemt in de Commissie bedoeld bij art. 26*a*.

toe te voegen:

De 2de Secretaris is meer in het bijzonder belast met de be-

Voorzitter of diens plaatsvervanger.

d. Tusschen de twee volgende artikelen

ART. 23

Het Hoofdbestuur brengt jaarlijks in de algemeene vergadering een verslag uit over den toestand der Maatschappij en hare geldmiddelen.

ART. 24

Het Hoofdbestuur vergadert zoo dikwijls als dit in het belang der Maatschappij door den Voorzitter en twee andere leden wordt noodig geacht. De Eerste Secretaris vermeldt op het convocatie-billet de te behandelen zaken.

e.

ART. 25

De leden van het Hoofdbestuur brengen *f* 0,25 per uur heen en *f* 0,25 per uur terug, voor reiskosten, in rekening.

f. ART. 26*a* (*nieuw*).

Vóór elke Algemeene Vergadering worden door het Hoofdbestuur

in te voegen:

langen der algemeene afdeeling en de verzending der tijdschriften en programma's aan de leden dier afdeeling.

in te voegen:

ART. 23*bis*.

De Penningmeester dient in elke algemeene vergadering eene begrooting in voor het volgend jaar, welke begrooting niet mag overschreden worden zonder toestemming der gecombineerde vergadering, bedoeld in art. 26*a*.

te lezen als volgt:

De leden van het Hoofdbestuur en der Commissie, bedoeld bij art. 26*a*, kunnen de werkelijk uitgegeven reiskosten en, zoo noodig, verblijfskosten in rekening brengen.

stuur met eene Commissie uit de bijzondere afdeelingen de notulen der vorige Algemeene Vergadering, benevens de rekening en verantwoording vastgesteld.

Tot leden dezer Commissie wordt, telkens voor één jaar, door ieder der afdeelingen één harer leden aangewezen.

Het Hoofdbestuur is verplicht met deze Commissie in eene gecombineerde vergadering te raadplegen over bijzondere gevallen of maatregelen welke niet tot de eerstvolgende Algemeene Vergadering kunnen uitgesteld worden of waarover het te voren het oordeel der bijzondere afdeelingen wenscht te vernemen.

Tot deze gecombineerde vergaderingen worden de leden der Commissie, boven bedoeld, tijdig door den 1sten Secretaris opgeroepen, met opgave van de te behandelen zaken.

g.

ART. 28

Het Hoofdbestuur is bevoegd, om zeer gewichtige en dringende redenen, buitengewone algemeene vergaderingen te beleggen en bepaalt daarvoor zelf den tijd en de plaats.

te lezen als volgt:

1° gedeelte.

Het Hoofdbestuur is bevoegd, in overleg met de Commissie bedoeld in art. 26a, om zeer gewichtige en dringende redenen, enz. enz.

h.

ART. 30

Het Hoofdbestuur maakt van de werkzaamheden van elke Algemeene Vergadering een programma op, dat minstens twee maanden te voren gezonden wordt aan de leden der bijzondere afdeelingen, door tusschenkomst der afdeelingsbesturen, aan de leden der algemeene afdeeling en aan de Eereleden en Correspondeerende leden.

te lezen als volgt:

Het Hoofdbestuur maakt van elke Algemeene Vergadering een programma op, dat, minstens twee maanden te voren, opgezonden wordt, door tusschenkomst der afdeelingsbesturen aan de leden der bijzondere afdeelingen, verder aan de leden der Algem. Afd., aan de Eereleden en aan de Correspondeerende leden.

j

ATR 32.

Voorstellen van bijzondere afdelingen en van leden, ter behandeling in eene gewone Algemeene Vergadering, worden in het programma voor die vergadering opgenomen, als zij vóór 1 Juni bij den Eersten Secretaris ingekomen zijn.

Aan het slot toe te voegen: en voldoende blijken toegelicht.

ART. 38. (*nieuw*).

Aan elk der bijzondere afdelingen wordt één exemplaar van het Tijdschrift, benevens één exemplaar van alle gedrukte stukken van de Maatschappij uitgaande, voor haar archief toegezonden.

De Commissie,

(w. g.) VAN ESVELD.

H. J. H. STEMPEL.

M. J. HENGEVELD G.JZN.

8. Voorstel der afd. Utrecht tot het aanvragen van rechtspersoonlijkheid door de **Maatschappij ter bevordering der Veeartsnijkunde**.

9. Vaststellen der plaats voor de 30ste Algemeene Vergadering.

PAUZE.

B. Bespreking van opgegeven onderwerpen.

1. De „bepalingen omtrent varkensziekte”, in te leiden door den Heer H. C. REIMERS.

2. Oorsprong, wezen en middelen tot voorkoming der kalfziekte, in te leiden door den Heer F. W. VAN DULM.

C. Vrije mededeelingen.

D. Opgave van onderwerpen voor de 30ste algemeene vergadering.

Vastgesteld te UTRECHT, Juli 1889.

Namens het Hoofdbestuur,

De 1ste Secretaris,

Dr. L. J. VAN DER HARST.

VERSLAG
VAN DE 29ste ALGEMEENE VERGADERING, GEHOUDEN
TE UTRECHT OP 21 SEPTEMBER 1889.

Voorzitter de Heer D. F. VAN ESVELD.

Aanwezig zijn alle leden van het Hoofdbestuur, uitgezonderd de Heer DE BRUIN, die kennis van verhinderd te zijn had gegeven.

Alle afdeelingen zijn door afgevaardigden vertegenwoordigd. Het aantal aanwezigen bedraagt volgens presentielijsten 44, onder welk getal te rekenen is een introducé.

Het aantal uittebrengen stemmen bedroeg ten slotte volgens presentielijsten 95, hoewel bij het begin der vergadering nog niet alle stemhebbenden aanwezig waren, en dus de eerste stemmingen door een kleiner aantal moesten geschieden.

De Voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom aan de leden, vooral richt hij een hartelijk woord tot de jongeren en wekt die op tot ruime medewerking aan het doel der Maatschappij. — Nadat verder door hem nog eenige bijzonderheden omtrent archief, tijdschrift, enz. medegedeeld zijn, vraagt hij, of in verband met hetgeen in het programma onder punt 3 medegedeeld is omtrent de notulen der 28ste buitengew. alg. verg. iemand de lezing der notulen verlangt — of aanmerkingen daarop heeft.

Daar niemand in deze iets te berde te brengen heeft, worden de notulen (als verslag opgenomen in Tijdschrift Dl. XVI. afl. 2/3) als goedgekeurd beschouwd.

Het jaarverslag wordt door den Secretaris uitgebracht. De Penningmeester doet Rek. en Verantw. Uit deze blijkt, dat op 1 Januari 1889 een batig saldo aanwezig was van f 1076.07. De Voorzitter noodigt de afgevaardigden van de afd. Gelderland en Groningen uit, de Rek. en Verantw. gedurende de pauze na te zien.

Bij het stemmen tot het benoemen van een 2^{den} Secretaris, wordt bij eerste stemming op niemand de volstrekte meerderheid van stemmen uitgebracht; bij de tweede stemming wordt de Heer J. H. BILLROTH met 48 stemmen (91 stemmen uitgebracht) gekozen. Hij verklaart de betrekking op zich te willen nemen.

De Voorzitter stelt nu aan de orde „de voorstellen van de Commissie voor de herziening van het Reglement.” Hij verzoekt aan de leden bij de discussiën zich vooral tot den zakelijken inhoud der voorstellen te willen bepalen en de vergadering niet te vermoeien met kleinigheden, de redactie der voorstellen betreffende. — Hij brengt vervolgens het reglement artikelsgewijze in bespreking.

Tegen artt. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 en 10 bestaat geen bedenking; de wijziging der Commissie in art. 11 voorgesteld vindt eenige bestrijding, wat den vorm betreft, maar men eindigt met, na de opmerkingen gehoord te hebben, de redactie aan het Hoofdbestuur over te laten; artt. 12 en 13 vinden geen bestrijding; art. 14 (wijziging) wordt aangehouden tot na de behandeling van het door de Commissie voorgestelde art. 26a; artt. 15—21 zullen blijven zooals zij zijn — het gewijzigd art. 22 wordt goedgekeurd — zoo ook art. 23, maar het voorgestelde art. 23bis, wordt even als art. 25 (gewijzigd) aangehouden tot na behandeling van art. 26a.; art. 24 wordt niet veranderd.

Het hoofddebat bepaalt zich dus voorloopig tot art. 26a (*nieuw*), betreffende het instellen eener Commissie uit de bijzondere afdelingen, belast om in bepaalde gevallen met het Hoofdbestuur samen te werken (zie programma).

De afd. Friesland (PLET) begint met bezwaar te maken tegen de kosten, die het voorstel, zoo als het gedaan is, bij aanneming, na zich zal slepen. Ofschoon de afd. zich niet tegen den geest van het voorstel verklaart, wil zij als leden der Commissie slechts afgevaardigden van enkele afdelingen, elk jaar, volgens rooster wisselende, doen aanwijzen.

De Voorzitter wijst er op, dat de kosten zoo groot niet behoeven te zijn, en dat overigens de voorstellers van meening waren, dat in bepaalde gevallen het advies van *alle* afdelingen vernomen moest worden.

De Heer DE JONG vindt de Commissie onnoodig; wil men tijd besparen op de Alg. Vergadering, laat dan het Hoofdbestuur de notulen vaststellen, behoudens beroep er op van de leden ter Alg. Vergadering. Zoo zou ook met de Rek. en Verantw. kunnen gehandeld worden.

De Voorzitter wijst er op, dat de Commissie voor herziening van het reglement niet zoo ver is gegaan als het oorspronkelijk

voorstel der afd. N.-Holl. was. Deze afd. wenschte toch *uitbreiding van het Hoofdbestuur* met één lid van elk der afdeelingen.

De Heer AALBERS is tegen het voorstel, niet alleen om de kosten die de uitvoering na zich zal slepen, maar ook omdat de Maatschappij nu, zijns inziens, een geheel anderen regeeringsvorm krijgen zal. De Commissie zal veel macht krijgen — en hij wenscht dat de macht bij de Alg. Verg. berusten blijft.

De Voorzitter merkt op, dat wanneer de leden bijtijds opgeroepen worden, zóó dat zij een mandaat hunner afd. medebrengen, een bezwaar van den Heer AALBERS vervalt, en wat de kosten betreft, nog eens zegt hij, dat die wel zullen meêvallen.

De afd. Friesland is voor het principe, om tijd te besparen op de Alg. Verg., maar handhaaft haar voorstel.

De afgev. der afd. Zeeland (MAZURE Sr.) vraagt of de notulen en de Rek. en Verantw. niet op de Alg. Verg. ter visie konden gelegd worden en dan door eene Commissie uit de leden konden worden nagezien en al of niet worden goedgekeurd.

De Voorzitter wijst niet alleen op de bezwaren die hieraan zouden verbonden zijn, maar ook op enkele gevallen, die zich voorgedaan hebben, en waarbij de wenschelijkheid van eene Commissie, als in het voorstel bedoeld wordt, gebleken is. De 1ste Secretaris, ofschoon geen lid der Commissie ter herziening zijnde, verklaart zich van zijn standpunt vóór het voorstel der Commissie, nu toch eenmaal de wensch geuit is voor een dergelijke regeling.

De afgev. der afd. Gelderland kan ook instemmen met het voorstel der Commissie, indien „tijdig” wordt, het noemen van „een bepaalden tijd”, bijv. 14 dagen. Persoonlijk is de afgevaardigde (de Heer REIMERS) tegen het *niet* lezen der notulen op de Alg. Vergadering.

De Heer HERMKES wenscht ook de notulen en de Rek. en Verantw. door de Alg. Verg. vastgesteld te zien. Hij acht de Commissie een soort van curatorium over het Hoofdbestuur te zullen worden.

De afd. N.-Holland (afgev. v. D. SLUIJS) beveelt het art. aan. Er zullen onkosten aan verbonden zijn, maar daar tegenover staat de meerdere tijd, die op de Alg. Verg. beschikbaar blijft voor wetenschappelijke mededeelingen.

In de afd. Utrecht waren volgens den afgev. (v. LENT) de mee-

ningen verdeeld, 5 vóór, 4 tegen het voorstel, terwijl 2 leden blanco stemden.

Nr.-Br.—Limburg (PAIJMANS) is met algemeene stemmen vóór, idem de afd. Z.-Holland (ALTEVOGT).

De Heer HERMKES stelt voor de Commissie te doen bestaan uit de Voorzitters der afdeelingen; hierop zegt de Voorzitter, dat zulks altijd door de afdeelingen kan geregeld worden.

De afd. Friesland stelt voor: tot leden der Commissie wordt telkens door drie afdeelingen, volgens rooster, een harer leden aangewezen."

Op een vraag van den Heer MAZURE SR. aangaande het geldelijk bezwaar, zegt de Voorzitter, dat dit in de eerste jaren althans niet zwaar zal wegen, en op een vraag van den afgev. der afd. Groningen of er geen plaatsvervangende leden der Commissie dienen vermeld te worden, zegt de Voorzitter te meenen, dat de afd. zelf wel plaatsvervangers zullen benoemen als dit noodig blijkt te zijn.

Het voorstel der Commissie wordt nu in stemming gebracht en aangenomen met 62 stemmen vóór, 6 tegen en 19 blanco.

De afd. Friesland protesteert er tegen, dat haar amendement niet eerst in stemming is gekomen, er wordt evenwel opgewezen, dat niemand dat amendement ondersteund heeft of prioriteit er voor heeft aangevraagd.

Art. 14 wordt nu aangenomen met deze wijziging, dat achter „lid", zal komen „en diens plaatsvervanger."

Art. 23bis, de quaestie betreffende van het opmaken, enz. eener jaarlijksche begrooting, wordt door den Penningmeester besproken — hij is er sterk vóór, maar wenscht alleen dat een vaste som genoemd worde, buiten welke niet mag gegaan worden, bijv. f 25.—; hij maakt hiervan een voorstel, hetwelk evenwel, na eenige besprekingen met op één na alle stemmen *verworpen* wordt (2 stemmen blanco). Daarna komt in stemming het voorstel der Commissie, dat aangenomen wordt met alg. stemmen, op 5 na; 2 stemmen blanco.

Art. 25 (gewijzigd), betreffende reiskosten, wordt na tamelijk uitvoerige bespreking over het al of niet vaststellen van een maximum, enz., aangenomen met alg. stemmen tegen 4, nadat nog op voorstel van den Heer REIMERS de woorden „zoo noodig" er uitgelicht zijn.

De art. 26 en 27 worden goedgekeurd.

Tegen de voorgestelde wijziging in art. 28 meent de Heer J. A. DE JONG te moeten opkomen. Hij wil het Hoofdbestuur de volle vrijheid laten, en zegt, nadat de Voorzitter opgemerkt heeft, dat na de vorige, buitengewone, Alg. Vergadering de wijziging door het Hoofdbestuur wenschelijk geacht werd, dat de Alg. Verg. juist een bewijs van vertrouwen in het Hoofdbestuur geven moet door de wijziging te verwerpen. Hij stelt voor het art. onveranderd te laten.

De afgevaardigde v. Zuid-Holland (ALTEVOGT) zegt dat hij bezwaar vindt om te stemmen voor het voorstel DE JONG, omdat het niet in de afd. besproken is. Gelderland zal er tegen stemmen, evenwel niet om daardoor te kennen te geven dat de afd. het beleid van het Hoofdbestuur mistrouwt.

De Heer v. D. STUIJS zegt ongeveer hetzelfde, en voegt er nog bij dat er te lezen staat „bevoegd” en niet „verplicht”. De Voorzitter deelt mede, dat juist over bevoegd en verplicht strijd geweest is in den boezem der Commissie van herziening. Is dat zoo, zegt de Heer SCHIMMEL, dan is er ook een geest van wantrouwen geweest.

Het voorstel DE JONG wordt in omvraag gebracht en met 50 tegen 44 stemmen verworpen.

Het voorstel der Commissie nu aan de orde zijnde, vraagt de Heer HEIDEMA of verstaan moet worden, dat het Hoofdbestuur, ook zonder de Commissie te raadplegen, buitengewone Alg. Vergaderingen beleggen kan. Dit schijnt volgens velen uit de redactie te blijken. De Heer STEMPEL wil het voorstel nu aangenomen zien; bij het stemmen over het reglement en bloc kan dan nog blijken wat de Alg. Verg. wil. De Heer SCHIMMEL acht dit zeer gevaarlijk en wijst op het slotartikel van ons vigeerend reglement, dat wijzigingen alleen met $\frac{2}{3}$ der stemmen kunnen vastgesteld worden.

Het voorstel der Commissie, in omvraag gebracht zijnde, verwerft 59 stemmen voor en 35 tegen, (2 blanco), geen $\frac{2}{3}$ alzoo er voor zijnde, wordt art. 28 geacht te blijven zoo als het nu is.

Hierna worden, na eenige discussies over redactie der artikelen, artt. 29 en 30 (gewijzigd) goedgekeurd, evenzoo art. 31.

Over de door de Commissie aan art. 32, toegevoegde wijziging ontpint zich eenig debat. De Voorzitter zegt, dat de afd.

N.-Holland, die de wijziging had voorgesteld, zoo sterk er op stond, dat de overige leden der Commissie hebben moeten toegeven, om de geheele herziening niet te doen mislukken. De afgev. van N.-Holland betoogt, dat de bedoeling geweest is, dat geen onbekookte voorstellen zouden gedaan worden, waaromtrent bij gebrek aan toelichting door de afdeelingen niets besproken of beslist zou kunnen worden. Nadat men eindelijk tot de meening schijnt gekomen te zijn, dat met „toelichting” bedoeld is, die te geven aan het Hoofdbestuur en dat dit dan naar bevinding handelen zal, wordt de wijziging met 67 tegen 26 stemmen (2 blanco) goedgekeurd.

De overige artikelen, ook het nieuwe art. 38, benevens het slotartikel, worden onveranderd aangenomen, waarna het geheele, nu gewijzigd reglement, en bloc in stemming gebracht zijnde, met *algemeene stemmen* (95) wordt *goedgekeurd*.

De Voorzitter steit nu aan de orde het voorstel der afd. Utrecht, n.l. tot het aanvragen van *rechtspersoonlijkheid* door de Maatschappij. De Heer v. LENT (afgev. der afd. Utrecht) leidt het voorstel in, dat tot slechts weinige discussies aanleiding geeft.

Wel meent de afd. Z.-Holland, dat, daar reeds van 1848 de Maatschappij bestaat, zij, krachtens overgangsbepalingen, per se in het bezit van rechtspersoonlijkheid is. De Voorzitter zegt, dat wel is waar vóór 1848 eene vereeniging bestond, maar dat deze niet was de tegenwoordige Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde.

Het voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Bij de keuze van eene plaats voor de a.s. Alg. Vergadering, wordt door N.-Holland, Amsterdam, door Zeeland, Rotterdam, door de overige afd. Utrecht voorgesteld. Utrecht wordt gekozen met 64 tegen 16 stemmen en 1 blanco.

Onder bijval van de aanwezigen zegt de Voorzitter den af-tredenden 2den Secretaris (v. D. SLUYS) dank voor hetgeen deze in het belang der Maatschappij verricht heeft.

Na de pauze brengt de Commissie, met het nazien der Rek. en Verantw. belast, een gunstig rapport over deze uit.

De Voorzitter stelt nu aan de orde het onderwerp „de bepalingen omtrent varkenszickte”, welk onderwerp ingeleid wordt door den Heer H. C. REIMERS. Spreker zegt eerst gearzeld te hebben het punt in behandeling te brengen, aangezien door het nieuwe

besluit verbetering aangebracht is; echter acht hij die niet van dien aard, dat men er zich bij kan neerleggen. Hij somt de bepalingen niet op, bekend als ze zijn, maar releveert alleen, dat men het, speciaal op landbouwvergaderingen, lang niet eens er over is, en hij acht, ook juist daarom, eene bespreking onder deskundigen van groot gewicht. Voor hem zijn drie zaken voornamelijk hier te bespreken.

1^e. De vraag, is het Kon. Besl. voor Nederland noodzakelijk? Uit een handelsoogpunt is het *misschien* te verdedigen, maar het schijnt toch dat andere landen zoo erg nauw niet zien, zelfs Engeland keurt geslacht vee niet. Zijn de maatregelen noodig tot het uitroeien der ziekte? Hij gelooft niet dat zij daartoe leiden kunnen, nu, zooals hij met talrijke voorbeelden toelicht, de wet op allerlei wijze ontdoken wordt.

2^e. Toegegeven al, dat er noodzakelijk bepalingen moeten zijn, zijn dan de bestaande goed? Een eerste vereischte is toch de uitvoerbaarheid en die ziet hij van deze niet. De bepalingen zijn in het nadeel van de landbouwers, zij *mogen* slachten, vóór de keuring (?) ja, maar zij zouden het niet doen als het niet noodig was; het *vervoer* wordt dikwerf verboden en de vergoeding is slechts gering. Bij aangifte lijdt de *eigenaar* steeds financieel nadeel. Indien een ernstig streven tot uitroeien der ziekte bij de Regeering bestaat, dan moet onteigenen, verkoop door het Rijk en algeheele schadevergoeding geschieden. Het ontduiken van de bepalingen, bovengenoemd, heeft ook een slechten invloed op het naleven der overige wetten op besmettelijke ziekten.

In de derde plaats bevreemdt het hem, dat na het request in zake de keuring van vee en vleesch, verleden jaar door de Maatschappij aan Z. Exc. den M. v. B. Z. gezonden, thans door den Minister niet deskundige keurmeesters officieel erkend worden. Het geldt hier toch niet bijv. een mikrosk. onderzoek z. a. bij trichinose, maar een deugdelijke kennis van vee en vleesch.

Na deze inleiding spreken de H.H. v. D. LINDEN en PLET over hun meening aangaande de besmettelijkheid en den aard der ziekte, hetgeen de Heer v. DULM aanleiding geeft er op te wijzen, dat over deze punten hier niet gehandeld wordt. Hij voegt hierbij, dat hij, waar de Heer REIMERS als zijn particuliere opinie uitspreekt wettelijke maatregelen niet noodzakelijk te achten, die opinie volkomen deelt. De wet geeft niets dan last aan de eige-

naars en draagt niets bij om de ziekte uit te roeien. Oppervlakkige desinfectie, men haalt er de schouders voor op; de kosten voor vernietiging van gestorven dieren zijn zeer groot, duizende kilo's vet worden aan den handel onttrokken; zijns inziens moest de Regeering zich òf niet, òf verstandig met de ziekte bemoeien. De Heer v. LENT kan met die opinie meegaan; er geschiedt ontduiking en de ziekte woekert voort.

De Heer BILLROTH is het met den inleider *niet eens*. In N-Holl. worden vele, bijna alle gevallen aangegeven; de eigenaars die verleden jaar er last van hadden, geven dit jaar toch weer aan. Schade wordt door eigenaars bij andere besmettelijke veeziekten toch ook geleden. Kan men de ziekte u.troeien, dan volgt op den duur voordeel. Hij neemt ook wel aan dat omstandigheden van buiten van invloed op de ziekte zijn kunnen, maar hij gelooft aan de besmettelijkheid en acht *maatregelen noodzakelijk*.

De Heer REIMERS vraagt naar de argumenten voor die noodzakelijkheid. De Heer BILLROTH zegt toch zelf dat bij dezelfde eigenaars, na dat de maatregelen toegepast werden, de ziekte zich toch herhaalde. Ja, zegt de Heer BILLROTH, wel bij dezelfde eigenaars, maar slechts 5 keeren in 't zelfde kot.

Dat geeft, zegt de Heer REIMERS, toch altijd te denken, intusschen wil hij niet over het al of niet besmettelijke spreken — en, zegt hij, is er bij andere besmettelijke ziekten schade voor de eigenaars — dan geldt het toch nu meer schade voor de *kleine* bezitters.

De Heer VAN DER SLUIJS meent, dat de quaestie beheerscht wordt door de vraag of de ziekte al of niet besmettelijk is — wordt besmettelijkheid aangenomen, dan zullen maatregelen noodig zijn. De praktijk bewijst, dat de tegenwoordige onvoldoende zijn en nadeel geven.

De Heer GOOSSEN bewijst met enkele gevallen uit zijn praktijk, dat niettegenstaande de groote kosten aan de uitvoering verbonden, de bepalingen het voortgaan der ziekte eer in de hand dan tegen kunnen werken.

De Heer J. F. LAMÉRIS vindt de maatregelen noodzakelijk; de ziekte breidt zich uit en er dient tegen opgetreden te worden; dit is ook noodig tegenover het buitenland. Of de ziekte uitroeien is — we weten het niet; er is betrekkelijk zeer weinig over bekend. Slechts een onzer veeartsen, de Heer POELS heeft

een grondig onderzoek naar de ziekte ingesteld. Spreker geloofst wel aan de mogelijkheid van uitroeien; hij citeert o. a. een geval, waaruit blijkt, dat, mits de zaak goed aangepakt wordt, men de ziekte uit eenmaal besmette stallen weren kan. De autoriteiten moeten evenwel ten volle hun plicht doen; uitbreiding van bevoegd toezicht acht hij ook noodig. Hij acht het nadeel aan de boeren berokkend wel wat breed uitgemeten; de wet verhindert de boeren om *dood*e (of gestorven?) varkens te verkoopen, alsmede om *verdachte* varkens als *gezond* te verkoopen.

De Heer DE JONG beaamt het door den Heer LAMERIS gezegde; het nut van maatregelen acht hij onwederlegbaar —, met den Heer REIMERS is hij het eens dat de tegenwoordige maatregelen niet deugen. De zaak is o. a. ook besproken in de Holl. M. van Landbouw, afd. Alfen. — Het nadeel vindt men daar in de ontduiking der bepalingen en in den lagen prijs der afgemaakte, verdachte dieren. Men meende daar, dat de goede bedoeling der bepalingen in de hand zouden gewerkt worden, indien van zieke dieren de halve waarde en van verdachte, en alsdan afgemaakte dieren, de geheele waarde vergoed werd.

De Heer BILLROTH zegt dat eigenlijk alles afhangt van de *goede* toepassing der wet; vóór de invoering der wet stierven de dieren toch ook en hadden zoo goed als geen waarde. Waar blijft nu het argument van de schade? Buitendien is het voor het algemeen toch ook veel waard, dat ziek vleesch niet in consumtie komt.

Een vraag van den Heer KATTENWINKEL of een paar artikelen in de bepalingen niet met elkander in strijd zijn, wordt door den Heer BILLROTH ontkennend beantwoord. Het gold het aangeven van verdachte dieren en het slachten en vervoeren van deze.

De Heer VAN DULM, den Heer LAMERIS beantwoordende, zegt, dat met alle respect voor desinfectie, het toch bijna onmogelijk zal blijken de oude grond der hokken te ontsmetten, waarop èn de Heer LAMERIS èn de Heer BILLROTH verklaren, dat het in hun streek toch wel en goed geschiedt. De Heer VAN DULM meent te mogen zeggen dat dergelijke *grondige* desinfectie niet overal wordt toegepast en dat alle maatregelen zoo goed als geene zijn, behalve nog dat die zoogenaamde maatregelen groote kosten en verlies medebrengen.

De Heer OOSTERBAAN ziet in zijn streek de varkens onder zeer ongunstige hygiënische condities en er is toch slechts weinig

varkensziekte. Ofschoon hem de bepalingen niet in alle opzichten doelmattig voorkomen, acht hij die in zekere opzichten nuttig, n.l. het uit de consumtie houden van ziek vleesch, voor worst-fabricatie bijv.

De Heer REIMERS wijst er op, dat aan de ziekte gestorven varkens toch nog voorwerpen van waarde zijn (de borstels, de huid voor zeeftenmakerijen, het vet, enz); vernietigen brengt dus schade. Uit een oogpunt van handelsbelang acht hij de maatregelen niet noodig. Duizende geslachte varkens gaan ongekeurd naar Engeland — en hoe het tegenover andere landen met verklaringen gaat? — men vraagt wel verklaringen omtrent het niet heerschen van andere besmettelijke ziekten, maar niet omtrent bedoelde. — Zoo men consequent wilde zijn, moesten ook bepalingen tegen tuberculose en goedaardige droes bijv., gemaakt worden.

De Heer SCHURINK, opmerkende dat in zijn gemeente dit jaar geen gevallen der ziekte voorgekomen zijn in hokken die verleden jaar *goed* gedesinfecteerd waren (één geval uitgezonderd) wenscht de vraag, of maatregelen noodig zijn, met ja te beantwoorden; evenwel moeten de bepalingen beter in overeenstemming met de omstandigheden zijn.

Hij wenscht dat de Alg. Verg. zich in dezen zin uitspreekt, dat noodig is, dat bij aangifte van een ziektegeval onverwijld kennis moet gegeven worden aan het V. A. K. Staatstoezicht en dat, indien de distr. veearts verhinderd is, de plaatselijke veearts handelend kan optreden.

De Voorzitter meent uit de discussies te mogen resumeeren, dat men het 1° niet eens is omtrent het al of niet besmettelijke der ziekte; 2° dat men de maatregelen zoo als ze nu voorgescreven zijn, of minder goed, of minder goed toegepast acht.

De Heer MAZURE SR. zegt, dat men over de werking van de wet niet kan oordeelen, ze wordt veel te slecht uitgevoerd. Uit *Schouwen* gaan bijv massa's zieke varkens naar Rotterdam zonder dat het V. A. K. Staatstoezicht iets er van verneemt. Eenheid van handelen bij het Staatstoezicht blijkt niet te bestaan. Is er een wet noodig, dan moet zij anders zijn of in elk geval met eenheid en beter toegepast worden.

De Heer PLET heeft gezien, dat in enkele gevallen bij verhindering van de veeartsenijkundige ambtenaren varkens somtijds een week geslacht lagen, vóór keuring kon geschieden. Bur-

gemeesters moesten gemachtigd zijn, de plaatselijke veeartsen direct er bij te halen.

De Heer STEMPEL stelt voor de discussies over deze zaak te sluiten; hij voor zich wil niet beweren dat de wet of het Kon. Besl. overal goed wordt nageleefd. Wat de Heer PLET evenwel zegt is reeds gevonden — daarover spreekt het besluit. Sedert 60 jaar, dat de ziekte heerscht, heeft vrijheid tot beperking niets bijgedragen. De Regeering wil nu beproeven wat zij kan doen en nu rijzen dadelijk klachten. Veel hangt af van den districtsveearts, verbranden of begraven van *alles* is toch niet bepaald voorgeschreven. Behalve dat het vet nog uit den brand kan gered worden, is er ook nog kans op gedeeltelijke schadeloosstelling, voor de huid, bijv.; zie laatste Kon. Besluit omtrent varkensziekte.

De Heer REIMERS, hulde brengende aan de wijze waarop de Heer STEMPEL de wet opvat en ten uitvoer legt, meent toch te moeten constateeren, dat de opvatting elders eene andere is; overigens beduidt de vergoeding voor de huid van varkens niet veel, en is het ook wel juist (er staat „vee” zegt de Heer STEMPEL). Wil de vergadering het voorstel van den Heer STEMPEL aannemen, hem is het goed, maar dan verklaart zich, zijns inziens de vergadering onmondig; hij wenscht derhalve wel eenig resultaat.

De Heer MAZURE JR. releveert nog even een punt, n. l., als men aanneemt de besmettelijkheid, aanneemt dat de ziekte een bodemziekte is, dan mag de wet geen speling geven aan de uitvoerders — maar stellige voorschriften — en dan vooral niet laten begraven.

De Voorzitter, opmerkende dat men in deze vergadering, in aanmerking nemende den uiteenloopenden stroom der meeningen, toch niet tot eenig definitief besluit zal komen, geeft in overweging om de zaak in handen van eene Commissie te stellen, die de verschillende meeningen zal trachten te verzamelen en in een rapport neerleggen.

De Heer DE JONG stelt deze motie: „De Alg. Verg. vindt het wenschelijk, dat de nu vigeerende bepalingen ten opzichte der varkensziekte worden gewijzigd, en gaat over tot de orde van den dag”.

Als, zegt de Heer REIMERS, de Alg. Verg. meent dat er maat-

regelen van wege het Rijk moeten genomen worden, dan zou hij in overweging geven onteigening en afmaking aan te bevelen.

De Voorzitter merkt op, dat een uitspraak dezer vergadering, bij de heerschende verdeeldheid der meeningen, niets geven zal, eer kwaad dan goed zal doen. Eerst na nader onderzoek acht hij eene conclusie mogelijk.

De Heer v. DUIM zegt, dat wat de Heer REIMERS wil, datgene is, wat tegenwoordig in Engeland geschiedt. Spreker wenscht een uitspraak door de Vergadering.

De Heer STEMPEL vindt het bedenkelijk dat men nu reeds eene wet zou gaan be- of veroordeelen, die nog slechts één jaar in werking is. In Engeland bestaat sedert jaren een wet en men is daar steeds aan het veranderen. Hij is voor het benoemen eener Commissie van enquête naar de werking en de toepassing van de bepalingen hier te lande.

Wordt eene Commissie benoemd, zegt de Heer PLET, laat die dan spoed maken.

De Voorzitter stelt alsnu voor dat eene Commissie, als boven bedoeld is, worde benoemd en dat de leden dezer Commissie door het Hoofdbestuur zullen aangewezen worden.

De Heer SCIURINK wenschte de Commissie door de Alg. Verg. benoemd te zien. Het kan toch zijn dat ze, benoemd door het Hoofdbestuur, een „eenzijdige kleur” zou hebben.

Vreest men daarvoor zegt de Voorzitter, het is het Hoofdbestuur goed, dat de Vergadering alsdan benoeme. Wat wil men dan, bijv. 5 leden of uit elke afdeeling één lid?

De Heer THOMASSEN heeft belangstellend de discussies gevolgd — hij verbaast zich er over dat niemand zich *zeker* durft uitspreken over de besmettelijkheid der ziekte in quaestie. Men moest aan de Regeering verzoeken de gelegenheid te geven tot het nemen van proeven.

De Voorzitter merkt op, dat een voorstel hiertoe misschien een der conclusies van de te benoemen Commissie kan zijn. Verder brengt hij nogmaals de vraag te berde, zal er eene Commissie benoemd worden — uitslag ja — zal die Commissie door de Alg. Verg. of door het Bestuur benoemd worden? De Heer SCHURINK handhaaft *zijn* voorstel, er bij voegende dat het geen grond vindt in wantrouwen in het Hoofdbestuur.

Zijn voorstel wordt niet ondersteund en de Vergadering draagt aan het Hoofdbestuur het benoemen der Commissie op.

De behandeling van punt 2 der opgegeven onderwerpen, zoo als het door den inleider opgegeven was: „Oorsprong, wezen en middelen tot voorkoming der kalfziekte”, wordt door den Heer v. DULM geconcentreerd in eene bespreking van het rapport der Commissie. Deze toch noemt de kwaal geheimzinnig, niettegenstaande duidelijke sectieverslagen ingeleverd waren. Een eigen opinie werd niet gegeven. Tegelijk met onze enquête, is er een in Beijeren gehouden. De daar werkzaam geweest zijnde Commissie noemt de ziekte Apoplexia puerperalis (reeds in 1825 door HERMAN zoo genoemd). Zij achtte dus ook het centrale zenuwstelsel de plaats van het lijden. De uitdrukking „erfelijkheid” in het rapport van onze Commissie kon spreker ook niet best verorberen. Hij loopt vervolgens het rapport door, en maakt op deze en gene punten zijn op- en aanmerkingen. Ook leest hij de conclusies van het Duitsche rapport voor, als mede van de studie van HINK. In eene vorige vergadering, zegt hij, had onze Commissie beloofd in haar rapport de uitkomsten van het onderzoek in Duitschland op te nemen. Zij heeft dit niet gedaan. Vervolgens zegt hij, dat blijkens ook door hem opgedane ondervinding, bij voorzichtig uitgevoerde sectie's, de naam Gebärpärese, het best het wezen der ziekte karakteriseert. Als oorzaken, zoo als hij die opvat, noemt hij aanleg (door fokken en voederen verkregen), als wezen: acute hydrocephalus, als prophylaxis eene andere wijze van fokken, latere paring, intensievere (en droge) voeding vóór het kalven.

De Voorzitter bedankt de Heer v. DULM voor zijne inleiding, maar acht met het oog op het reeds late uur, discussies niet best meer mogelijk. Hij verzoekt den Heer v. DULM zijne opmerkingen en conclusies in het Tijdschrift te publiceeren; geschiedt dit in de eerstvolgende aflevering, dan kan van wege de Commissie of van anderen in de daaropvolgende afl. replek volgen. De Heer THOMASSEN ondersteunt dit voorstel. De Heer v. DULM wil, ofschoon hij de voorkeur aan mondelinge behandeling geeft, aan het verzoek wel voldoen.

Met het oog al weder op het vergevorderde uur, belooft de Heer THOMASSEN, hoe gaarne hij ook mondeling verslag uitgebracht had over het Congres te Parijs, dit verslag voor

de eerstvolgende aflevering van het Tijdschrift ter plaatsing te zenden.

Na het opgeven en bespreken van enkele onderwerpen voor de a. s. Algemeene Vergadering en nadat de Heer v. D. LINDEN, namens de leden, den Voorzitter dank heeft gebracht voor diens uitstekende leiding, wordt de Vergadering gesloten.

VAN DER HARST.

1ste Secretaris.

N.B. Ik geef dit verslag als een eenigszins uitvoerig schema der notulen; mocht een der sprekers of hoorders meenen zakelijke aanmerkingen op het geresumeerde te moeten maken, dan zal het mij aangenaam zijn die te mogen ontvangen voor 15 December a. s. v. D. H.

V E R S L A G

DER AFDEELING NOORD-BRABANT—LIMBURG DER MAATSCHAPPIJ TER BEV., DER V. A. K.

De 18de (buitengewone) vergadering had plaats te Venlo, en werd door elf leden bijgewoond, terwijl de 19de vergadering te Eindhoven werd gehouden, waar slechts acht leden tegenwoordig waren.

Door het overlijden van den Heer HOUBEN, te Oosterhout, verloor de afdeeling een lid, terwijl als nieuwe leden werden aangenomen de Heeren H. A. DEN ENGELSE te Dinteloord en P. F. VERMAST, Med. Dr. te Etten bij Breda.

De gewone huishoudelijke zaken der afdeeling werden op de laatste vergadering geregeld afgedaan en geven geen verdere aanleiding ter bespreking; als afgevaardigde voor de 29ste Algem. Vergadering werd benoemd de Heer PAIJMANS te Oss, tot plaatsvervanger de Heer J. BILLEKENS te Horst en tot opvolgend plaatsvervanger de Heer THOMASSEN te Utrecht, terwijl als plaats voor de 20ste vergadering Nijmegen werd aangewezen.

Onder de wetenschappelijke onderwerpen verdient vermelding een geval van dampigheid mede tengevolge van voedselophooping

in den neus; gehemeldesplijting was afwezig, wel waren er twee uitstekende kiezen; afkapping der kiezen bracht geene verandering; medegedeeld door den Heer GOOSSENS. De Heer VAN DER WURF vertoonde eene nieuwe hechtnaald van de Mooy.

Het ledental bedraagt op heden dertig en wel:

H. A. DEN ENGELSE	te Dinteloord.
Dr. P. F. VERMAST	» Etten (Breda).
H. A. P. BRUNT	» Cappelle (Grevelduin).
G. B. GOOSSENS	» Roermond.
J. DE MAN	» Bergen-op-Zoom.
M. J. H. DUIJSSENS	» Heerlen.
M. J. H. P. THOMASSEN	» Utrecht.
A. A. DE MAN	» Breda.
J. LAMÉRIS	» 's Gravenhage.
H. J. LEMMENS	» Schimmert.
A. J. MONTENS	» Breda.
P. F. MICHELS	» Heusden.
L. T. JANNE	» Roermond.
A. J. VLAMINGS	» 's Bosch.
P. A. F. H. BOOTS	» Tilburg.
J. C. BOOTS	» Cuijk.
T. A. L. BEEL	» Venray.
J. BILLEKENS	» Horst.
A. G. A. CLERCX	» Echt.
P. K. M. HOUBA	» Maastricht.
E. A. L. QUADDEKKER	» Breda.
J. J. NOEST	» Lith.
H. BILLEKENS	» Weert.
P. A. V. D. MUNCKHOF	» Boxmeer.
B. BIERMAN	» Helmond.
W. J. PAIJMANS	» Oss.
L. J. H. BLOEMEN	» Wijk (Maastricht).
J. L. V. D. WURF	» Venlo.
P. DEN OUDEN	» Zevenbergen.
J. KÖHLER	» Almkerk.

ALMKERK, 1 Sept. 1889.

Namens het bestuur:
KÖHLER.

Secretaris.

*Aan den 1sten Secretaris der Maatschappij
ter bevordering der Veeartsenijkunde in
Nederland, te Utrecht.*

Ter voldoening aan Art. 14 van het Reglement der Maatsch. t. b. d. Veeartsenijkunde in Nederland, heb ik de eer U hiernevens mede te deelen, dat de naamlijst van de Leden der Afd. Friesland is als volgt:

J. M. D. WESTHOLZ	Leeuwarden.
R. BOER HZ.	St. Anna Parochie.
P. C. BUIJTERSE	Harlingen.
K. BERGSMA	Irsnum.
H. VEENSTRA	Schrans-Huizum.
J. M. A. ZWART	Leeuwarden.
J. JANSMA	Joure
H. F. EGGINK	Beesterzwaag.
H. C. POLL	Witmarsum.
E. SYTSEMA	Kollum.
G. VAN DER MEULEN	Menaldum.
M. A. HIBMA	Sexbierum.
B. J. C. HUBENET	Dokkum.
J. DE BOER	Wolvega.
P. IJ. YPES	Ferwerd.
J. PLET	Heereveen.
J. DE VRIES	Hallum.
T. BOSMA	Wommels.
J. ATTEMA	Koudum.
H. VAN STAA	Sneek.

De Afd. heeft in 1888 twee vergaderingen gehouden, één in de maand Augustus, bezocht door 10 Leden en één in de maand December bezocht door 8 Leden, beide te Leeuwarden.

Behalve meerdere vrije mededeelingen en opmerkingen over verschillende veeartsenijkundige onderwerpen, zijn in die vergaderingen behandeld de volgende punten:

Welke zijn de resultaten verkregen door het gebruik van Creoline?
Vagino-metritis bij het rund.

Zijn er ook handgrepen bekend ter vereenvoudiging der Embryotomie?

Welke zijn de resultaten in Friesland verkregen door het inenten tegen varkensziekte?

Omtrent dit laatste punt moet worden opgemerkt, dat de veeartsen in Friesland in 1887 besloten hadden, bij wijze van proefneming, in 1888 gratis inenting tegen varkensziekte te zullen verrichten, wanneer hun door de Afd. der Maatsch. v. Landbouw in hun district de noodzakelijke kosten van injectiespuitje, entstof enz. werden vergoed.

Tengevolge der uitvoering van dit besluit, werden door 5 veeartsen op verschillende plaatsen in Friesland 173 varkens ingeënt. De varkens waren van 8 tot 16 weken oud en van friesch, poland-china, yorkshire of gekruist ras.

Door de inenting stierf 1 dier, terwijl 20 later slecht groeiden en grootendeels waardeloos werden. Door varkensziekte werden aangetast en stierven 14.

Men heeft opgemerkt dat het ras en geslacht geen invloed uitoefenen. De reactie van de ééne zending entstof was echter veel heviger dan die van de andere.

Besloten werd zoo mogelijk in 1889 de proefneming voort te zetten. Men zal dan trachten de vaccine rechtstreeks van Parijs te krijgen, daar men vreest dat deze door oponthoud te Rotterdam, vooral in warme dagen, te lang onderweg is.

Nog werd op de laatstgehouden vergadering besloten, dat de bestuursleden in het vervolg niet herkiesbaar zullen zijn. Men hoopt dat daardoor de belangstelling in de Afdeeling zal worden opgewekt en de vergaderingen trouwer zullen worden bezocht.

De Hr. van LOHUIZEN heeft Friesland met der woon verlaten en heeft om deze reden als lid der Afd. bedankt.

Toegetreden is de Hr. ATTEMA die zich in deze provincie te Koudum heeft gevestigd.

De Secretaris
H. VAN STAA.

V E R S L A G
 DER AFDEELING NOORD-HOLLAND VAN DE MAATSCHAPPIJ TER
 BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE IN NEDERLAND,
 OVER DE JAREN 1887 EN 1888.

Voldoende aan art. 14 van het reglement der Maatschappij heb ik de eer het volgende verslag uit te brengen.

Reeds lang was de wensch uitgesproken om in Noord-Holland eene afdeeling op te richten van de Maatsch. ter bev. d. veeartsenijkunde, maar steeds was het bij het wenschen gebleven, totdat de Heeren HENGEVELD, MAZURE en v. OOIJEN hiertoe het initiatief namen en werden de gediplomeerde veeartsen in die provincie uitgenoodigd om den 3^{den} Juli 1887 bij een te komen, ten einde het voorgenomen plan tot rijpheid te brengen.

Die bijeenkomst, waarop de Heeren M. J. HENGEVELD, J. MAZURE Cz, A. L. J. GOEDHALS, W. STÜVEN, J. REMPT, M. STOFFELS, D. v. D. SLUIJS, W. H. LAMPE, J. H. v. OOIJEN, B. M. BÜSING en J. M. BILLROTH aanwezig waren, terwijl de Heeren G. J. MOS, T. FOLMER, J. WESTBROEK en W. G. v. D. WAL toezegging hadden gedaan, dat ze zich gaarne zouden aansluiten, werd op voorstel van den Heer MAZURE door den Heer HENGEVELD geleid en het doel daarvan medegedeeld, waarmede al de aanwezigen instemden; er werd een voorloopig bestuur benoemd, waarin de Heeren HENGEVELD, MAZURE en BILLROTH zitting kregen. Aan dit bestuur werd opgedragen om een conceptreglement samen te stellen, dat in de volgende vergadering definitief werd vastgesteld en dat in Januari 1888 aan het Hoofdbestuur ter goedkeuring zou worden aangeboden en eerst daarna zou de afdeeling zich aan de Maatschappij aansluiten om onnoodige uitgaven te voorkomen. De contributie voor het nog loopende half jaar werd bepaald op f 5. —

Op voorstel van den Heer MAZURE zou de Heer Dr. WIRTZ worden uitgenoodigd tot het houden van een voordracht over varkensziekte en werd Amsterdam als vaste vergaderplaats aangewezen.

In 1888, eigenlijk het eerste afdeelingsjaar, werden 4 vergaderingen gehouden, die over 't algemeen zeer goed bezocht

waren en waar vele veeartsenijkundige mededeelingen werden gedaan en discussies werden gevoerd over wetenschappelijke zaken. Als leden waren nog toetredten de Heeren TAKENS, HOEFNAGEL en DEIJER, terwijl de Heer WESTBROEK op zijne vroegere mededeeling terug kwam en zich niet wenscht aan te sluiten.

In de eerste vergadering, gehouden in Januari, wordt het concept-reglement behandeld en, op enkele opmerkingen na, definitief vastgesteld zooals het was ontworpen. Algemeen werd goed gevonden om, daar het niet noodzakelijk bleek, over 1887 geene contributie te heffen en deze voor 1888 bepaald op f 6. —

Na afloop van dit huishoudelijke gedeelte van de vergadering werden we vergast op eene voordracht van den Heer Dr. WIRTZ over varkensziekte. In deze boeiende voordracht leverde de spreker eerst eene geschiedenis der varkensziekte en ging hij de verspreiding, zoowel in ons land als in het buitenland, na, stipte vervolgens even de verschijnselen aan, zoowel van Rothlauf als van Seuche en eindigde met ons de prophylactische enting van Pasteur te beschrijven.

In de volgende vergadering, die in April is gehouden, wordt mededeeling gedaan van de goedkeuring van het reglement door 't Hoofdbestuur en worden de Heeren HENGEVELD, MAZURE en BILLROTH benoemd tot leden van het definitief bestuur.

Een voorstel van den Heer v. D. SLUIJS, dat door het Bestuur wordt overgenomen, betreft eene wijziging van de Hoofdstukken V en VI van het reglement der Maatschappij, om eene zeer gewenschte en meer doelmatige wijze van algemeen bestuur te verkrijgen. De afdeeling stelt zich voor dit doel te bereiken:

1° Door uitbreiding van het Hoofdbestuur door toevoeging aan de vijf leden, van een gedelegeerde van iedere afdeeling (te kiezen door de afdeeling).

2° Door uitbreiding van de bevoegdheid van het op die wijze samengestelde Hoofdbestuur.

Met algemeene stemmen wordt besloten dat voorstel op te doen nemen onder de onderwerpen ter bespreking op de 27ste Algemeene Vergadering.

De 3de vergadering, die in Juli werd gehouden was wel de minst bezochte. De hoofdschotel was hier de behandeling van het programma voor de 27ste Algem. Vergadering.

Het voorstel tot reglementsherziening, dat van de afdeeling zelve uitgegaan was, kan hier buiten vermelding blijven.

Omtrent het voorstel van de afdeeling Gelderland tot het oprichten van een gedenkteeken voor den Heer A. Th. VERHAAR is de vergadering eenstemmig van oordeel, dat dit niet van de Maatschappij maar van de Nederlandsche veeartsen uit moet gaan.

Met het voorstel van den Heer D. A. DE JONG te Delft, om van regeeringswege eene algemeene vleeschkeuring in te voeren kan men zeer goed mee gaan, even als met het in 't leven roepen van een algemeen toezicht op vilderijen.

Een voorstel van de afdeeling Gelderland, dat luidt: „ontsmetting bij miltvuur” is te onbepaald om in bespreking te komen.

Als candidaat voor voorzitter van het Hoofdbestuur wordt de Heer VAN ESVELD met algemeene stemmen benoemd, terwijl voor leden van de Commissie van redactie voor het tijdschrift de aftredende leden worden aanbevolen.

Tot afgevaardigde voor de volgende Algem. Vergadering wordt gekozen de Heer HENGEVELD, terwijl de Heer MAZURE tot zijn plaatsvervanger wordt benoemd. De laatste vergadering wordt gehouden in December, dat is evenwel volgens het reglement te laat, maar omstandigheden maakten dit noodzakelijk. Door den afgevaardigde ter Algemeene Vergadering werd een kort verslag uitgebracht en enkele belangrijke punten aangehaald, maar voor 't overige naar het tijdschrift verwezen.

Uit den rooster van aftreding van een bestuurslid blijkt, dat de Secretaris aan de beurt van aftreding is en volgens art. 11 van het reglement niet herkiesbaar is, terwijl als zoodanig wordt benoemd de Heer VAN OOIJEN, en wordt voor 1889 de contributie vastgesteld op f 6. Voor de vergadering van Maart zal de Heer POELS te Rotterdam worden uitgenoodigd om eene voordracht te houden over pathogeene bacterien, uit een practisch diagnostisch oogpunt. Om dit verslag zooveel mogelijk te bekorten heb ik gemeend de veeartsenijkundige mededeelingen, die op de vergaderingen zijn gedaan, hier te moeten laten volgen:

Uitslag der proefnemingen van de enting tegen de varkensziekte, door J. M. BILLROTH.

Vertooning van een nieuwvorming, afkomstig van de kleppen van rechter boezem enkamer bij een paard, door A. L. J. GOETHALS

Ascitis bij de vrucht van een rund, met ontbreking van den rechter borstwand, en uit- en inwendige geslachtsdeelen, door B. M. BÜSING.

Miltvuur bij een rund, dat aan 't abattoir ter keuring werd aan geboden, door K. HOEFNAGEL.

Miltvuur bij 2 runderen van denzelfden stal, als waarvan genoemd rund afkomstig was, door M. J. HENGEVELD.

Vergiftiging bij het rund met buitenlandsche rogge, door J. H. VAN OOIJEN.

Verwijderen van een kies bij het paard door trepanatie van de kaak, door J. H. VAN OOIJEN.

Aanwenden van ijs bij oedemateuse geslachtsdeelen, door J. M. BILLROTH.

Differentieel diagnose bij dolheid der honden, door M. J. HENGEVELD

Keuren van vleesch van varkens, die aan de besmettelijke varkensziekte hebben geleden, door J. H. VAN OOIJEN.

Beentuberculose bij een varken, door W. S. STÜVEN.

Eserine als purgans bij het paard, door J. M. BILLROTH.

Epilepsie van een stier na het uitoefenen der coïtus, door B. M. BÜSING.

Mededeeling van het Kon. Besluit van 27 Maart 1888, St.bl. No. 67, door M. J. HENGEVELD.

Spieractinomycose, door K. HOEFNAGEL.

Keelontsteking met uitvloeijing en erosies op het neusslijmvlies bij het paard, door M. J. HENGEVELD.

Vertoonen van een haarbal uit de maag van een rund, door B. M. BÜSING.

In den loop van het jaar hebben als leden bedankt de Heeren DEIJER, HOEFNAGEL en MOS, terwijl zich als lid heeft opgegeven de Heer B. BROUWER.

HOORN, 31 December 1888.

Namens het Bestuur:

De Secretaris der afdeeling,

J. M. BILLROTH.

NAAMLIJST DER LEDEN.

J. M. BILLROTH	Hoorn.
P. BROUWER	Amsterdam.
B. M. BÜSING	Naarden.
J. FOLMER	Haarlemmermeer.
A. L. J. GOEDHALS	Amsterdam.
M. J. HENGEVELD G.JZN.	Haarlem.
P. KOREVAAR	Amsterdam.
W. H. LAMPE	Purmerend.
J. MAZURE CZN.	Amsterdam.
J. H. VAN OOIJEN	Haarlem.
J. KEMPT	Westwoud.
J. W. ROELOFFS	Texel.
D. VAN DER SLUIJS	Amsterdam.
M. STOFFELS	Roermond.
W. S. STÜVEN	Amsterdam.
R. TAKENS	Amsterdam.
W. G. VAN DER WAL	Haarlem.

*Aan den Heer 1sten Secretaris der Maatschappij
ter bevordering der Veeartsenijkunde in Neder-
land, DR. L. J. VAN DER HARST te Utrecht.*

WelEdel Zeergel. Heer!

Ingevolge Art. 14 der algemeene Wet heb ik de eer U omtrent onze Afdeling 't volgende te melden. Dit jaar hadden wij gelukkig geen verlies aan leden door den dood te betreuren. Onze leden op dit oogenblik zijn :

L. SWART	Dordrecht.
B. J. AALBERS	Rijsoord.
E. OVERBOSCH	Gouda.
J. KLEIJBURG	Nieuw-Lekkerland.
E. A. KOK	Rotterdam.
Th. G. VAN RIJSSEL	Klaaswaal.
H. DE JONG	Barendrecht.

H. L. ELLERMAN	Dordrecht.
C. A. ROTSCHIED	Delfshaven.
C. FAUELL	Nieuwen-Hoorn.
G. J. C. v. D. STARP	Gorinchem.
S. A. GOEDHART	Meerkerk.
H. VAN AKEN	den Haag.
W. F. ALTEVOGT	Zuid-land.
A. DE JONG	Hendr. Ido-Amb.
J. HENDRIKSE	Groot Ammers.
H. POOT	Noordwijk.
D. DE BRUIN	Strijen.

Onze voorjaarsvergadering, op 9 Januari gehouden, was, even als de September vergadering, goed bezocht. Het aftredend bestuur de Heeren L. SWART, E. A. KOK en B. J. AALBERS werden, respectievelijk als Voorzitter, Secretaris en Penningmeester herkozen. Bij de rekening en verantwoording van den Afd. penningmeester bleek, dat door diens zuinig beheer onze Afdeeling zich mag verheugen in een batig saldo ad f 114.31

Bij de behandeling van het programma voor de 28ste (buitengewone) Algemeene Vergadering, werd na breedvoerige discussie aangenomen eene motie van den Heer Kok luidende: De Afdeeling Zuid-Holland, de instructie aan leeraren omtrent het opereeren door „leerlingen aan Rijks-Veeartsenijschool niet in het belang van het „onderwijs achtende voor die leerlingen, is van oordeel dat deze „zaak, als rakende het huishoudelijk beheer der Veeartsenijschool „niet behandeld moet worden in eene Algemeene Vergadering „der Maatschappij tot bevordering van Veeartsenijkunde in Ne- „derland”. Deze motie werd aangenomen met 6 tegen 3 der stemmende leden en aan den benoemden Afgevaardigde den Hr. G. J. C. VAN DER STARP opgedragen, die in de Algemeene (buitengewone) Vergadering van Jan. 1889 ter sprake te brengen en in dien geest te handelen.

De bijeenkomsten, die steeds een collegiaal karakter droegen, werden geregeld besloten met praktische mededeelingen en onderlinge besprekingen van belangrijke voorgekomen gevallen door de verschillende leden. — Tot slot meen ik niet te mogen verzwijgen, dat onze Afdeeling in Juli het genoeg heeft gehad het 50 jarig jubileum als Veearts te mogen vieren van haren Voorzitter den Hr. L. SWART. De nog altijd werkzame grijsaard

ontving namens onze Afdeeling eenige stoffelijke blijken van hoogachting en vriendschap.

ROTTERDAM, 17 Sept. 1889.

De Secretaris der Afd. Zuid-Holland
E. A. KOK.

VERSLAG
VAN DE AFDEELING „UTRECHT” DER MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING
DER VEEARTSENIJKUNDE.

Het is mij een aangename taak u te kunnen mededeelen, dat het ledental der afdeeling wederom grooter is geworden en dat zij steeds in levenskracht toeneemt. Het aantal leden bedraagt 40.

Gedurende het afgelopen jaar werden de gewone vergaderingen gehouden, waarop een voldoende aantal leden zich verzamelden en, behalve de belangen der Maatschappij, ook de hunne behartigden, door elkander het wetenswaardige, dat zij ondervonden hadden, mede te deelen.

Bij de periodieke aftreding van den Penningmeester Dr. L. J. VAN DER HARST, werd deze met algemeene stemmen herkozen.

Tot onzen spijt zag onze Secretaris, de Heer VAN RHIJN, zich door vertrek genoopt als zoodanig te bedanken.

De afdeeling vond aanleiding bij het Hoofdbestuur eene buitengewone Algemeene Vergadering aan te vragen, naar aanleiding van de gemaakte bepalingen aan 's Rijks Veeartsenijschool, betreffende de operaties.

Door de welwillendheid van den Heer W. C. SCHIMMEL waren wij meermalen in de gelegenheid instrumenten te bezichtigen en inlichtingen daaromtrent te verkrijgen, waarvoor hem nogmaals onzen hartelijken dank gebracht wordt.

Onder de vele mededeelingen komt voor: van den Heer BROUWER de beschrijving van een eigenaardigen ziektevorm, door hem waargenomen bij eenige (\pm 15 %) paarden van 't depot te Millingen. De ziekte openbaart zich door achterlijk blijven, niet-

tegenstaande de dieren onder dezelfde hygiënische omstandigheden verkeerden als de overige en geen enkel ziekteverschijnsel is waar te nemen. Deze toestand blijft bestaan totdat ze een kliertje krijgen, dat gaat etteren, waarna ze snel vooruitgaan en in 14 dagen de andere gelijk zijn. Hij vermoedt hier met goedaardige droes te doen gehad te hebben.

De Heer DE BRUIN deelt mede, dat er patiënten voorkomen, die verschijnselen van boekmaagverstopping vertoonen; vertraagde ontlasting, de flank een weinig opgezet, niet herkauwen, steunen, enz. Behandeling met zoutzuur, Tart. emetic., enz. laat in den steek en na \pm 14 dagen sterft de patiënt. Bij sectie blijkt de *lebmaag* gevuld met éénmaal gekauwd voedsel en worden verschijnselen van chronische *lebmaagcatarrh* aangetroffen. In dergelijke gevallen heeft een behandeling met acid. tannic., 3 \times d. 10 gram, het beste succes gehad.

De Heer GOOSEN beschrijft dermoidcysten aan den achterrand van het oor, bij een paard waargenomen, bestaande uit een twaalfstal knobbels, in den vorm van een druiventros. Vermoedelijk is dit gezwel ontstaan door het zetten van een dracht daar ter plaatse \pm 2 jaar te voren.

De Heer DE JONG verhaalt een paard behandeld te hebben, dat een eigenaardig geluid maakte bij ademhaling, dat neusuitvloeiing had met verminderde eetlust en verhoogde temperatuur. Na eenige dagen ontstond ademnood en longoedeem, zoodat tracheotomie noodzakelijk was. De toestand van den patiënt verbeterde, doch er bleef verlamming van het zachte gehemelte bestaan, zoodat de tubus niet kon verwijderd worden. Het expectoreeren hield aan, het sputum werd purulent en er ontstond een pustuleus eczeem. De patiënt vermagerde, kreeg neusbloeding en oedeem en stierf eindelijk. In een Fransch tijdschrift, waar eenzelfde ziektebeeld beschreven wordt, wordt dit „een zeldzaam voorkomend geval van diphteritis bij het paard” genoemd.

Leden der afdeeling zijn:

H. ANKER, Oudewater; M. E. BARON BENTINCK, 's Gravenhage; A. A. BOSCH, Groenlo; M. G. DE BRUIN, Zalt-Bommel; B. M. BÜSING, Naarden; M. C. VAN BUUREN, Nijmegen; S. A. CRAMER, J. CRANS, L. A. J. DEIJER, D. F. VAN ESVELD (*Voorzitter*) en E. FABER, allen te Utrecht; A. FREDERIKSE, Amersfoort; G. GOOSEN, Houten; DR. H. J. HAMBURGER, Utrecht;

J. J. F. HARTMAN, Loeden; DR. L. J. VAN DER HARST (*Penningmeester*), Utrecht; L. HERMKES, Culemborg; V. J. J. VAN HINSBERGH, Haimelen; K. HOEFNAGEL en G. J. HOOGLAND, Utrecht; D. A. DE JONG JZN., Oudshoorn; B. KATTENWINKEL, Wijhe; J. VAN KLAVEREN, Schoonderwoerd; D. KRUIJT, Delft; F. J. KRUIJT, Oude Tonge; H. J. C. VAN LENT (*Secretaris*), Wamel; A. VAN LEEUWEN, Leiderdorp; H. VAN DER LINDEN, Mijdrecht; P. C. MUIJZERT, Leiden; A. OVERBOSCH, Amersfoort; DR. D. J. VAN DER PLAATS, Utrecht; L. J. VAN RHIJN, Deventer; W. C. SCHIMMEL en J. SCHOUTEN, Utrecht; G. C. SCHRÖDER, Bunnik; H. J. H. STEMPEL, Utrecht; W. VAN STAA, Tiel; I. VAN TRIGHT, Zalt-Bommel; F. TH. WEITZEL en DR. H. ZWAARDEMAKER, Utrecht.

Namens het Bestuur der Afdeeling,
De Secretaris,
 H. J. C. VAN LENT.

Wamel, 10 April 1889.

Aan den Heer 1sten Secretaris van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

Ingevolge Art. 14 van het reglement der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland, heb ik de eer u te berichten dat de Afdeeling Zeeland de volgende leden telt.

1. J. BAUWENS	te Aksel.
2. G. A. BLINDENBACH	„ Zierikzee.
3. A. H. GELUK	„ Elkerzee.
4. H. J. KEGELAER	„ Hontenisse.
5. J. KOOIJMAN	„ Cortgene.
6. M. LUCIEER	„ IJzendijke.
7. C. MAZURE	„ Middelburg.
8. M. LUTEIJN MAZURE	„ Oostburg.
9. E. L. VAN MERVENNÉE	„ Goes.
10. J. Z. RISCH	„ Scherpenisse.
11. B. J. VERMANDE	„ Heinkenszand.
12. D. G. DE VRIES	„ Clinge.

De Vergaderingen worden tweemaal 's jaars gehouden en wel in de eerste helft der maanden April en Augustus. Door de voor vele leden zeer moeilijke reis worden de bijeenkomsten slecht bezocht.

Behalve over de door afdeulings- en algemeen reglement voorgeschreven punten, werd van gedachten gewisseld over zaken van praktisch en wetenschappelijk belang, waaronder te vermelden vallen: behandeling van kalfziekte, subcutane injecties met hydrochloras pilocarpini, behandeling van gewrichts- en peesgallen, aanwending van sublimaat, van strychnine, en meer andere.

Verder werd in de Augustus-vergadering besproken de gebrekkige uitvoering van het Koninklijk Besluit van 27 Maart 1888, wat betreft de maatregelen, te nemen bij het voorkomen van varkensziekte. De Heer L. SWART, Districts-Veearts voor Zeeland, die zoo welwillend was, op verzoek van het Afdeulingsbestuur, aan de Vergadering deel te nemen, was evenals de aanwezige leden van oordeel, dat niet met den vereischten spoed kan gehandeld worden en achtte het wenschelijk, dat den Burgemeesters vrijheid gelaten werd den meest nabijzijnden gediplomeerden veearts te requireeren. Op den dag der voorjaarsvergadering der afdeeling Zeeland, 25 April 1889, was daarop nog geen antwoord ontvangen.

IJZENDIJK, 14 Juni 1889.

De Secretaris der afdeeling Zeeland,
M. LUCIEER.

LEDENLIJST DER AFDEELING GRONINGEN.

R. BOSSCHER, Veendam; H. BUISKOOL, Nieuwolda; J. DOORN-
BOS, Schildwolde; A. W. HEIJDEMA, Groningen; H. H. HUI-
ZINGA, Appingadam; A. J. KOSTER, Beerta; H. A. KROES,
Dieverbrug; K. J. F. LAMÉRIS, Warffum; H. MOS, Assen; J.
M. A. VAN NES, Zuidlaren; G. A. REIMERS, Ruinerwolde; D. VAN
SETTEN, Schildwolde; M. SMIT, Veendam; F. B. VENEMA, Mid-
delstum; M. VERDENIUS, Groningen; H. G. WERKMAN, Uit-
huizermede; K. J. WERKMAN, Leens; P. WERKMAN, Leens; J. J.
VERDENIUS, Winschoten; K. F. WIERSUM, Groningen.

LEDENLIJST DER AFDEELING GELDERLAND.

D. AKKERMAN, Brummen; S. W. ARNTZ, Millingen; TH. H. L. ARNTZ, Nijmegen; W. DE BEIJL, Amsterdam; J. N. DIJKMAN, Arnhem; F. W. VAN DULM, *Vice-Voorzitter*, Arnhem; G. J. EGGINK, Twelloo; G. L. HINRICHS, Elst; J. HOOGLAND JGZN., Zeddum; J. TH. VAN LOHUIZEN, Geesteren; F. Mos, Elburg; A. D. OOSTERBAAN, Lochem; F. F. REICHMAN, Hengelo (G.); D. J. B. RUTGERS, Doesburg; C. SCHILBEROORT, Apeldoorn; H. C. REIMERS, *Penningmeester*, Wageningen; D. SCHURINK, *Secretaris*, Laag-Keppel en Th. THIEN, Vorden.

 NAAMLIJST DER LEDEN VAN DE ALGEMEENE AFDEELING.

J. N. BALLANGÉE, [Deventer; J. L. G. CAVAUX, Roermond; J. H. CRAMER, Almelo; F. A. DEIJERMANS, Dirksland; J. DHONT, Rotterdam; J. K. F. DE DOES, Utrecht; P. G. ELAND, 's Hage; M. FLOHIL, Zoetermeer; Geldersche Maatschappij van Landbouw; J. J. HINZE, 's Hage; B. DE JONG, Rijssen; J. M. KNIPSCHER, Nijmegen; E. F. L. KORTMAN, Deli; J. F. LAMÉRIS, 's Hage; F. M. DE LEUR, Weesp; G. LUBBERINK, Staphorst; C. MAZURE JR., Kralingen; J. B. H. MOUBIS, Amersfoort; J. M. VAN NIEUWENHUIZEN, Genderingen; J. POELS, Rotterdam; C. J. POLL, de Bilt; A. A. ROUIJER, Samarang; W. F. SCHRÖDER, Utrecht; B. SIKKEMA, Dalfsen; J. C. VAN DER SLOOTEN, 's Hage; IJ. VAN DER SLUIS, Amsterdam; A. P. SMITS, Wisch; D. C. VALEWINK, Ainhem; F. S. J. VEEZE, Enschedé; A. J. VAN VELZEN, Schiedam; A. M. VERMAST, Utrecht en A. DE VLETTER, Ouderkerk a/d IJssel.

Eereleden: DR. TH. MAC GILLAVRY, Leiden en DR. A. W. H. WIRTZ, Utrecht.

Correspondeerende leden: DR. L. MULDER, 's Hage en CH. SIEGEN, Luxemburg.

HET V^{de} INTERNATIONAAL VEEARTSENIJ- KUNDIG CONGRES,

DOOR

M. H. J. P. THOMASSEN.

Aan den staat der ruwe empirie onttrokken, gaf de Veeartsenijkunde, na de eerste stappen aan de hand harer oudere zuster, de geneeskunde, te hebben afgelegd, weldra bewijzen van zelfstandigheid en eigen kracht. Onder de vele gunstige teekenen, waaruit blijkt dat deze te lang verwaarloosde wetenschap onder hare beoefenaren mannen van talent, bezielde met liefde voor hun vak en zelfs baanbrekers op geneeskundig gebied telt, behooren zeer zeker de internationale bijeenkomsten of congressen, waarop omtrent belangrijke vraagstukken, na gedachtenwisseling, besluiten genomen worden.

De eerste internationale veeartsenijkundige vergadering had plaats in 1863 te *Hamburg*, waarop spoedig, in 1865, eene tweede te *Weenen* volgde. Twee jaren na dien, in 1867, vereenigden zich veeartsenijkundigen uit alle landen van Europa te *Zurich*.

Jaren verlieden intusschen, en aan dit lange uitstel was de politieke toestand van Europa niet vreemd, voor dat een volgend Congres werd bijeengeroepen. In het gastvrije België vergaderden in 1883 de vertegenwoordigers der veeartsenijkunde uit alle landen.

Daar werd besloten, dat het 5de Internationaal Congres na vijf jaren te Parijs zou gehouden worden. Met het oog op de tentoonstelling meende de regelings-commissie evenwel dit tot in 1889 te moeten uitstellen.

Mochten de vier eerste bijeenkomsten de sympathie en medewerking uit alle landen ondervinden, dit was het geval niet met het Parijsche Congres, aan hetwelk door absolute onthouding, zoo niet tegenwerking, van Duitsche zijde een machtige steun ontviel.

En toch overtrof het aantal deelnemers te Parijs verreweg dat der andere Congressen. *)

Ongeveer 700 leden, waaronder 180 vreemden, waren voor het congres ingeschreven. Slechts vijf Nederlanders en wel de Heeren MONTENS, JANNÉ, D. VAN DER SLUJS, HOUBA en THOMASSEN tellen wij onder de deelnemers.

De opening van het congres had plaats op Maandag 2 September in het lokaal der Societé de géographie, boulevard St. Germain. Prof. CHAUVEAU, voorzitter der regelingscommissie, opende de vergadering en heette de aanwezige leden welkom. De voormiddagzitting van dien dag werd besteed aan de keuze van het bestuur en verder aan de regeling der werkzaamheden voor de volgende dagen.

Tot ecrevoorzitters werden benoemd, de Heeren: PASTEUR, Prof. RÖLL (Weenen) en TISSERAND, directeur van landbouw in Frankrijk.

Op voorstel van Prof. PERRONCITO (Turijn) werd Dr. CHAUVEAU, inspecteur der Fransche veeartsenijscholen, lid van het instituut en prof. aan het museum voor natuurlijke historie bij acclamatie tot voorzitter en NOCARD, directeur der school te Alfort, tot 1sten secretaris benoemd.

Verder werden 12 ondervoorzitters gekozen uit de afgevaardigden van verschillende landen.

Tot 2de secretarissen werden een tiental jongere Fransche veeartsenijkundigen benoemd, tot archivaris de Heer MOULÉ te Parijs.

Onder de eereleden merken wij op, de Heer Dr. WILLEMS uit Hasselt, Prof. BROUARDEL, Prof. PROUST, Prof. VERNEUIL, LÉON RENAULT, Senateur, BECQUET, conseiller d'Etat enz.

Bij acclamatie werd tot eerelid benoemd de Nestor der veeartsen de Heer RENAUDIN uit Ville-Evrard, die den leeftijd van ruim 104 jaar bereikt heeft.

Op verzoek van eenige vreemde leden werd besloten dagelijks van 8—1 uur te vergaderen, ten einde de namiddaguren aan de tentoonstelling te kunnen wijden. Elken dag zou een der 5 op-

*) Voor het Congres van 1883 waren slechts 93 vreemden en 217 Belgen ingeschreven, samen 310 leden. Op de eerste Congressen bleef het aantal nog verre beneden dit cijfer.

gegeven onderwerpen afgehandeld worden. De Donderdag bleef gereserveerd voor de onthulling van het standbeeld van BOULEY te Alfort en de Zondag voor een bezoek aan het Instituut PASTEUR.

Men besloot evenwel de middaguren van dien dag aan de behandeling van punt I te besteden en om 2 uur weer te vergaderen.

2de Zitting. Maandag van 2—6 ure.

Voorzitter: CHAUVEAU,

O.-Voorzitters: DEGIVE & PERRONCITO.

Aan de orde is: *de tuberculose uit een sanitair en hygiënisch oogpunt*. Door den Hr. ARLOING, Directeur der veeartsenijschool te Lyon, was over dit onderwerp een rapport uitgebracht, dat tot basis voor de discussies zou dienen. Zijne conclusies luiden als volgt:

1°. De tuberculose van het rund dient in alle landen onder de besmettelijke ziekten opgenomen te worden.

2°. De aangetaste dieren moeten afgemaakt en hun vleesch van de consumtie worden uitgesloten.

3°. De eigenaars ontvangen eene geldelijke vergoeding, wanneer de afgemaakte dieren sedert een jaar niet in den handel zijn geweest.

Uit een *hygiënisch* oogpunt werden de volgende besluiten aan het oordeel van 't Congres onderworpen:

a) Het is zaak, dat het vleesch afkomstig van tuberculeuse dieren (zoogdieren en vogels) van de consumtie voor mensch en dier uitgesloten worde, onverschillig in welken graad de ziekte bestaat en van welke schijnbare qualiteit dit vleesch ook zij.

b) De huiden, hoornen en klauwen en zoo noodig het vet, van deze dieren afkomstig, mogen, na behoorlijke desinfectie, gebruikt worden.

c) Voor runderen en varkens zal de helft der waarde, die de dieren tijdens het leven hadden, aan den eigenaar uitbetaald worden.

of een ander voorstel:

d) De helft der waarde zal uitbetaald worden, indien de voe-

dingstoestand van het dier het bestaan der ziekte niet liet vermoeden.

c) Het gebruik der melk van tuberculeuse dieren dient voor den mensch verboden te worden.

f) De koeien der melkinrichtingen in en in de nabijheid der steden zullen onder het noodige toezicht staan.

g) Het koken der melk, waarvan men de herkomst niet kent, moet zoo veel mogelijk aanbevolen worden.

De algemeene discussie omtrent de maatregelen tegen de verspreiding der tuberculose onder de huisdieren werd door den Heer ARLOING ingeleid.

In Frankrijk moet, volgens de wet van 1888, tuberculeus vee worden afgezonderd en het vleesch mag slechts onder bepaalde voorwaarden gebruikt worden. In Algerië is de afmaking bevolen en het gebruik van het vleesch, volgens een besluit van 1881, verboden. De rapporteur stelt nu de vraag, tot welke kosten de afmaking in de verschillende landen zou kunnen voeren. Tot oplossing van dit vraagstuk zijn statistieke opgaven omtrent het voorkomen der ziekte noodig. Voor Frankrijk zijn door ARLOING de finantieele bezwaren berekend op 9 millioen franken, verdeeld over een bepaald aantal jaren. Hij stelt het cijfer der tuberculeuse dieren voor dit land op 5—6 ‰.

De Heer LIAUTARD (New-York) zegt, dat men in sommige landen der Vereenigde Staten op 25—50 ‰ kan rekenen.

Dit cijfer werd vastgesteld door de Commissie, belast met het toezicht op de besmettelijke longziekte onder het rundvee, L. voegt hieraan toe, dat in de V. S. jaarlijks gemiddeld 5—600,000 menschen aan tuberculose sterven.

Volgens Prof. SEMMER (Dorpat) is de tuberculose onder de runderen in Zuid-Rusland veel zeldzamer dan in het Oosten en vooral N.-O. van dit land. Door hem werd bij vijf pas geboren kalveren tuberculose waargenomen.

VINCENT uit Bucharest merkt op, dat wanneer men in Z.-Rusland geene tuberculose waarneemt, dit het gevolg van gebrek aan waarneming is. In Rumenië, waar hetzelfde veeras gehouden wordt, bedroeg het cijfer van tuberculeuse runderen vroeger slechts 2—3 ‰, maar sedert men te Bucharest schadevergoeding geeft is dit tot 3 ‰ gestegen.

VAN HERTSEN noemt voor Brussel de volgende getallen in het

slachthuis in de eerste helft van 1889 waargenomen: 1,2 ‰ voor de ossen, 1,9 ‰ voor de stieren, 19,9 ‰ voor de koeien en 0,14 p. mille voor de kalveren.

EVEN (San Catalina) deelt mede, dat in de Argentijnsche Republiek de veredelde rassen, die pas ingevoerd zijn, aangetast worden en wel in de verhouding van 10 tot 15 p. 100. Daarentegen bedraagt het cijfer bij de inlandsche slechts 0,5 p. 100.

Te Kopenhagen bedroeg volgens BANG het algemeen cijfer 6 p. 100 en voor de koeien 16 ‰. Bij kalveren werd de ziekte zeldzaam waargenomen.

In Spanje, zegt ARDERIUS—BAUJOL, schatten de veedartsen het aantal tuberculeuse dieren, in plaatsen waar slachthuizen zijn, slechts op 4—5 p. mille. Ook te Parijs overtreft volgens VILLAIN het cijfer niet 5—6 ‰.

ROBINSON, die te Greenock (Schotland) sedert 1874 algemeene afkeuring heeft ingevoerd, constateerde vroeger wekelijks 5—10 gevallen van tuberculose en thans hoogstens een geval om de veertien dagen. Waarschijnlijk worden verdachte dieren elders geslacht.

Voor ons land werden door mij de volgende opgaven gedaan: *)

Amsterdam op 13,207 runderen 268 tuberculeus d. i. 2 ‰.

„ „ 15,827 varkens 63 „ „ 0,4.

Van Rotterdam mocht ik eene uitvoerige statistiek, loopende over twee jaren, mededeelen. Het aantal tuberculeuse runderen bedroeg 3,2 ‰ en varkens circa 0,25 ‰.

Omtrent het voorkomen van tuberculose onder de varkens hier te lande was het mij gegeven, eenige bijzonderheden te vermelden.

In tegenstelling van beide vorige steden bedraagt het cijfer voor Utrecht slechts 0,24 ‰ (8 op 3,250 runderen). De oorzaak hiervoor meen ik in het gemis aan een slachthuis en dus aan behoorlijk toezicht te moeten zoeken.

Uit de belangrijke opgave van SIEDAMGROTZKY omtrent het voorkomen van tuberculose in Saksen werden door mij eenige cijfers medegedeeld. Gemiddeld schat men in dit land de verhouding in 't algemeen op 2 ‰.

*) Deze nauwkeurige opgaven had ik te danken aan de welwillendheid der Heeren VAN DER SLUIJS, DHONT en HOEFNAGEL.

Prof. BERDEZ (Bern) merkt op, dat de cijfers, in slachthuizen opgedaan, te laag zijn. Zoo schatten LYDTIN (Baden) en SIEDAM-GROTZKY voor het levend vee het aantal op 3—4½ p. 100. De Zwitsersche vecartsen nemen aan, dat 5 % der runderen, die op stal gehouden worden, aan tuberculose lijden. In de Zwitsersche steden zouden gemiddeld 12—25 % der menschen aan tuberculose lijden.

LEFÈVRE (Hâvre) beschouwt eveneens de statistiek der slachthuizen niet als de ware.

Na deze opgaven uit verschillende landen gehoord te hebben, brengt de Voorzitter het volgende voorstel in stemming:

In alle landen dient de tuberculose der dieren onder de besmettelijke ziekten, waartegen maatregelen voorgeschreven zijn, opgenomen te worden. (Aangenomen met algemeene stemmen).

Het tweede belangrijke vraagstuk aangaande tuberculose betrof het gebruik van melk en vleesch van tuberculeuse dieren.

Omtrent het gevaar, dat de melk oplevert, ook dan wanneer geene aandoening van den uier bestaat, was men het algemeen eens. Hetzelfde kan niet gezegd worden ten opzichte van het vleesch. Ook thans trad de rapporteur ARLOING wederom als voorstander der *algemeene* en NOCARD als verdediger eener beperkte afkeuring op.

ARLOING wees nogmaals op de proeven, met rauw vleesch door JOHNE, GERLACH en anderen genomen en op de positieve resultaten, door hen verkregen. Ik weet, zegt A., dat NOCARD bewezen heeft, dat de tuberkelbacil in de spieren na 5 dagen en vooral in den zomer hare virulentie verloren heeft. De vraag is nu, of men zoolang wacht alvorens het vleesch in consumtie te brengen. Verder, dat eene temperatuur van 70° na 15—20 minuten de bacillen doodt en dat het maagsap, zooals STRAUSS heeft aangetoond, hare virulentie verzwakt. — Maar zijn wij er van overtuigd, dat het vleesch altijd aan gemelde temperatuur wordt blootgesteld? Wie zegt ons, dat het maagsap altijd gelijk in het laboratorium zijn invloed zal kunnen doen gelden.

Alleen het vleesch van magere dieren weren en dat van vette dieren toelaten is volgens hem ook geen afdoende maatregel, want het laatste vooral zal dikwijls niet genoegzaam aan kookhitte blootgesteld worden.

Ik zal niet beweren, zegt ARLOING verder, dat tuberculose bij

den mensch altijd van dieren herkomstig is. Dit staat evenwel vast, dat bij een dier met een tuberculeusen haard voortdurend generalisatie der kwaal kan plaats vinden en dat wij nooit kunnen weten, of deze verbreiding niet plaats gevonden heeft op het oogenblik der slachting.

Niettegenstaande de groote finantieele bezwaren, die deze maatregel zal opleveren, verklaart ARLOING zich vóór de algemeene afkeuring.

NOCARD voert hier tegen aan, dat hij na inspuiting van culturen van tuberkelbacillen, deze in grooten getale terugvond in lever, milt, uier en beenmerg, maar nooit in de spieren, wanneer eenige dagen daartusschen verlopen waren. Het is niet de *dood*e, maar de *levende* spier, die de bacillen *doodt*.

Hij stemt toe, dat het vleesch eenig gevaar kan opleveren, maar stelt daar tegen over, dat geen enkel voorbeeld bekend is van tuberculose bij den mensch, ontstaan tengevolge van 't gebruik van vleesch. Zeer zeker, zegt NOCARD, is het nemen van radicale maatregelen gemakkelijker, dan een middenweg aan te wijzen. Hij stelt voor, het vleesch van tuberculeuse dieren te zouten en zodoende de verbruikers tot koken te dwingen.

DEGIVE wijst er op, dat men in vele gevallen het tegenovergestelde resultaat zal verkrijgen, d. w. z. dat dit gezouten vleesch juist *rauw* zal gebruikt worden. Verder herinnert hij aan het gevaar, dat de intra-musculaire lymphklieren voor den mensch kunnen opleveren.

THOMASSEN deelt het resultaat van proeven omtrent den invloed van chloornatrium op tuberkelbacillen mede, die in alle opzichten bewezen hebben, da haar resistentie vermogen tegenover genoemd zout zeer groot is. Verder, dat de ervaring te Amsterdam, waar deze maatregel sedert meer dan een jaar werd toegepast, geleerd heeft, dat het gezouten vleesch aan groote export-handelaren op Indië verkocht wordt en na verder drogen of rooken veelal *rauw* gebruikt wordt. NOCARD trekt daarna zijn voorstel terug.

PERRONCITO stelt voor, het koken onder toezicht der keurmeesters te doen plaats hebben. Hiertegen werden vele bezwaren aangevoerd.

De Voorzitter brengt na deze uitvoerige discussie het volgende voorstel in stemming:

Het vleesch van zoogdieren en vogels, lijdende aan tuberculose

moet, onverschillig in welken graad de ziekte bestaan heeft of van welke schijnbare qualiteit het ook zij, van de consumtie voor menschen en dieren uitgesloten worden.

Dit voorstel werd met op vier na algemeene stemmen aangenomen.

Het voorstel strekkende tot vergoeding der afgekeurde tuberculeuse dieren is met algemeene stemmen, zonder discussie, aangenomen.

Dinsdag v. 8—1 uur.

Voorzitter: CHAUVEAU,

O.-Voorzitter: BERDEZ & SEMMER.

Aan de orde is: *de Internationale sanitaire dienst*. Als basis voor de discussie over dit onderwerp, werden de conclusies, aan het einde van het rapport THOMASSEN vermeld, gevolgd. Na bespreking werden zij achtereenvolgens in stemming gebracht.

De volgende besluiten zijn, zonder veel discussie, met algemeene stemmen aangenomen:

I. *Het is zaak, dat eene internationale overeenkomst met betrekking tot de maatregelen tegen besmettelijke ziekten, tot stand kome.*

II. *Eene eerste voorwaarde, waardoor deze overeenkomst tusschen verschillende Staten mogelijk wordt, is, dat in elk der deelnemende Staten de veeartsenijkundige dienst zoodanig geregeld is, dat men in staat zij, zoo spoedig mogelijk de besmettelijke ziekten te bedwingen.*

III. *Eene internationale overeenkomst of een internationale sanitaire dienst, moet op de volgende grondslagen berusten:*

a) *Wanneer eene besmettelijke ziekte binnen de grenzen van een der deelnemende Staten uitbreekt, zullen de andere regeeringen zoo spoedig mogelijk (in sommige gevallen per telegraaf) hiervan verwittigd worden.*

b) *Bij het uitbreken eener besmettelijke ziekte zal men den weg van invoer en der verdere verbreiding trachten op te sporen en het resultaat der bevindingen onmiddellijk aan de andere Staten mededeelen:*

Omtrent het volgende voorstel bestond verschil van gevoelen, zoodat het slechts eenigszins gewijzigd werd aangenomen.

c) *Men zal door een internationaal gezondheidsbulletin, verschijnende in 't Fransch en 't Duitsch, onder gewone omstandigheden om de veertien dagen, de belanghebbenden op de hoogte trachten te houden van de uitbreiding, den gang en de beteugeling der epizootiën.*

In den tekst van het rapport werd tevens voorgesteld om de publicatie in Zwitserland te doen plaats vinden. De geographische ligging, de taal en de politieke toestand van genoemd land deden mij hiertoe besluiten.

De Heer LEBLANC was van gevoelen, dat deze publicatie altijd om de 8 dagen moest geschieden.

Verder werd van Fransche zijde geoponeerd tegen de publicatie in 't Duitsch. Of in alle Europeesche talen (eene utopie) of alleen in 't Fransch, de diplomatieke taal. De beweegreden, die mij tot dit voorstel geleid had, was, dat verreweg de meeste veeartsen eene der beide talen machtig zijn. Sommige kennen alleen Fransch, andere naast hunne moedertaal of Fransch of Duitsch.

Na langdurige discussie werd deze § als volgt gewijzigd, aangenomen:

c') *Een internationaal sanitair bericht zal onder gewone omstandigheden om de acht dagen verschijnen. Het is van latere zorg te besluiten, waar en in welke taal de publicatie zal geschieden.*

Het volgende voorstel gaf eveneens aanleiding tot aanmerking.

d) *Het vervoer van dieren bij internationaal verkeer, zal alleen per spoor of per boot geschieden, in het eerste geval in speciaal daarvoor ingerichte wagens, die het onderzoek van het vee zonder ontlasting mogelijk maken.*

LEBLANC was van gevoelen, dat men het vervoer langs straatwegen niet kan verbieden. Het spreekt van zelf, dat mijn voorstel alleen op groote veetransporten b.v. uit Rusland, Oostenrijk—Hongarije betrekking had en dat het kleine handels verkeer aan de grenzen hiervan uitgesloten was.

Het voorgestelde model van veewagens, aan bovengestelde eischen voldoende, werd nader met teekening door mij toegelicht. LEFÈVRE (Hâvre), WEBER (Zwitserland) en anderen waren voorstanders van het ontladen op speciaal daarvoor ingerichte, omheinde losplaatsen.

Het volgende, door LEBLANC voorgestelde amendement werd met eene groote meerderheid van stemmen aangenomen:

d') *Het onderzoek aan de grenzen zal geschieden, of na ontlading van het vee in omheinde losplaatsen, of in speciale wagens, die het onderzoek zonder lossen mogelijk maken.*

e) *Veetransporten moeten vergezeld zijn van een bewijs van herkomst en van gezondheid, afgegeven door den veearts der plaats of van de markt van herkomst, tevens inhoudende dat binnen zekeren kring rondom deze plaats geene besmettelijke ziekte heerscht.*

Deze bewijzen moeten gelegaliseerd zijn en mogen slechts gelden voor een bepaald aantal dagen.

Volgens sommige leden mag men niet veel waarde aan certificaten hechten, aangezien deze voor een' geringen prijs aan zekere grenskantoren (ons onbekend) te verkrijgen zijn. Zij zouden het gevaar, door eene valsche geruststelling te geven, vermeederen. LARMET (Besançon), die ook van dit gevoelen is, beveelt de manier, in Zwitserland gevolgd, ten zeerste aan.

In elke gemeente zou aantekening van het vee worden gehouden. De gevorderde verklaring mag uit een soort register à souche, dan alleen losgemaakt en afgegeven worden, wanneer sedert een bepaalden tijd geen besmettelijke ziekte in de streek geheerscht heeft. LARMET stelt de volgende redactie wijziging van art. e. voor.

e') *Elk der toetredende Staten zal zich verplichten, alleen dieren, voorzien van een bewijs van herkomst en van gezondheid, waarvan de echtheid door een dubbel visum van het bestuur en van den veearts officieel bevestigd is, over zijn grondgebied te laten passeeren, of het land in- of uit te laten gaan. Deze bewijzen zullen slechts voor den meest mogelijk beperkten tijd geldig zijn.*

Aldus gewijzigd werd dit voorstel met meerderheid van stemmen aangenomen.

f) *Veevagens en booten moeten telkens, wanneer zij voor het vervoer van huisdieren gediend hebben, volgens nader aan te geven regels, gereinigd en ontsmet worden.*

Uit het buitenland terugkeerende, zal de desinfectie moeten plaats hebben, alvorens zij de grenzen passeeren.

De onsmette wagens zullen dan door een bepaald teeken kenbaar gemaakt worden.

Vele leden verlangden in dit artikel de woorden ingelascht: *ontsmet onder toezicht van veeartsen.* Dit was ook ons gevoelen,

uitgedrukt in den tekst van het rapport, maar alleen voor groote stations, zooals b.v. *Roosendaal*, waar jaarlijks een zeer groot aantal wagens de grenzen overkomen.

De drie volgende conclusies zijn zonder veel discussie met algemeene stemmen aangenomen.

g) *Het slachtvee, uit den vreemde ingevoerd, zal op de internationale markten van het fokvee, dat zich later door het land moet verspreiden, verwijderd worden gehouden. De slachthuizen zal men trachten zoo dicht mogelijk in de nabijheid der markten op te richten.*

h) *Wanneer op zekeren afstand van de grenzen eene besmettelijke ziekte uitbreekt of heerscht, dan zal in de naburige Staten den invoer van bepaalde dieren en producten niet verboden worden, wanneer men in de besmette streken zorg draagt, den besmettingshaard te beperken en de uitbreiding der ziekte door alle middelen wordt tegengegaan.*

i) *Mocht men tot sluiting der grenzen moeten besluiten, dan zal het verkeer van het vee der grensbewoners voor de weide of den veldarbeid toch worden toegestaan.*

De volgende paragraaf werd zeer bestreden, onder anderen door PERRONCITO, EVEN, LARMET en BUTEL. Voor hen was het niet denkbaar, dat het gevoelen van een vreemden deskundige aan de Regeering van een Staat opgedrongen kon worden. Wij meenden niet te veel eischend te zijn met het volgend voorstel:

j) *Certificaten, verklaringen en zelfs voorschriften, afgegeven door een veearts, tevens staatsambtenaar, moeten hunne volle waarde behouden in een naburig land, tenzij een ander gevoelen, gebaseerd op feiten, door twee of méér veeartsen verdedigd wordt.*

Door voorbeelden, onder anderen door het geval van longziekte, geconstateerd door een Duitsch veearts te Wanssum, dat later bleek bij nader onderzoek van twee Nederlandsche deskundigen geen longziekte te zijn, werd mijn besluit nader toegelicht.

Op voorstel van LEBLANC werd deze resolutie gewijzigd als volgt:

j') *Bestaat er verschil van gevoelen bij een onderzoek aan de grenzen, dan zal een nieuw onderzoek door twee deskundigen, aan te wijzen door de belanghebbende Staten, geschieden; zijn*

deze het niet eens, dan wordt de zaak aan het oordeel van een scheidsgerecht onderworpen. (Aangenomen.)

CHAUVEAU en LARMET stellen voor de volgende zinsnede hier aan toe te voegen:

Het is wenschelijk, dat de veeartsen aan de grenzen werkzaam, dezelfde rechten in beide landen behouden.

k) *De vergoeding voor afmaking van dieren, sedert kort uit een ander land ingevoerd, geschiedt op kosten van den Staat van herkomst.*

Sommige leden verklaren zich voor den terugvoer van aange-taste of verdachte dieren naar het land van herkomst, andere zijn er tegen.

Men stelt voor aan genoemd artikel te laten voorafgaan:

Worden dieren, aangetast door of verdacht van besmettelijke ziekten, ingevoerd, dan zullen de voorschriften der wet van het land van invoer worden toegepast; in geen geval mag aangetast vee worden teruggevoerd. (Aangenomen.)

l) *Het is zaak, dat de sanitaire wetten in de verschillende Staten zooveel mogelijk identisch zijn. (Aangenomen.)*

Ten slotte vond de wensch, uitgedrukt in het rapport, inhoudende het verlangen, dat bij de verschillende Regeeringen zal worden aangedrongen op eene internationale conferentie, waarin men aangaande internationale gezondheidsmaatregelen zou overeenkomen, algemeenen bijval.

Aan het bureau zal de zorg voor het doen slagen der wenschen, uitgedrukt door het Congres, overgelaten worden.

Woensdag 4 September v. 8—12,30.

Voorzitter: CHAUVEAU.

O.-Voorzitters: BANG & FISCHER.

Aan de orde: *De schadevergoeding in geval van afmaking.*

Over dit onderwerp was een rapport door de Heeren COPE (Londen), POTTERAT (Bern) en DELAMOTTE (Vincennes), gezamenlijk uitgebracht, dat tot grondslag voor de discussie diende.

De discussie over dit, uit een internationaal oogpunt minder belangrijk onderwerp, had veelal meer een Fransch dan een inter-

nationaal karakter. Het gold hier toch eene quaestie, in de meeste landen reeds sedert lang uitgemaakt.

De volgende besluiten dienaangaande werden aangenomen.

1°. *In rechte is de Staat niet verplicht schadevergoeding voor de afmaking van door besmettelijke ziekten aangetaste dieren toe te kennen, dan alleen wanneer het algemeen belang of de algemeene gezondheidstoestand zwaar bedreigd zijn.*

2°. *Het principe van vergoeding bij afmaking behoeft geen algemeen karakter te hebben d. w. z. dat het niet bij alle ziekten, vermeld in de sanitaire wet, behoeft te worden toegepast.*

NOCARD wijst er op, dat men niet te veel in onderdeelen moet afdalen maar alleen over hoofdpunten stemmen, hierdoor zal het congres zijn internationaal karakter meer bewaren.

De volgende algemeene formule is na discussie aangenomen:

3°. *Het is wenschelijk aan de eigenaren van dieren, afgemaakt als verdacht of aangetast door runderpest, longziekte, tuberculose, kwaden droes of boosaardige dekziekte, eene behoorlijke schadevergoeding toe te kennen.*

THOMASSEN stelt voor, hieraan toe te voegen, afmaking en schadevergoeding in sommige gevallen voor *grootte* huisdieren, verdacht van *dolheid*, d. w. z. gebeten en niet op tijd of behoorlijk behandeld, wegens het gevaar, dat zij voor den mensch kunnen opleveren.

Dit voorstel werd verworpen.

PERRONCITO wenscht schadevergoeding bij bevolen afmaking van dieren, aangetast door *miltvuur* of bij sterfte na inenting tegen deze kwaal.

Ook dit voorstel werd niet aangenomen.

Het gold thans de belangrijke vraag: *Wie zal dat betalen?*

Algemeen was men tegen betaling der schadevergoeding uit de Staatskas. Sommigen, als TRASBOT, BOUTET enz., verklaarden zich er voor. De Heer DARBOT, veearts en senator, bestrijdt het principe, de Staat-Voorzienigheid, en raadt ten sterkste aan, in navolging van Zwitserland, eene onderlinge veeverzekering te stichten.

NOCARD doet het volgende voorstel:

4. *De schadevergoeding, toegekend bij afmaking, zal uit een speciaal fonds voor besmettelijke ziekten betaald worden.*

Dit werd met groote meerderheid van stemmen aangenomen.

Men wilde dit *fonds* tot stand brengen, of door eene onderlinge veeverzekering, of door bijdragen, betaald voor bewijzen van herkomst en gezondheid van het vee, of door eene geringe belasting te heffen op het vee. In buitengewone gevallen, b.v. ingeval van runderpest, zou dit fonds door eene subsidie van staatswege gesteund worden.

Vrijdag 6 September v. 8—12,15.

Voorzitter: CHAUVEAU.

O.-Voorzitters: PERRONCITO & THOMASSEN.

Thans was de *prophylaxis der longziekte* aan de orde. Door den Heer BUTEL (Meaux) was een zaakrijk rapport over deze quaestie uitgebracht; een ander van den Heer DEGIVE (Brussel) was meer beknopt, maar niet minder degelijk.

De Heer dr. WILLEMS uit Hasselt, op deze vergadering tegenwoordig, nam op uitnoodiging van den Voorzitter plaats aan de bestuurstafel, onder luide toejuiching der vergadering.

Als maatregel tegen de longziekte werd in de eerste plaats de *afmaking* besproken.

Na eene breedvoerige discussie aangaande de *algemeene afmaking*, waarvan de toepassing algemeen werd voorgestaan en slechts door enkele tegenstanders als ROBINSON (Edinburg), ROSSIGNOL, GRISSONANCHE, enz. werd bestreden, zijn de beide eerste conclusies uit het rapport BUTEL op voorstel van den Voorzitter eenigszins gewijzigd in stemming gebracht.

1. *De meest afdoende maatregel tot uitroeijing der longziekte is de afmaking van de zieke en verdachte dieren; dit principe dient in alle landen, waar men deze ziekte te bestrijden heeft, als grondslag voor de wetgeving te worden aangenomen. (Aangenomen.)*

2. *De voorbehoed-enting kan, als bijkomende maatregel ter voorbereiding voor de algemeene afmaking, in besmette plaatsen waar de ziekte veelvuldig voorkomt en de veestapel dikwijls wordt vernieuwd, worden bevolen. (Aangenomen.)*

De derde conclusie van den rapporteur werd gesplitst als volgt:

3. *Tot noodenting zal men telkens zijn toevlucht nemen, wanneer om de een of andere reden uitstel voor afmaking der besmette dieren is toegestaan.*

4. *De dieren, onder genoemde omstandigheden geënt, mogen alleen voor de slachtbank worden verkocht.*

5. *De stallen mogen alleen na behoorlijke ontsmetting bevolkt worden.*

6. *Eene behoorlijke schadevergoeding aan de eigenaars van afgemaakte longzieke dieren, of van de aan de gevolgen van gedwongen enting gestorven dieren, is noodzakelijk.*

De zesde conclusie van het rapport BUTEL, inhoudende den wensch om de longziekte onder de koopvernietigende gebreken te doen rangschikken, lokte eene levendige discussie uit. Als tegenstanders van dit voorstel traden op, de Heeren TRASBOT, WEBER, LEBLANC, EVEN, NOCARD, enz.

Met eene kleine meerderheid werd het voorstel verworpen.

Uit het rapport DEGIVE werden twee conclusies in stemming gebracht, luidende:

1. *Het is zaak, in het belang der veeartsenijkundige politie, dat de vleeschkeuring algemeen en verplicht worde. (Aangenomen.)*

2. *Dieren, verdacht van longziekte, moeten om dezelfde reden als aangetaste dieren worden afgemaakt.*

DEGIVE verklaart nader, dat hij met verdachte dieren op het oog heeft, die, verschijnselen vertoonen welke aan longziekte kunnen doen denken. In dit geval is, in het belang eener spoedige diagnose en spoedige uitroeiing der ziekte, afmaking noodzakelijk.

Door den Heer ARLOING werd aan het einde der vergadering eene voordracht gehouden met de helderheid en duidelijkheid hem in zoo hooge mate eigen, aangaande het specifieke micro-organismus der longziekte.

Onder vier verschillende organismen, door hem in de longen gevonden, meent hij als specifiek voor deze ziekte eene bacil, waaraan hij den naam van *pneumobacillus liquefaciens bovis* wenschte te geven, te moeten beschouwen. Het zijn vooral de resultaten bij enting met culturen van deze bacil verkregen, die dit vermoeden bevestigen. Eene teekening van een runderschenkel, waarin geënt was, werd aan de vergadering vertoond.

De resultaten, door ARLOING verkregen, verschillen van die door andere bacteriologen vroeger medegedeeld.

Zaterdag 7 September v. 8—12.30.

Voorzitter: CHAUVÉAU.

O.-Voorzitters: BANG & DEGIVE.

Het vijfde en laatste punt van het programma, *de vleeschkeuring* was thans aan de orde. Een zeer uitvoerig rapport was door den Heer BAILLET (Bordeaux) uitgebragt. De Heer VAN HERTSEN (Brussel) had in een kleiner rapport zijne aanmerkingen en bijvoegingen op het voorgaande, medegedeeld.

De Voorzitter deed vooreerst opmerken, dat BAILLET in zijne conclusies alle belangrijke punten, in zijn werk aangestipt, heeft willen resumeeren. Het gevolg hiervan is, dat hij tot 27 conclusies komt, waarvan vele alleen op Frankrijk en voor een groot gedeelte slechts op groote steden betrekking hebben. Bij de bespreking zal men zich alleen tot hoofdpunten bepalen.

Bij de algemeene discussie wordt door den Heer ARDERIUS BAUJOL medegedeeld, dat het houden van particuliere slachtinrichtingen in Spanje thans verboden en de vleeschkeuring door veeartsen, overal verplichtend is. De zaak wordt in Spanje gemakkelijk gemaakt door het groot aantal veeartsen, dat circa 10,000 bedraagt. Tot zijn spijt staat evenwel het veeartsenijkundig toezicht sedert eenige jaren onder de contrôle van medici.

De Heer DECROIX herinnert aan het resultaat der onzinnige proeven op zijn eigen persoon genomen, ten bewijze, dat men ongestraft vleesch van alle dieren, onverschillig aan welke ziekte zij ook gestorven zijn, kan gebruiken. Hij heeft alleen bezwaar tegen het gebruik van vleesch in staat van ontbinding; zonder dit, acht hij alle keuring overbodig.

Van vele zijden ontvangt de oud-paardenarts terechtwijzingen; men wijst hem op het verderfelijke zijner valsche leer en op het misbruik dat in plaatsen, waar het de regeling der vleeschkeuring gold, er van gemaakt is.

Algemeen was men van gevoelen, dat de vleeschkeuring absoluut noodzakelijk is. De volgende conclusie dienaangaande is met algemeene stemmen aangenomen:

1. *Vleesch mag niet in den handel worden gebracht, dan na behoorlijk gekeurd en onschadelijk te zijn bevonden.*

De wenschelijkheid om in alle gemeenten publieke slachtplaatsen op te richten werd algemeen beaamd, maar tevens de

mogelijkheid der practische uitvoerbaarheid in kleinere gemeenten betwijfeld.

Dr. HIME (Bradfort) wijst op de groote moeilijkheid, die particuliere gelegenheden voor een behoorlijk toezicht opleveren.

BUTEL merkt op, dat slachtplaatsen in kleine gemeenten hoogst eenvoudig kunnen zijn; een afdak, eene schuur zijn voldoende, mits toegankelijk voor den veearts en voor de politie.

In het groot Hertogdom Baden, zegt de Heer DEGIVE, zijn de particuliere slachterijen getolereerd, maar de slager is verplicht den inspecteur te waarschuwen omtrent het juiste tijdstip, waarop het slachten zal plaats vinden en het vleesch mag alleen na goedkeuring verkocht worden.

Het volgende voorstel wordt in stemming gebracht:

2. *Het is zaak (waar zulks mogelijk is) op de opheffing der particuliere slachtplaatsen aan te dringen en deze door publieke inrichtingen, die desnoods gelijktijdig voor verscheidene aan elkander grenzende gemeenten dienstbaar kunnen zijn, te vervangen.*

Vele leden verlangen de weglating der woorden „waar zulks mogelijk is”, welk voorstel met groote meerderheid is aangenomen.

Omtrent de volgende punten was men het algemeen eens:

3. *Het veeartsenijkundig onderzoek der dieren moet zoowel vóór, als ná de slachting geschieden,*

4. *Het is overbodig door eene gemeenteverordening te bepalen, in welke gevallen de afkeuring van vleesch noodzakelijk is.*

5. *De invoer van vleesch in gemeenten mag alleen na een behoorlijk onderzoek, door of onder toezicht van een veearts-keurmeester ingesteld, geschieden.*

6. *Het vleesch moet, alvorens het slachthuis te verlaten, gestempeld zijn. Vleesch, voor militairen bestemd, is hiervan niet uitgezonderd.*

QUIVOGNE (Lyon) wijst op den abnormalen toestand in Frankrijk bestaande, waar het vleesch voor militairen door den officier van gezondheid gekeurd wordt. Het volgende voorstel dienaangaande werd op zijn verzoek in stemming gebracht:

Het congres drukt den wensch uit, dat de keuring van vleesch, voor het leger bestemd, aan den paardenarts opgedragen worde, of wanneer deze niet aanwezig is, aan een burgerveearts. (Aangenomen.)

Hiermede was het programma afgehandeld.

Tijd en plaats voor het 6de internationaal veeartsenijkundig congres moesten nog vastgesteld worden. Op voorstel van den Heer NOCARD werd met algemeene stemmen besloten na vijf jaren, d. i. in 1894, weer te vergaderen. Omtrent de plaats waar, was men het zoo spoedig niet eens. Van verschillende zijden werd *Engeland* en vooral *Holland* genoemd. Het eerste voorstel werd door den Heer ROBINSON gesteund en Edinburg speciaal aanbevolen.

De Heer THOMASSEN zou zich gelukkig gevoelen, indien het volgende congres in Holland konde plaats hebben. Maar in het belang van het congres zelf, met het oog op de moeilijkheid, die de taal zal opleveren, meende hij zoowel Holland als Engeland te moeten afraden en liever Zwitserland aan te bevelen.

De Heeren BERDEZ en POTTERAT (Bern) verklaarden zich zeer vereerd met de keuze en gaven de verzekering, dat de bondsregering alles zou doen, wat in haar vermogen is, in het belang van het aanstaande congres.

Met eene overgrootte meerderheid werd besloten, dat het congres in Zwitserland, in eene door de regering nader te bepalen plaats, zal gehouden worden.

De Voorzitter na de leden voor hunne trouwe opkomst, de belangstelling en den ijver, door hen bij de discussies betoond, bedankt te hebben, verklaart het congres gesloten.

De Fransche veeartsen hebben tot besluit de vreemde collega's een diner aangeboden, op de eerste verdieping van den Eiffeltoren. Zaterdag, 7 September, waren om 7 ure circa 200 gasten aan den feestdisch vereenigd. Door den Heer CHAUCHEAU werd een drank aan den President der republiek en aan de vreemde congresleden gewijd. De Heer BERDEZ antwoordde uit naam der vreemden en bedankte de Fransche collega's voor hunne gastvrijheid. Na een gezellig samenzijn, gedurende eenige uren boven het aardsche verheven, nam men afscheid met een tot wederziens in Zwitserland in 1894.

Zondag, 9 September, vergaderden vele congresleden om 10 ure in het instituut PASTEUR, waar aan de bezoekers de noodige

inlichtingen door den Heer ROUX werden verstrekt. De keurige inrichting wekte de bewondering van alle aanwezigen op. Eenige patiënten werden in hunne tegenwoordigheid tegen hondsdelheid geënt.

Tot het programma van het veeartsenijkundig congres moet de onthulling van het standbeeld van HENRI BOULEY zeer zeker ook gerekend worden. De commissie, belast met de regeling der uitvoering, had gemeend voor de onthulling van het gedenkteeken, in 1888 reeds vervaardigd, het tijdstip te moeten afwachten waarop vele vreemde en Fransche veeartsen te Parijs zouden vereenigd zijn. Zij had besloten het beeld van BOULEY op het voorplein der veeartsenijschool te Alfort, tegenover dat van BOURGELAT, den stichter der eerste veeartsenijschool, te doen plaatsen.

Op Donderdag, 5 September, begaven wij ons per stoomboot naar Alfort, gelegen op een uur afstands van Parijs. Bij onze aankomst, omstreeks half drie, waren op het voorplein der veeartsenijschool reeds een groot aantal bezoekers in feestgewaad, die hulde aan hunnen vriend of collega kwamen brengen, aanwezig. Het behoeft niet gezegd, dat geen der vreemde congresleden zich onthouden heeft en allen door hunne tegenwoordigheid aan den grooten man, die de veeartsenijkunde zoo zeer wist te verheffen, hulde hebben gebracht.

Om 3 uur nam de plechtigheid een aanvang. Tegen over het omhulde standbeeld hadden op eene tribune plaats genomen: de Minister van landbouw, de vertegenwoordiger van den Minister van onderwijs, TISSERAND, directeur van landbouw, vele autoriteiten op veeartsenijkundig gebied en het onderwijzend personeel der Fransche scholen, afgevaardigden van de Academie van geneeskunde, van de Academie van wetenschappen, van het Museum, der Societé de biologie, enz.

Het publiek, bestaande uit de leerlingen der school, tal van veeartsen en verder vrienden en vereerders van BOULEY, vormde een halven cirkel rondom het standbeeld, waarachter de muziek der Artillerieschool te Vincennes was opgesteld.

De Heer LEBLANC, veearts en voorzitter van het uitvoerend Comité, nam het eerst het woord en gaf in korte trekken een overzicht der wordingsgeschiedenis van hetgeen men thans ver-

vuld zag. Reeds in December 1885 op den dag der begrafenis van BOULEY, ging van de vereeniging der veeartsen van de Gironde het voorstel uit, eene inschrijving voor de oprichting van dit standbeeld te openen. Eene commissie, belast met de uitvoering van het plan, werd benoemd en spoedig waren door 925 inschrijvers, onder wie 176 vreemden, circa 16.000 franken bijeengebracht.

Het standbeeld, door den beeldhouwer ALLOUARD in wit marmer vervaardigd, stelt den grooten meester voor, met de linkerhand rustende op eenen paardenhoef en met de rechter hand in demonstreerende houding. Het voetstuk draagt tot opschrift:

A HENRI BOULEY,

1814—1885

Ses élèves, ses amis.

Uit naam der regelings-commissie werd het standbeeld na de onthulling, bij monde van den Heer LEBLANC, aan de school overgedragen en de stukken, betrekking hebbende op de inschrijving en het gebruik der gelden, voor het archief der inrichting afgestaan.

De Heer FAYE, Minister van landbouw, nam vervolgens het woord en bedankte in hartelijke woorden de vrienden, collega's en leerlingen van HENRI BOULEY, die zich tot taak hadden gesteld dit zichtbaar bewijs van vereering en hoogachting voor den grooten man, te doen verrijzen.

Als bewijs van waardeering werd de Heer ALLOUARD, die met vaardige hand de trekken van BOULEY voor het nageslacht heeft weten te bewaren, benoemd tot ridder van het legioen van eer.

De Heer NOCARD, directeur der school te Alfort, bedankte den Minister voor de eer van zijn presidium bij dit feest der vétérinaire familie, en verder de Commissie voor haar besluit, om dit standbeeld binnen de muren der school te doen oprichten. De Heer NOCARD deelde verder mede, dat alhoewel het niet doenlijk was den inhoud der menigvuldige brieven en telegrammen uit alle landen ontvangen, mede te deelen, hij toch ten opzichte van het schrijven van hem, van wien BOULEY zich den *leerling* noemde, eene uitzondering meende te moeten maken. Het volgende schrijven van den Heer PASTEUR werd door hem voorgelezen:

„J'ai plus qu'un regret, je ressens un véritable chagrin à la pensée que je ne pourrai être le 5 Septembre auprès de mes con-

frères de l'Académie des Sciences, au milieu des professeurs et des élèves d'Alfort, mêlé aux membres du Congrès des vétérinaires et à tous ceux qui ont connu, aimé et admiré M. BOULEY.

Sa haute taille, son beau front, son regard franc, direct, spirituel, son sourire où dominait la bonté, cet ensemble de bonne humeur et de gaieté familière qui, aux jours de leçons et de discussions académiques, s'associait à la plus claire, la plus vive, la plus chaude éloquence; tout revit dans sa statue.

Ce que j'ai éprouvé en le voyant dans l'atelier de M. ALLOUARD, vous l'éprouverez quand elle apparaîtra aux yeux de tous et qu'elle sera saluée par le maître qui fut le grand ami de M. BOULEY, par mon confrère M. CHAUVEAU. C'est à lui qu'il appartient de raconter cette belle vie et les longs services qu'elle a rendus.

Bouley, en faisant intervenir dans l'art vétérinaire les vrais principes scientifiques, en ne cessant par ses travaux personnels, par ses écrits, par sa parole, de vouloir fonder le progrès des études vétérinaires sur l'expérimentation, a eu la joie de donner à sa profession son plus beau titre à l'estime de tous. Vous qui êtes, mon cher Nocard, le directeur de cette grande Ecole d'Alfort, répétez bien à chaque génération de vos élèves d'avoir pour l'image de Bouley, pour cet excellent homme qui a tant travaillé et tant aidé le travail des autres, un regard particulier, fier, ému et reconnaissant, le regard de jeunes gens pour un patron tutélaire."

Aan den Heer CHAUVEAU, inspecteur der veeartsenijscholen en professor aan het Museum voor Natuurlijke historie, bleef de aangename taak, eene lofrede op HENRI BOULEY uit te spreken. In breede trekken, in de welsprekende taal, hem eigen, schetste hij het leven van zijnen vriend en collega. Hij volgde stap voor stap zijne werkzame loopbaan, begonnen in 1837 als leeraar der school te Alfort, later als inspecteur der veeartsenijscholen en eindelijk als opvolger van CLAUDE BERNARD aan het Museum. Hij toonde ons welk werkzaam aandeel BOULEY aan de vergaderingen der Societé centrale de médecine vétérinaire, der Académie de médecine, des Sciences en van tal van andere geleerde genootschappen, tot eenige dagen voor zijnen dood, genomen heeft. Hij herinnerde aan de ontroering, in de vergadering van 30 November 1885 der Académie des Sciences, door de mededee-

ling van het overlijden van haren voorzitter, bij monde van den onder-voorzitter, den admiraal JURIEŒ DE LA GRAVIÈRE, teweeggebracht. Kenschetsend zijn de woorden door den onder-voorzitter bij deze gelegenheid onder tranen uitgesproken: HENRI BOULEY a élevé la médecine vétérinaire jusqu' à lui, jusqu' à la hauteur où il s'était placé lui même."

CHAUVEAU schetste zijn' voorganger als mensch en wees op zijn edelmoedig karakter, zijne hoofsche manieren, zijn aangenaam en innemend voorkomen en het boeiende redenaarstalent waarover hij beschikte.

Prof. DEGIVE, uit Brussel, bracht daarna uit naam der vreemde deelnemers hulde aan BOULEY, die niet alleen aan Frankrijk behoort, maar aan de groote vétérinaire familie der leerlingen van BOURGELAT, die geen grenzen kent.

Na afloop der plechtigheid werd door den Minister van landbouw, gevolgd door vele vreemde bezoekers, de school in oogenschotuw genomen, waarvan het nieuwe gedeelte en vooral het pas opgerichte bacteriologisch laboratorium met bijbehorende stallen, de bewondering van allen opwekte.

Gelukkig achten wij ons, aan deze zeldzame eerbewijzing betreffende een' der onzen deel te hebben kunnen nemen en getuige te zijn geweest der groote gehechtheid aan BOULEY van degenen, die hem gekend hebben en naast of onder hem werkzaam zijn geweest. Menige traan zelfs uit het oog van oudere bedienden weggepinkt, legde hiervan eene plechtige getuigenis af.

Den 5^{den} September rekenen wij onder de schoonste dagen uit ons leven, waarvan de aangename herinnering ons altijd zal bijblijven.

UTRECHT 1 October 1889.

NECROLOGIE.

In 1887 overleed te 's Gravenhage de Heer R. G. ROBERTON oud-paardenarts.

In den loop van het jaar 1888 zijn nog overleden de navolgende empiristen :

D. W. AALBERS te Varsseveld; G. VAN EEUWIJK te Oss; E. J. DE GROOT te Oosterwierum; F. HOOGAARTS te Zundert; S. VAN WIJHE te Stad Delden,

PERSONALIA.

Gevestigd hebben zich de H.H.: J. H. CRAMER te Almelo; D. HUBENET te Borger; E. F. L. KORTMAN in Ned. Indië, voorloopig te Medan; P. P. VAN DER POEL te Vianen; G. MUIJS te Schagen; C. A. ROTSCHEID te Delfshaven; A. DE VLETTER te Ouderkerk aan den IJssel; H. WOLTERS te Gasselternijveen; F. BOERHAVE te Oosterwolde; B. SIKKEMA te Dalfsen en J. M. VAN NIEUWENHUIZEN te Genderingen.

Verplaatst de H.H.: J. ATTEMA CZN van Workum naar Koudum; L. J. H. BLOEMEN van Maastricht naar Oosterhout; Th. H. L. ARNTZ van Huissen naar Nijmegen; H. VEENSTRA van Oosterwolde naar Schrans Huizum; A. H. GELUK van Noordwelle naar Elkerzee.

Benoemd tot *keurmeester* aan het abattoir te Amsterdam IJ. VAN DER SLUIS.

Met 1 October is de paardenarts 2^e kl. H. C. ITTMANN verplaatst van 's Hage naar het remonte depot te Milligen en de paardenarts 3^e kl. M. E. BARON BENTINCK van Milligen naar 's Hage.

Met 1 Mei a. s. worden verplaatst: de paardenarts 1ste klasse D. C. VALEWINK van Arnhem naar 's Hage, de paardenarts 2de kl. W. G. VAN DER WAL van Haarlem naar Arnhem en de paardenarts 2de kl. L. J. M. RIJNENBERG van 's Hage naar Haarlem.

De paardenarts 2^e kl. van het Ned. Ind. leger L. J. HOOGKAMER is benoemd tot paardenarts 1^e kl. (kapitein).

De Heer L. A. J. DEIJER heeft op 27 September met goed gevolg te Utrecht het tweede natuurkundig examen afgelegd.

De Heer J. CRANS te Utrecht, heeft op 2 en 9 October met goed gevolg het theoretisch geneeskundig examen afgelegd.

De empirist A. BOLSCHER is van Borne naar Raalte vertrokken.

VÉTÉRINAIRE DIENST BIJ HET LEGER IN 1888.

Even als in 1887 willen wij enkele punten uit dit verslag overnemen.

Van besmettelijke ziekten, bedoeld bij de wet van 2 Juni 1875, kwamen geene gevallen voor. Een paard, verdacht lijdende te zijn aan *kwaden droes*, werd voorzichtigheidshalve afgemaakt; bij de lijkopening bleek er chronische boezemkatarrh te bestaan, terwijl in en op de longen een groot aantal kleine grauwe knobeltjes werden gevonden, die den paardenarts deden denken aan tuberculose.

Van besmettelijke ziekten, niet in de wet vermeld, zijn voorgekomen 10 gevallen van *scabies dermatophagi*.

Als heerschend kwamen voor:

1°. *Goedaardige droes*. In het geheel werden 164 paarden aangetast, waarvan er 3 stierven; hiervan kwamen in het remonte-depot te Milligen alleen 94 gevallen voor.

2°. *Katarrhale aandoeningen der luchtwegen* kwamen ook nu weder veel voor vooral te Haarlem maar ook te Leiden; van 143 dieren, die aangetast waren, stierven 2 aan pneumonie.

3°. *Influenza* vertoonde zich te Amersfoort en te Milligen; 106 paarden werden door deze ziekte aangetast en 9 stierven er aan.

4°. Zeer verbreid kwamen in verschillende garnizoenen gevallen eener infectieuse neus-keel- of wel bronchiaal-katarrh voor, het meest overeenkomende met *Scalma*. De ziekte had over het geheel een zeer goedaardig karakter; meer of minder hevige koorts en sterk hoesten traden onder de verschijnselen het meest op den voorgrond. Van de ziekte kwam het eerste bericht (21 Juni) uit 's Hertogenbosch, waar 40 patiënten, onder eenvoudige hygiënische verpleging, spoedig herstelden. Gelijktijdig werden vele paarden van één eskadron te 's Hage aangetast en in het laatst van Juli en begin Augustus breidde zij zich ook over de andere eskadrons uit; 154 dieren, waaronder 15 officierspaarden, leden aan de ziekte, daaronder kwamen 34 gevallen voor met hevige koorts. Einde September — na afloop der cavalerie-manoevres in Limburg — heerschte de ziekte hevig te Deventer,

waar 139 paarden werden aangetast, en ook te Zutphen kwamen gelijktijdig een 40tal patiënten voor deze ziekte in behandeling. Reeds tijdens de manoeuvres waren verschillende gevallen waargenomen. Ook bij de Artillerie kwamen na afloop der manoeuvres enkele gevallen voor, als te Bergen-op-Zoom 23, te 's Hage, Amersfoort, Utrecht en Oldenbroek. Overal werden de stallen gedesinfecteerd en werd de permanente pailasse, die waarschijnlijk veel tot verbreiding der besmetting heeft bijgedragen, tijdelijk weggenomen.

Door den officier van gezondheid 2de kl. STRAUB werd te 's Hage een onderzoek omtrent deze ziekte ingesteld, dat echter onder zeer ongunstige omstandigheden plaats had, zoodat men op het resultaat niet te veel kan afgaan. Het strekte zich uit over één troepenpaard, dat de ziekte slechts in zeer geringen graad had, zoodat geen temperatuurverhooging was waar te nemen, en over een officierspaard, dat reeds reconvalescent was.

Het mikroskopisch onderzoek leerde het volgende:

Neusslijm van een gezond paard bevatte geen bacteriën; neusslijm van het troepenpaard was zeer rijk aan kleine cocci, die in kleine groepjes werden aangetroffen en twee aan twee zijn samengevoegd; neusslijm van het officierspaard met vele kleine cocci en enkele grootere kogelbacteriën en korte staafjes. De vraag of men hier met pathogene bacteriën te doen had, kon alleen door cultuurproeven en entingen worden beantwoord.

Er werden voedingsgelatine-plaatculturen aangelegd, waarbij in hoofdzaak kleine helder-witte knopjes opkwamen, die de gelatine deden vervloeien; het waren ook diplococcen, maar veel grooter dan die in het neusslijm voorkwamen, zoodat zij waarschijnlijk niet dezelfde waren. Entproeven met de culturen op muizen en konijnen gaven een negatief resultaat. Op paarden werd niet geënt.

Het aantal paarden bedroeg gemiddeld 4504 n. l. 2554 cavalerie en 1950 artillerie.

In het geheel zijn behandeld 5763 zieken, waarvan bij cavalerie 3370, bij artillerie 2393. Hiervan zijn er 5494 hersteld en 172 bleven op 1 Januari 1889 nog in behandeling; 43 zieken werden als ongeneeslijk afgevoerd en verkocht, terwijl er 45 stierven en 9 werden afgemaakt; het geheele verlies aan gestorven en afgemaakte dieren bedraagt dus 1.2 pct. tegen 1.5 pct. in 1887.

Het gemiddeld ziektecijfer in de verschillende garnizoenen was 123 pct. tegen 115 in 1887; het hoogste was Roermond met 180.35 pct., het laagste Leiden met 80.18 pct.

Van de 5763 ziekten kwamen 1891 inwendige en 3872 uitwendige voor en wel bij cavalerie 1248 inw. en 2122 uitw., bij artillerie 643 inw. en 1750 uitwendige.

Onder de inwendige ziekten kwamen, behalve de hier voor reeds opgenoemde, 267 gevallen van koliek voor, waaraan 12 dieren bezweken, hieronder 4 met maagbersting.

Onder de uitwendige ziekten kwamen voor: 905 verwondingen, 547 kneuzingen, 500 hoefziekten, 476 kogelverstuikingen en 518 drukkingen door het harnachement, waaronder 179 gevallen van schaving van ribben en borst bij artillerie-paarden. Voor beenbreuken werden 5 paarden afgemaakt, één met een breuk van het straalbeen is nog in behandeling.

In het geheel werden 384 paarden verkocht, waarvan 186 bij cavalerie en 198 bij artillerie (de 43 wegens ziekten verkochte paarden zijn hieronder begrepen); hiervan waren 63 van 5—10 jaar, 140 van 11—15 jaar, 134 van 16—20 jaar en 47 boven 20 jaar oud.

Van het aantal behandelde zieken zijn 107 recidieven voorgekomen, terwijl nog 97 paarden werden behandeld van officieren niet tot de bereden korpsen behoorende, of van officieren en manschappen van het wapen der maréchaussée; 2 dier zieken zijn afgemaakt en 1 is verkocht.

Uit het „overzicht der ziekten die in de verschillende garnizoenen zijn voorgekomen” ontleenen wij het volgende. Te Amersfoort werd bij een paard met parotitis tracheotomie verricht; na de genezing bleef een fistel achter, waarschijnlijk uitgaande van de bovenste halslymphklieren. De behandeling bestond in injecties van oplossingen van phenyl, jodoform, tinct. cantharid., daarna vergrooting der opening door middel van den thermocautère en insputingen van soluties von chloorzink en hypermanganas kalicus. Splitsing van den fistelgang werd als zeer moeielijk en gevaarlijk, wegens de onmiddelijke nabijheid der jugularis, niet ondernomen. Eerst na aanwending van insputingen met oleum terebinth. en daarna met eene solutie van nitras argenti, kwam volkomen genezing tot stand. Eene uitgebreide drukking van den rug was na eene behandeling door massage na vier dagen

geheel hersteld. De massage werd door kloppen met een houten hamer, overtrokken met zeemleder en gevuld met vlas, uitgevoerd.

Bij de sectie van een 12jarigen ruïn, aan koliek gestorven, bleek dat zich onmiddellijk achter de maag in het duodenum eene 6 ctm. lange lus had gevormd, die met eene halve asdraaiing in een gedeelte van het net beklemd was. De geheele lus was fluweelrood gekleurd, de slijmvliesoppervlakte bedekt met eene laag slijm en gestold bloed.

Te Arnhem kwamen gedurende den zomer tijdens het gebruik van turfstrooisel geen rotstralen noch brokkelhoeven voor; bij de permanente paillasse in het najaar was de invloed op de hoeven weer duidelijk merkbaar, daar toen een groot aantal rotstralen voorkwamen. De paardenarts te Roermond deelt omtrent turfstrooisel het volgende mede: het voorkomen van eenige verzeeringen aan de kootholten der achterbenen, alsmede van rotstralen, werd aan de inwerking der permanente paillasse toegeschreven, wanneer deze n.l. eenigen tijd had gelegen.

Tijdens het gebruik van turfstrooisel gedurende den zomer werd zulks niet waargenomen en moet de toestand der hoeven over het algemeen gunstig worden genoemd; wel werden nog enkele gevallen opgemerkt van afbrokkelen van den draagrand, doch in zeer geringe mate, zoodat het slechts bij 4 van deze gevallen noodig geoordeeld werd, de paarden tijdelijk van het turfstrooisel te verwijderen. Eene nadeelige uitwerking op de stralen werd volstrekt niet waargenomen.

De paardenarts te Bergen-op-Zoom maakt melding van een gewrichtswond (rechter achterkogel) waarvan de sluiting met gelijke deelen liquor stypticus en collodium niet gelukte. Op gezag van VOGEL werd toen de wond ingespoten met sublimaatoplossing (1 op 50), waarna werkelijk sluiting plaats had, maar tevens eene hevige reactieve ontsteking volgde met opvolgende verdikking en verharding van den kogel, waartegen later ungt. cantharid. werd geapliceerd. Door het afwisselend aanwenden van jodiumzalf en stevig bandageeren trachtte men nog volledig herstel te verkrijgen; het gewricht bleef evenwel bij het gebruik stijf en pijnlijk, zoodat dit paard ongeschikt bleef voor militaire diensten.

In twee gevallen van chronisch rheumatisme van borst- en schouderspieren, die als hopeloos werden beschouwd, werd na

voorafgaande verkregen verbetering van het lijden door subcutane injecties van pilocarpine (met gelijktijdige besprenkeling der aangedane deelen met ol. terebinth., borstelen en daarna inhullen in wollen dekens), daarna van antipyrine, ten slotte volledig herstel verkregen door het stellen van steeds klimmende eischen aan den spierarbeid, door het geven van voortgezette inspannende beweging aan de longen. Het eene paard herstelde binnen 4 maanden; bij het tweede, dat ook geheel herstelde, werden nog tijdelijk subcutane injecties van strychnine aan boeg en schouders toegepast, daar reeds sterke spieratrofie bestond. Ook nu weder veroorzaakte antipyrine (10 gram op 20 gram aq. destil.) subcutaan aangewend, steeds abscessen.

Bij proeven, door dien paardenarts genomen, met *Hufstederkitt*, welke volgens „der Hufschmied” boven kunsthoorn van DEFAYS te verkiezen is, bleek dat zij, na het smelten tot eene massa en opvolgend afkoelen, niet hard wordt, maar taai en kleverig blijft, zoodat zij na eenige dagen gemakkelijk weder van den hoef kan worden afgetrokken.

Van den zoo hoog geroemden innige vereeniging met den hoorn was geen spoor te ontdekken,

Te 's Gravenhage werd twee maal met goed succes 5 % solutio cocaïni gebruikt voor locale anaesthesie bij neurectomie van den nervus volaris. Bij de sectie van een 11jarig troepenpaard, aan koliek gestorven, vond men eene ophooping van droog voedsel in het duodenum, met gangreen van den darmwand ter plaatse.

In den aanvang van het jaar kwam aldaar een patiënt onder behandeling met eene kneuzing van den nek of juist van den kruin van het hoofd, vermoedelijk door den halster veroorzaakt, die aan elke behandeling weerstand bood. Eene fistel, die zich later gevormd had, was door middel van het inbrengen van bougies met roode praecipitaat, het gebruik van jodoform, enz. niet tot sluiting te brengen, zelfs niet, nadat langs operatieven weg eene tegenopening gemaakt en het aldus gevormde kanaal gedraineerd was.

Nadat de gemaakte tegenopening weder gesloten en het achterblijvend wondkanaal, zoowel om het te verwijden als om de wanden te irriteren, diep met nitras argenti gecauteriseerd was, ontlastte zich daags daarna, bij het uitdrukken van het wond-

kanaal, een stukje been van ongeveer 1 cM² oppervlak. De fistel was na 8 dagen gesloten.

Het verslag eindigt met enkele mededeelingen omtrent den dienst bij de verschillende manoeuvres.

v. E.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij besluit van 17 November 1889 is, met ingang van 1 Januari 1890, op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan den districts-veearts L. SWART te Dordrecht.

De gouvernements-keurmeester A. L. I. GOEDHALS is bij besluit van 24 September 1889 ook belast met de keuring te Velzen.

Koninklijk besluit van 9 October 1889.

Staatsblad n°. 128 bevat het kon. besluit van den 9^{den} October jl., tot aanvulling van het kon. besluit van 27 Maart 1888 (*Staatsblad* n°. 67), waarbij nader wordt bepaald welke ziekten van het vee voor besmettelijk worden gehouden en welke der in de wet van 20 Juli 1870 (*Staatsblad* n°. 131) genoemde maatregelen bij het dreigen of heerschen van elke dier ziekten moeten toegepast worden, gewijzigd door het kon. besluit van 12 Mei 1882 (*Staatsblad* n°. 62.)

De artikelen van het besluit luiden als volgt.

Artikel I. Aan de ziekten van het vee, genoemd in artikel 1 van Ons besluit van 27 Maart 1888 (*Staatsblad* n°. 67), wordt toegevoegd:

„II°. het kwaadaardig klauwzeer (zoogenaamd rotkreupel) der schapen.”

Artikel II. Tusschen § 12 en § 13 van genoemd besluit worden de volgende bepalingen gevoegd:

§ 12bis. Maatregelen tegen het kwaadaardig klauwzeer (zoogenaamd rotkreupel) der schapen.

Artikel 87a. De zieke en de verdachte schapen moeten van de overige afgezonderd worden gehouden.

Wanneer, naar het oordeel van den districtsveearts of van den veearts die hem vervangt, het afgezonderd houden van enkele zieke dieren geen nut meer kan opleveren ter voorkoming van de besmetting van den geheelen koppel, geeft de burgemeester, op advies van den districts-veearts of van wien hem vervangt, vergunning de zieke dieren in den verdachten koppel te laten verblijven of verdachte dieren niet af te zonderen.

De termijn, bedoeld bij artikel 22 der wet van 20 Juli 1870 (*Staatsblad* n°. 131), wordt gesteld op 15 dagen.

Artikel 87*b*. Eigenaars van zieke of verdachte dieren zijn bevoegd deze te slachten na aangifte bij den burgemeester en onder toezicht der politie.

De huiden der geslachte dieren moeten ontsmet en de klauwen verbrand worden.

Artikel 87*c*. Plaatsen, waar zieke of verdachte dieren gestaan hebben, worden ontsmet volgens de aanwijzing van den districts-veearts of van wien hem vervangt.

Artikel 87*d*. In stallen of kooien, op erven of hoeven, waar zieke dieren gestaan hebben, mogen geene schapen gebracht worden gedurende een termijn van 10 dagen, te rekenen van den dag, waarop het laatste ziektegeval door de herstelling of den dood is geëindigd, en in elk geval eerst na den geheelen afloop der ontsmetting.

Het oogenblik waarop deze termijn voor het geval van herstelling begint te loopen, wordt door den districtsveearts vastgesteld bij schriftelijke gedagteekende verklaring, die aan den belanghebbende kosteloos wordt uitgereikt.

In bijzondere gevallen kan de districtsveearts bepalen, dat terstond na afloop der ontsmetting wederom schapen in de stallen, kooien, erven of hoeven gebracht mogen worden.

Op weiden, waar zieke dieren zich bevonden hebben, mogen gedurende een termijn van 30 dagen geene schapen gebracht worden, tenzij de districtsveearts een korteren termijn, die evenwel ten minste 10 dagen moet zijn, voldoende mocht achten.

Artikel 87*e*. Bij afsluiting van besmette hoeven, erven of weiden, ingevolge artikel 5 van dit besluit, is verboden: invoer in en uitvoer uit den afgesloten kring, van schapen en uitvoer uit den afgesloten kring, van niet ontsmette klauwen, en van mest van schapen.

Artikel III. In artikel 80 van Ons genoemd besluit worden achter de woorden: „bij hondsdolheid enz.... 2 maanden” gevoegd de woorden:

„bij kwaadaardig klauwzeer (zoogenaamd rotkreupel) der schapen 15 dagen.”

Artikel IV. In het laatste lid van artikel 64 van Ons genoemd besluit wordt voor „3de” gelezen „4de”.

Art. V. Ons tegenwoordig besluit treedt in werking op den vijfden dag na dien der dagteekening van het *Staatsblad* en van de *Staatscourant*, waarin het geplaatst is.

OVERZICHT VAN HET VERSLAG AAN DEN KONING OVER 1888.

Aan het „*Verslag aan den Koning van de bevindingen en handelingen van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht in het jaar 1888*” ontleenen wij het volgende.

Op 1 Januari 1889 waren bij het Veeartsenijkundig Staatstoezicht werkzaam 9 districtsveeartsen en 59 plaatsvervangers, waarvan 6 slechts voor den tijd van 3 jaar benoemd. De veeartsenijkundige praktijk werd uitgeoefend door 181 veeartsen en 238 empiristen.

Omtrent „veeziekten die niet in het koninklijk besluit van 27 Maart 1888 (*Staatsblad* no. 67) als besmettelijk zijn vermeld” stippen wij slechts het volgende aan.

Bil- of boutvuur kwam, met uitzondering van Noordholland niet zooveel voor als in het vorige jaar. Te Oss werden 56 kalveren boven het half jaar tegen deze ziekte ingeënt; de operatie verliep zonder eenig nadeelig gevolg en de ingeënte dieren bleven tot dusver van de ziekte verschoond.

Tuberculose kwam in Noordbrabant vrij veel voor; de districtsveearts wijst er op dat bijna alle gevallen geconstateerd zijn bij de keuring van al of niet uit nood geslachte dieren, zoodat de door hem aangegeven cijfers (circa 40 gevallen) geen zuiver beeld van de verbreiding der ziekte geven. Te Utrecht werd bij de

keuring 0.5 % der geslachte runderen aan tuberculose lijdende bevonden. Ook in Zuidholland kwamen veel gevallen voor; de districtsvcearts schrijft daaromtrent: „het vleesch van de tuberculouse, vermagerde runderen wordt meestal voor bereiding van worsten gebezigd, die later eenigszins gerookt worden, hoewel mijns inziens onvoldoende om den tuberkelbacil te dooden. Dat dergelijke worsten zeer gevaarlijk voor de consumtie kunnen zijn, behoeft geen betoog.

„Het feit door BOLLINGER geconstateerd, dat melk van een tuberculeus rund na 25 malige verdunning bij peritoneale injectie bij marmotten nog tuberculose kan veroorzaken, geeft veel te denken en doet de vraag stellen, of het geen tijd wordt dat door den Staat beperkende maatregelen worden genomen.”

Aan het abattoir te Rotterdam werd de ziekte bij 3.2 % der geslachte runderen geconstateerd, waarbij 4 maal bij stieren en 7 maal bij ossen; bij 7480 geslachte kalveren werd de ziekte slechts 2 maal, bij nuchtere kalveren geen enkele maal waargenomen. In het spoelingsdistrict waren 4.5 % der in nood geslachte runderen aangetast. In Noordholland (uitgezonderd Amsterdam) kwam de ziekte 35 maal voor; aan het abattoir te Amsterdam werd zij bij 1.76 % der geslachte runderen, bij 0.036 % der kalveren en bij 0.4 % der varkens geconstateerd; bij 0.32 % der aangetaste runderen, 0.007 % der kalveren en bij 0.09 % der varkens werd zij algemeen verklaard. Van de ossen en stieren bleek slechts één os aangetast en bij dat dier was de ziekte op het buikvlies gelocaliseerd. Voorzooverre voorts kon worden nagegaan leverden van de markten, welke Amsterdam van slachtvee voorzien, die te Leiden het grootste aantal der aangetaste runderen, daarop volgden de markten te Purmerend en te Amsterdam. Ook onder de runderen uit Groningen en Friesland deden zich herhaaldelijk gevallen der ziekte voor. Ten opzichte der varkens was het grootste aantal aangetaste dieren afkomstig uit Overijssel en Noordholland en in laatstgenoemde provincie betrof dit relatief vooral de gemeente Oostzaan, uit welke gemeente meermalen enkele dieren, behorende tot één hok of kudde, lijdende werden bevonden. Ook in Limburg kwam de ziekte dikwijls voor; de districtsvcearts merkt te dien aanzien op, dat genoemde ziekte in zeer veel gevallen niet slechts in enkele organen gelocaliseerd was, maar ook andere verwijderde deelen had aangetast en dat

daarom afkeuring van het zieke deel alleen geen voldoende waarborg hood dat men zich van gezond vleesch voorzag.

Ook in Zeeland kwamen 15 gevallen voor in de omstreken van Klaaswaal en 2 in die van Goës.

Longontsteking. Vier gevallen dezer ziekte bij vier runderen, uitmakende eene kudde in de gemeente Bennebroek, gaven door de wijze waarop het ziekteproces zich ontwikkelde, in verband met het ten gronde gaan van twee der aangetaste dieren, aanleiding tot het vermoeden van het bestaan van besmettelijke longziekte. Aangezien de pathologische veranderingen (o. a. gemarmerde hepatitis) van een gedeelte der long bij oppervlakkige makroskopische beschouwing veel overeenkomst vertoonde met die, welke in het longweefsel bij longziekte worden aangetroffen, werd het meest aangedane gedeelte ten dienste van het onderwijs gezonden aan den directeur van 's Rijksveeartsenijschool. Deze deelde over de bedoelde ziekelijke veranderingen het onderstaande mede:

„Ongerekend het om den pneumonischen haard heen gelegen breede gedeelte, dat enkel door collaterale hyperaemie was aangedaan, gaf de haard zelf een typisch geval van (acute lobaire) fibrineuse pneumonie te zien, waarbij het exsudaat eensdeels in de luchtruimten der kwabjes (croupeus), anderdeels in het tusschenkwabbig bindweefsel (interlobulair) was gelegen, en het proces overal verkeerde in het stadium van roode hepatitis.

„Op zeer vele plaatsen was het interlobulair exsudaat (evenals in de long uit Friesland, Jaarverslag 1886 blz. 15), slechts in geringe mate aanwezig, namelijk gestold exsudaat; terwijl een geel lymphatisch exsudaat (zooals bij longziekte) geheel ontbrak. Wegens de geringe hoeveelheid gestold interlobulair exsudaat waren de betrokken kwabjes onderling nog zeer verschuifbaar, en, als door herhaalde insnijdingen de onderlinge steun dier kwabjes verloren ging, verschoven deze dan ook van zelf. Daardoor verkreeg menige plek dan soms het aanzien „alsof er breede strooken van ontstekingachtig gezwollen bindweefsel te zien waren, waar feitelijk slechts verschuiving van tegen elkaar gelegen kwabjes had plaats gehad, wier tusschenliggend bindweefsel in de vlakke was gerekt en, behalve geringe sereuse infiltratie, slechts weinig exsudaat bevatte. Aldus bepaaldelijk wat de groote of achterste kwab betreft.

„De haard in de middelste kwab, die in het wezen der zaak op dezelfde wijze was aangedaan, vertoonde, door de over het geheel meer gelijkmatige infiltratie van het interlobulair bindweefsel met gestold exsudaat, des te duidelijker de z. g. gemarmerde hepatitisatie.”

In de Rijnstreek rondom Leiden stierven in de maanden October, November en in het begin van December ruim 40 beste runderen onder verschijnselen van *eclampsie*. In enkele gevallen werd de ziekte door veeartsen, hoewel ten onrechte, voor miltvuur gehouden. Het onderzoek naar den aard der ziekte wordt verder voortgezet, met het oog op de gevallen die wederom gedurende het naar de weide gaan worden waargenomen. Hoewel deze ziekte in bovengemelde streek hoofdzakelijk des voorjaars gedurende den eersten weidegang en des najaars bij de opstalling enzoötisch optreedt, zoo hebben wij (districtsveearts en plaatsvervanger te Rotterdam) alle redenen dat zij ook elders, maar dan meer sporadisch voorkomt. Bij mikroskopisch onderzoek gelijkt deze ziekte soms treffend op miltvuur. In andere gevallen zijn de pathologische verschijnselen uiterst gering. Hersenruggerg-verschijnselen werden telkens en gedurende het leven en na den dood waargenomen.

In Friesland kwamen op twee stallen gevallen van *arsenicum vergiftiging* voor tengevolge van het wasschen der runderen met het middel van THOMAS BIGG tegen parasieten. Een rund stierf, de andere herstelden langzaam.

Te Werkhoven (Utrecht) stierven 28 kalveren tengevolge van *diarree*. Door het eten van het vleesch van een dezer kalveren, dat bovendien reeds twee dagen dood was, werden eenige personen ziek; de verschijnselen waren koorts, diarree, hoofdpijn en braken.

Schimmel- en loodvergiftiging kwamen hier en daar voor. Bij Veendam werden vergiftigingsverschijnselen waargenomen na de voeding van afval uit tarwemeelfabrieken, die toegeschreven werden aan de bijmenging van bolderik (*agrostemma githago*). Te Nieuwstad in Limburg, stierven spoedig na elkander vier runderen onder verschijnselen van hevig darm- en hersenlijden. De dieren kwijlden en ontlasten waterige, soms bloedige meststoffen, kregen aanvallen van kramp en hevige opgewektheid, waarna depressie en bij enkele reeds na eenige uren de dood volgde.

Eene koe herstelde. Bij de lijkopening vertoonden zich verschijnselen van maag- en darm ontsteking en hyperaemie der hersenvliezen. De dieren waren steeds op stal gevoederd en wel uitsluitend met gras, afkomstig van eene lage, tusschen hakhout gelegen weide, zeer dicht begroeid met de scherpe boterbloem (*ranunculus acris*). Nadat met de voeding van dit gras was opgehouden, kwamen geen nieuwe gevallen voor.

Influenza kwam hier en daar, vooral in Noord- en Zuidholland, nog al voor, ook enkele gevallen in Zeeland, Groningen en Gelderland.

Scalma werd in den Haag, Delft, Leiden en Rotterdam zeer veel waargenomen. Omtrent Rotterdam rapporteert de plaatsvervangend districtsveearts het volgende: „de ziekte trad in verschillende stallen heerschend op en deed zich voor als eene infectieuse ontsteking der luchtwegen, waarbij vooral de fijnere bronchiën aangedaan waren. Ook werd het slijmvlies van het strottenhoofd in enkele gevallen zoodanig in het proces betrokken dat tijdelijk eene tracheotomie noodig was.

„Deze ziekte, waarbij de paarden vooral door een lastigen hoest geplaagd werden, gaf dikwijls aanleiding tot broncho-pneumonie en pleuritis. De besmettelijkheid van het scalma was zeer groot, in sommige stallen bleven maar enkele paarden verschoond. „Bij de sectie van een aan scalma gestorven paard vond hij het slijmvlies van de luchtpijp en van het strottenhoofd gezwollen, donkerrood gekleurd en met eene dunne laag muco-purulent exsudaat bedekt. In de linkerlong de verschijnselen van eene purulente bronchitis.

De fijnere bronchiën waren met een dikke, witte, etterachtige massa opgevuld, terwijl uitgebreide broncho-pneumonische haarden aanwezig waren en in het centrum van deze haarden was het longweefsel nekrotisch, terwijl het intacte longweefsel tusschen de bronchopneumonische haarden bijna zwart van kleur en zeer bloedrijk was. In de linker pleuraholte bevond zich eene aanzienlijke hoeveelheid donker gekleurd vocht en de pleuraplaten waren troebel, gezwollen en ruw, tengevolge van een groot aantal kleine vlokvormige gestolde exsudaatmassa's die op de pleuraplaten vastgehecht waren. Het was duidelijk dat het primaire lijden in de bronchiën gezeten was en dat de pneumonie en de pleuritis als secundaire aandoeningen moesten beschouwd worden.”

In Rotterdam werd vijfmaal het *voorborstgezwel* waargenomen, waarbij het den plaatsvervangend districts-veearts gelukte een specifieke mikrokokkus aan te toonen en rein te cultiveeren. Deze mikrokokkus bezit pyogene eigenschappen, terwijl hij een vergift produceert dat in hooge mate de eigenschap bezit in de omgeving eene phlegmoneuse ontsteking op te wekken. Het voorborstgezwel schijnt dus een infectiegezwel te zijn.

In Epe stierven plotseling 8 schapen; zes hunner behoorden tot eene kudde waarvan ook de overige dieren ziek waren, maar herstelden. Oorzaak scheen te zijn een ander soort raapkoek, dan men gewoon was te geven. Bij onderzoek bleek dat die koeken bijgemengd onkruidzaad bevatten.

Op het eiland Texel kwam heerschend een *pustuleus mond-uitslag* voor onder lammeren, terwijl gelijktijdig vele schapen lijdende waren aan een dergelijk uitslag der uiers. Van rotkreupel werden gedurende den herfst en den nazomer vele gevallen op het eiland waargenomen.

Te Ambt-Almelo braken in Juli de *varkenspokken* uit; negen biggen stierven, drie moederdieren herstelden. Bij het onderzoek werd geconstateerd dat jaarlijks in dezelfde stallen en ook in den omtrek deze ziekte zich vertoonde en dat vooral jonge dieren daaraan stierven. Ook bleek later dat pokken bij varkens veelvuldig voorkwamen, vooral in Twenthe en dat deze ziekte door de veehouders wel eens met varkensziekte werd verwisseld.

Finnen werden bij vijf varkens, afkomstig uit Overijssel en geslacht aan het abattoir te Amsterdam, in groot aantal aangetroffen.

Van besmettelijke ziekten bij de wet genoemd kwamen *veepest*, *longziekte*, *mond- en klauwzeer* en *schaapspokken* niet voor.

Van *kwaden droes* en *huidworm* kwamen 33 gevallen voor, waarvan 2 op stallen waar de ziekte in 1887 was geconstateerd. De provinciën Zeeland, Groningen en Drenthe bleven van de ziekte verschoond.

Schurft bij schapen werd belangrijk minder waargenomen dan verleden jaar. In het geheel werden 1298 dieren in 68 gemeenten aangetast, waaronder Noordholland met 668, Noordbrabant met 208 en Friesland met 131 gevallen. Bij paarden werden 117 gevallen geconstateerd, waarvan alleen in 's Hage 91 bij de tramwegmaatschappij. De districtsveearts rapporteert daaromtrent het

volgende: bij de behandeling gaf sublimaat niet het gewenschte resultaat, waarom men carottesaus, uit Virginische tabak bereid, gebruikte. In driemaal werden 's morgens, 's middags en 's avonds voorhand, middenstel en achterhand ingesmeerd. De behandeling geschiedde echter onder voortdurend toezicht van een veearts, ten einde bij het vertoonen van ernstige vergiftigingsverschijnselen onmiddellijk bij de hand te zijn met koude baden en met het verschaffen van frissche lucht. Den morgen, volgende op den dag der behandeling, werden deuren en vensters van den stal tot 10 uur in den voormiddag gesloten gehouden. Bij de hooge staltemperatuur waren bij de 91 paarden geene jeukverschijnselen meer waar te nemen en stonden ze volkomen rustig. Hoewel de districtsveearts zich overtuigd hield van de volkomen genezing, zoo werd den volgenden dag dezelfde kuur herhaald. Opmerkelijk was het dat alstoen de dieren veel minder vergiftigingsverschijnselen vertoonden.

Van besmettelijke *vlekziekte* bij varkens werden 3530 gevallen geconstateerd, waarvan in Augustus 1966. Alleen in de provincie Limburg kwam de ziekte niet voor, terwijl zij in Friesland, vooral in de gemeenten Oost- en West-Dongeradeel, Hennaarde-adeel, Wonseradeel en Dantumadeel zeer sterk heerschte; alleen in deze provincie werden 1419 gevallen waargenomen. Van besmettelijke *borstziekte* bij varkens werden slechts 15 gevallen in 9 gemeenten geconstateerd.

De districtsveearts van Zuidholland zegt omtrent de vlekziekte: „Uit persoonlijk belang werden vele gevallen verzwegen.” Waar echter burgemeester en politie krachtadig optraden gelukte dit minder goed. Gunstig werkte hier en daar het keuren van geslachte varkens, zooals te Waddinxveen. Ook zoude het toezenden van telegrafische en telefonische berichten om den naastbij zijnden districtsveearts of zijn plaatsvervanger te requireren goede gevolgen kunnen hebben en de snelheid van handelen zeer bevorderen. De desinfectie werkte naar wensch. Bij dieren die in ontsmette hokken waren geplaatst kwam de ziekte niet meer voor.” De districtveearts van Noordholland rapporteert o.a. „Dank zij de medewerking van vele burgemeesters en eigenaren en de activiteit der plaatsvervangende districtsveeartsen, kon in den regel met spoed worden opgetreden en behoeften o.a. slechts 3 van de 213 aangetaste geslachte varkens

voor de consumtie te worden afgekeurd, maar ook dit afkeuren was een gevolg van het te lang wachten der eigenaren met het overgaan tot de slachting."

Van *trichinenziekte* bij varkens kwam in November een geval voor te Goes. Dit dier was gevoederd o.a. met afval uit de looierij, grenzende aan Welgelegen (zie dit tijdschrift deel XVI blz. 57); een der jongen er van, die in hetzelfde hok was gebleven, werd afgemaakt en bleek in hooge mate trichineus te zijn. Vier katten van den eigenaar, die van het vleesch hadden gegeten, werden afgemaakt en bij de sectie bleek dat bij alle darmtrichinen aanwezig waren. In December werd in Goes een meisje lijdende bevonden aan trichinose; zij had met pl.m. 20 personen vleesch gebruikt van een varken, drie weken geleden geslacht en bij onderzoek vrij van trichinen bevonden; geen der andere personen werd ziek. Het onderzoek van het nog aanwezige vleesch door den districtsveearts en zijn plaatsvervanger leverde geen positief resultaat op: twee varkens, die met het geslachte dier steeds in aanraking waren geweest, bleken na slachting vrij te zijn van trichinen.

Te Leiden kwamen enkele gevallen van trichinose voor bij personen die gerookte worst en rauw gehakt hadden gebruikt, afkomstig van een varken uit Noordwijk-binnen. In een ham, die nog aanwezig was, konden bij onderzoek geen trichinen worden aangetoond.

Door *miltvuur* werden aangetast 5 paarden, 215 runderen en 8 schapen. Ook nu bleek meermalen dat infectie werd veroorzaakt van uit den bodem door voedsel; te Voorst stierven 3 koeien en 1 paard, die alle gelaten waren met een vlijm die bij het eerst aangetaste dier was gebruikt.

Bij honden werden 21 gevallen van *dolheid* geconstateerd, bij runderen 4, bij katten 1, terwijl 209 honden, 4 katten en 2 runderen als verdacht werden afgemaakt.

In § 4 is een rapport opgenomen van den directeur van 's Rijks veeartsenijschool, bevattende een algemeen verslag over voorbehoedende inëntingen tegen miltvuur en varkensziekte welke in 1888 in Nederland zijn verricht. Tegen miltvuur zijn slechts weinig entingen verricht, n.l. te Wageningen bij 9 runderen van 's Rijkslandbouwschool, waarvan bij 8 de werking na de 1ste enting nog al sterk was, en in Limburg bij 66 runderen van 4

eigenaren, waarvan één rund, dat waarschijnlijk reeds geïnfecteerd was, spoedig na de 1ste inenting stierf; hier wordt slechts van één geval melding gemaakt waar, na de 1ste inenting ziekteverschijnselen optraden, evenals bij die te Wageningen, bestaande in koorts en verminderde melkafscheiding.

Voorbehoedende inenting tegen besmettelijke vlekziekte werd in Friesland, Groningen en Drenthe door 9 veeartsen toegepast op 248 varkens, bijna alle tusschen 10 en 14 weken oud.

Als onmiddellijk gevolg van de 1ste inenting wordt enkele malen lichte ongesteldheid genoemd; 17 varkens bleven nagenoeg alle achterlijk in groei, 1 er van stierf en 8 er van werden later door vlekziekte aangetast. Na de 2de inenting, 10—16 dagen na de 1ste verricht, werd slechts bij enkele reactie opgemerkt.

In het geheel wordt van 24 varkens aangegeven, dat zij achterlijk bleven in groei; 8 varkens leden vermoedelijk aan naziekten, één er van herstelde volkomen, één stierf en 6 werden daarom geslacht. Van 6 koppels, bestaande uit 32 varkens, werden 19 stuks door vlekziekte aangetast, waarvan er 14 stierven; de 5 overblijvende hadden door de ziekte zooveel geleden, dat zij alle als waardeloos werden aangemerkt. Van de 248 dieren gingen dus 21 d. i. 8,5 % geheel verloren en verminderden 20 d. i. 8 % in waarde.

Van enkele der ingeënte varkens is gebleken dat zij voor de ziekte onvatbaar waren, nl. van 4 te Dwingelo (zie dit tijdschrift XVI deel blz. 150), van 1 te Wijnbritseradeel, dat gebracht werd in een niet gereinigd hok, waarin enkele dagen te voren al de zich daarin bevindende varkens aan vlekziekte waren gestorven en de veearts PERCSMA vermeldt, dat van de door hem ingeënte varkens (65 in getal) „er met zieke in aanraking zijn geweest, zonder dat het nadeelige gevolgen na zich sleepte.” De overige waren meerendeels in gemeenten waar de varkensziekte of niet of slecht in geringe mate is voorgekomen, zoodat over de vatbaarheid dezer dieren weinig kan gezegd worden.

Uit eene nadere berekening blijkt, dat een leeftijd van 11—14 weken de meest aanbevelenswaardige is voor de inenting en dat een leeftijd van 15 weken voor de inenting niet meer de geschikte is. Wat betreft het ras, kan alleen worden aangegeven, dat 30 varkens van het Poland-China ras de inenting zonder nadeel hebben ondergaan en nadien goed en zeer goed zijn gegroeid.

Elders is beweerd dat dit ras voor vlekziekte zeer vatbaar zoude zijn.

Omtrent verschil in hoedanigheid der entstof blijkt uit deze inenting en niets.

Het slot van dit rapport luidt als volgt:

„Ten slotte de gevolgtrekking, waartoe de verkregen uitkomsten mijns inziens aanleiding geven:

„Al mogen om verschillende redenen deze inenting gezamenlijk als proefneming een en ander te wenschen overlaten, zooveel is uit de uitkomsten toch af te leiden, dat de voorbehoedende inenting tegen de varkensziekte (vlekziekte) nog geene aanbeveling verdient om als algemeene maatregel in het groot te worden toegepast, dat namelijk daarvoor de methode van dit voorbehoedmiddel nog niet rijp genoeg is.”

In § 9 wordt gehandeld over de „Handhaving der wet van 20 Juli 1870 (Stbl. n°. 131) en de daaruit voortgevloeide Koninklijke besluiten, terwijl § 11 verschillende bepalingen omtrent in- en uitvoer van vee bevat.

De uitvoer naar verschillende landen bedroeg:

8946 paarden, 141,758 runderen, 69,069 varkens, 340,267 schapen en 410 geiten, waarvan naar Groot-Brittannië: 1023 paarden, 50.444 runderen, 8114 varkens, 302,999 schapen en 1 geit; naar België 2843 paarden, 71,979 runderen, 3123 varkens, 37,240 schapen en 399 geiten; naar Pruisen 5078 paarden, 19,100 runderen, 57,171 varkens, 5 schapen en 9 geiten.

De invoer bedroeg: 6879 paarden, 193 runderen, 3 varkens, 297 schapen en 11 geiten, waarvan uit Groot-Brittannië 1895 paarden, 1 varken, 147 schapen; uit België 2486 paarden, en 18 runderen; uit Pruisen 2495 paarden, 141 runderen, 1 varken, 150 schapen en 8 geiten.

In het geheel werden 5 personen vervolgd wegens onbevoegd uitoefenen der vecartsnijkunst. Allen werden gestraft en wel met boeten van 0,50, 3,00, 10,00, 15,00 en 25,00.

Het verslag eindigt met opgave der Koninklijke besluiten, in 1888 tot stand gekomen.

RIJKS-VEEARTSENIJSCHOOL.

Aan den Heer J. DONKERSLOOT is met ingang van 1 Januari 1890 eervol ontslag verleend als opziener; hij is geplaatst bij het remontedepôt te Milligen.

Bij Kon. Besluit van 24 September 1889 werden, met ingang van 1 October, tot adsisenten voor den tijd van één jaar benoemd de veeartsen P. D. BEUNDERS en J. K. F. DE DOES.

De leerlingen W. P. J. BULT van het 2de studiejaar, A. P. HOOGENSTEIJN en H. A. VAN WORINGEN van het 1ste studiejaar hebben hunne studiën aan de school gestaakt.

De leerling van het 2de studiejaar J. G. FREDERIKS heeft met goed gevolg op 18 October het eerste natuurkundig examen afgelegd en zijne studiën aan de school gestaakt.

De Heer L. E. GOESTER van Wijk bij Duurstede, die bij het admissie-examen was geslaagd, is niet als leerling opgekomen.

BOEKBEOORDEELING.

Het hoefbeslag. Handleiding tot eene rationeele uitoefening van het hoefsmidsvak door J. B. H. MOUBIS, Paardenarts 1ste klasse bij de Rij- en Hoefsmidschool. (Met 33 houtsnedenfiguren). Amersfoort, A. M. SLOTHOUWER 1889.

Aldus is de titel van een werkje, dat voor korten tijd verscheen en waarvan de Redactie van dit tijdschrift mij verzocht eene aankondiging te bezorgen. Van deze taak kwijt ik mij gaarne, daar de arbeid van onzen geachten collega van dien aard is, dat ik het niet bij eene onzijdige aankondiging behoef te laten, doch met overtuiging een woord van waardeering en aanbeveling kan uitspreken.

Zooals het „voorwoord” (waarom niet „voorbericht” of „voorrede”?) te kennen geeft, is het boek in de eerste plaats bestemd voor hen, die zich tot goede hoefsmiden wenschen te bekwamen.

Tot dit doel moest het van den groven en fijneren bouw en van de verrichtingen van den hoof slechts een beknopt en gemakkelijik te begrijpen overzicht geven. Hiervan heeft de schrijver zich in 28 bladzijden naar wensch gekweten; het is hem gelukt op eenvoudige en toch degelijke wijze datgene uiteen te zetten, wat naar ik hoop, binnen korten tijd gemeen goed zal zijn geworden van alle hoefsmeden.

De tweede afdeeling (42 bladzijden) is gewijd aan het eigenlijke hoefbeslag en de verzorging van den hoof. Deze bevat ook de voorschriften omtrent het gewone en het winterbeslag bij het leger, en wat dit laatste betreft, onderscheidene afbeeldingen van gereedschappen, welke voor de vervaardiging der insteekkalcoenen volgens BEHRENS worden gebruikt.

Aan die voorschriften heeft de schrijver blijkbaar gemeend zich te moeten houden bij de bepaling der breedte van het ijzer (blz. 32). Indien deze echter niet meer dan tweemaal de dikte van den hoornwand mag bedragen, dan zal het ijzer in vele gevallen niet breed genoeg zijn, om eene draagvlakte en eene afhellende vlakke te bezitten, voldoende aan de eischen, die op blz. 33 zijn gesteld. Aldaar is namelijk bepaald (en hiermede stem ik volkomen in), dat de draagvlakte van het ijzer niet alleen den draagrand van den wand, doch ook de witte lijn en bovendien 2—3 millimeter van den omtrek der zool moet bedekken.

Voor al bij het leger bestaat nog steeds onzekerheid of het gebruik van hoefzalven aanbeveling verdient. Het is jammer, dat de schrijver geene poging heeft aangewend, om hier den knoop door te hakken. Doch — hij zelf schijnt nog op twee gedachten te hinken; immers, op blz. 70 acht hij de „hoefzalven en smeersels nutteloos, soms nadeelig”, en op blz. 71 zegt hij: „Dat de hoeven met eene zuivere vette zelfstandigheid, b.v. vaseline, worden ingewreven, is zeker goed”.

De derde afdeeling behandelt de hoefziekten, in den trant van HARTMANN, d. w. z. in zooverre als hierbij door den hoefsmid hulp kan worden aangebracht, zonder dat hij nog als veearts optreedt. Of het goed is den smid daarin te onderrichten, wordt verschillend beoordeeld. Sommigen meenen, dat men aldus steeds nieuwe empirici kweekt, die den vecartsenijkundigen stand afbreuk doen; anderen daarentegen, dat meerdere kennis van den bouw en de ziekten van het lichaam in het algemeen, spoediger zullen

nopen om, zoowel voor mensch als dier, deskundige hulp in te roepen. Tot zekere hoogte geloof ik, dat de laatste zienswijze juist is, en dat, om bij de hoefziekten te blijven, de smid, welke ook te dier zake eenigermate is ingewijd, den veearts veeleer tot steun, tot voordeel zal strekken, dan dat hij voor hem een ongewenschte mededinger zou worden.

De taal en stijl van het boek zijn over het geheel verdienstelijk, in een enkel opzicht mijns inziens zelfs *te* nauwgezet. Ik bedoel aangaande het woord *hoorn*. Dit wordt door den schrijver, zooals ons Wetboek der Nederlandsche taal trouwens aangeeft, *onzijdig* gebruikt. De spraakmakende gemeente intusschen, waarvoor zelfs zulke Wetboeken nu en dan moeten zwichten (men denke aan het geslacht van het woord *bond*), heeft dit woord reeds lang *mannelijk* verklaard.

Aangenomen, dat het hier steeds als stofnaam wordt gebezigd, dan moet de vraag geopperd: waarom voor tal van stofnamen, bijv. alle die op eene toonlooze *e* eindigen, als *zijde*, en voor andere, als *wol*, *baai*, enz. eene uitzondering gemaakt en niet voor het woord *hoorn*, dat men gewoon is als *mannelijk* te hooren uitspreken en dus, als *onzijdig* gedrukt, voor een vloeiend lezen geenszins bevorderlijk is? Costumen worden zelfs in juridische zaken geëerbiedigd!

Wanneer de geachte schrijver het Wetboek der Nederlandsche taal als eenig richtsnoer heeft willen houden, dan had hij o. a. ook niet van *hoornige* deelen, doch van *hoornachtige* moeten spreken. Het eerste bijvoeglijk naamwoord zoekt men te vergeefs in eenig woordenboek en toch heeft de vorming hiervan talrijke antecedenten; men denke aan *vettig*, *melig*, enz.

Doch deze taalkundige quaestie doet aan de waarde van het boek niets af; het zal daarom zijn weg wel vinden. De beweging in den laatsten tijd ook in ons land ontstaan, om de aanstaande hoefsmeden eene betere, meer wetenschappelijke opleiding te geven, is oorzaak, dat aan zulk een werk in onze taal behoefte bestond. Hieraan nu is op alleszins bevredigende wijze voldaan.

De uitgever zorgde voor eene nette uitvoering, ook van de talrijke figuren en stelde den prijs (*f* 1,25) zoo laag, dat het boek in elks bezit kan komen.

UTRECHT, 19 October 1889.

W. C. SCHIMMEL.

De Hond. Zijne geschiedenis, verpleging en genezing. Een handboek voor jagers en hondenliefhebbers, hoofdzakelijk naar het Fransche werk van P. MÉGNIN, bewerkt door A. NUYENS. Utrecht J. G. BROESE.

Dit werk is in hoofdzaak eene vertaling van „*le Chien*”, par P. MÉGNIN, Paris 1883. De eerste helft van het lijvige boekdeel, bevattende eene uitvoerige natuurlijke historie, verder raskennis, anatomic, physiologie en hygiëne, is door den bewerker nagenoeg geheel overgenomen en zelfs is er een hoofdstuk aan toegevoegd. M. bespreekt alleen de fransche en engelsche rassen, N. heeft er eene korte maar duidelijke beschrijving der duitsche rassen bijgevoegd. Een 36 tal platen, verschillende rassen voorstellende, zijn deels naar teekeningen van MÉGNIN en anderen, grootendeels naar BUNGARTS. *) Het anatomisch en physiologisch overzicht is kort maar voldoende; gaarne had ik echter enkele plaatjes uit den franschen tekst — o. a. die over ouderdomkennis — overgenomen gezien. Het hygiënisch overzicht en de hoofdstukken over voeding en voortplanting bevatten enkele zeer juiste opmerkingen van den bewerker.

Het tweede gedeelte — de geneeskunde der honden — is door den bewerker nog al bekort, vooral door het weglaten of besnoeien der parasitaire ziekten en van alle sectieverslagen, wat wel te betreuren is, daar die zelfs voor een leek waarde kunnen hebben. Ook de duidelijke plaatjes der verschillende parasieten zouden in de hollandsche uitgave niet misplaatst zijn. Enkele opmerkingen van den bewerker o. a. die over de besmettelijkheid van hondenziekte, over tetanus en creoline, zijn zeer gepast. Als aanhangsel is de wet op de hondsdolheid aan het werk toegevoegd.

Eenige uitdrukkingen als *principitaat*, *keelkop*, enz. alsmede enkele storende fouten, b. v. op bladz. 91, waar van 60 % zetmeelhoudende stoffen in gedroogd weidegras gesproken wordt, zijn mogelijk meer correctiefouten.

De uitgever zorgde voor eene nette uitvoering en de prijs van f 4.50 is niet te hoog. Velen — voor wie het gebruik der tal-

*) Zie *Kynos*. Handbuch zur Beurtheilung der Racen-Reinheit des Hundes. Stuttgart 1884.

rijke fransche technische termen een bezwaar is — zullen zich dit werk aanschaffen, waarom ik meende het ook in dit tijdschrift te mogen annonceeren.

UTRECHT, 22 November 1889.

v. E.

INGEZONDEN.

EEN GOUDEN JUBILAEUM ALS VEEARTS.

Bestaat de goede gewoonte een persoon van verdiensten na zijn dood te herdenken, daarvan eene levensbeschrijving te geven in week- en dagbladen, te weinig helaas worden de verdiensten bij het leven erkend van hen die in alle opzichten zulks verdienen. Daarom waag ik het de Redactie van het Tijdschrift voor Veeartsenijkunde in Nederland, het volgende ter plaatsing aan te bieden.

Op den 26sten Juli dezes jaars vierde de heer L. SWART, districts-veearts te Dordrecht, zijn vijftigjarig jubilaem als veearts. Dat dit jubilaem niet onopgemerkt voorbij kon gaan, spreekt van zelf. SWART toch is een man, niet alleen in zijn district, maar door ons geheele vaderland bekend als iemand van groote gaven, van beslist karakter en ijverig werkzamen aard.

LEENDERT SWART werd geboren te Woubrugge den 31sten Juli 1818. Op 17jarigen leeftijd werd hij, bij besluit van den Administrateur voor de Nationale Nijverheid van 26 Augustus 1835, toegelaten als leerling aan de Rijks-Veeartsenijsschool te Utrecht. Na eene vierjarige studie aldaar, verkreeg hij, na op 24, 25 en 26 Juli 1839 examen te hebben afgelegd, zijne aanstelling als veearts 1ste klasse.

Bij besluit van den administrateur, voornoemd, dd. 2 September 1839 werd SWART benoemd tot veearts 1ste klasse en werd hem als standplaats Oost- en West-Barendrecht aangewezen.

Wat hij in zijne praktijk aldaar gedaan heeft, gaat, als men

het den bescheiden man hoort verhalen, veler verstand te boven. Groote afstanden en daarbij slechte verkeerswegen kostten hem veel kracht, doch SWART, de man met een ijzeren wil, wist alle moeielijkheden te overwinnen.

In het jaar 1854 werd hem door de Hollandsche Maatschappij van Landbouw een Zilveren Medaille toegekend voor de meeste, met goed gevolg verrichte inentingingen bij het rundvee, ter bestrijding van de besmettelijke longziekte.

In 1855 en 1856 had hij zitting in de Commissie ter bevordering van de inenting tegen de Longziekte onder het rundvee in Zuidholland en in dezelfde jaren werd hem een premie toegekend van resp. *f* 150 en *f* 100 voor de meeste door hem, met goed gevolg verrichte inentingingen.

Ten tijde van de Runderpest werd hij, bij Besluit van den Min. van Binnenlandsche Zaken, dd. 25 Aug. 1865, benoemd in eene commissie van zes leden, ten einde het rundvee te inspecteren in gemeenten waar zich de ziekte had geopenbaard. Met twee der leden werd hem opgedragen den aard der ziekte nader te gaan en over de te nemen maatregelen rapport uit te brengen. Bij Besluit van den Min. van Binnenl. Zaken, dato 11 Febr. 1869, werd hij belast met het toezicht op een gedeelte der markten in Zuidholland; terwijl hij bij een gelijk Besluit van 13 Febr. 1869 tijdelijk belast werd om, tot wering van de Veetyphus, toezicht te houden op het te Zevenaar ingevoerd wordende vee.

Bij beschikking van den Min. van Binnenl. Zaken, dd. 20 Dec. 1870, werd hij ontheven van het verleenen van veeartsenijkundige hulp bij de veeziekte onder dankbetuiging voor de goede diensten door hem bewezen.

Keerde hij nu ook al tot zijne gewone praktijk terug, dit was slechts van korten duur.

Bij Kon. Besluit van 8 Febr. 1871 werd hij benoemd tot buitengewoon Districts-veearts voor Noordholland en hem als standplaats Alkmaar aangewezen. Na als zoodanig enkele maanden werkzaam te zijn geweest, werd hij bij Kon. Besl. van 29 Juni 1871 tot Districts-Veearts voor Noordholland, ten Noorden van het IJ en de gemeente Velzen, benoemd, en zijne standplaats onveranderd gelaten.

Met ingang van 7 Januari 1874 werd hij tijdelijk van Alkmaar

naar Sneek verplaatst ten einde toezicht over het Zuid-Westelijk deel van Friesland te houden.

Dat SWART hier, zoowel als in Noordholland, met veel succes werkzaam is geweest ter bestrijding van de Longziekte, melden ons de daaromtrent bestaande officieele verslagen. Dat dit ook door gemeentebesturen werd erkend, bewijst het besluit van den Raad der gemeente Hoogwoud, dd. 4 Juli 1874, waarbij hem eene portefeuille met gouden slot en toepasselijke inscriptie werd toegekend als aandenken en waardeering der diensten als Districts-Veearts, in zake bestrijding der longziekte, bewezen.

Den 15^{den} Aug. 1874 werd hij ontheven van het toezicht in Friesland en hem als werkkring Zuidholland, ten zuiden van Maas en Lek, en Zeeland opgedragen en hem als standplaats Barendrecht aangewezen.

Bij Min. Besluit van [23 Sept. 1875 werd hem tijdelijk het toezicht opgedragen in 24 gemeenten] ten noorden van Maas en Lek, waartoe ook het spoelingsdistrict behoorde, en bij gelijk Besluit van 21 Jan. 1878 daarvan ontheven.

Bij Kon. Besluit van 25 Maart 1878 werd hij benoemd tot plaatsvervangend lid en bij Kon. Besluit van 11 April tot lid van de examen-commissie voor aanstaande veeartsen.

Bij Min. beschikking van 21 Febr. 1881 werd zijne standplaats van Barendrecht naar Dordrecht overgebracht.

Zagen we SWART in wijden kring werkzaam, in engeren kring wist hij door zijne gaven licht te ontsteken en door zijne onderzinking anderen te bevoordeelen.

Vele jaren reeds is SWART als Voorzitter van de Afdeeling Zuidholland, der Maatschappij voor Veeartsenijkunde in Nederland, [werkzaam en worden zijne mededeelingen en adviezen op hoogen prijs gesteld.

De Afdeeling Dordrecht en Omstreken van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw wist zijne diensten te waardeeren door hem als Eere-lid van het Bestuur te benoemen.

Waar wij zijn werkkring bespraken vragen we nog slechts „En wie is SWART als mensch?” Hij is oprecht in zijn denken, rechtvaardig in zijn oordeel, gestreng in de vervulling zijner plichten en hulpvaardig voor hen die hulp noodig hebben.

Dat het gouden jubilaem voor dien nog steeds ijverigen en edelen grijsaard niet onopgemerkt is voorbijgegaan, bewezen tal-

rijke collega's door hem bij die gelegenheid prachtige stoffelijke blijken van belangstelling en een diner aan te bieden. *)

Dat het den waardigen man gegeven moge zijn nog vele jaren in het belang van Neerlandsch grooten schat, den veestapel, werkzaam te zijn is onzen welgemeenden wensch. E.

*) De Voorzitter onzer Maatschappij feliciteerde den jubilaris bij die gelegenheid namens hoofdbestuur en leden. (v. D. H.)

ERRATA.

De standplaats van den Heer H. POOR, lid der afdeeling Zuidholland, (zie blz. 68) is niet Noordwijk maar Naaldwijk.

DE BETEKENIS DER BACTERIOLOGISCHE ONDER-
ZOEKINGSMETHODEN VOOR DE PRAKTIJK DER
GENEESKUNST EN VEEARTSENIJKUNST

DOOR

M. STRAUB.

Officier van gezondheid 2e klasse.

Zijn de bacteriologische onderzoeksmethoden reeds zoo ver ontwikkeld, zoo eenvoudig, zoo goed geworden, dat zij van het laboratorium in de praktijk kunnen overgaan?

Deze vraag zou niet zijn gesteld, indien geen bevestigend antwoord kon worden gegeven. Maar het antwoord kan niet zonder voorbehoud bevestigend zijn. Sommige methoden der bacteriologie zullen blijken in de praktijk op haar plaats te zijn; andere kunnen in de ziekenhuizen en in de keuringslokalen voor het vee, waar men over een eenvoudig laboratorium moet beschikken, worden toegepast, terwijl voor enkele gevallen de practicus tot een goed ingericht laboratorium zijn toevlucht moet kunnen nemen.

De beoefening der nieuwe methoden zal den practicus tijd kosten, maar de besteede tijd zal worden beloond met nauwkeuriger kennis van het ziekte-proces, met een meerdere kans op juiste diagnose en een krachtiger overtuiging bij het instellen der therapie en het verordnen van maatregelen om de verspreiding der ziekte tegen te gaan.

De thermometrie, het physisch onderzoek van borst en buikorganen, het chemisch en microscopisch onderzoek der urine hebben langen tijd noodig gehad alvorens zij in de dagelijksche praktijk burgerrecht verkregen. De bacteriologie vraagt naast deze methoden een gelijke plaats voor hare

wijzen van onderzoek, aanvankelijk voor de meest eenvoudige, later misschien voor de overige als deze door den drang der praktijk een eenvoudiger vorm hebben verkregen.

De bacteriologische wijzen van onderzoek zijn vele, maar zij laten zich naar het beginsel tot drie methoden terug brengen: het *onderzoek met het microscoop*, de *kweeking der bacteriën in kunstmatige voedingstoffen* en de *enting op proefdieren*. Wij zullen deze drie methoden achtereenvolgens bespreken en nagaan wat zij voor de praktijk beloven en welke harer toepassingen voor de praktijk het meest geschikt zijn.

Microscopisch onderzoek op bacteriën.

De fraaie afbeeldingen van microben in PASTEUR's werken over den wijn en het bier geven zeer goed weer hoe men tot voor weinige jaren met de beste hulpmiddelen van onderzoek de bacteriën waarnam: bleeke kogeltjes, staafjes of spiralen, afzonderlijk of vereenigd tot groepjes of draden, al of niet bewegelijk. R. KOCH heeft ons, mede van de ondervinding van anderen (WEIGERT, EHRLICH, ABBÉ) gebruik makend, geleerd om de microben in gekleurden toestand in het sterke licht van ABBÉ's condensor met immersie-lenzen te onderzoeken. Daarmee is zeer veel gewonnen. Het onderzoek van vloeistoffen als bloed, lymfe, etter, sputum, miltmoes is door KOCH's methode nauwelijks meer samengesteld dan vroeger geworden. De praeparaten zijn in een oogwenk gemaakt en geven een verrukkelijk duidelijk beeld van de samenstelling der onderzochte massa en hare bacterie-bevolking. Het onderzoek van fijne weefsel-doorsneden op bacteriën is minder gemakkelijk, doch ook door de nieuwe kleuringsmethode eerst goed mogelijk geworden.

Voor de diagnostiek der ziekten van den mensch is vooral het onderzoek op tuberkelbacillen gewichtig. Voor het veeartsenijkundig onderzoek staan de tuberculose en het miltvuur bovenaan; daarna komen de overige bloedziekten van het vee: de varkensziekten, de wildseuche. De diagnostieke

kenmerken dezer bloedziekten zijn niet zeer talrijk. De diagnose wordt, vooral met behulp van differentieele diagnostiek gemaakt. Een hulpmiddel meer is dus stellig gewenscht.

Men behoeft voor zulk een onderzoek een microscoop met eene immersie-lens en ABBÉ's condensor voorzien en aniline kleurstoffen.

De immersie-lenzen, vroeger in de meeste laboratoria zeldzaam gebruikt, zijn thans van dagelijksch en bijna uitsluitend gebruik in de bacteriologie. Volgens ABBÉ leveren zij niet slechts een grooter, maar bovenal een juister beeld dan de drooge lens-systeemen.

Het gebruik van ABBÉ's condensor-lens staat in verband met een herziening der theorie van het microscoop. Daardoor is het gebleken dat het bekende beeld van een weefselpraeparaat, volgens moderne methoden vervaardigd en gekleurd, op tweeërlei wijze tot stand komt. Het beeld van de ongekleurde elementen (bind-, spier-, zenuwvezels, celparenchym) wordt op andere wijze gevormd dan dat der gekleurde (celkernen, bacteriën). De ongekleurde deelen der weefsels worden zichtbaar omdat zij licht onderscheppen of door hun gebogen oppervlakten ietwat condenseeren of verspreiden, schematisch uitgedrukt, door hunne schaduwen. Schaduwen zijn scherp indien het licht van een kleine lichtbron komt, het scherpst in homocentrisch licht. Hoe breeder de lichtbron wordt, des te flauwer wordt de schaduw. Vandaar dat men voor fijne structuur-bizonderheden kleine diaphragma's in het microscoop legt. De gekleurde elementen van een praeparaat zijn daarentegen zelf lichtbronnen. Hoe meer licht op hen valt, des te meer licht hunner kleur kunnen zij uitzenden. Voor hen is het onverschillig hoe en waar zij licht krijgen, als het maar veel licht is.

ABBÉ nu heeft onder de tafels der microscopen verzamel-lenzen doen aanbrengen, die al het licht dat op den (vlakken) spiegel valt samen brengen in het voorste brandpunt van het microscoop, dus ter plaatse waar het object gele-

gen is. De lichtkegel, welke het object verlicht, is volslagen ongeschikt om schaduwen te werpen; zij maakt het zelfs onmogelijk de fijnere structuur van ongekleurde weefsels waar te nemen. Daarentegen verlicht zij al wat gekleurd is schitterend. De gekleurde kernen en bacteriën komen nog des te scherper voor den dag, omdat de ongekleurde deelen door den condensor als het ware worden uitgewischt.

Vroeger verwierp men de condensoren. Thans weet men dat structuurbeeld en kleurenbeeld niet onder gelijke voorwaarden ontstaan en ziet in, dat het te veel geëischt is beide tegelijkertijd te willen waarnemen. Men moet ze na elkaar zien en voor elk de voorwaarden zoo gunstig mogelijk maken.

Het voordeel van ABBÉ's verlichting voor het onderzoek op de gekleurde bacteriën is zeer duidelijk gebleken, toen R. KOCH onderzoekingen deed over de zoogen. muizen-septicaemie. Hij wist met een bacterieziekte te doen te hebben; de geringste hoeveelheid bloed was voldoende om de ziekte over te enten op nieuwe dieren. De microbe zelf was echter niet te vinden, een dergelijke toestand dus als thans nog voor de microbe der hondsdolheid bestaat. Het gebruik van ABBÉ's verlichtingstoestel zonder diaphragma was voldoende om de zeer kleine microben, die door de ongekleurde elementen van het praeparaat werden oversluierd, aan het licht te brengen.

Om de microben te kleuren maakt men gebruik van de basische aniline kleurstoffen. De meeste soorten van microben nemen deze kleurstoffen (fuchsine, methyleenblauw, methylviolet, gentiaanviolet, Bismarekbruin) zeer snel uit waterige oplossingen op, zoodat de vaardigheid om van zulke bacteriën praeparaten te maken na een zeer kortstondige oefening is verkregen. Enkele soorten zijn er bekend die moeilijk te kleuren zijn. Men heeft zich daardoor niet laten afschrikken en van deze eigenschap een nuttig gebruik gemaakt, door er de methode van dubbelkleuring op te baseeren. De microben nl. die moeilijk

kleurstof opnemen, staan ze ook moeilijk af, veel moeilijker dan weefsel-elementen. Men kan dus een veel te sterk gekleurd praeparaat zóóver weder ontkleuren, dat de weefsel-elementen kleurloos zijn, doch de bacteriën nog de kleurstof hebben behouden. Indien nu het praeparaat een oogenblik in een andere kleurstof wordt gedompeld, dan is het dubbel gekleurd: de eerst aangewende kleurstof teekent de bacteriën, de laatste de weefsel-kernen. Naar dit beginsel te werk gaande heeft men uitstekende methoden gevonden om tuberkelbacillen in sputa en weefsels aan te toonen. Ook voor de miltvuur-bacillen kent men een goede dubbelkleuring, doch hier bestaat daaraan weinig behoefte daar reeds bij de enkele kleuring door methyleenblauw miltvuur-microben genoeg door hun eigenaardigen vorm zijn gekarakteriseerd.

De tweede bacteriologische onderzoekingsmethode, die wij te bespreken hebben, is de methode van *kweeking der bacteriën in kunstmatige voedingstoffen*. PASTEUR was de eerste die stelselmatig bacteriën kweekte om hunne stofwisseling te bestudeeren. Nadat hij had vastgesteld dat zekere gistingen door bepaalde soorten van microben worden voortgebracht, stelde hij zich den eisch ideale proefgistingen teweeg te brengen, waarbij in de gistende vloeistof zich slechts ééne soort van microben zou bevinden. De vloeistof werd daartoe zoo gunstig mogelijk saamgesteld (voedingsvloeistof) en door koking of verhitting boven 100° van de microben, die zij bevatten mocht, ontdaan (gesteriliseerd) en daarna door verschillende kunstgrepen getracht ze te enten met tot slechts ééne soort behorende kiemen, opdat in de gistende vloeistof uitsluitend individuen der voor de gisting noodzakelijke soort van bacteriën zouden voorkomen (reinculturen).

PASTEUR's eerste onderzoekingen leerden hem langzamerhand doelmatige voedingsvloeistoffen kennen, benevens de wijze om ze te steriliseeren en om reinculturen te vervaardigen. Toen de aandacht zich op de pathogene soorten

van microben ging vestigen, bleken zijne methoden van kweeking voor vele dezer microben zeer geschikt te zijn. Vooreerst werd gevonden dat deze soorten ook buiten het dierlijk lichaam kunnen groeien, in urine, in bouillon, die alcalisch gemaakt waren. Ten anderen komen de parasitaire microscopische plantjes bij vele ziekten in reïncultuur in de levende weefsels voor, zoodat slechts zekere voorzorgen tegen verontreiniging bij het overenten noodig zijn om ook in de kunstmatige voedingsvloeistof een reïncultuur te verkrijgen.

Bacteriën, die niet in reïnculturen in het zieke lichaam voorkomen (cholera-bacteriën) zijn voor deze methoden niet toegankelijk. Daarenboven kunnen nooit geheel te vermijden fouten bij het overenten de reinheid der culturen schaden en het geheele onderzoek op een dwaalspoor voeren. Van daar dat de bacteriologie een nieuw tijdperk intrad toen KOCH leerde bij voorkeur vaste voedingsstoffen te gebruiken, die veroorloven de oorzaken van fouten onschadelijk te maken en ook uit mengsels van bacteriën de samenstellende soorten af te scheiden. Deze vaste voedingsstoffen worden vervaardigd door aan de voor de vermeerdering der microben geschikt gebleken bouillons 10 pCt. gelatine of 2 pCt. agar-agar toe te voegen. De verkregen vaste stoffen kunnen bij betrekkelijk lage temperatuur (resp. 22° en 40° C.) vloeibaar gemaakt worden. Verwacht men in een te onderzoeken stof verschillende soorten van microben, dan neemt men een weinig daarvan, vermengt het innig met een voldoende hoeveelheid gesmolten gelatine of agar-agar, en giet de stroopachtige vloeistof op een gesteriliseerde koude plaat uit. De voedingsstof stolt dan weer en vormt op de glasplaat een gelei-laagje van geringe hoogte en groote oppervlakte. De levende kiemen die met de gelei vermengd zijn, bevinden zich nu geïsoleerd op de plaat. Gaan zij uitgroeien dan vormen zij van elkander gescheiden koloniën. Daar de verschillende soorten van microben op vaste voedingsstoffen groeiend, veelal reeds met het bloote oog van elkaar te on-

derscheiden culturen geven, ziet men op een goed bereide geleiplaat met een oogopslag hoeveel soorten van microben men op de plaat gekweekt heeft. Het valt nu gemakkelijk van elk der op de plaat voorhanden soorten een weinig over te enten op nieuwe gelatine of bouillon, ten einde een reïncultuur te verkrijgen.

Voor het vervaardigen van gelei-platen moet men over eenige hulpmiddelen kunnen beschikken: glaswerk, een weegschaal, een kleine ontsmettingsoven voor stroomenden waterdamp voor het steriliseeren, en over wat ruimte om zijn glasklokken met platen, zijn buizen met gelatine te plaatsen en de voedingsstoffen te bereiden. Een laboratorium is dus noodzakelijk.

De tweede onzer methoden plooit zich veel minder gemakkelijk naar de gegevens van de praktijk dan de eerste. Zij eischt veel meer tijd, werkkracht en oefening, veel meer hulpmiddelen dan het microscopisch onderzoek. Voor het doel der praktijk is zij op het oogenblik tevens de minst gewichtige. Voor de wetenschappelijke studie der microben onmisbaar en de belangrijkste van allen, is zij voor de diagnostiek der ziekte-kiemen voor verreweg de meerderheid der gevallen door de beide andere methoden te samen te vervangen. De talrijke bloedziekten van het vee zijn door het microscopisch onderzoek en het resultaat van de enting op proefdieren voldoende gekenmerkt. Onder de ziekten van den mensch zijn de febris typhoïdeï en de cholera tot dusverre de eenige processen, waarbij zich de behoefte aan een goede cultuur-methode voor de diagnose doet gevoelen en dat wel omdat hier voor de pathogene microben zeer gevoelige proefdieren niet bekend zijn.

In de derde plaats hebben wij genoemd de methode der *enting op proefdieren*. Door de bedoelde methode aldus aan te duiden hebben wij ons geplaatst op het standpunt van den geneeskundige, wien vooral de ziekmakende microben belang inboezemen. De pathogene soorten zijn echter slechts

een klein deel van de bacteriën flora der aarde. Evengoed als onder de hooger georganiseerde planten slechts enkele schadelijke soorten voorkomen, zoo zijn er onder de laagste klasse der planten slechts weinige die gevaarlijke parasieten zijn. Tal van soorten zijn nuttig en worden door den mensch opzettelijk gebruikt wegens de gistingen, die zij veroorzaken.

Heeft men eenige soort van microben met het microscoop herkend en daarna gekweekt, dan doet zich de behoefte voor om de levenseigenschappen der bacterie te leeren kennen: de temperatuur waarbij zij het best groeit, hare ademhaling, het chemisch proces, dat zij in de voedingsstof te weegbrengt. Is de bacterie tot onderzoek gekomen wegens een bijzonder opvallende eigenschap: het vormen van pigment, het veroorzaken van gisting of het verwekken van ziekte, dan wordt allereerst met behulp der gekweekte rein-cultuur deze eigenschap nader bestudeerd. Enting op proefdieren is dus slechts een bijzonder geval eener algemeene methode.

Het overbrengen van ziekte door enting geschiedde reeds lang vóór de tegenwoordige bacteriologische wetenschap tot ontwikkeling kwam. In 1823 nam men in Frankrijk aan de school te ALFORT proeven over de overentbaarheid van miltvuur (BARTHELEMY, LEURAT). In 1852 verscheen een belangrijk rapport van een commissie van veeartsen en geneeskundigen in het departement *Eure et Loire* over hetzelfde onderwerp. Pas in den loop van het onderzoek dezer commissie werd door RAYER et DAVAINÉ de miltvuur-bacil het eerst gezien. De wetenschap was er zoo weinig rijp voor, dat de ontdekker zich tot eene korte vermelding van de gevonden staafjes bepaalde.

Ook omtrent de overentbaarheid der tuberculose werden reeds zeer belangrijke proeven genomen (VILLEMIN 1868) vóór de tuberkel-bacil bekend was. Maar toen kende men toch reeds andere pathogene microben.

De overentingen van dier op dier hebben evenwel vóór dat

zij met microscopisch bacteriologisch onderzoek gepaard gingen, nooit krachtige overtuiging kunnen wekken. Eerst toen men met het microscoop wist te controleeren, wat men deed, leverde de methode alles, wat er van kon worden verwacht. De vereeniging dezer twee methoden vermag veel.

DAVAINE die in 1863 de studie der miltvuur-bacil hervatte en het eerst van allen voor de specificiteit van het miltvuur in de bres trad, heeft zich bij al zijne onderzoekingen tot de methode van enting, gepaard met microscopisch onderzoek, bepaald. Eerst KOCH en PASTEUR maakten culturen in *kunstmatige media*.

De grootste triomf der entings-methode is het schitterende door praktisch zoo belangrijke resultaten gekroonde onderzoek van PASTEUR over de hondsdolheid. Hier ontbrak zelfs het microscopisch onderzoek als gids. Alleen door de enting in de schedelholte wisten PASTEUR en zijn medewerkers vast te stellen hoe het rabies-gif in het zieke lichaam verdeeld is, waar het gedurende de lange incubatie vertoeft, hoe het na den dood van het dier in al zijn kracht kan worden bewaard en op welke wijze het, verzwakt, in een vaccin wordt omgezet.

In de praktijk kan de enting op proefdieren goede diensten bewijzen. In twijfelachtige gevallen kan door haar worden uitgemaakt of zeker ziekte-proces al of niet tuberculose, al of niet kwade droes is, met grooter zekerheid dan door het microscopisch onderzoek wordt geleverd. De noodzakelijkheid van ingrijpende prophylactische maatregelen kan niet overtuigender worden aangetoond dan door een gelukte overbrenging der ziekte. In gerechtelijke gevallen kan, dunkt mij, bij den tegenwoordigen stand der techniek zulk een bewijs worden geëischt.

De techniek der infectie-proeven is niet moeilijk, maar vereischt groote zorg. Dezelfde instrumenten en hulpmiddelen, die gisteren voor miltvuur hebben gediend, worden heden voor een onderzoek op kwade droes gebruikt, morgen voor tuberculose. Er moet dus zeer gestreng, zoowel

vóór elke infectie als daarna, worden gedesinfecteerd. Men moet zich onafhankelijk maken van de talrijke microben, waaronder pathogene zouden kunnen voorkomen, welke aan de haren der proefdieren kleven; men moet zorg dragen dat de kleine operatiewond niet secundair kan worden besmet; men moet eindelijk de dieren met zoodanige voorzichtigheid behandelen, dat zij door het trauma zelf geen schade lijden, daar met name muizen door eerstbeginnende proefnemers dikwijls te ruw worden behandeld en sterven zonder dat als doodsoorzaak eenige bacterie-ziekte wordt gevonden. Het huidgedeelte waar zal worden geopereerd, wordt door knippen van haar ontdaan en dan even geschroeid met een glazen staafje. De wond wordt in het geschroeide gedeelte met gesteriliseerde instrumenten gemaakt; de infectie geschiedt door een eveneens gesteriliseerd, daarna met de smetstof beladen platina-draadje of glazen pipetje. Men legt soms al, soms niet een hechting en verbindt met collodium elasticum.

Tot het steriliseeren der instrumenten vóór en na de proef werden vroeger de instrumenten gegloeid. Dit radicale middel heeft het nadeel, dat de instrumenten zeer veel lijden en heeft in de praktijk het gevolg, dat men altijd met slechte instrumenten opereert. Sedert bekend is geworden, dat in kokend water gelegde instrumenten in vijf minuten gesteriliseerd zijn en daarbij niet in kwaliteit verliezen, lag het vóór de hand van deze omstandigheid partij te trekken in het laboratorium.

Mijn sterilisator voor chirurgisch gebruik *) was voor het werken in het laboratorium te groot en te veel tijdroovend. Ik heb daarom voor dit doel een kleinere sterilisator laten maken, bestaande uit een klein geëmailleerd braadpannetje, waarop een koperen cylinder past, welks bodem een rooster is. De cylinder wordt gevuld met kleine compresjes en watten, het water in de braadpan aan de kook gebracht, zoodat de waterdamp, die door den cylinder omhoog stijgt, steriliseerend inwerkt op den inhoud

*) *Ned. Tijdschrift voor geneeskunde*. Jaargang 1889. I. pg. 729.
Centralblatt f. Chirurgie 1889.

van den cylinder. Heeft de waterdamp 10 minuten door den cylinder gestroomd, dan wordt deze even opgelicht en een klein roostertje van galvaniseerd ijzerdraad, waarop de instrumenten gelegen zijn in het kokende water geplaatst. De cylinder komt dan weer op zijn plaats. Na vijf minuten wordt het gas uitgedraaid, de cylinder van het bakje afgetild en de rooster met instrumenten er buiten gezet. De instrumenten worden nu spoedig afgedroogd met gesteriliseerde lapjes uit den cylinder. Worden de instrumenten volgens dit voorschrift pas in het water gedaan als het kookt en direct na de sterilisatie gedroogd, dan lijden zij niets.

Voor het onderzoek van locale processen verdient het in den regel de voorkeur in het oog te enten, hetzij in het hoornvlies, hetzij in de voorste oogkamer. Hier vinden pathogene microben een (waarschijnlijk door de schaarsheid van den bloedstoevoer) zeer gevoeligen bodem. De door enting opgewekte processen kunnen gemakkelijk in hunne ontwikkeling worden gevolgd. Snel in genezing overgaande afwijkingen onttrekken zich hier niet als elders aan de waarneming. En eindelijk zijn reeds de eerste manifestatie's van het virus voor de diagnose te gebruiken, zoodat het resultaat der proefenting bijzonder snel wordt verkregen. Omtrent een tuberculeus proces heeft men door enting in het oog van het konijn in 14 dagen zekerheid. De uitbarsting der rabies volgt bijna even snel op enting in de oogkamer als op de door een ongeoeffende veel moeilijker te verrichten enting onder de dura mater.

Het gegeven overzicht van de drie bacteriologische methoden heeft de strekking de overtuiging te vestigen dat de praktijk haar voordeel heeft te doen met de in de eerste en laatste plaats genoemde methoden. Voor haar uitvoering is het noodig over een hulpmiddel te beschikken om gedurende de dagelijksche praktijk materiaal voor onderzoek te verzamelen. Dit is niet zonder moeilijkheid, daar het strikt noodzakelijk is de stoffen, die men voor onderzoek medeneemt voor de toetreding van vreemde bacteriën te behoeden. Hoe licht zullen de huid of de haren van den patiënt, de gebruikte instrumenten, of wel de lucht bronnen van verontreiniging worden. Voor dit doel zijn eenvoudige glazen

pipetjes zeer geschikt, die in de Fransche laboratoria met den naam van „tubes effilés” worden aangeduid en die in het laboratorium van het Utrechtsche hospitaal PASTEUR'sche pipetjes heeten. In het instituut PASTEUR worden deze pipetjes in groote hoeveelheid gemaakt en verbruikt. Zij worden vervaardigd van glazen buizen van ongeveer 5 m.m. diameter, waarvan stukken van 15 à 20 cM. worden afgesneden. Van deze stukken wordt het middelste deel in de glasblazersvlam gesmolten en uitgetrokken tot een lange dunne buis van ongeveer 0,5 m.m. diameter. Het middelst gedeelte dezer dunne buis wordt in de vlam dichtgesmolten en uiteengetrokken, waardoor twee pipetjes ontstaan. In het breede einde wordt een watten propje geschoven en daarna het geheel in de vlam of in de droogstoof gesteriliseerd, totdat de watten duidelijk geel zien. Voor het gebruik haalt men het dunne uiteinde der buis even door de vlam, breekt er de punt af en zuigt nu bloed, etter en wat men verzamelen wil, op. Daarna wordt de punt weder dichtgesmolten. Voor een lang traject is het doelmatig ook het bovineinde der buis in de vlam te sluiten. Daarvoor maakt men aan de buizen iets beneden de wattenprop van te voren eene insnoering, ter plaatse waar men later wil dichtsmelten. In zulke buizen ontvingen wij herhaaldelijk op het laboratorium materiaal, van operatie's of lijkopeningen afkomstig, in zuiveren toestand.

Men heeft om ze te vervaardigen geen glasblazerslamp noodig, maar kan volkomen goed met een soldeerlampje volstaan. Na weinige pogingen is de vaardigheid verkregen om uit glazen buizen onberispelijke PASTEUR'sche pipetjes te maken *). In de praktijk gebruikt men voor het steriliseeren van de buitenvlakte der pipetjes en voor het dichtsmelten een kaarsvlammetje. De zonder verontreiniging verzamelde en bewaarde stof kan men, te huis gekomen, voor

*) Een voor dit doel zeer geschikte soldeerlamp levert de instrumentmaker HARTING BANK te Utrecht voor den prijs van f 2.80.

microscopische praeparaten en voor enting op dieren gebruiken. Men kan ze ook opzenden naar een bacteriologisch laboratorium als materiaal voor culturen.

De voor de praktijk aanbevolen methoden van onderzoek vereischen oefening om ze aan te leeren en nauwkeurigheid om ze uit te voeren, maar zijn overigens gekenmerkt door de eenvoudigheid, welke aan eene praktische methode eigen behoort te zijn.

Ook de methoden van kweeking zullen den practicus dikwijls kunnen voorlichten. Zij kunnen in eenvoudig ingerichte pathologische laboratoria, waaraan de praktijk meer en meer behoefte krijgt, worden beoefend. Men ziet thans reeds in onze grootere steden particuliere laboratoria verrijzen, waar pathologische, anatomische, chemische en bacteriologische onderzoekingen voor den practicus kunnen worden gedaan. De militaire geneeskundige dienst bezit zulk een laboratorium te Utrecht; de Indische zuster-dienst heeft er een te Weltevreden. Mij dunkt het veeartsenijkundig staatstoezicht en het geneeskundig staatstoezicht zullen zulke laboratoria niet meer kunnen ontberen. Deze laboratoria zullen een eigenaardig complement der academische laboratoria vormen. Practici zullen er aan het hoofd staan of ten minste personen uit de praktijk afkomstig en bestemd om na enkele jaren weer in de praktijk terug te keeren. Uitsluitend praktische vraagstukken zullen er worden beoefend. De beste wetenschappelijke methoden zullen er ten bate van de praktijk worden aangewend en de groote hulpbronnen der praktijk zullen er meer dan tot dusverre der wetenschap ten goede komen.

Utrecht, 17 April 1890.

WINTERBESLAG

DOOR

J. L. G. CAYAUX, paardenarts 2de kl.

(Met eene plaat).

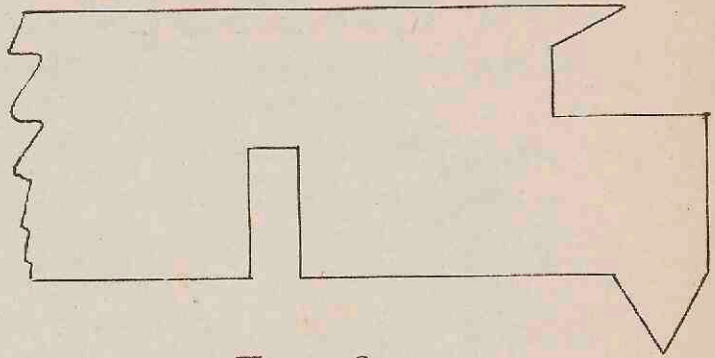
Toen ik in het 16de deel (blz. 152) van dit tijdschrift „een nieuw systeem winterbeslag” van W. A. H. VAN HORSEN vond medegeedeeld (door den Heer SCHIMMEL) en afgebeeld, trof mij, reeds bij de aanschouwing der teekening, de overeenkomst van deze beslagswijze met die van SCHÄFER, vermeld in „der Hufschmied” No. 11 van jaargang 1887*). Beide stelsels toch bestaan in hoofdzaak uit twee metalen platen, die eene soort van schaar vormen en, door middel van eene schroef, tusschen den binnenrand van het hoefijzer worden vastgeklemd.

Bij de „Schäfersche Scharfscheere” zijn de beide ijzeren strooken, met den platten kant over elkaar liggende, door middel van een klinknagel aan elkaar verbonden, terwijl in elk der vier uiteinden een scherpen kalkoen is bevestigd, welke uiteinden tegen de ondervlakte van het ijzer komen te liggen. De beide uiteinden der schroef zijn aan den binnenrand van de achterste takken der schroef bewegelijk verbonden.

Zooals de lezers van dit tijdschrift reeds weten, staan de stalen platen bij het beslag van v. HORSEN op hun kant en zijn noch deze platen onderling, noch deze met de schroef door een of ander bevestigingsmiddel aan elkaar verbonden. Alleen hebben de platen eene overeenkomstige insnijding, waardoor zij in elkaar passen, terwijl de uiteinden der schroef door eene opening der platen gaan. Deze losse (en toch stevige) verbindingswijze van de platen onderling en van deze met de schroef is eenvoudiger en sterker dan bij het

*) In het 15de deel, blz. 229 van ons tijdschrift maakte ik reeds met een enkel woord van deze methode melding.

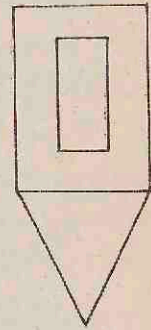
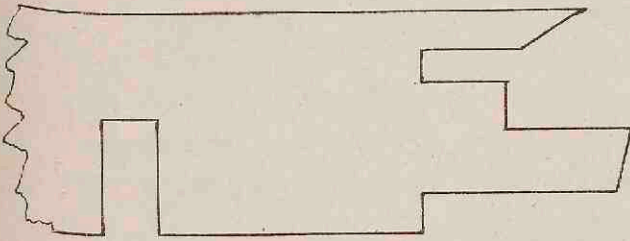
Fig. 1.

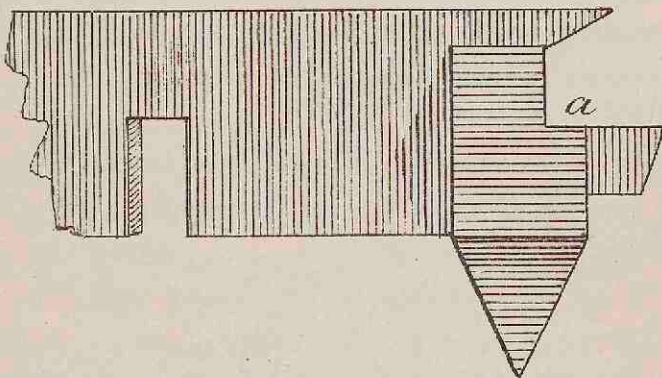
A

Fig. 2.

B.

C.

Schäfersche systeem. Wij weten verder dat bij het beslag v. H. de platen zelve als scherpmiddel dienen en de scherpe kalkoenen hier vervangen worden door de scherpe hoeken, gevormd door den onderrand en de korte zijden der platen.

Door dit beslag gedurende eenigen tijd aan te wenden, ook op ijs en op steenwegen, zou ten slotte moeten blijken of de voorste scherpe hoeken, vooral bij de achtervoeten van trekpaarden, evengoed ingrijpen als scherpe kalkoenen dit doen en of die hoeken lang genoeg de noodige scherpte blijven behouden.

Om aan die beide vereischten beter te voldoen, verdient het m. i. aanbeveling elk van de scherpe hoeken der platen, in onderwaartsche richting te voorzien van een daaraan uitgevijlden punt of haak (als 't ware scherpe kalkoen) in den vorm van een gelijkbeenigen driehoek, zooals in fig. 1 aan een der plaatuiteinden in natuurlijke groote is aangegeven. De platen zelve zouden dan iets dikker gemaakt moeten worden (om de punten meer sterkte te geven) en iets smaller, zoodat de platen met de punten even breed (of althans weinig breeder) zouden zijn als de platen volgens v. H. De hier voorgestelde gewijzigde methode vereenigt m. i. in zich de voordeelen van het platen-systeem (gemakkelijke aanwending onder elk ijzer en het bewaren van den normalen stand van den voet) en van het scherpe kalkoensstelsel (scherp ingrijpen en het tegengaan van uitglijden in alle richtingen). De punten zullen bovendien langer hun ingrijpingsvermogen behouden dan de hoeken der platen; worden zij bot dan kunnen ze gemakkelijk zelfs meermalen gescherpt worden.

Kort nadat ik het systeem v. H. (en de door mij voorgestelde wijziging) had besproken met den korporaal hoefsmid GONS (v. h. detach^t. Veld-Art^{ie} alhier), deelde deze mij mede, dat z. i. eene doelmatiger wijze van scherping zou worden verkregen, wanneer men gebruik maakte van vier scherpe,

losse kalkoenen, door het (eenigszins gewijzigde) platenstelsel v. H. onder het ijzer bevestigd (fig. 2, natuurl. grootte). Ik acht het belangrijk genoeg ook de kennis dezer methode in ruimer kring te verspreiden, door haar aan 't oordeel van collega's te onderwerpen.

De scherpe kalkoenen van G. (waarvan er aan ieder uiteinde der platen een ingeschoven wordt) hebben eene vierkante doorsnede. In B. is een kalkoen van de binnen- of plaatsijde voorgesteld en in C. de verbinding van een kalkoen met een plaatuiteinde. Het lichaam dezer kalkoenen loopt naar onder uit in eene vierhoekige pyramide. Door het lichaam van iederen kalkoen is eene langwerpige vierkante opening aangebracht, waardoor het daarin passende plaatuiteinde wordt gestoken, dat daartoe (als in A.) is uitgevuld, zoodat door het aandraaien der schroef de kalkoenen vast en onbewegelijk tegen den binnenrand van het ijzer worden aangedrukt. Deze laatste omstandigheid (n.l. dat de kalkoenen niet geheel onder het ijzer zelve liggen) is m. i. eenigszins in het nadeel van deze methode; het zou echter nog moeten blijken of dit bij de aanwending bezwaar oplevert. Eenigszins kan dit echter verholpen worden, door dat gedeelte der kalkoenen, dat niet onder het hoefijzer uitsteekt, aan de ijzerzijde ongeveer 1 m.m. rechthoekig weg te vijlen (bij eene kalkoendikte van 15 mM.) zoodat den daardoor ontstaanden rand (a) der kalkoenen op den binnenrand der ondervlakte van het ijzer komt te rusten. Dit heeft het dubbele voordeel dat de kalkoenen meer naar buiten (onder het ijzer) komen en dat zij nu gedeeltelijk ook op het ijzer zelve (niet alleen op de plaat) rusten. Bedoelde uitvijling mag niet te sterk geschieden, daar anders de kalkoenen te zeer verzwakt worden en dus zouden kunnen afbreken.

Dit stelsel deelt de door den Heer Schimmel terecht aangegeven voordeelen van het beslag v. H. — Wel is het gecompliceerder dan het laatstgenoemde (zeker in het algemeen een nadeel bij winterbeslag) en het zou dus in de toepassing duurder moeten zijn, ware het niet dat daartegen-

over stond, dat de kalkoenen, wanneer zij, na eens of meermalen gescherpt te zijn, versleten raken, door andere vervangen worden, hetgeen minder kostbaar is dan het vervangen der platen. De platen zelve hebben bij dit systeem weinig of niets te lijden, zoodat zij lang zullen duren. De platen behoeven hier ook niet noodzakelijk van staal te zijn.

Verder zal het scherp ingrijpen in een gladden, harden bodem m. i. beter geschieden door vier scherpe kalkoenen, die bovendien, uit den aard van hun vorm, bij afslijting langer hun ingrijpingsvermogen zullen behouden dan rechthoekige platen.

De reden, waarom ik eerst heden dit onderwerp tot een punt van bespreking in dit tijdschrift maak, is, dat ik liever vooraf had willen beproeven (en dus ondervinden) welk van de hier bedoelde stelsels op den duur het best aan de eischen voldoet, waarvan wel deze op den voorgrond treden: 1°. of met een of ander systeem de paarden zich op gladden bodem normaal en met vertrouwen bewegen, 2°. of het scherpingstoestel gemakkelijk en vlug is aan te brengen en te verwijderen en 3°. of het goedkoop is op den duur. — Daar echter dezen winter (hier althans) de sneeuw op zich liet wachten, kon er tot heden van proefneming geen sprake zijn. Ware dat wel het geval geweest, dan zou misschien de beoordeeling in een of ander opzicht eenigszins anders luiden dan nu het geval was. Het zou daarentegen ook het geval kunnen zijn dat dan de meeningen, hier geuit, door bewijzen waren gestaafd. — Ofschoon ik nu, in de plaats daarvan, slechts inzichten of meeningen heb kunnen leveren, hoop ik toch (vooral door de mededeeling van het systeem G.) iets te hebben bijgedragen om de aandacht gevestigd te doen houden op het belangrijke vraagstuk van winterbeslag voor onze paarden.

In elk geval is (zoover mij bekend is) VAN HORSEN de eerste geweest, die de scherping aanraadde met twee vertikale platen, schaarvormig met elkaar vereenigd.

Van dit systeem zijn de twee hier verder besproken methoden natuurlijk slechts wijzigingen.

Roermond 27 Febr. '90.

N A S C H R I F T.

Heden vernam ik dat te Amersfoort, aan de hoefsmidschool, proeven zijn genomen met het systeem VAN HORSEN. Ik hoop en veronderstel dat van bevoegde zijde de uitslag daarvan in dit tijdschrift zal worden vermeld. Uit hetgeen mij werd medegedeeld, moet ik opmaken dat deze proeven niet aan de verwachting hebben beantwoord; bij het gebruik braken n.l. de platen af langs de insnijding, die dient om de platen in elkaar te doen sluiten, of wel zij bogen op die plaats door, naar gelang van de meerdere of mindere hardheid van het metaal. Natuurlijk raakt dan het geheele toestel verloren of veroorzaakt het zooldrukking.

Werkt de weerstand van den bodem niet op het midden der platen maar op de uiteinden, zooals dit vooral bij het systeem GONS het geval is, dan zal m. i. bovenbedoeld nadeelig gevolg niet (of althans zeker niet zoo gemakkelijk) plaats hebben. Natuurlijk moeten de platen de noodige dikte en stevigheid hebben.

De hoefsmid G. toonde mij heden ook nog een door hem vervaardigd winterijzer met een scherpen onderrand. Hierbij wordt dus van dezelfde grondgedachte uitgegaan als bij het winterijzer volgens graaf Einsiedel waarbij, zooals bekend is, de rits door twee scherpe randen begrensd wordt. Het hier bedoelde ijzer van G. is vervaardigd van een reep zoogenaamd „hoekstaal”, waarvan ieder der (rechthoekig) in de lengterichting aan elkaar verbonden strooken eene breedte heeft van 2 cM. De eene vrije rand vormt den binnenrand van het ijzer; de andere is naar onder gericht, rust op den bodem en dient tot scherping. De vertikale

reep kan een weinig schuin naar binnen worden omgeslagen.

Dit winterijzer is licht, sterk en scherp, geeft den voet een normalen stand en stelt het paard voortdurend in staat op gladden bodem dienst te doen zonder voorbereiding. Dit laatste veroorzaakt echter ook het nadeel, dat door deze beslagswijze op stal verwondingen, enz. kunnen ontstaan.

R., 12 Maart 1890.

C.

HYDROCHLORAS COCAÏNI IN DE VÉTÉRINAIRE CHIRURGIE TOEGEPAST,

DOOR

V. J. J. VAN HINSBERGH.

Ook mij werd, evenals collega D. A. DE JONG, in het jaar 1888 mededeeling gedaan van subcutane inspuiting van Hydrochloras Cocaini (Zie Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt 16e deel 2e en 3e aflevering, bladz. 92), alvorens neurectomie te verrichten, en wel in deze bewoordingen: „de heer THOMASSEN doet neurectomie op het staande paard.” De leerlingen van 's Rijks-Veeartsenijschool, die mij dit verhaalden, konden mij toen nog niet mededeelen het procentgehalte en de hoeveelheid der ingespotene solutie; kort daarna vernam ik echter dat dit was geweest eene 5 à 10 0/0 oplossing en daarvan een spuitje vol.

Alhoewel alle subcutane injectiespuitjes niet evenveel inhoud hebben, spoot ik bij de eerste de beste gelegenheid, die daarvoor aanleiding gaf, 5 gram (óók een spuitje vol) van eene 5 0/0 oplossing in, en niet op 3 plaatsen, zooals DE JONG, maar ineens, doch langzaam, en zag reeds bij de eerste proefneming veel nut er van. (Dit was in 1888 bij neurectomie.)

Zoover mij toen bekend was, had het gebruik van cocaïnum alleen bij neurectomiën of neurotomiën plaats gehad, doch

ik paste het ook bij andere operatiën toe en het zal collega's zeker niet onaangenaam zijn hiervan het resultaat te vernemen, omdat de injectiën niet alleen gemakkelijk maar ook voordeelig zijn.

Gemakkelijk, omdat de injectie op zich zelve geen moeilijkheden oplevert en men, na de injectie, zonder tegenstand van het dier kan ingrijpen, tenzij men te lang na de inspuiting mocht wachten.

Daarom ook is het zaak, alvorens in te spuiten, alle voorbereidende maatregelen voor de operatie te hebben genomen en toegepast, als: haren wegknippen, afwasschen, desinfecteeren, hechtdraden, instrumenten, enz. gereed hebben. Na de inspuiting kan men bijna onmiddellijk, als de vloeistof goed is weggewreven, beginnen en bijvoorbeeld reeds bij de huidsnede het effect bespeuren.

Voordeelig is het ook:

1°. Omdat, mijns inziens, het dier tijdens de operatie geen pijn heeft (althans niet verraadt); en dit misschien aanleiding kan geven het doen van operatiën aan 's Rijks-Veeartsenijschool door leerlingen in de hand te werken of de voorschriften daaromtrent te wijzigen.

2°. Omdat het opereeren vergemakkelijkt en bespoedigd wordt door den zeer geringen tegenstand, hetgeen op eigenaars, die er gewoonlijk bij tegenwoordig zijn, eenen verrassenden indruk maakt.

3°. Omdat de mogelijkheid bestaat de meeste operatiën (misschien tenotomie en enkele andere uitgesloten) zonder lastige, soms gevaarlijke, werpmethoden en zonder, nog al kostbare, kluisters te termineeren.

4°. Omdat het goedkooper is dan andere middelen, tot locale narcose gebezigd.

5°. Omdat ik nooit gezien of vernomen heb, dat, althans bij dieren, schadelijke na- of nevenwerking is ondervonden.

In aanmerking genomen de genoemde voordeelen, is het te begrijpen, dat de toepassing ingang zal vinden en daarom wil ik mijne ervaring daaromtrent ook mededeelen.

Na de neurectomie, deed ik nog in 1888, bij een zeer weerspannig paard, tracheotomie na cocaïnum hydrochloricum te hebben ingespoten en was deze operatie in korter tijd dan gewoonlijk (door minder tegenstand) op het losstaande dier verricht.

Eenige maanden later moest ik een veulen behandelen, met bijna totale verscheuring der onderlip, en daar het haast onmogelijk was het te onderzoeken, deed ik de wondvlakte met 5 % cocaïne-solutie insmeeren, spoot daarna in, en kon zonder het bezwaarlijke nederwerpen de hechting tot stand brengen. (Hierbij liet ik de oogen van het dier door de helpers met de handen bedekken). Kortens tijd daarna zou ik de spat branden van een paard, en daar de eigenaar daartoe toestemming gaf, «als het dier niet te veel pijn zou lijden,» spoot ik ook eerst murias cocaïni in. Nu was ik zelf verbaasd over de werking. Nadat de punten met krijt geteekend en de ijzers gereed waren, liet ik het dier pramen, doch spoedig zag ik dat ook dit onnoodig was, en het dier ook bij toepassing van pénétreerend vuur niets voelde. (De injectie was hier minder gemakkelijk daar de canule zeer schuin moet worden ingestoken.)

Het dier bleef geheel rustig gedurende 10 à 15 minuten, doch toonde des avonds hevige pijn te hebben. (Volgens sommigen zou het middel niet langer werken dan 5 minuten.)

Bij 3 tracheotomiën en bij enkele kleinere operatiën zag ik opnieuw het effect, en ook bij oogonderzoek (alsdan in de conjunctivaalzak gedruppeld). Het laatst bij het afbranden van een legger, waarbij de gewone huidspiercontractiën, die anders bij het aanraken te zien zijn, ook uitbleven.

De prijs is volgens maandelijksche prijscourant,

Amsterdam Januari 1890.

Cocaïnum pur. (Merck)	1 gram . . .	f 0.85
Hydrochloras Cocaïni (Merck)	„ „ . . .	„ 0.52 ⁵
„ „ (Zimmer)	„ „ . . .	„ 0.47 ⁵

Het is dus goedkoop, en nu is nog de vraag: kan dit middel geen diagnosticum zijn in gevallen waar moeielijk de zitplaats van kreupelheid is te onderkennen?

Volgens Prof. Dr. ESSER is het minder aanbevelenswaardig dan andere locale narcotica; ik heb er echter nimmer schadelijke nevenwerking van gezien.

Harmelen Jan. '90.

BIJDRAGE TOT DE DIAGNOSTIEK VAN ABNOR-
MALE KIEZEN EN DE VERWIJDERING VAN
DE ZESDE KIES BIJ HET PAARD,

DOOR

W. S. STÜVEN.

(Met plaat.)

Met dezen titel aan het hoofd, acht ik het niet overbodig in dit tijdschrift eene beschrijving te geven van een paard, dat door abnormale slijting van de zesde kies onder mijne behandeling kwam.

Reeds sedert eenige weken was het mij bekend, dat bij een paard van den heer F. nu en dan eenig muceus, soms schuimig vocht uit de linker neusgang vloeide. Eene verkeerde meening ten opzichte van kwaden droes (velen toch meenen dat deze ziekte een gangraeneuse lucht met zich voert) maakte, dat ik den 16^{en} December '89 van den eigenaar bericht kreeg, om nu spoedig het paard te komen zien, want nu had het toch zeker kwaden droes.

Ik vernam nu, dat het paard de laatste 14 dagen sterk was achteruitgegaan, het trekken hem moeielijk viel en het voedsel slechts langzaam werd verorberd; ik zag gemeld

paard werkelijk vermagerd, evenwel met helderen blik, staan en hinneken, als daarvoor redenen waren.

Uit de linker neusgang vloeide een slijmige, stinkende groen-en-gele vloeistof, de keelgangsklier was een weinig gezwollen doch overigens was aan het hoofd niets te zien; reeds dadelijk echter viel het op, dat uit de rechter neusgang bij elke exspiratie veel meer lucht stroomde dan uit de linker, ja, hieruit bijna niets; sloot men het rechter neusgat, dan hoorde men in het linker een sterk geruisch, doch er kwam weinig lucht uit, zoodat het paard dan na enkele minuten dreigde te zullen stikken.

Bij het manuaal onderzoek gelukte het met den vingertop de glatte oppervlakte van een eenigszins beweeglijke massa te voelen; nu dacht ik er te zijn en meende met een polyp te doen te hebben, die aan zijne oppervlakte in rotting verkeerde. Hoe verbaasd stond ik evenwel, toen zich aan een pincet, ingebracht om epithelium of ander weefsel te pakken, een propje zeer fijn gekauwd voedsel bevond; dit voedsel moest daar komen van uit den mond, door een opening in het gehemelte, in de kiezenrij of door een abnormaliteit van het zachte gehemelte. Bij het mondonderzoek gelukte het niet, door de kracht en de groote zijdelingsche beweging der onderkaak, verder te komen dan de vierde kies, doch tot zoover werd ook niets ontdekt. Den volgenden dag evenwel bespeurde ik met den Baijerschen mondspiegel een haak op de laatste kies der linker onderkaak, die zoo groot was, dat de top niet gevoeld werd; intusschen hield ik mij hiermeê niet lang op, want de zijdelingsche beweging was zoo groot, dat met den mondspiegel de bovenrand der achterkaakskiezen bijna nog tegen den buitenrand der bovenkaakskiezen kwam en de vingers daardoor in een allesbehalve benijdenswaardige positie verkeerden; bovendien, de oorzaak van het geheele lijden kon alleen deze haak zijn en dat was mij voorloopig voldoende.

Om het paard evenwel te herstellen, moest de haak verwijderd worden en om dit te bewerken toog ik des avonds

aan het werk, hoe gevaarlijk dit ook was met het oog op de daarachter gelegen weeke deelen; met den Bayerschen mondspiegel was de kaak niet stil te houden en ik maakte daarom gebruik van den Meckelsche (in dien zin gewijzigd, dat de bakstukken van ijzer zijn), zoodat nu de kies goed te bereiken was; staande en met behulp van twee helpers werd nu getracht de haak met den kiesbeitel af te slaan; bij den vierden slag echter geraakte de kies los en verder hameren gaf dus op dien lossen bodem niets meer; nu was een kiezenknijper of -schaar zeker een practisch instrument geweest, maar dat heeft elke veearts niet in zijn bezit. Er bleef niets anders over dan de kies in haar geheel te trekken; door nu telkens afwisselend de kies, met den beitel er tegen aan, een slag achterwaarts te geven en dan weer te pakken met een kiezentang en iets op te lichten, heen en weer te wringen en te draaien, voelde ik eindelijk de geheele kies in de lengte-as van den mond tusschen de tangbekken en bracht haar toen langzaam den mond uit; deze geheele bewerking duurde omtrent een uur, in welken tijd het paard te vermoeid was om langer staande te blijven en ik te afgemat om nog iets in de wortelholte en aan de ontstane verwonding der lagen te doen, weshalve ik alles aan 't lot over liet.

Den volgenden dag probeerde ik met een daarvoor geïmproviseerd haakje de neus te reinigen; massa's stijfgepropt voedsel met gangraeneuse stukken slijmvlies werden toen uit de neusgang gehaald en de slijmvlieswonden met douches van carbol of creolinum gereinigd, telkens 2maal daags gedurende acht dagen.

Gedurende de twee eerste dagen gebruikte het paard letterlijk niets, maar speekselde geweldig, zeker door de pijn in het gezwollen mondslijmvlies. Van de wortelholte was nu niets meer te bespeuren; den 23sten December waren alle wondjes geheel genezen, het paard at weer uitstekend, groeide goed en werkte na drie weken weer als eertijds; de neusgang was ook spoedig rein en genezen en het in de bovenkaak door de kies gemaakte gat \pm 8 dagen na de

operatie gesloten; wende men, toen er geen voedsel meer in den neus was, een douche aan, dan slikte het paard even gauw het water door als men het den neus inbracht, omdat het dan door het gat in den mond liep; hield men de mond open, dan stroomde het om dezelfde reden hieruit, doch in geen geval door het rechter neusgat terug.

Ik meen ieder onzer een genoeg te doen deze kies nader te beschrijven; door welwillendheid van onzen collega R. TAKENS ben ik in staat gesteld hierbij een teekening er van te voegen: de kies is 10 cM lang en 3,5 cM breed; *a* is de kroon, waarop de 6de bovenkaakkies moest slijten, *b* de wortel en *c* en *d* zijn de vlakten waartegen de 6de kies nu voortdurend wreef, terwijl de gegolfde lijn *e* ongeveer de grens van wortel en kroon aangeeft.

Deze kies is van haar uitbotten af zeker nooit in slijting geweest voor zoover het den haak betreft; deze doorboorde in lateren tijd (het paard is 21 jaren oud) langzamerhand het slijmvlies van den mond, het bovenkaakbeen en eindelijk het slijmvlies van den neus en wipte nu bij elke kauwbeweging een minimale hoeveelheid voedsel in de neusgang, dat, tot massa's aangegroeid, ten slotte tot de verschijnselen aanleiding gaf, waarvan in het begin van dit ziektebeeld is gesproken.

Amsterdam, 7 Maart 1890.

EXTRA-UTERINE ZWANGERSCHAP BIJ EEN VARKEN,

DOOR

T. A. L. BEEL.

(met plaat.)

Op den 12^{den} December 1889 gewerd mij een schrijven van den heer N. te M. waarin hij mij eene eigenaardige bevinding mededeelde bij een uit nood geslacht varken.

Bij het opensnijden van den buikwand kwamen eerst de verschillende darmen te voorschijn; nadat deze weggenomen waren, bemerkte men een grooten gespannen zak, die vastgegroeid was aan den blinden darm en aan het middenrif.

De slager, meenende met eene uitzetting der waterblaas (door blaassteenen) te doen te hebben, sneed er in en zag een geel, taai, reukloos vocht afvloeien en tevens een jong varkentje te voorschijn komen. Hoe ook gezocht werd naar de gewone blaas, deze was niet te vinden en hij meende hier met eene vrucht binnen de normale blaas te doen te hebben. Nieuwsgierig om de werkelijke toedracht der zaak te leeren kennen, begaf ik me er heen en constateerde het volgende:

De uterus was normaal, vrij van scheur of litteeken. De blaas was lang gerekt en vergroeid met een dikwandigen grooten zak, waarin een foetus zat.

Op den 10^{den} October had het circa één jaar oude varken drie volwassen, levende en gezonde biggen ter wereld gebracht. De weeën waren dadelijk na de geboorte van het laatste bigje uitgebleven, maar van dien tijd dateerde toch een ziekelijken toestand. De moeder zoogde onvoldoende, at nu eens beter dan weer slechter, liep stijf en zat meestal stil in een hoek te kijken met de beenen onder zich. De meesten tijd lag zij alsof beweging haar pijnlijk was. Bovendien werd nu en dan tandknarsen en schuimbekken waargenomen. Het wateren ging geregeld maar duurde lang, zeker tengevolge van vernauwing van den pisweg, doordien de daaraan vastgegroeide foetaalzak een sterken trek op de blaas uitoefende. De vruchtzak, welke bijna kogelrond was, zat met stevige bindweefselstrooken vast aan den bodem der blaas en was bovendien vergroeid met den blindendarm, het middenrif en den buikwand. De middellijn bedroeg 8 cM. terwijl de dikte plaatselijk verschillend was. Van de vruchtvliezen was enkel een aantal gele stolsels aanwezig. De vrucht was normaal groot, behaard en lag met den snuit naar achteren. (zie plaat) De kop was zeer groot in vergelijking met het lichaam. De

navelstreng hing er geheel los bij. De vruchtzak zonder vloeistof woog 900 gram, de vrucht 1170 ergo 2070 gram samen.

Mikroskopisch werd de pseudo-uteruswand onderzocht aan het laboratorium der rijks-veeartsenijschool en bleek deze, volgens welwillende mededeeling, opgebouwd te zijn uit dikke bindweefselbundels, welke elkander kruisende een vast netwerk vormen. De aan de oppervlakte zich bevindende bundels verlopen alle in de zelfde richting en vormen daar, doordien ze dicht aaneengesloten liggen, eene vastere laag. De binnenste aanhangselen bleken de vruchtvliezen te zijn, welke in necrotischen toestand verkeerden, zoodat van de structuur weinig was te herkennen, behalve eenig bindweefsel en vertakte vaten.

De verschijnselen gedurende het leven, komen in dit geval, veel overeen, met een dergelijk, beschreven door Repiquet, Lyon. Journ. 39. De moeder steunde, vertoonde dikwijls onrust, lag steeds en kon moeielijk tot gaan gedwongen worden. Ook hier was een foetus buiten de ongeschonden baarmoeder aanwezig, hangende aan de wervelkolom en vergroeid met lever en nieren, met een gewicht van 620 gram.

Volgens de verdeelingen, welke Franck maakt bij de extra-uterine zwangerschap, moet deze gebracht worden tot de echte buikzwangerschap, gepaard met normale dracht.

Venraai Februari 1890.

BEHANDELING VAN MILTVUUR,

DOOR

T. A. L. BEEL.

In de maand Januari constateerde ik miltvuur bij eene melkkoe, plotseling gestorven onder verschijnselen van ademenood, bloeddiarrrhae, etc. De milt was kolossaal gezwollen en bezet met duizenden staafjes-bacillen.

Direct werd het cadaver verwijderd, de mest afgevoerd en desinfectie door middel van sterk carbolzuur aangewend. Dit alles gebeurde 3 uur na den dood.

Den volgenden dag berichtte de eigenaar in allerijl, dat de nevenstaande koe dezelfde symptomen vertoonde. Bij wijze van voorzorg had ik een drank klaar gemaakt, welke op het eerste teeken ingegeven moest worden, bestaande uit 75 gr. ol. tereb. gemengd met melk. Zoodra patiënt geen voedsel meer wilde nemen, de melksecretie plotseling stilstond en een blazen uit den neus merkbaar werd, gaf men dezen drank in. Een uur later zag ik patiënt en vond de temp. 42,3, freq. ademhaling, pols lastig te tellen wegens onrust, maar merkbaar zeer frequent. Bovendien toonde het dier een wilden blik. Direct liet ik weer terpentijnolie geven maar nu 150 gram in eens; tegelijkertijd aanhoudend natte douches en fricties, beide over het geheele lijf.

Binnen een half uur was de temperatuur dalende en kwam spoedig op 41°, en patiënt werd veel rustiger. Tegen den avond, toen weer eenige temperatuurverheffing optrad, werd nogmaals 30 gr. ol. tereb. toegediend. (Terloops zij nog gezegd dat bovendien door een smid bij de eerste symptomen aderlating was geschied.)

Den volgenden dag was de temp. 40, bleef eenigen tijd constant, om later lang te zweven tusschen 40—41. Telkens werd stijging bedwongen door eene flinke dosis ol. tereb. Vier dagen later was de temp. normaal en begonnen eetlust, melksecretie, etc. terug te komen. Ook de ijskoude douches werden permanent drie dagen aangewend.

De tweede nevenstaande koe vertoonde een dag later dezelfde ziekteverschijnselen, maar minder hevig, hoewel de temp. toch lang zweefde tusschen 41—42° C. Ook deze werd op dezelfde manier behandeld en genas.

Bij beide dieren bleef de werking van de ol. tereb. op de nieren niet uit, n. l. herhaald en weinig wateren, terwijl de urine de bekende eigenaardige lucht verspreidde. Beide koeien genazen dus binnen 5 dagen.

't Moge misschien zijn nut hebben voor andere collega's,
reden waarom ik beide gevallen wilde publiceeren.

Venraai, Febr. '90.

VERSLAG VAN DE KEURING VAN VEE EN VLEESCH
IN DE GEMEENTE UTRECHT, GEDURENDE
HET JAAR 1889,

DOOR

K. HOEFNAGEL.

In het jaar 1889 werden in de gemeente Utrecht geslacht: 5540 runderen, 3534 vette kalveren, 2434 nuchtere kalveren, 248 schapen, 10140 varkens, 295 geiten en 86 paarden, tegen 6209 runderen, 3921 vette kalveren, 1966 nuchtere kalveren, 320 schapen, 10643 varkens 172 geiten en 103 paarden in het jaar 1888.

Uit bovenstaande cijfers blijkt alzoo, dat er in 1889 minder runderen, kalveren en varkens geslacht werden dan in 1888: die vermindering, niettegenstaande het toenemen van het aantal inwoners alhier, vindt zijn oorzaak in de hooge veeprijzen, welke in het afgelopen jaar besteed moesten worden, ten gevolge waarvan de prijzen van het vleesch, zelfs al was dit van inférieure qualiteit, zeer hoog waren.

Groote hoeveelheden Amerikaansch varkensvleesch werden hier bovendien nog ingevoerd en daar dit goedkoop ver- kocht werd dan ons Hollandsch varkensvleesch, werden er minder varkens geslacht dan in het jaar 1888: verscheidene malen werd dit Amerikaansche varkensvleesch door mij op trichinen onderzocht, maar steeds met negatief resultaat. Van de 5540 runderen bleken na slachting 26 stuks te lijden aan tuberculose, welk cijfer in vergelijking met dat van andere steden zeer gering is te noemen; bij dertien

runderen, lijdende aan tuberculose, werd het vleesch als ongeschikt voor de consumtie geheel afgekeurd, daar het ziekte-proces zich in zulk eene mate had uitgebreid, dat van algemeene tuberculose gesproken kon worden. Van deze 13 runderen bleken er 10 gedurende het leven in eenen uitstekenden voedingstoestand verkeerd te hebben; bij de overige 13 runderen, had het proces zich in zulk eene geringe mate uitgebreid, dat het lijden als plaatselijk beschouwd werd en het vleesch dan ook voor de consumtie werd goedgekeurd.

Volgens de gewijzigde artikelen 16 en 27 der verordening op het houden en slachten van vee, moet het vleesch afkomstig van aan plaatselijke parelziekte geleden hebbende runderen van een afzonderlijk keurmerk worden voorzien; dit afzonderlijke keurmerk bestond in 1889 uit een rond stempel, ter grootte van eenen rijksdaalder, waarin behalve het woord „goedgekeurd”, de woorden „tweede soort” geplaatst zijn.

Bovendien moet volgens dezelfde artikelen in het lokaal of op de plaats, waar dit vleesch wordt verkocht, een bordje geplaatst worden, waarop duidelijk te lezen staat: „dit vleesch moet vóór het gebruik goed gaar gekookt of gebraden worden”.

In de 13 gevallen, dat het vleesch van de aan plaatselijke parelziekte lijdende dieren werd goedgekeurd, zijn bovenaangehaalde artikelen streng toegepast geworden; het vleesch werd als bezaaid met ronde stempels en steeds prijkte het bordje in den winkel.

De slaggers, welke gewoonlijk 1ste kwaliteit vleesch verkoopen, wilden uit vrees voor hunnen goeden naam, het geslachte rund niet in hunnen winkel houden, zoodat het grootendeels verhuisde naar de winkels van die slaggers, welke bij het publiek nu juist niet al te goed bekend staan en waar een groot gedeelte van de clientèle het vleesch zelf in den winkel komt bestellen.

Door deze maatregelen kan het publiek zich overtuigen

van de qualiteit van het vleesch; tot mijne verwondering ging dit vleesch merkwaardig snel van de hand, zoodat het volstrekt niet onmogelijk is dat het in kleine stukken naar verschillende andere slaggers gezonden werd, wat natuurlijk zeer moeilijk te controleeren valt.

Mogen dus al deze pogingen om het volk te overtuigen van welke hoedanigheid het door hun gekochte vleesch is er iets toe bijdragen om het gevaar voor infectie van parelziek vleesch voor den mensch kleiner te maken, zoo zal iedereen toch gemakkelijk begrijpen, dat dit gevaar nog steeds blijft bestaan.

In het vervolg zal bovendien in deze gemeente dit vleesch nog voorzien worden van een driehoekig stempel, waarin het woord „parelziekte” geplaatst is. Slechts éénmaal werd tuberculose geconstateerd bij vier vierendeelen rundvleesch, welke van buiten de gemeente hier werden ingevoerd. De voornaamste organen, zooals longen, lever, milt ontbraken, een gedeelte van pleura en peritoneum waren zoowel links als rechts verwijderd. Dit z.g. „vliezen” had echter niet nauwkeurig genoeg plaats gehad, want hier en daar zag men op pleura en peritoneum nog kleine tuberkels zitten; de nieren bleken vrij van tuberkels te zijn, evenzoo waren de schaam- en de knieholteklieren vrij, terwijl de boegklieren aangedaan waren. Wegens gemis van longen en lever kon over den graad van het lijden niet geoordeeld worden en werd het vleesch voorzichtigheidshalve afgekeurd. Later vernam ik dat hetzelfde vleesch ter keuring was gepresenteerd aan het stedelijk abattoir te Amsterdam, maar dat de heer D. VAN DER SLUIJS, hoofdkeurmeester aldaar, geweigerd had het te keuren, omdat het daar verplichtend gesteld is, dat longen, lever en milt na slachting aan het dier moeten vastgehecht blijven en daar dit niet het geval was, werd dit vleesch onder behoorlijk geleide uit de gemeente gevoerd.

Nog werden in het afgelopen jaar 21 runderen afgekeurd, die aan verschillende ziekten waren lijdende geweest, o. a. aan kalfziekte, septicaemie, gangraeneuse pneumonie,

nephritis, septische metritis, traumatische pericarditis, enz.

Een vijftal schapen, die lijdende geweest waren aan distomatose werden eveneens afgekeurd. Voor hondenvoeder werden, na als voedsel voor den mensch onbruikbaar gemaakt te zijn, nog gebezigd: 1 paard, 2 runderen, 2 kalveren, 36 vierendeelen rundvleesch, 4 vierendeelen schapenvleesch en 96 vierendeelen paardenvleesch.

Toebereid vleesch en worst werd meerendeels afgekeurd, omdat het in bederf was overgegaan. Eenmaal werd een partij gerookt paardenvleesch en eene partij worst, bereid uit paardenvleesch, in beslag genomen, daar het frauduleus in de gemeente werd binnengevoerd. Beide partijen werden afgekeurd omdat het gerookte vleesch blijkbaar afkomstig was van een gestorven paard en de worst ook van zeer slechte kwaliteit was.

In de gemeente werden 2 gevallen van miltvuur bij runderen en 9 gevallen van besmettelijke vlekziekte bij varkens geconstateerd. In de maand November werden aan het kantoor van keuring 4 vierendeelen rundvleesch ter keuring gepresenteerd, waarbij hart en lever nog aanwezig waren. Het vleesch zag er op het eerste gezicht vrij goed uit. Op sommige plaatsen zag men onder pleura en peritoneum kleine diffuse bloedingen. Het vleesch zelf vertoonde dit eigenaardige, dat, als men eene versche insnede maakte, de kleur op de sneevlakte binnen een paar minuten van licht grijs zuiver helderrood werd. Tijdens mijne werkzaamheden aan het abattoir te Amsterdam in 1888 constateerde mijn geachten oud-chef, de heer D. VAN DER SLUIJS, miltvuur bij 4 vierendeelen rundvleesch, welke waren ingevoerd en waarbij geene organen aanwezig waren, daar dit toenmaals nog niet verplichtend gesteld was. Bij deze gelegenheid vertoonde het vleesch dezelfde karakteristieke kleursverandering als hierboven beschreven werd en dit, gevoegd bij de diffuse bloedingen, welke onder pleura, peritoneum en endocardium te zien waren, deden bij mij het vermoeden ontstaan dat we hier met eene infectie-ziekte te doen had-

den. Het mikroskopisch onderzoek, direct in het werk gesteld, leerde dan ook, evenals bij het geval te Amsterdam, dat we hier met miltvuur te doen hadden; de lever, welke bij het vleesch aanwezig was, behoorde waarschijnlijk aan eene andere koe, daar hierin geen bacillen werden gevonden; tegen den eigenaar van het vleesch werd terstond proces-verbaal opgemaakt.

Uit het aangehaalde geval zal het iedereen blijken, dat de keuring van het ingevoerde vleesch dan eerst exact zal kunnen geschieden, wanneer volgens de gemeente-verordeningen alleen heele of halve dieren mogen ingevoerd worden en de longen, lever en milt aan het dier blijven vastgehecht, wat, indien de slachting niet al te ruw geschiedt, gemakkelijk plaats kan vinden, zooals te Amsterdam proefondervindelijk is gobleken.

Moge dit korte verslag er iets toe bijdragen om andere collega's, belast of niet belast met de vleeschkeuring in de gemeenten waarin zij werkzaam zijn, aan te sporen deze onderafdeeling der veeartsenijkunde wakker te schudden uit de diepe rust, waarin zij reeds veel te lang verkeerde *).

Utrecht, 20 Maart 1890.

*) Op 1 Mei 11. is door den gemeenteraad te Utrecht besloten artikel 7 der „Verordening op het houden en slachten van vee, alsmede op het invoeren, vervoeren, keuren en verkoopen van vee en vleesch” als volgt te wijzigen: Het is verboden versch vleesch, bestemd voor vleeschhouters of vleeschverkoopers, in te voeren in kleinere stukken dan halve dieren.

Het is verboden de vliezen daarvan af te nemen; de longen, de lever, de milt, het hart en de nieren, alsmede de uiers moeten tot na de keuring aan de ingevoerde helft of aan een of aan de beide helften van het ingevoerde dier, of aan in hun geheel ingevoerde dieren bevestigd blijven. Stukken versch vleesch, niet kleiner dan van 25 Kg. gewicht, kunnen ook zonder de daarbij behorende ingewanden worden ingevoerd, mits het vleesch vergezeld zij van een bewijs van herkomst en van keuring, af te geven door een gediplomeerd veearts of door een beëdigden keurmeester, 't welk tevens moet gewaarmerkt zijn door den 1ste keurmeester van vee en vleesch der gemeente.

Mededeelingen uit het Physiologisch-Pathologisch
Laboratorium van 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht.

I. EEN CARCINOOM IN DE VENA CAVA
VAN EEN HOND,

DOOR

J. K. F. DE DOES,

Assistent aan 's Rijks-Veeartsenijschool.

In October van het vorige jaar werden de ingewanden van een hond ter onderzoek naar het laboratorium gezonden met het bericht, dat het dier had geleden aan verlamming van het achterstel en aan eene aanzienlijke ascites.

Bij onderzoek der organen bleek, dat *de lever* vergroot en week was.

De *linker nier* was normaal, de *rechter* daarentegen in omvang toegenomen en door eenen tumor met de sterk uitgezette vena cava vergroeid. Aan de oppervlakte dezer nier vertoonden zich verscheidene verhevenheden.

De zeer verwijde *vena cava* scheen een deegachtigen inhoud te bevatten. Na splijting van den vaatwand zag men, dat het lumen bijna geheel gevuld was met eene weke samenhangende massa, welke slechts eene smalle gang overliet voor de bloedcirculatie. Die massa strekte zich uit tot in de borstholte en zond op haren weg vertakkingen in de *venae hepaticae*. Op de plaats waar de nier zich aan de v. cava had vastgehecht, werd de inhoud van het vat steviger, harder en was niet van den vaatwand te scheiden. Zoo vormde dus de wand een samenhangend geheel met de harde massa in het vat en den tumor, die de nier aan de holle ader had vastgehecht.

De *rechter nier* werd nu nader onderzocht. De nierkapsel kon voor een groot gedeelte gemakkelijk verwijderd worden, echter niet van de plaats, waarmede de nier aan den vaat-

wand had vastgezet. Na de nier op de gebruikelijke wijze in twee helften te hebben verdeeld, zag men, dat het nierbekken zeer vergroot was en eigenaardige zijdelingsche uithollingen vertoonde. De nier-substantie was aanzienlijk geatrophieerd en vettig gedegenereerd. Dit laatste vooral op die plaatsen, welke zich aan de oppervlakte als verhevenheden voordeden. Onder het bekken was het oorspronkelijke weefsel totaal door den tumor verdrongen.

Men kon de *ureter* niet meer vinden. De *arteria* en *vena renalis* liepen dwars door het gezwel heen. De *vena* was gedeeltelijk dicht gedrukt, de *arterie* normaal.

De tumor, die de nier met de *vena cava* verbond en er een eind weegs in voortwoekerde, bleek bij mikroskopisch onderzoek een carcinoom te zijn. De weeke massa, die zich aan het gezwel aansloot, was slechts een stolsel, dat, zooals reeds gezegd is, zich tot vóór het diaphragma uitstrekke.

Trachten wij nu de bovenbeschreven bevindingen met elkander in verband te brengen, dan kunnen wij ons het verloop van het ziekteproces aldus voorstellen.

Onder het nierbekken in den hilus bevond zich een carcinoom, dat hoofdzakelijk in twee richtingen voortwoekerde, n.l. in die van de nier en in die van de *v. cava*.

In de eerstbedoelde richting werd de nierkapsel doorboord, het nierweefsel verdrongen, de *ureter* dicht gedrukt. De urine, welke thans niet afgevoerd kon worden, hoopte zich in het bekken op en deed hydronephrose ontstaan.

In de laatstbedoelde richting ontmoette de tumor de *v. cava*, drong door haren wand en promineerde in het lumen. De intima werd door dit proces aangetast, waardoor op de aangedane plek een stolsel ontstond. Nu eenmaal de bloedstroom belemmerd was, kon het stolsel al meer en meer in afmetingen toenemen, zoowel in de breedte als in de lengte. Door de eerst bedoelde toeneming ontstond eene enorme verwijding der *v. cava*, door de laatst bedoelde drong het stolsel zelfs in de *v. hepaticae*. Steeds bleek echter

nog eene nauwe gang te zijn overgelaten voor den afvoer van veneus bloed.

Men zal gemakkelijk inzien, dat door dit alles de stuw-
wing aanzienlijk was, vandaar ook stuw-
ing in het achter-
stel en verlamming, vandaar ook de aanwezigheid van ascites
en stuwingslever.

II. PSEUDO-LEUKAEMIE BIJ EENE KAT,

DOOR

J. K. F. DE DOES.

In den vorigen jaargang van dit tijdschrift (p. 185) werd door Dr. HAMBURGER een geval van pseudo-leukaemie bij een paard beschreven, waarvan de organen hem door den Heer VAN DER SLUYS waren toegezonden. Het was de *lienale lymphatische* vorm.

Reeds in September 1889 was Dr. HAMBURGER in de gelegenheid pseudo-leukaemie te constateeren en wel bij een paard, dat geruimen tijd in onze kliniek was verpleegd geworden. Het zij mij vergund aan het sectie-verslag het volgende te ontleenen:

„*Borstorganen.*

„*Hart:* rechter ventrikel vergroot; in den linker bloed-
„uitstortingen onder het endocardium; hartspier vettig ge-
„degenereerd.

„*Longen:* emphysemateus en oedemateus; op de rechter
„pleura pulmonalis *speldekop* groote *knobbeltjes*, welke zoowel
„aan een' beginnende tuberkel als aan een leucoom doen
„denken; op andere plaatsen is de pleura verdikt.

„*Buikorganen.*

„*Milt:* vergroot, uitwendig witgrijs van kleur. Op door-
„sneede ziet men *witte knobbels*, die gescheiden zijn door een
„rood weefsel. Sommige knobbels zijn hard, andere zacht.
„Bij mikroskopisch onderzoek blijkt in de harde eene woek-
„ring van bindweefsel op den voorgrond te treden, bij

„de zachte daarentegen eene woekering van witte bloed-
„lichaampjes. *)

„*Lever*: vergroot, geel van kleur, hard bij het aanvoelen.
„Aan de oppervlakte vindt men leucomen, terwijl in het
„periportale bindweefsel eene aanzienlijke ophooping van
„ronde cellen wordt gevonden, mede het gevolg van het
„leukaemische proces. Door genoemde celwoekering is de
„lever vergroot.

„*Nieren*: uitwendig eveneens van witte tumoren voorzien;
„verder vettig gedegeneerd.

„*Lymphklieren*: over het algemeen gezwollen, 't meest
„in den omtrek der milt. Enkele ervan waren hard, andere
„zacht van consistentie. In de laatstbedoelde waren tevens
„bloedingen waar te nemen. Het mikroskopisch onderzoek
„gaf dezelfde beelden als bij de vroeger beschreven (l. c.)
„veranderingen van pseudo-leukaemie der lymphklieren.

„'t *Beenmerg* dicteerde op tal van plaatsen ook leukaemi-
„sche veranderingen.

„'t *Bloed* vertoonde geene vermeerdering van witte bloed-
„lichaampjes.

„Deze vorm van pseudo-leukaemie is de *lienale-lymphatische*
„*myelogene*'.

Het lijdt thans geen twijfel meer of de verschillende
vormen van pseudo-leukaemie, die bij den *mensch* worden
aangetroffen, komen ook bij het *paard* voor.

Dat ook de *kat* door bewuste ziekte kan worden aangetast,
was tot dusverre niet bekend. In onze poly-kliniek werd een
dergelijk dier behandeld. Door den heer WEITZEL werden in
den buik tumoren geconstateerd. Op verzoek van den eigenaar
werd het dier afgemaakt. De sectie leerde het volgende:

Onderzoek der Buikorganen.

Bij opening der buikholte bleek geen peritonitis te bestaan.
De *maag* was samengevallen en ledig. Zeven en een halve

*) In het eerst beschreven geval van pseudo-leukaemie (zie jaargang 1889.
p. 185.) werden alleen leucomen aan de oppervlakte van de lever gevonden.

c.M. van den pylorus bevond zich eene spoelvormige verdikking van den dunnen darm, ter lengte van drie c.M.

Een halve d.M. verder vond men eene maagvormige verwijding (1 d.M. lang en $\frac{1}{2}$ d.M. breed). De wand was hier wel viermaal zoo dik als de normale darmwand. Aan de buiten oppervlakte zag men strengvormige verhoogingen verlopen met diepe groeven daartusschen. Het lumen was zeer vergroot en bevatte eene naar ichor riekende massa. Na den lossen inhoud weggespoeld te hebben zag men de ontstoken mucosa. Op verscheidene plaatsen vond men een substantie verlies, dat tot diep in de muscularis doordrong.

Na deze verwijding volgden er verscheidene kleine aanzwellingen, welke de zelfde gedaante hadden als de eerste, en ontstaan waren door verdikking van den darmwand.

Deze verdikkingen bestonden bij nader onderzoek uit ophooping van leucocythen, gelegen in een gewoekerd reticulum. Hier had men dus met leucomen te doen.

In het *mesenterium* bevonden zich tal van kleine tumoren, doch slechts een ter grootte van een kindervuist. Zij bleken bij mikroskopisch onderzoek te bestaan uit gehypertrophieerde lymphklieren. Vooral de follikels waren in omvang toegenomen.

De *nieren* waren verzaakt en lagen tusschen de ingewanden. Aan de oppervlakte zag men, wanneer de kapsel ervan verwijderd was, melkwitte vlekken, welke een weinig in het onderliggende weefsel doordrongen. De grootste, op de linkernier, had eene doorsnede van $1\frac{1}{2}$ c.M. en was met het centrale gedeelte van de kapsel vergroeid. Bij mikroskopisch onderzoek bleken deze plekken te bestaan uit ophooping van leucocythen, gelegen in een reticulair bindweefsel. Men had dus hier weder met leucomen te doen. Verder waren de nieren nog vergroot en vervet.

De *blaas* was ledig en samengevallen.

De *milt* had geene veranderingen ondergaan.

De *lever* was aan hare oppervlakte voorzien van verscheidene witte vlekjes, welke onder den mikroskoop denzelfden

bouw vertoonden als de leucomen der nier. De levercellen waren vettig gedegenereerd.

Van de *Borstorganen* waren slechts de *hartspier* en de *onderste mediastinaalklieren* veranderd. De eerste was vettig gedegenereerd, de klieren vertoonden leukaemische zwelling.

De beschreven veranderingen in darmwand, nier, lever en lymphklieren gaven ons, in verband met het feit, dat in het bloed de betrekkelijke hoeveelheid van witte bloedlichaampjes niet vermeerderd was, het recht, te besluiten:

dat we hier te doen hadden, met een geval van pseudo-leukaemie, welke ziekte tot hiertoe, voor zoover ons bekend is, niet werd beschreven.

OPRISPEN VAN GASSEN UIT MAAG- EN DARM- KANAAL BIJ EEN PAARD,

DOOR

H. W O L T E R S.

Den 3^{den} Nov. 11. werd ik geroepen bij een groote, zwarte 3jarigen ruin, die volgens den eigenaar alle voedsel weigerde (het was een gulzig dier), zeer vele gassen per anum ontlastte en telkens een eigenaardig geluid liet hooren uit de borst, waarnaar het dier zelf scheen te luisteren. 's Avonds om half zes was dit door den eigenaar waargenomen.

Hij meende, dat het dier iets in den slokdarm had zitten, b. v. een wortel of knol, die in 't voeder geweest kon zijn. Om vijf uur had hij het, uit gebrek aan haver, het gewone voer, 2½ liter rogge met wat haksel, gegeven, terwijl het dier den geheelen dag op land had geloopt, waarin aardappels waren gegroeid en waarop nog enkele waren blijven liggen, welke door hem met graagte werden gezocht en gegeten.

Te 8½ uur was ik bij het dier, en op eenigen afstand in

den stal hoorde ik alreeds het bovenvermelde geluid 2 à 3 keeren per minuut. Het was precies als bij een rund, dat gassen oprispt; het geluid was echter scherper en mocht (dit was opvallend) misschien een halve seconde langer duren.

Ik luisterde respectievelijk aan de voorborst, aan de tracheaal- en aan de keelstreek. Duidelijk kon ik gassen hooren gaan van uit de borst naar de keel, wat natuurlijk niet anders kon dan door den slokdarm; eveneens kon men ze hierdoor duidelijk zien gaan aan de uitzetting in de richting van de borst tot de pharynx. Bovendien kwam er telkens direct na het oprispen min of meer een iets riekende lucht uit den neus; voedsel was daarin echter absoluut niet te vinden.

Daarna luisterde ik aan den buikwand: de borborygmi waren verhoogd (zeer waarschijnlijk het gevolg van de vele aardappelen, die men veronderstelde dat het dier genuttigd had); het meest interessant was echter voor mij, dat ik gassen hoorde borrelen door het darmkanaal en dat deze dikwijls telkens, eventjes later, door maag en slokdarm naar buiten ontlast werden.

Zeer dikwijls ook werden gassen per anum ontlast. Overigens was het dier opgezet, vertoonde lichte koliekverschijnselen, was onrustig, enz. Mestontlasting was er in de laatste uren niet geweest. De frequentie van den pols was 44, die der ademhaling 14 per minuut; de lichaamstemperatuur 39,1 C.

Zooals ik reeds vertelde, meende de eigenaar, dat er een knol of iets dergelijks in den slokdarm zat, waarom eene voor de hand staande halve flesch olie werd ingegeven, wat geene verandering in den bestaanden toestand had gebracht. Het dier werd voorts flink gemasseerd in de flankstreek en daarna warm gehouden door een paar dekens.

Na de massage, die om ruim negen uur gebeurd mag zijn, werd patiënt iets rustiger, ook verminderde het oprispen van gassen, ofschoon niet veel; alle voedsel bleef geweigerd.

Later werd nog een aloëpil — 25 gram — gegeven.

Den volgenden morgen bezocht ik de patiënt weer en vond het dier geheel gezond: eetlust, mestontlasting, enz. alles normaal; het oprispen der gassen en daarmee het eigenaardige geluid was 's nachts langzamerhand weggebleven.

Ik vraag: hoe kunnen de gassen zich door den slokdarm een uitweg gebaad hebben? Zijn er meer dergelijke gevallen bekend? Zou het niet van het grootste belang voor het leven van het dier geweest zijn, dat zich aldus die gassen verwijderden?

Gasselternijeveen, Nov. 1889.

KROPOPERATIE BIJ DUIVEN,

DOOR

K. BÜCHLI.

In Aflevering 2 en 3, Deel XVI van dit Tijdschrift, beschrijft de heer de Does een geval van kropoperatie bij duiven met gunstigen afloop. Tevens maakt hij de opmerking, dat, voor zoover hem bekend is, zij steeds wordt genoemd als eene operatie, die in den regel doodelijk is voor de patiënt.

Naar aanleiding hiervan zij het mij vergund een dergelijk geval mede te deelen.

Bedoelde duif werd den 23sten November 1889 ter polikliniek van 's Rijksveeartsenijschool aangevoerd. Hoe de wond was ontstaan wist men niet; ze was den vorigen dag voor 't eerst gezien. Blijkbaar had ze evenwel langer bestaan; de wondranden waren met korsten bedekt en ten deele necrotisch, de veeren in den omtrek plakten aan elkaar door een vuile foetide stof, die uit de opening vloeide, waardoor men in het lumen van den krop zag.

De veeren rondom de wond werden deels afgeknipt, deels uitgetrokken, het afgestorven weefsel werd verwijderd en de plaats weder met eene carbolsolutie gereinigd. Er bleef

na eene opening van ongeveer 3 cM. lengte over, die met spelden en zijde werd gesloten. De patiënte mocht nu alleen week voedsel gebruiken.

Vier dagen later werd de duif weer aan de kliniek gebracht, de helft der spelden waren uitgepikt. Toch zag de wond er goed uit, de opening was niet grooter meer dan ruim 1 cM., het diertje at goed en scheen volkomen gezond. Een nieuwe hechting werd aangebracht en met het dieet voortgegaan.

Na zes dagen werd patiënte nog eens vertoond en nu had de opening zich geheel gesloten, terwijl in den omtrek reeds nieuwe veeren te voorschijn kwamen. In tien dagen was dus herstel verkregen. In den eersten tijd was het vliegen nog iets bemoeielijkt, waarschijnlijk doordien de borstspieren iets hadden geleden.

Utrecht, 29 Maart 1890.

MEDEDEELINGEN UIT DE PRAKTIJK *).

Een drachtige koe was sedert 4 à 5 dagen ongesteld: weinig of geen eetlust, steunen, opgezette buik, nagenoeg geene mestontlasting, niettegenstaande reeds aangewende laxeermiddelen. Bij het onderzoek bleek behalve de genoemde verschijnselen: een zeer gevulde pensmaag, rectum zoo goed als ledig, pols klein, versneld en onregelmatig, anustemperatuur weinig verhoogd. Eene eserine injectie (0.1) gaf sterke peristaltiek doch geen mestontlasting. In 't vermoeden dat hier eene darminschuiving zoude bestaan, werd onder de strengste voorzorgen (sublimaat 1 : 2000) in den rechter bovenflank in de richting van den m. obliq. intern., de peritoniaalzak geopend, de inhoud met de hand onderzocht en spoedig een scherp voorwerp in een verdikt ge-

*) De Redactie zal gaarne korte mededeelingen van ziektegevallen in deze rubriek opnemen.

deelte van het duodenum ontdekt. Na eenige moeite werd de darm naar buiten gebracht en bleek dat er eene volkomen occlusie bestond, door een puntig, vingerdik en lang getakt stuk hout veroorzaakt, 't welk den darmwand reeds doorboord had. Over eene lengte van 6 à 7 cM, vooral aan eene zijde, was de darmwand zeer ontstoken en grange-neus. Door 't ziekste gedeelte van den darm werd een 6 cM lange snede gemaakt, 't stuk hout en een vaste prop mest verwijderd, van de wondranden de afgestorven gedeelten weggeknipt, met sublimaat zorgvuldig gereinigd en (na eenige oogenblikken massage) met sublimaat catgut (Lembertsche naad) gehecht. Nadat de darm weder op zijn plaats was gebracht werd alleen de huid met carbolzijde gehecht. Trots alle voorzorgen was een weinig lucht in de buikholte gedrongen. Bloeding was van geen beteekenis. Gedurende de eerste 24 uren bleven bovengenoemde verschijnselen aanhouden, uitgezonderd het steunen, en werd vloeibaar voedsel gebruikt. Hierna kwam langzamerhand mestontlasting die tot formeele diarrhée overging; de ziekteverschijnselen weken meer en meer, zoodat den 8sten dag na de operatie volkomen genezing was ingetreden.

v. D.

Een 4jarige merrie, voor de eerste maal drachtig, in de 9de maand, kwam onder hevige koliekverschijnselen in behandeling. Eenige weken geleden had zich een lichten aanval voorgedaan. Na eene escrine injectie (0,1) kwam er volledige mestontlasting. De koliekverschijnselen hielden aan. De pols werd, van vrij kalm, langzamerhand zeer klein en snel. De buik *van onderen* onnatuurlijk uitgezet. De ademhaling tamelijk versneld. Vooral onder 't liggen werd een eigenaardig steunen waargenomen. Urine werd bij groote tus-schenpoozen in zeer kleine hoeveelheden onder sterk persen ontlast. Dit persen geleek somwijlen bepaald op weeën. Bij 't vaginaal onderzoek bleek de blaas ledig en 't ostium niet te voelen. Daarentegen, een kronkelenden plooi van het

slijmvlies naar links volgend, was 't zeer duidelijk dat er een volkomen omdraaiing van den uterus van rechts naar links bestond. Nu werden gedurende een paar uren nog omwentelingen met 't paard beproefd, zooals bij koeien in den regel met goed gevolg geschiedt, maar hier zonder gevolg. Langzamerhand trad een verdacht rustige toestand in, die ook den tweeden dag bleef aanhouden, waarna de dood volgde. Bij de lijkopening bleek dat de uterus door eene volkomen omdraaiing van rechts naar links totaal afgesnoerd was en 't veulen buiten den gescheurden uterus in de buikholte lag.

v. D.

In de geiten- en ook in de koeienpraktijk komen zwakte-toestanden van den uterus nog al eens voor, zoodat de tijd van baren voorbij gaat en het ostium gesloten blijft. Met tamelijk gevolg gebruikte ik steeds pulv. secalis ab ol. ping. depur. per os. Toch geloof ik, dat vooral bij geiten de voorkeur moet gegeven worden aan de Ergotin Bombelon (subcutaan 1 gram).

v. D.

Op een stal van een melkboer stierven plotseling binnen een paar uren zes stuks (van de acht) jong vee, van 6 tot 14 maanden oud en werden tegelijkertijd vier melkkoeien (van de twaalf) zeer ernstig ziek, onder verschijnselen van convulsiën, groote lichaamszwakte, naar voren dringen, neervallen, weinig tympanitis, ongevoeligheid van huid en oogen, zeer versnelden pols en soms bonzende hartslag. (Bij eene koe, de ergst aangetaste, telde ik 180 hartslagen per minuut). Ademhaling niet versneld. Temperatuur niet verhoogd. Bij aderlating geleek 't bloed sprekend op eene zeer dunne bruinroode waterverf. Bij drie andere koeien traden zeer lichte vergiftigings-verschijnselen op die met onrust en versnelden pols na een paar uren afnamen. Ook de vier erge zieken waren denzelfden dag nog geheel hersteld. In de melkafscheiding was zeer weinig stoornis ingetreden.

De lijkopening bij 't jonge vee bewees dat er eene groote hoeveelheid helder en rood gekleurd vocht onder de dura en in de hersenholtten aanwezig was, waarbij de hersenen zeer verweekt waren. Het endocardium was hier en daar gevlekt, borst en buikingewanden waren overigens normaal.

Het onderzoek van het voedsel bracht aan 't licht dat bijna uitsluitend groote hoeveelheden mangelwortelen en roggestroo-haksel gevoerd werd. Drie à vier dagen geleden was een nieuwe partij stroo aangevoerd. Dit stroo nu was totaal bedekt met een geheele familie schimmelplanten en 't is mijn vaste overtuiging dat de ramp hieraan is toe te schrijven (vorming van Ptomainen), in verband met het verzwakte weerstandsvermogen door de genoemde slechte manier van voeden.

v. D.

Eenige jaren geleden deed ik onder Zevenaar eene buikoperatie bij een os, die door een empirist gedurende een week met purgantia was behandeld. Het was gemakkelijk hier een oclusie te constateeren. Aan den rechter flank geopend, kwam er een geinvagineerd darmgedeelte voor den dag, zoo groot als een kinderhoofd, dat met veel moeite uit elkaar werd gehaald en waarin een 50 cM. lang afgestorven stuk darm aanwezig was. Na circulaire resectie en hechting had de os des avonds diarrhée en lag den volgenden morgen rustig te herkauwen. De eigenaar had echter het dier buiten mijn weten aan een slager verkocht, zoodat ik het bij mijn terugkomst reeds aan den haak vond hangen.

v. D.

Een grooten hond had een ijzeren bal ter zwaarte van een paar ons ingeslikt. Onder narcose werd de maag geopend en na verwijdering van het voorwerp op de gewone wijze met catgut gehecht, waarop binnen 4 dagen genezing volgde.

v. D.

PAARDENARTSEN IN HET FRANSCHÉ LEGER.

J. JACOULET: Recueil législatif et administratif à l'usage des vétérinaires de l'armée, suivi du guide de l'aide-vétérinaire, nouvellement promu. (Paris 1889.)

Onder den titel: «Die Veterinärärztlichen Verhältnisse der französischen Armee» geeft K. W. SCHLAMPP in het «Deutsche Zeitschrift für Thiermedizin u. vergl. Pathologie» (Band 15, Heft 4 u. 5) een uittreksel van bovengenoemd werk, waaraan hier het volgende wordt ontleend:

Het Fransche leger heeft (1889) 419 paardenartsen, n.l.:

5	met den rang van Vétérinaire principal de 1 ^{re} classe	= Luitt. kolonel.
5	» » » » » » » » 1 ^{me} »	= Majoor.
143	» » » » » en premier	= Kapitein.
151	» » » » » » deuxiè ^{me}	= 1 ^{re} Luitt.
115	» » » » Aide-Vétérinaire	= 2 ^e Luitt.

De paardenartsen worden genomen uit de burger veeartsen, die echter, voordat zij in het leger worden aangesteld, eerst eene verdere militaire vétérinaire opleiding ontvangen. Wij hebben, zooals wij weten, in ons leger niets van dat alles *)

In Frankrijk komt de veearts, die in het leger zal overgaan, vooraf gedurende 6 maanden in een regiment als «aide-vétérinaire-stagiaire» (met den rang van onder-adjutant); vervolgens komt hij een jaar op de cavalerieschool om daarna examen te doen. De examen-commissie bestaat uit: den Inspecteur der cavalerieschool, 3 vétérinaires principaux en 1 vétér. en second (als secretaris).

De cursus aan de cavalerieschool omvat:

- 1°. Veeartsenijkundige reglementen en dienstvoorschriften (geschiedenis der veeartsenijkunde in het leger, voorschriften, enz., opmaken van rapporten).
- 2°. Extérieur van het paard.

*) Een verzoek, door een onzer jonge paardenartsen gedaan, om eenigen tijd aan de rijsschool gedetacheerd te mogen worden, werd niet toegestaan.

- 3°. Hygiëne (stallen, voedingsleer, zadel en tuigdeelen, invloed van den dienst op het paard, behandelingswijze der legerpaarden in het garnizoen, op marsch, te velde en bij vervoer per spoor of schip).
- 4°. De pathologie, vooral met het oog op de legerpaarden (ziekten der remontepaarden, in de depôts en in het regiment; beleedigingen door harnachement en wapens; heerschende ziekten; de epizootiën der legerpaarden met betrekking tot verschillende infectiestoffen; klinische verschijnselen en de gezondheidsmaatregelen daartegen te nemen; alle ziekten der legerpaarden, die de gevolgen zijn van troependienst).
- 5°. Het hoefbeslag (theoretisch onderricht over de verschillende ijzers; zomer- en winterbeslag; beslag van zieke hoeven).
- 6°. Klinisch onderricht; dagelijksch bezoek aan den ziekenstal bespreking der ziektegevallen, onderzoek der paarden en het doen van verslag daaromtrent; operatiën en recepteer-kunst).
- 7°. Vleeschkeuren. (Onderzoek van levende dieren, oefening in het slachthuis; onderscheiding van het vleesch van verschillende slachtdieren; het klassificeeren van het vleesch en keuring met het oog op het gebruik).

Bovendien moet ieder aide-vétérinaire-stagiaire maandelijks schriftelijk een onderwerp behandelen over een onderwerp der veeartsenijktunde.

De bevordering der paardenartsen geschiedt gedeeltelijk bij keuze, gedeeltelijk volgens ancienniteit.

Eene bijzondere wijze om de paardenartsen op te wekken tot verdere wetenschappelijke vorming is het «Concours annuel»; van wege het ministerie wordt jaarlijks eene prijsvraag uitgeschreven, waartoe het onderwerp meestal wordt opgegeven maar soms ook wordt vrijgelaten. De 1° prijs is eene gouden medaille ter waarde van 500 frs., de tweede eene zilveren, enz.

De vétérinaires principaux hebben zitting in verschillende commissiën (één is er aan de cavalerieschool) en behooren tot de staven der legerkorpsen; zij zenden den Min. v. Oorl. bericht omtrent den gezondheidstoestand der troepenpaarden en omtrent de paardenartsen der regimenten. De vétérinaire en premier is de chef van den vétérinaires dienst bij het regiment en wordt daarbij ondersteund door de paardenartsen, lager in rang.

Tot de commissiën, waarvan hierboven sprake was, behoort ook de «commission d'hygiène hippique». Deze bestaat uit 1 divisiegeneraal, 1 brigade genl., 1 koll. der cavalerie, 1 mil. apotheker, 4 vétérin. princ. de 1re cl., de inspecteur der veeartsenijscholen, de directeur der Veeartsenijschool te Alfort, 1 prof. dierzelfde school en 1 vétér. princ. de 2me cl. (als secretaris).

C.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE.

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR.

(Met vier bijlagen.)

Ingevolge de opdracht der 29ste Algemeene Vergadering heeft het Hoofdbestuur de noodige stappen gedaan tot het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid. Na overleg met een rechtsgeleerde en na machtiging der overige leden, zijn door Voorzitter en Secretaris uit het reglement eenige artikelen getrokken omschrijvende doel, middelen, etc. van de Maatschappij, en zijn deze artikelen als STATUTEN door het geheele Hoofdbestuur geteekend en, begeleid van een verzoekschrift, aan Zijne Majesteit den Koning ter goedkeuring toegezonden. Bij Kon. Besluit van 4 April is deze rechtspersoonlijkheid verleend (voor Statuten zie bijlage A.)

In de Hoofdbestuurs-vergadering van Dec. is, eveneens om aan de opdracht der 29ste Alg. Vergadering te voldoen, overgegaan tot het benoemen eener Commissie tot onderzoek naar de werking en toepassing der bepalingen tegen varkensziekte. Het Hoofdbestuur was van meening dat geen zijner leden in die commissie zitting moest nemen en koos, zoo onpartijdig mogelijk, een vijftal leden, die in de eerste plaats zouden uitgenoodigd worden, benevens een viertal andere om, bij eventueel bedanken der eerste, te verzoeken lid der commissie te willen zijn. Aangezien zich van het geheele negental slechts vier bereid verklaarden deel der commissie te willen uitmaken, was het Hoofdbestuur genoodzaakt een zijner leden als 5e lid te doen optreden. De heer J. M. BILLROTH verklaarde zich daartoe bereid. De commissie, welke, geïnstalleerd door den Voorzitter der Maatschappij,

zich op 31 Maart jl. constitueerde, bestaat nu uit de H.H. J. H. VAN OIJEN (Voorzitter) Haarlem; H. A. KROES (Secretaris) Dieverbrug; H. J. C. VAN LENT, Wamel; H. C. REIMERS, Wageningen en J. M. BILLROTH, Hoorn. De commissie is, blijkens achterstaande circulaires, bijlagen C en D, reeds aan het werk getogen.

Toen Z. Exc. de Minister van Koloniën bij besluit van 15 Januari jl., in verband met de uitbreiding van het aantal gouvernements-veeartsen in Ned. Indië, den heer W. EERTING beschikbaar gesteld had om benoemd te worden tot ambtenaar bij den veeartsenijdienst in Ned. Indië, en het, o. a. ook uit een gemotiveerd schrijven van een lid der Maatschappij aan het Hoofdbestuur, bleek dat men algemeen die benoeming afkeurde, meende het Hoofdbestuur goed te handelen door zich uit naam der Maatschappij te richten tot Z. Exc. den Minister van Koloniën met een eerbiedig adres. Dit adres, als bijlage B. hierna afgedrukt, is op 7 Maart 1890 verzonden.

STATUTEN

Bijlage A.

der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

ART. 1.

Het *doel* der Maatschappij is het bevorderen der Veeartsenijkunde.

ART. 2.

De Maatschappij zal dit doel trachten te bereiken door:

- a. onderlinge samenkomsten der veeartsen;
- b. het behandelen van veeartsenijkundige en van op veeartsenijkunde betrekking hebbende onderwerpen;
- c. het zich in verbinding stellen met binnen- en buitenlandse genootschappen van veeartsenijkunde, geneeskunde, vee-teelt, landhuishoudkunde en nijverheid;
- d. het uitgeven van een Tijdschrift, tevens orgaan der Maatschappij;
- e. alle andere geoorloofde middelen, die haar ten dienste zullen staan.

ART. 3.

De Maatschappij is samengesteld uit bijzondere afdeelingen en eene algemeene afdeeling.

ART. 4.

De zetel der Maatschappij is gevestigd te Utrecht.

ART. 5.

Tot leden zijn benoembaar allen, die belang stellen in de bevordering der Veeartsenijkunde.

ART. 6.

De Maatschappij wordt bestuurd en vertegenwoordigd door een Hoofdbestuur, bestaande uit vijf leden.

Het Hoofdbestuur zal bevoegd zijn, overeenkomstig art. 1692 van het Burgerlijk Wetboek, in naam der Maatschappij te handelen, haar aan derden en derden aan haar te verbinden, mitsgaders, zoo eischende, als verwerende in rechten op te treden.

De verdeeling der werkzaamheden van het Bestuur en het geheele inwendige beheer worden door huishoudelijke reglementen bepaald. Bij vacature in het Hoofdbestuur wordt in eene algemeene vergadering der leden in de vervulling voorzien.

ART. 7.

De gelden, vereischt tot het bereiken van het doel der Maatschappij, worden gevonden uit jaarlijksche contributiën der leden, giften, legaten, renten en andere inkomsten.

ART. 8.

Minstens eens in het jaar worden de leden ter algemeene vergadering opgeroepen. In die vergadering wordt verslag uitgebracht omtrent den staat der Maatschappij over het afgelopen jaar.

Dit verslag wordt opgenomen in het Tijdschrift der Maatschappij.

ART. 9.

Het Hoofdbestuur is bevoegd, om zeer gewichtige en dringende redenen, buitengewone algemeene vergaderingen te beleggen en bepaalt daarvoor zelf de tijd en de plaats.

ART. 10.

In geval van ontbinding wordt aangaande het besteden der overgebleven gelden en bezittingen het oordeel der leden gevraagd, alles behoudens de bepaling van art. 1702 Burgerlijk Wetboek.

ART. 11.

Tot wijziging der Statuten kan slechts overgegaan worden wanneer $\frac{2}{3}$ der stemhebbende leden op eene gewone algemeene

vergadering het voorstel daartoe doen. Alsdan worden, staande die vergadering, bij meerderheid van stemmen 2 leden benoemd, die met den Voorzitter der Maatschappij de commissie zullen uitmaken tot herziening.

Deze commissie brengt tijdig vóór de volgende algemeene vergadering haar oordeel over de verlangde wijziging uit, met hare daartoe betrekkelijke voorstellen.

Wijzigingen der Statuten kunnen, behoudens nadere Koninklijke goedkeuring ingevolge art. 8 der wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* No. 32) slechts bij meerderheid van 2/3 der stemhebbende leden geschieden.

ART. 12.

De rechtspersoonlijkheid der Maatschappij loopt over het tijdvak van 29 jaren en 11 maanden, te beginnen met den dag van het Koninklijk besluit, houdende goedkeuring dezer Statuten.

(w. g.) D. F. VAN ESVELD, *Voorzitter*.
 M. G. DE BRUIN, *Ondervoorzitter*.
 DR. L. J. VAN DER HARST, *Secretaris*.
 B. J. AALBERS.
 J. M. BILLROTH.

Bijlage **B**.

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Koloniën.

Het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde, in dezen optredende voor de Maatschappij v. n. geeft aan Uwe Excellentie eerbiediglijk de vraag in overweging of het niet wenschelijk zou zijn, bij eventueele benoeming van Gouvernements-veeartsen voor Ned.-Indië, uitsluitend de keus te doen uit hen, die een volledig examen als veearts hebben afgelegd.

Uwer Excellentie's onmiddellijke voorganger heeft, om tot «ambtenaar bij den veeartsenijdienst in Ned.-Indië» benoemd te worden, beschikbaar gesteld den Heer W. EEFING te Oldenbroek. Genoemde Heer EEFING heeft wel is waar het examen, bedoeld bij art. 16 der wet van 8 Juli 1874, (*Staatsbl.* No. 98), gewijzigd

bij die van 4 April 1875 (*Staatsbl.* No. 37), afgelegd en daardoor een bewijs van toelating ter uitoefening der veeartsenijkunst verkregen, maar blijkens missives van Z. Exc. den Min. v. Binn. Zaken aan den Commissaris des Konings in Overijssel, dd. 8 Sept. 1874, No. 52, afd. IX, aan Gedeputeerde Staten van Utrecht, dd. 17 Juli 1876, No. 47 afd. IX en van 21 Mei 1884, No. 1018, afd. IX, was de opvatting van Zijne Exc. deze, dat zij, die het bovengenoemd bewijs van toelating (art. 16 der wet van 8 Juli 1874) verkregen hebben, niet als «geëxamineerde veeartsen» beschouwd moeten worden, zoodat zij niet mogen optreden «in spoedeischede gevallen» in de plaats van districtsveeartsen of dier plaatsvervangers.

Daardoor zijn dus ook genoemde personen, en naar onze meening terecht, uitgesloten van elke benoeming tot ambtenaar bij het veeartsenijkundig staatstoezicht in Nederland.

Het door hen afgelegde examen geeft toch niet voldoende waarborgen, dat zij in staat zullen zijn de veeartsenijkundige politie te kunnen uitoefenen, te minder wanneer zij, zooals met den Heer EFTING het geval is geweest, behooren onder die categorie van geslaagden, die eerst na een tweede examen zijn toegelaten en waarvan de commissie, belast met het afnemen der examens verklaren moest, dat zij slechts het bewijs van middelmatige kennis leverden, terwijl toch de eischen reeds zoo laag gesteld waren (ze verslag, *Staatscourant* van 9 Januari 1877).

Nu meent het Hoofdbestuur dat nog minder dan voor veeartsenijkundige ambtenaren hier te lande, genoemde personen voor Gouvernements-veearts in Ned.-Indië behooren benoemd te worden.

Zonder in details te willen treden wijst het Hoofdbestuur op de groote nadeelen die uit een verkeerde diagnose kunnen voortvloeien, het onderwijs dat blijkens de instructie voor de Gouvernements-veeartsen door hen aan a. s. Inlandsche veeartsen moet gegeven worden, enz.

Tevens vooral wenscht het Hoofdbestuur te wijzen op het onbillijke van dergelijke benoemingen ten opzichte van de jongere veeartsen, die, na grondige voorbereiding en een verblijf van minstens 4 jaren aan 's Rijks veeartsenijsschool, dikwijls met moeite hier te lande een standplaats kunnen vinden, die hun een voldoende burgerlijk bestaan oplevert, en van welke vele zeker gaarne zich als Gouvernements-veearts zouden benoemd zien.

Het Hoofdbestuur vertrouwt dat Uwe Excellentie het zal

billijken, dat het zich tot haar wendt met het eerbiedig verzoek dat bij eventueele beschikbaarstelling van «ambtenaren voor den veeartsenijdienst in Ned.-Indië» de keuze uitsluitend gedaan worde uit die gediplomeerde veeartsen, welke hun diploma hebben verkregen na een *volledig* afgelegd examen.

Namens het Hoofdbestuur der Maatsch. ter bevordering der Veeartsenijkunde

(w. g.) D. F. VAN ESVELD, *Voorzitter.*

(w. g.) DR. L. J. VAN DER HARST, *Secretaris.*

Utrecht, 7 Maart 1890.

Bijlage C.

Geachte Collega!

In de 29ste Algemeene Vergadering der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland, werden door den Heer H. C. REIMERS te *Wageningen* de bepalingen omtrent varkensziekte besproken.

Naar aanleiding daarvan ontstond er eene langdurige discussie, zonder dat de vergadering eene bepaalde uitspraak deed.

Wenschelijk werd geacht: „het onderzoek naar de werking der bedoelde bepalingen aan eene commissie op te dragen, die de meeningen van bevoegde beoordeelaars moest trachten te verzamelen, ten einde daarna in een volgende Algemeene Vergadering een uitvoerig rapport uit te brengen.”

Aldus besloten — werden de h.h. J. H. VAN OIJEN, H. C. REIMERS, H. J. C. VAN LENT, J. M. BILLROTH en H. A. KROES, veeartsen, resp. te *Haarlem*, *Wageningen*, *Wamel*, *Hoorn* en *Dieverbrug*, uitgenoodigd zich met dat onderzoek te willen belasten.

In eene vergadering der aldus geconstitueerde commissie werd besloten zich per circulaire tot de veeartsen in Nederland te wenden, met beleefd doch dringend verzoek de volgende vraagpunten met de meest mogelijke nauwgezetheid te beantwoorden:

1°. *Zijn er wettelijke bepalingen noodig ter bestrijding der varkensziekte?*

- 2°. Zoo ja — moeten er in het tegenwoordige Kon. besluit veranderingen gemaakt worden?
- 3°. Acht men algemeene onteigening, bij het heerschen der ziekte, wenschelijk?
- 4°. Wat is uw oordeel omtrent de inenting als voorbehoedmiddel en de wettelijke bepalingen daaromtrent?
- 5°. Worden de gevallen van varkensziekte in uwe omgeving aangegeven?
- 6°. Geschiedde zulks in 1889 even goed als in 1888?

Het zal ons zeer aangenaam zijn eenigszins spoedig uw ge-
waardeerd antwoord te mogen ontvangen aan het adres van den
secretaris der commissie.

Mocht de commissie slagen in hare pogingen en de noodige
gelden kunnen verzamelen, dan stelt zij zich tevens voor, door
het nemen van een entproef op groote schaal, meer licht te ver-
spreiden over de enting als voorbehoedmiddel.

Met het oog op het groote belang daaraan verbonden, meenen
wij ten sterkste bij u te moeten aandringen, ons uwen steun
niet te onthouden.

Hoogachtend,

De Commissie:

J. H. VAN OIJEN, *voorzitter.*

H. C. REIMERS.

H. J. C. VAN LENT.

J. M. BILLROTH.

H. A. KROES, *secretaris-penningmeester.*

Dieverbrug, April 1890.

Bijlage **D**.

M. H.!

Door het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering der
Veeartsenijkunde in Nederland is eene commissie van vijf leden
benoemd, ten einde een onderzoek in te stellen naar de werking
der bepalingen omtrent varkensziekte.

Deze commissie zal trachten, door het rondzenden van cir-
culaires aan bevoegde beoordeelaars, de noodige gegevens te
verzamelen, ten einde te kunnen beslissen of er bepalingen noo-

dig zijn — en zoo ja — of dan *de thans vigeerende* moeten gewijzigd worden?

Ook over het nut der enting als voorbehoedmiddel is verschil van meening en daar ook in de bepalingen de enting genoemd wordt, meent de commissie niet buiten haar programma te treden, door tevens een entproef te nemen op zoo groot mogelijke schaal, ten einde daaruit een meer afdoende conclusie te kunnen trekken.

De noodzakelijkheid en het nut der omschreven werkzaamheden zal door uwe Maatschappij niet ontkend worden. Immers in ons land, waar in de laatste jaren de *varkensteelt* een zoo verbazenden omvang heeft genomen, doch tevens de *varkensziekte* daarmee gelijken tred heeft gehouden, mag niet langer gedraald worden naar een onderzoek der middelen, welke in staat zijn langs wettelijken of wetenschappelijken weg, de ziekte te doen verminderen — zoo mogelijk uit te roeien!

In verband met het 1° gedeelte onzer taak, n.l. onderzoek naar de resultaten der bepalingen, verzoeken wij U beleefd een antwoord te geven op de volgende vragen:

- 1°. *Zijn er wettelijke bepalingen noodig ter bestrijding der varkensziekte?*
- 2°. *Zoo ja — moeten er in het tegenwoordige Kon. besluit veranderingen gemaakt worden?*
- 3°. *Acht men algemeene onteigening, bij het heerschen der ziekte, wenschelijk?*
- 4°. *Wat is uw oordeel omtrent de inenting als voorbehoedmiddel en de wettelijke bepalingen daaromtrent?*
- 5°. *Worden de gevallen van varkensziekte in uwe omgeving aangegeven?*
- 6°. *Geschiedde zulks in 1889 even goed als in 1888?*

Om het 2^e gedeelte onzer taak — een entproef op groote schaal — te volvoeren, verwachten wij geldelijken steun van belanghebbende en belangstellende maatschappijen en vereenigingen.

In de 1° plaats zijn het, o. i., de landbouwmaatschappijen in Nederland, welke van de noodige belangstelling in dit onderzoek blijk moeten geven, door subsidies voor dat doel af te staan.

Zeer aangenaam zou het ons daarom zijn, indien ook uwe Maatschappij mocht kunnen besluiten, door toezending eener

geldelijke bijdrage aan onzen secretaris-penningmeester, de uitvoering der plannen te steunen.

Wenschelijk is het dat de voorgestelde entproef genomen kan worden vóór het uitgebreid optreden der ziekte gedurende de zomermaanden, ten einde vooral dan over haar nut te kunnen oordeelen. Wij veroorloven ons daarom de vrijheid, bij U op eene spoedige behandeling onzer vragen aan te dringen.

Hoogachtend,

De Commissie:

J. H. VAN OIJEN, *voorzitter.*

H. C. REIMERS.

H. J. C. VAN LENT.

J. M. BILLROTH.

H. A. KROES, *secretaris-penningmeester.*

Dieverbrug, April 1890.

Afd.: «GELDERLAND.»

Kort verslag der vergadering van 21 Jan. 1890.

De Heer VAN DULM, beval na 't citeeren van eenige gevallen van hoefkanker, tegen dit lijden ten zeerste aan: het overdag plaatsn in een leembad. Deze methode, het eerst aangegeven door ULRICH, had de prioriteit boven de andere, wegens haar snelle resultaten en hare oeconomische geschiktheid.

Eserine injecties van 0.100 gram waren volgens hem bij stagnaties van faeces en gassen, bij hunne gevaarloosheid, zoo betrouwbaar in hun werking, dat bij het uitblijven van het effect, hij andere beletselen in den darm kan vermoeden, die of operatief ingrijpen of afmaking noodig maken. Op grond hiervan is het hem mogelijk geweest een belemmering in den doorgang te vermoeden bij een dragende koe; een incisie in de rechter flank en het doorzoeken der buikholte had tot gelukkig resultaat het vinden van een verstopping, tengevolge van een takje, dat zich had vastgezet. Doorsnijding van den darm, verwijdering van het obstrueerende deel, wegnemen van het genecrotiseerde darmstuk, hechting der darmwond met catgut mocht spr. het genoeg doen smaken de koe te behouden; na 8 dagen was de genezing volkomen.

Ook haalt spr. eenige gevallen aan van neurectomie onder cocaine toediening en maakt melding van de doorsnijding der n. medianus met bevredigend gevolg.

De Heer Th. L. ARNTZ spreekt van huid-emphyzeem als verschijnsel, opgetreden bij een verwonding van het borstgedeelte van den oesophagus.

De Heer EGGINK en anderen bevelen voor de behandeling van vijgwratten carbolzuur, ook chroomzuur op 3 dln. water aan.

De Heer SCHURINK deelt een geval mede van een sterk gepro-
nonceerde huid-hyperaesthaesie van het achterstel bij een kalf van
9 maanden met doodelijken afloop; ook toont hij een taenia, ge-
vonden in de uitwerpselen van een paard, dewelke hij echter vermoedde niet bij dit huisdier t'huis te behooren, welk vermoeden werd opgewekt, doordat de taenia behoorde tot de gewapende en bovendien tegelijkertijd overblijfselen van een rat mede in de faeces zich bevonden.

Het exemplaar is aan het path. laboratorium van de V. A. S. ter verder onderzoek opgezonden.

D. SCHURINK.

Secretaris.

NECROLOGIE.

Den 17den Januari overleed te Brussel de directeur der vee-artsenijschool aldaar Dr. JEAN MATHIAS WEHENKEL, geboren den 23sten October 1839 te Nagen in Luxemburg.

Hij werd dato 27 Februari 1890 in zijne betrekking opgevolgd door Dr. A. DEGIVE, leeraar aan die school.

Den 14den Februari overleed te Apeldoorn de Gouvernements-veearts uit Ned. Indië C. N. SCHOREL.

PERSONALIA.

De heer J. B. SNELLEN, oud-veearts, woont thans te Workum; de Heer G. J. HENGEVELD, oud-leeraar, te Haarlem en de Heer J. P. F. A. VAN ROOSMALEN, oud-veearts, te Nijmegen.

Door den Minister van Koloniën zijn bij besluit van 15 Januari 1890 ter beschikking gesteld om te worden benoemd tot veeartsen bij den burgerlijken veeartsenijdienst in Ned. Indië de veeartsen: A. DE VLETTER van Ouderkerk a/d IJssel en P. P. VAN DER POEL van Vianen, alsmede de empirist W. EEFING van Oldenbroek en bij besluit van 10 Februari 1890 de veeartsen: J. K. F. DE DOES van Utrecht en D. HUBENET van Borger.

Door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant zijn bij besluit van 31 December 1889, met ingang van 1 Januari 1890 benoemd tot provinciale veeartsen de Heeren: P. A. VAN DEN MUNCKHOF te Bokmeer, TH. J. F. KEGELAER te Steenberg, A. BIEMAN te Helmond, P. F. MICHELS te Heusden, H. A. P. BRUNT te Capelle en met ingang van 1 Maart E. A. L. QUADEKKER te Breda.

Verder hebben zich verplaatst: van Amsterdam (abattoir) naar Barneveld W. DE BEIJL, van Wisch naar Amsterdam (abattoir) A. P. SMITS, van Zuidland naar Klaaswaal W. F. ALTEVOGT, van Harmelen naar Woerden V. J. J. VAN HINSBERGH, van Geesteren naar Winterswijk J. T. VAN LOHUIZEN, van Westwoud naar Alkmaar J. REMPT, van Beesd naar Zuidland M. C. v. BUUREN. Benoemd met ingang van 15 Mei tot keurmeester aan het abattoir te Amsterdam P. D. BEUNDERS, adsistent aan 's Rijksveeartsenijschool. De arts E. FABER heeft zich met 1 Mei te Deventer als oogarts gevestigd. Door den Heer J. SCHOUTEN is op 3 Mei met gunstig gevolg het 1ste gedeelte van het artsexamen afgelegd.

Bij Kon. Besluit van den 6den Maart 1890 is benoemd tot paardenarts 3^e kl. bij het leger hier te lande, standplaats Deventer, de veearts J. M. KNIPSCHER van Nijmegen.

De paardenarts 2^e kl. J. VAN DE VELDE is bij Kon. Besluit van 7 Februari voor den tijd van 5 jaar gedetacheerd bij het leger in Ned. Indië.

De paardenarts 2^e kl. E. A. L. QUADEKKER is geplaatst aan de Koninkl. Militaire Academie te Breda, ter vervanging van den paardenarts 2^e kl. A. A. DE MAN, die bij het garnizoen te Amersfoort is ingedeeld.

De paardenarts 1^e kl. A. OVERBOSCH van Amersfoort is met 1 Januari overgeplaatst naar Breda en de paardenarts 3^e kl. L. J. VAN RHIJN van Deventer naar Bergen op Zoom.

Bij Kon. besluit van 20 Maart 1890 is benoemd tot paarden-

arts 3^e kl. bij het Indisch leger de veearts R. TAKENS, keurmeester aan het abattoir te Amsterdam.

Overgeplaatst: van Makassar naar Batavia de paardenarts 2^e kl. C. VAN HEELSBERGEN;

van Batavia naar Makassar de paardenarts 3^e kl. M. J. TROMP DE HAAS;

van Bandoeng naar Soekaboemi de veearts C. A. PENNING;

van Pandeglang naar Serang de veearts D. J. FISCHER en van Buitenzorg naar Tengcrang de veearts P. A. VAN VELZEN.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij Kon. besluit van 23 December 1889 is benoemd tot districts-veearts TH. G. VAN RIJSSEL, te Klaaswaal, met toekenning van eervol ontslag als plaatsvervangend districts-veearts. Hem is met ingang van 1 Januari 1890 als werkring aangewezen de provincie Zeeland, voorloopig met uitzondering van Zuidbeveland, benevens de provincie Zuidholland bezuiden de Maas en de Lek. Als voorloopige standplaats is de gemeente Klaaswaal aangewezen, maar met 1 Mei 1890 zal zijn standplaats zijn te Dordrecht.

Bij Kon. besluit van 25 December 1889 is op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan den plaatsvervangend districts-veearts J. KORTEWEG te Leerdam.

Bij Kon. besluit van 3 Maart 1890 zijn voor den tijd van 3 jaren benoemd tot plaatsvervangers van den districts-veearts, aan wien tot 30 April a. s. de gemeente Klaaswaal en van 1 Mei a. s. de gemeente Dordrecht als standplaats is aangewezen, de veearts G. J. C. VAN DER STARP te Gorinchem en J. J. HENDRIKSE te Groot-Ammers.

Bij Kon. besluit van 7 April is voor den tijd van 3 jaar benoemd tot plaatsvervanger voor den districts-veearts, aan wien Breda als standplaats is aangewezen, de veearts P. DEN OUDEN te Zevenbergen, terwijl bij besluit van 25 April voor den tijd van 3 jaar is benoemd tot plaatsvervanger van den districts-veearts, aan wien Dordrecht als standplaats is aangewezen, de veearts W. F. ALTEVOGT te Klaaswaal.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft bij besluit van 20 December 1890 bepaald:

1°. dat het met ingang van 8 Januari a. s. verboden is schapen niet gemerkt op de wijze hieronder sub 2°. bepaald, te vervoeren in de gemeenten of gedeelten van de gemeenten, gelegen in de provincie Limburg ten oosten eener linie als is omschreven in art. 2, in verband met art. 6 van het Kon. besluit van 7 Juni 1864 (*Staatsblad* n°. 60), met dien verstande, dat de linie zich niet beweegt bewesten den linkeroever der rivier de Maas;

2°. dat de schapen gemerkt worden met een looden merkteecken, vertoonende aan de eene zijde het rijkswapen en aan de keerzijde de letters V P en een nummer. Het wordt om den nek gedragen aan een vierdraads gegalvaniseerd ijzerdraad, waarvan de uiteinden in het lood zijn vastgeknepen, en dat zoodanig wordt omgehangen, dat het niet over den kop van het dier kan worden afgeschoven;

en tijdelijk tot wederopzegging, benoemd tot vee-opzichter:

a. G. S. SPEE, ter standplaats Well (gemeente Bergen), voor de gemeenten Mook, Gennep, Ottersum en Bergen;

b. J. TH. RONCK, ter standplaats Tegelen, voor de gemeenten Arcen en Velden, Venloo en Tegelen;

c. W. H. WALTMANS, ter standplaats Roermond, voor de gemeenten Belfeld, Beesel, Swalmen, Roermond en Maasniel;

d. J. H. VAN DEN DOLDER, ter standplaats Posterholt, voor de gemeenten Melick en Herkenbosch, Vlodrop, St. Odiliënberg, Montfort en Posterholt;

e. H. H. BLANKEN, ter standplaats Echt, voor de gemeenten Echt, Susteren, Roosteren, Born en Nieuwstadt;

f. H. A. F. KOËNINGS, ter standplaats Sittard, voor de gemeenten Limbricht, Sittard, Broeksittard, Geleen, Munstergeleen, Schinnen en Spanbeek;

g. J. MOERMANS, ter standplaats Oirsbeek, voor de gemeenten Oirsbeek, Bingelrade, Merkelbeek, Amstenrade, Schinveld, Brunssum, Jabeek, Nuth en Hoensbroek;

h. F. H. MASSA, ter standplaats Valkenburg, voor de gemeenten Ubach over Worms, Nieuwenhagen, Eygelshoven, Kerkrade, Heerle, Voerendaal en Schaesberg;

i. L. P. J. H. GUBBELS, ter standplaats Vaals, voor de gemeenten Simpelveld, Bocholz, Wittem en Vaals.

RIJKSVEEARTSENIJSCHOOL.

Bij besluit van 14 Januari werd door den President der Fransche Republiek de Heer M. H. J. P. THOMASSEN benoemd tot «Officier d'Académie». Van ganscher harte wenschen wij den heer THOMASSEN geluk met deze, zoo wel verdiende onderscheiding. Met dezen gelukwensch zullen zeker alle leden der Maatschappij instemmen, wetende op welke wijze onze collega de Nederlandsche veeartsen meermalen, zoowel in geschrifte, als persoonlijk vertegenwoordigd heeft en zeker, naar wij hopen, nog dikwerf vertegenwoordigen zal.

Aan den adsistent J. K. F. DE DOES is met ingang van 20 Maart, wgens zijne benoeming tot Gouvernements-veearts in Ned.-Indië, bij Kon. besluit van 14 Maart 1890 eervol ontslag verleend.

De leerlingen R. ABMA en J. P. R. GRADUS van het 2° studiejaar hebben hunne studiën aan de school gestaakt.

Bij ministerieel besluit van 19 December 1889 is voor den tijd van één jaar benoemd tot opziener J. A. Th. H. F. VAN RIJSWIJK DE JONG.

Aan den oeconoom E. J. BÜCKER is met ingang van 1 Februari 1890 eervol ontslag uit zijne betrekking verleend, terwijl bij ministerieel besluit van 7 Februari 1890 voor den tijd van één jaar met ingang van 16 Februari is benoemd tot oeconoom J. C. FEUN.

Aan den paardenarts v. h. Indisch leger, adsistent aan 's Rijks-veeartsenijschool P. F. VERMAST, is bij ministerieel besluit van 18 Maart 1890 vergunning verleend de bacteriologische cursus aan het militaire hospitaal te Utrecht te volgen.

Door den adsistent P. D. BEUNDERS is eervol ontslag uit zijn betrekking aangevraagd, ingaande 15 Mei.

STAATSEXAMEN.

Bij Kon. besluit van 29 Maart 1890 zijn benoemd tot lid en Voorz. der commissie, die gedurende de jaren 1890, 1891 en 1892 belast zijn zal met het afnemen van het Veeartsenijk. examen,

Dr. A. W. H. WIRTZ, dir. van 's Rijks Veeartsenijs. te Utrecht; tot lid en secret. H. J. H. STEMPEL, distr.-veearts te Utrecht; tot leden M. H. J. P. THOMASSEN, leeraar aan 's Rijks Veeartsenijs.; M. J. HENGEVELD GJZN., districts-veearts te Haarlem; J. MAZURE CZN., plaatsverv. districts-veearts en gouvern.-keurm. te Amsterdam; tot plaatsverv. leden A. J. MONTENS, districts-veearts te Breda; F. W. VAN DULM, gem. veearts te Arnhem; D. VAN DER SLUYS, hoofdkeurm. en onder-direct. aan het abattoir te Amsterdam; J. H. VAN OIJEN, plaatsverv. districts-veearts te Haarlem; H. VAN AKEN, gem.-veearts te 's Hage.

BOEKAANKONDIGING.

Darwin's Biologische meesterwerken; bewerkt door Dr. T. C. WINKLER en Dr. H. HARTOGH HEIJS VAN ZOUTEVEEN. Goedkoope uitgave van Gebr. E. & M. COHEN (Arnhem—Nijmegen) met het portret van DARWIN, talrijke gravures en heliotypen. 64 bladzijden druks tegen den prijs van 25 centen; 60 à 65 maal die som en men is voor f 15,— hoogstens voor f 16,25 eigenaar, niet alleen van hetgeen DARWIN heeft gepubliceerd, maar ook van het vele, dat nooit door hem gepubliceerd was en door zijn zoon F. DARWIN ter beschikking gesteld is van Dr. H. H. H. VAN ZOUTEVEEN.

De beschouwingen van DARWIN, een leer, het Darwinisme, geworden, zij zijn veel besproken — maar lang niet altijd gekend in hun geheel. Hoe gaat het veelal, men hoort een en ander omtrent nieuwere natuurphilosophie — en men onthoudt bijv. dat de belangrijkste thesis van DARWIN zou zijn, dat de mensch den aap tot voorvader heeft. Het schijnt dat die stelling juist *pakt* om de vele bewijzen die men in zijn omgeving meent te kunnen waarnemen.

Een schat van feiten en waarnemingen is in DARWIN's geschriften besloten, een schat, die nu voor iedereen toegankelijk wordt en waaruit elk dat kan kiezen, wat hem lijkt. Eerbied zal ieder, die de werken van DARWIN *bestudeert*, moeten hebben voor de werkkraft en het heldere oordeel van hem, die aan de biologische studiën een nieuwe en vruchtbare richting gegeven heeft.

Natural selection — ik behoef ze slechts te noemen om aan den groote geleerde te doen denken; dit deel zijner studie is in de Hollandsche editie opgenomen als: Het ontstaan der soorten door *natuurlijke teeltkeus*.

Verder: het variëeren der *huisdieren* en *cultuurplanten*, de afstamming van den mensch en de sexteele teeltkeus, *het uitdrukken der gemoedsaandoeningen* bij den mensch en de dieren; al deze, vroeger zeer dure geschriften, worden nu, met de verzamelde kleine geschriften, ook zulke die nu voor het eerst verschijnen, voor een luttele som verkrijgbaar gesteld. De talrijke aantekeningen van dr. H. H. H. v. ZOUTEVEN verhoogden buitendien nog de waarde van de uitgave.

Waar overigens zoo vele groote geleerden DARWIN als hun aller meester erkenden, past het mij niet verder aanbeveling te geven.

Du Bois-Reymond schreef, zinspelende op het inschrift van de penning, in Engeland geslagen op het te niet gaan der Armada . . . en met het oog op de vele theoriën omtrent het ontstaan der soorten, «Afflavit Darwinitus et dissipati sunt.» (Darwin blies en zij verstoven naar alle winden).

En onze beroemde landgenoot Moleschot zegt:

«Drie mannen geven aan onze eeuw, aan de negentiende eeuw, hare wetenschappelijke beteekenis en drijfkracht: LAVOISIER, die ons de onsterfelijkheid der stof deed kennen, ROBERT MAYER, de grondlegger van het mechanisch equivalent der warmte, en CHARLES DARWIN, de bewijsvoerder van de gestadige ontwikkeling der soort

Stofwisseling, krachtwisseling, vormwisseling, — dat is de drieëenigheid der hedendaagsche wetenschap.»

Op verzoek van den uitgever schreef ik deze aankondiging en met lust deed ik het, niet omdat ik meen dat de Nederlandsche veeartsen geen belang stellen in DARWIN en zijn werken, maar om er hen op te wijzen, dat zij in de gelegenheid gesteld zijn voor een kleine som gelds kennis te maken met een groote som van wetenschappelijken arbeid.

v. D. H.

HERVORMING

van het Veeartsenijkundig Onderwijs in

BELGIË,

DOOR

M. H. J. P. THOMASSEN.

Den 22sten Maart werd door den Belgischen Senaat met algemeene stemmen eene wet tot regeling van het Veeartsenijkundig Onderwijs, welke in de 2de Kamer met 74 stemmen tegen 9, en 4 onthoudingen, op 27 Februari aangenomen was, goedgekeurd. Deze wet, in de Staatscourant reeds afgekondigd, schrijft belangrijke wijzigingen in de opleiding der aanstaande veeartsen voor, van welke wij de voornaamste wenschen aan te stippen.

Volgens art. 1 bestaan twee graden, *candidaat* in de veeartsenijkunde en *veearts*. Tot het examen voor candidaat kan alleen degene, die in het bezit is van het diploma van candidaat in de natuurkundige wetenschappen, zoo als dit vereischt wordt voor het doctoraat in genoemde wetenschappen, worden toegelaten (art. 2). Voor het examen tot veearts wordt het diploma van candidaat in de veeartsenijkunde gevergd. Beide examens worden door eene, jaarlijks door den Koning te benoemen commissie afgenomen. Het examen geschiedt uitsluitend mondeling, tenzij de candidaat bij de aangifte het verlangen te kennen heeft gegeven, om schriftelijk en mondeling ondervraagd te willen worden.

Om te voldoen aan art. 2 zullen dus de aanstaande veeartsen in België moeten beginnen met alle klassen van een gymnasium af te maken en daarna minstens gedurende twee jaren een der Hooge scholen moeten bezoeken om het gevergd diploma van candidaat in de natuurwetenschappen te halen, dat hun pas toegang tot de veeartsenijsschool geeft. De studenten in de medicijnen, aan wie dus minder hooge eischen gesteld worden, kunnen het diploma in één jaar halen.

Bij de behandeling der wet in de 2de Kamer gaven enkele leden hnnne verwondering te kennen, dat men van een toekomstig veearts wilde vergen, dat hij Cicero en Seneca heeft bestudeerd en op de hoogte is der Perzische en Punische oorlogen. Zij achtten

deze uitgebreide voorbereidende studie overbodig. Anderen vreesden, dat de toegang tot de veeartsenijschool, door het stellen van zoo hooge eischen, voor vele jongelui onmogelijk zou worden gemaakt.

Dat het aantal adspiranten in de toekomst belangrijk zal verminderen, daaraan zal wel niemand twifelen, maar ook dit resultaat beschouwen wij, voor België ten minste, als zeer gunstig.

Na genoemde voorbereiding moet het verblijf aan de veeartsenijschool zich minstens nog over drie jaar uitstreken. Gedurende dezen tijd zullen de volgende vakken onderwezen worden: systematische en vergelijkende anatomie der huisdieren; topographische anatomie; algemeene en bijzondere weefselleer; physiologie met inbegrip van embryologie; pharmacologie en hoefbeslag. Over genoemde vakken zal het candidaatsexamen loopen. Daarna zijn aan de beurt: de pathologische anatomie; pharmacie en geneesmiddelleer; extérieur; algemeene pathologie met inbegrip van bacteriologie en parasitologie; interne pathologie en chirurgie; veeceelt, gezondheidsleer en de beginselen van landbouwkunde; veeartsenijkundige politie, gerechtelijke veeartsenijkunde en déontologie; toxicologie met inbegrip van scheikundige analyses op de clinic toegepast; hoefbeslag, operatieleer, verloskunde en verder clinic en vleeschkeuring.

De verdeeling der vakken, de samenstelling en de omschrijving der bevoegdheid der Commissie van toezicht en beheer en van het onderwijzend personeel, de vaststelling der traktementen en der te heffen schoolgelden zullen nader bij Koninklijk besluit geschieden.

Ons vak heeft ongetwijfeld bij onze zuidelijke naburen een belangrijken stap in de goede richting gedaan, waardoor thans iedereen tot de overtuiging zal komen, dat voor de veeartsenijkunde eene even degelijke wetenschappelijke opleiding noodzakelijk is als voor de geneeskunde van den mensch.

Wij kunnen niet nalaten de Belgische collega's van harte geluk te wenschen met het behaalde succes. Zij toch gaven den eersten stoot door op 29 Januari 1888 eene algemeene vergadering te Brussel te beleggen, waarop zij ten getale van ruim 200 verschenen. Hier werden, na breedvoerige discussie, met bijna algemeene stemmen voorstellen, ten doel hebbende opheffing van het internaat en de verplichting der thans aangenomen voorwaarden voor de admissie, aangenomen.

Den 11^{den} Februari werd door eene commissie de Minister van Onderwijs met de wenschen, door de vergaderde veeartsen uitgesproken, in kennis gesteld. Het zaad viel in goede aarde.

Als bewijs van hulde en dank werd op 26 April jl. door het corps der Belgische veeartsen den Minister en eenige hoofdambtenaren van zijn departement, te Brussel een feestmaal aangeboden, waarbij ongeveer twee honderd vakgenooten aanzaten.

De wet van 1850 op de uitoefening der Veeartsenijkunde is eveneens belangrijk gewijzigd. Het Veeartsenijkundig Staatstoezicht zal, in navolging van hetgeen hier te lande reeds jaren bestaat, in dien zin verbeterd worden, dat weldra inspecteurs, aan wie de *praktijk verboden* is, aan het hoofd er van geplaatst worden.

Utrecht 1 Mei 1890.

Nadat in 1887 de beide Pruissische Veeartsenijscholen en in 1889 de Saksische tot hoogeschoolen waren verheven, is thans ditzelfde geschied met de Veeartsenijschool te Stuttgart. Naar aanleiding van den verjaardag van den Koning van Wurtemberg is hieraan bij besluit van 5 Maart 1890 gevolg gegeven. Trouwens bestond aan deze school reeds sedert 1880 in hoofdzaak de organisatie eener hoogeschool.

Mededeelingen uit het Physiologisch-Pathologisch Laboratorium
van 's Rijks Veeartsenijschool.

I. OVER ONTAARDING VAN PERIPHERE ZENUWEN
BIJ DIEREN,

DOOR

Dr. H. J. HAMBURGER.

Hebben de onderzoekingen over de beri-beri aan het licht gebracht, dat aan deze ziekte steeds een lijden der periphere zenuwen ten grondslag ligt, wat reeds in het eerste begin door electrisch onderzoek kan aangetoond worden, uit de nasporingen van PITRES en VAILLARD 1) is gebleken, dat periphere neuritis ook van tijd tot tijd voorkomt bij andere infectie-ziekten, nl. tuberculose en typhus, waarbij klinisch van een lijden der periphere zenuwen weinig of niets te bemerken was. Dr. CLINGE DOORENBOS 2) is op de door hen ingeslagen weg voortgegaan en heeft zich de vraag gesteld, of ook bij andere ziekten zenuw-degeneratie wordt waargenomen en zoo ja, of deze dan even constant als bij beri-beri wordt gevonden. Hij komt tot het resultaat, dat bij sommige ziekten inderdaad van tijd tot tijd degeneratie gevonden wordt, doch niet *altijd*, zooals bij beri-beri.

Het interesseerde ons, te weten, of ook bij de *huisdieren*

1) Revue de médecine, 1885 p. 985 en 1886 p. 193.

2) J. M. CLINGE DOORENBOS. Over het voorkomen van ontaarding der periphere zenuwen bij verschillende ziekten. Diss. inaug. Utrecht 1888.

Verder een referaat in het *Nederl. Tijdschr. v. Geneesk.* 1888 p. 319.

met sommige ziekten nu en dan degeneratie der periphere zenuwen gepaard gaat.

Wij onderzochten de beide nn. mediani en de nn. tibiales postici aan uitgeplozen praeparaten van de met osmiumzuur behandelde zenuwen, voorts verhardden wij de zenuwen in ERLICKY'S vloeistof, kleurden met boraxcarmin en verkregen de volgende resultaten, die wij natuurlijk contrôleerden met de zenuwen van gezonde dieren.

1. *Rund.*

Het dier verkeerde in de laatste periode der zwangerschap in cachectischen toestand. De partus moest door de kunst getermineerd worden (tweelinggeboorte). Spoedig volgde de dood. Bij de sectie bleken endometritis en peritonitis aanwezig te zijn. Aan het ruggemerg konden wij geen veranderingen waarnemen.

Aanzienlijke degeneratie der periphere zenuwen.

2. *Rund.*

Hier was kunsthulp bij de partus noodzakelijk.

Aan het sectie-verslag ontleenen wij:

decubitus; aandoeuing der huid door dermatocoptes; peritonitis; galsteen, waarin distomum hepaticum; endometritis; retentio secundinarum; oude vergroeiing van long en diaphragma; ingekapselde abscessen in de long; cachexie.

Geen degeneratie.

3. *Rund.*

Het dier verkeerde in een voortreffelijken voedingstoestand, kreeg acuut glottisoedeem en stierf den stikkingsdood.

Geen degeneratie.

4. *Paard.*

Patiënt vertoonde facialisparalyse en lijden van blaas en rectum. De vroeger bestaan hebbende verlamming der achterste extremiteiten was weer hersteld. Hij werd afgemaakt.

Na mikroskopisch onderzoek bleek alles veroorzaakt te zijn door apoplexien in de medulla, die weer het gevolg waren van ziekte der kleine vaten.

De zenuwen der voorste extremiteiten vertoonen *geene*, die der achterste eene *lichte degeneratie*. (Waarschijnlijk uitgaande van het ruggemerg.)

5. Paard.

Het veulen was aangetast door croupouse pneumonie, die tot gangraen had aanleiding gegeven; cachectische toestand.
Geen degeneratie.

6. Hond

De sectie dicteert: phlegmonen aan het rechter achterbeen; carcinoom der prostata; etterige cystitis, pyelitis en nephritis; insufficiëntia mitralis wegens vetinfiltratie, dilatatie van den rechter ventrikel, chronische bronchitis.

Degeneratie aanwezig.

7. Hond.

Op twee plaatsen was bij een oud hondje een scirrhus uit de mamma genomen, waarvan één ulcereerde. Het dier bezweek spoedig na de operatie. De sectie gaf slechts verdikkingen aan de bi- en tricuspidalis te zien.

Geen degeneratie.

8. Hond.

Het dier had geleden aan den gastro-intestinalen vorm van hondeziekte. Cachectische toestand.

Geen degeneratie.

9. Hond.

Ook deze patiënt had aan denzelfden vorm van hondeziekte geleden.

Degeneratie aanwezig.

10. *Hond.*

Bij de sectie bleek het dier geleden te hebben aan den respiratorischen vorm van hondeziekte. (Catarrhale pneumonie.)

Wij hebben deze onderzoekingen, met het oog op het tijdroovende, tot dit betrekkelijk gering aantal bepaald.

Ware de vraag naar het voorkomen van ontaarding der periphere zenuwen bij verschillende ziekten voor het eerst aan de orde en bij den mensch nog in het geheel niet beantwoord, wij zouden uit het weinige materiaal nog geene resultaten hebben durven trekken. Nu echter onze uitkomsten met de eerstbedoelde niet in tegenspraak zijn, meenen wij tot de volgende besluiten gerechtigd te zijn:

1. *Bij dieren komen infectieziekten voor, waarbij degeneratie van periphere zenuwen optreedt.*
2. *Bij de bedoelde ziekten wordt deze ontaarding niet altijd aangetroffen.*
3. *Cachexie alléén is niet voldoende om ontaarding der periphere zenuwen te veroorzaken.*

Wij zullen op deze punten niet nader ingaan. Wie van den stand en de beteekenis der neuritis-quaestie een overzicht wenscht, leze het proefschrift van Dr. CLINGE DOORENBOS.

II. TABES DORSALIS BIJ EEN HOND,
met een paar opmerkingen over de studie
der zenuwziekten bij de huisdieren,

DOOR

Dr. H. J. HAMBURGER.

Er zijn weinig hoofdstukken, waarin de Veeartsenijkunde zoo ten achter staat bij de geneeskunde van den mensch, als dat der zenuwziekten.

De verklaring hiervan is niet moeilijk te vinden.

1. Is het klinisch onderzoek bij dieren om verschillende redenen moeilijker 1) en moet uit den aard der zaak onvollediger zijn dan bij den mensch.

2. Zijn tal van ziekten van het centrale zenuwstelsel langdurig, en, wanneer bovendien blaas en rectum gestoord zijn, uit een oogpunt van reinheid, onaangenaam. Die lange duur, in verband met het geringe uitzicht op genezing, is oorzaak, dat de eigenaar al spoedig besluit, het dier te laten afmaken; hierdoor komen de meer gevorderde stadia der ziekten niet vaak onder het oog van den waarnemer. Dit wat de klinische zijde betreft en

3) wat de pathologisch-anatomische aangaat, brengt het onderzoek van hersenen en ruggemerg, na den dood, overwegende bezwaren mede. Vooreerst is het voorzichtig uit-

1) Wij hebben voor eenigen tijd beproefd, het electrisch onderzoek van spieren en zenuwen (onderzoek naar degeneratie-reactie) in toepassing te brengen, maar stuitten bij honden op het bezwaar, dat de huid op de meeste plaatsen van het lichaam te zwaar behaard is om zwakke spiercontracties te laten waarnemen; het afscheren van het haar zal bij patiënten wel dikwijls bezwaar opleveren. Het hoofd van het paard levert in dat opzicht een beter object en met vrucht zal men dan ook het electrisch onderzoek bij facialis-paralyse kunnen toepassen. In de praktijk buiten de veeartsenijschool brengt echter zoodanig onderzoek bezwaren met zich. (Transport van een galvanometer; hulp van iemand, die deze afleest, enz.)

kappen van die organen geen gemakkelijke taak 1) en voorts eischt die verdere behandeling een zorgvuldige toepassing der mikroskopische techniek, zoodat men over het algemeen kan zeggen, dat het pathologisch-anatomisch onderzoek alleen aan inrichtingen mogelijk is.

Niettegenstaande al deze moeilijkheden, kan toch in de veeartsenijkunde meer zorg aan de studie der zenuwziekten worden besteed, dan thans het geval is. Het menigvuldig voorkomen van verschillende vormen van zenuwziekten, vooral bij honden, maakt een nauwkeurige studie wel aantrekkelijk, niet alleen uit een zuiver wetenschappelijk, maar ook uit een praktisch oogpunt. Het laatste zullen velen in het eerste moment betwijfelen, wanneer zij hun blik richten op het weinige, dat de therapie der zenuwziekten, zelfs bij den mensch, vermag; zij verliezen dan echter niet uit het oog, dat, wanneer ooit van een rationeele therapie sprake zal zijn, op den voorgrond zal moeten staan het stellen van de diagnose.

Hiertoe zal de veeartsenijkunde, althans voorloopig, in de leer moeten gaan bij de geneeskunde van den mensch. Het klinisch en pathologisch-anatomisch onderwijs in de zenuwziekten der dieren, houde voortdurend voeling met hetgeen daaromtrent ten opzichte van den mensch bekend is.

Het kan niet anders, of omgekeerd zal de geneeskunde

1) Toch houd ik mij overtuigd, dat velen zich gaarne deze moeite zullen willen getroosten, indien hierdoor het uitzicht wordt geopend om van een interessant geval, de pathologisch-anatomische diagnose te vernemen. Mij zal men steeds bereid vinden het mikroskopisch onderzoek te verrichten.

Met het oog hierop, zij het mij veroorloofd een paar punten onder de aandacht te brengen.

1°. Moet het centraal zenuwstelsel *zoo spoedig mogelijk* na den dood uit het lichaam worden verwijderd en daarna

2°. Zoo spoedig mogelijk worden gelegd in MÜLLER's vloeistof, die men altijd in gereedheid kan houden (zij bederft niet).

Om deze vloeistof te bereiden, heeft men slechts 20 gram bichromas kalicus en 10 gram sulfas sodae in 1000 gram water op te lossen.

In deze vloeistof moeten de organen ook verzonden worden.

van den mensch ook hiervan vruchten plukken 1). Zij zal der veeartsenijkunde dankbaar zijn. In de vergelijkende pathologie toch ligt de toekomst van de ziektekunde in het algemeen; dit valt evenmin te betwijfelen, als iemand zal durven ontkennen, dat de beoefening der vergelijkende physiologie en anatomie aan die wetenschappen de meest hechte grondslagen verleent.

Het ruggemerg van boven bedoelden hond vertoonde reeds in verschen toestand, op doorsnede, dubbelzijdige atrophie der achterstrengen. De laatste waren namelijk smaller dan normaal en de kleur onderscheidde zich ook van die der overige witte substantie; ze was namelijk grijs. Ook de achterhorens bleken geatrophieerd; zij waren dun en donkerder van tint dan de voorhorens.

Het mikroskopisch onderzoek toonde met groote duidelijkheid aan, dat wij hier te doen hadden met een z.g.n. systeemziekte. Dwarse coupes van de meest verschillende plaatsen van het ruggemerg werden op twee wijzen gekleurd; nl. met pikrocarmijn en volgens WEIGERT's methode. Steeds vonden wij scherp omschreven degeneratie van de achterstrengen en achterhorens; overigens was niets abnormaals aan het ruggemerg waar te nemen, behalve degeneratie van een klein plekje, dat gelegen was in den rechter voorhoren en wel op den hoek, begrensd door de voor- en zijstreng. In het geheele ruggemerg was dit plekje zichtbaar. Het vertoonde een degeneratie, die, hoewel niet sterk uitgesproken, toch hetzelfde karakter droeg als die der achterhorens. Wij zagen namelijk atrophie der gangliëncellen en zenuwvezelen en woekering van neuroglia. De ontaarding van de achterhorens strekte zich tot aan het centraalkanaal uit.

Aan de achterstrengen was van den normalen bouw van het ruggemerg in vele praeparaten zoo goed als niets meer

1) Ik koester de hoop verschillende vormen van ruggemergsziekten bij honden experimenteel te kunnen opwekken.

waar te nemen; merg en ascylinders der zenuwvezelen waren verdwenen, terwijl een sterke woekering van neuroglia was opgetreden. De wanden der bloedvaten waren aanzienlijk verdikt en vooral de kleine arteriën en de venae overvuld met bloed. Toch had geen uittreden van bloedlichaampjes plaats gehad.

Het interesseerde ons, coupes van verschillende niveau's te onderzoeken. Door een ongelukkig toeval konden wij het bovenste gedeelte van het halsmerg en het verlengde merg niet bestudeeren.

Op verschillende niveau's van het ruggemerg dan, vertoonde de degeneratie kleine verschillen in uitbreiding, welke echter ecnigszins afweken van die, bij den mensch waargenomen. Terwijl namelijk bij den mensch in het halsmerg de Goll'sche strengen in hun geheel zijn aangetast, en ook die deelen der Burdach'sche, waarin de vezelen direct uit de achterste zenuwwortels treden en waaruit zich verder vezelen in de grijze substantie der achterhorens laten vervolgen, vonden wij in het door ons onderzochte halsmerg de degeneratie over de geheele achterstrengen uitgestrekt.

In het borstmerg zagen wij kleine normale velden slechts aan de achterste uitwendige deelen der zijstrengen; bij den mensch treft men vaak in het voorste gedeelte der achterstrengen nog een normaal gedeelte aan.

Van het lendenmerg was in onze praeparaten het voorste gedeelte van de achterstrengen weinig veranderd, daarentegen het achterste gedeelte sterk gedegeneerd. Dit komt overeen met hetgeen men bij den mensch heeft waargenomen.

Tot ons leedwezen zijn wij niet in de gelegenheid een goed klinisch beeld aan het pathologisch-anatomisch toe te voegen. Toch twijfelen wij geen oogenblik, of we mogen de beschreven aandoening bestempelen met den naam van *Tabes dorsalis*. Wij hebben hier te doen met een gevorderd stadium.

Hiermede meenen wij voor de eerste maal *tabes dorsalis*

bij een onzer huisdieren op pathologisch-anatomische gronden te hebben aangetoond.

CASTRATIE,

DOOR

C. MAZURE en A. L. GOETHALS.

Korten tijd, nadat het werkje van FRICK »Grundriss der Antiseptische Wundbehandlung'' was verschenen, deed zich ten onzent de gelegenheid voor, de door genoemden schrijver meermalen toegepaste methode, bij het castreren in praktijk te brengen.

De eigenaar van een 5jarigen volbloed hengst (renner) vroeg ons deze te willen castreren, en wij namen dit aanbod des te gereeder aan, omdat wij daardoor ons persoonlijk van de voordeelen der genoemde methode zouden kunnen overtuigen.

De operatie op zich zelve zal zeer zeker voor niemand onzer iets nieuws bevatten, maar wel de wijze van uitvoering, en om verschillende straks te noemen redenen wenschten wij dit geval onder de oogen onzer collega's te brengen, opdat vooral zij, die meermalen in de gelegenheid zijn deze operatie te verrichten, deze methode mochten toepassen, zoowel in hun particulier belang als in dat van de veeartsnijckunde in het algemeen.

Volgens onze meening mogen wij deze methode van castreren om de volgende redenen aanbevelen:

1°. omdat zij veel meer in overeenstemming is met den tegenwoordigen stand der chirurgie dan al de tot dusver gebruikelijke, zooals: torsie, klemhoutjes, branden, etc.

2°. Om het gering instrumentarium en de gemakkelijke wijze van uitvoering, ook daar waar de patiënt zich op grooten afstand van den veearts bevindt.

3°. Om de geringe reactie, welke het dier toont na deze methode.

Wij laten hier voor hen, welke het werkje van FRICK nog niet mochten bezitten, de loop der operatie eenigszins uitvoerig volgen.

De patiënt, zijnde een 5jarige volbloed hengst, was een kwaadaardig sterk dier en daarom besloten wij hem door subcutane injectie van 0.5 Hydrochl. morphini in een eenigermate soporeuzen toestand te brengen. Op den 20^{en} April j.l. des morgens te 7 ure werd de injectie gedaan en het dier een uur later bedaard op een stroobed nedergelegd; het rechter achterbeen werd met een lange naar den schouder toegehaald en daarop bevestigd. Vervolgens werden scrotum, inwendige vlakten van dij en schenkels alsmede de koker, met lauw warm zeepwater en een harden borstel flink schoon geschuurd en daarna met een oplossing van sublimaat (1:1000) nagespoeld. De door ons gebezigde instrumenten, zijnde: een bistouri, schaar en naalden, waren te voren in een 3°/_o carbolsolutie gelegd. Vóór dat op de gewone wijze het scrotum en algemeen scheiddevlies werden geopend, besloten wij, als proef, de eene snede van ter zijde, de andere van onder te maken. Voor een flinke hoeveelheid sublimaatoplossing (circa 8 Liter) was gezorgd en die in verschillende schotels gereed gezet. De scrotaalopening maakten wij juist groot genoeg, dat de testikel er door naar buiten kon worden gedrukt. Zoodra de huid benevens het algemeen scheiddevlies geopend waren, werd alles weer eerst zorgvuldig met de sublimaat oplossing bespoeld en de geringe hoeveelheid bloed nauwkeurig verwijderd door middel van in sublimaat gedrenkte Brunsche watten, zoodat door ons geen sponzen werden gebezigd. Nadat vervolgens door middel van den vinger eene opening in het septum was gemaakt, werden het voorste en achterste gedeelte van de zaadstreng, ieder

voor zich, onderbonden met sublimaatzijde (*koordzijde*) en daarna afgeknipt, de holte andermaal uitgespoeld en gereinigd en de gemaakte wond in huid en algemeen scheidingsvlies, door middel van 5 knoophechtingen met sublimaatzijde gesloten. De bovenste (rechter) testikel werd daarna op dezelfde wijze verwijderd, alleen met dit onderscheid dat, zooals wij boven mededeelden, de opening van onder werd gemaakt. Nadat ook deze wond gehecht was, werd andermaal het scrotum met omliggende deelen flink gereinigd van eventueel zich daarop bevindend bloed, zand, stroo, etc. en lieten wij de patiënt opstaan, de staart zijdelings aan den singel bevestigen en na nogmaals afwasschen naar den stal voeren.

De hoeveelheid bloed welke in het geheel verloren was, bedroeg ter nauwernood den inhoud van een theekopje. Het verder beloop was als volgt: Patiënt werd gedurende 7 dagen opgebonden gehouden (aan den neusketting gezet) en hem gedurende de eerste 2 dagen alleen wat slobber verstrekt. Des avonds wees de thermometer nog een normale temperatuur aan, n.l. 38° den 2^{en} dag 39°2 en den 3^{en} dag 37°8. — De eetlust benevens de algemeene toestand bleef uitstekend en de temperatuur gedurende het verder verloop ook steeds normaal. Na circa 48 uren vertoonde zich zwelling van het scrotum en den volgenden dag ook van den koker, welke zwelling echter zeer gering bleef en totaal verdween toen het dier na verloop van 7 dagen 2 malen (telkens gedurende een half uur) was afgestapt en vrij in een box kon rondloopen. De van ter zijde gemaakte scrotaalwond was in 6 dagen per primam intentionem geheeld, zoodat de hechtdraden werden verwijderd; de andere hechting was door het inscheuren van een der draden een weinig opengegaan, waardoor een klein coagulum zichtbaar werd, maar genas verder zonder een spoor van ettering. Na 10 dagen was het dier volkomen normaal en zoowel kleur als voedingstoestand hadden hoegenaamd niets geleden.

Omtrent de wijze van onderbinden, alsmede het openen

van het scrotum meenen wij het volgende te moeten opmerken:

1°. zal voor het onderbinden in sublimaat gedrenkte vloszijde of misschien ook catgut te prefereren zijn, daar de koordzijde (sublimaatzijde) misschien aanleiding zou kunnen zijn, dat men de slagader afsneed.

2°. omtrent het openen van het scrotum merkten wij op, dat de zijdelings gemaakte opening spoedig en volkomen sloot, de onderste daarentegen niet, hetgeen wij meenen te moeten toeschrijven aan de meerdere belasting en rekking waaraan de onderwand door de oedemateuze zwelling is blootgesteld. Wat betreft de opmerking van BAIJER aangaande de ligatuur, n.l. dat deze (zijnde sublimaatzijde) niet wordt geabsorbeerd en daarom misschien later tot onaangename gevolgen aanleiding zal kunnen geven, meenen wij dat daarvoor geen bezwaar bestaat en zien wij dat in de menschelijke chirurgie b.v. bij ovariotomie eveneens sublimaatzijde als ligatuur met goed succes wordt gebezigd.

CARBOL VERGIFTIGING (?) BIJ HET RUND,

DOOR

T. A. L. BEEL.

In het begin der maand Mei werd op een middag mijne hulp gevraagd voor eene koe, volgens anamnese lijdende aan eene acute indigestie (geringe tympanitis, minder eetlust, geen herkauwen, etc.). Afgaande op deze beschrijving van het ziektebeeld, werden in overeenstemming hiermede medicamenten verstrekt, zonder patiënt gezien te hebben, temeer omdat de eigenaar dit overbodig achtte en tijdgebrek het zijne er toe bijdroeg.

Den volgenden dag 's morgens kwam de eigenaar mij vertellen, dat, toen hij den vorigen dag thuis was gekomen, het dier woest had huis gehouden. De stalpalen waren losgerukt, het was zelfs een paar maal gevallen, op den voorstal gesprongen, had het benauwd en rilde over het heele lijf. Nadat dit $1\frac{1}{2}$ uur geduurd had was patiënt zachtjes aan rustiger geworden om ten langen laatste heel suf te blijven staan.

Direct begaf ik mij er heen en zag reeds op een afstand, dat patiënt in een zeer slaperigen toestand verkeerde. De voorbeenen waren wijd uit elkander geplaatst, hals en schouderpijeren vertoonden nu en dan kleine sidderingen. De oogleden hingen halverwege den bulbus, de cornea was minder gevoelig en toonde een maten glans. De ademhaling was langzaam en slepend. Over het algemeen toonde het dier weinig acht te geven op hetgeen rondom hem voorviel. De pols was zwak, hoewel heel regelmatig, terwijl de lichaamstemperatuur $36^{\circ},4$ bedroeg, dus subnormaal was. Bovendien was patiënte zwak in het achterstel.

Wat mij het meest bevreemde was, dat een groote wollen zwachtel het achterhoofd versierde. Op de vraag waar dat goed voor was (ik dacht aan warmhouden der horens wat hier nog wel eens wordt gedaan) kreeg ik ten antwoord, dat het dier 's smorgens van te voren een hoorn had afgestooten en daarbij de hoornpit tendeele was afgebroken; het dier was ziek geworden, nadat men op raad eener buurvrouw eene krachtige traditionneele teerbandage had aangewend. De eigenaar vond dat zoo onbelangrijk dat hij er maar niets van tegen mij verteld had.

Nadat het verband losgemaakt was, kon men fractuur der hoornpit constateeren, drie vinger breed van de basis. Toen de kop scheefgehouden werd, ontlastte zich uit de respectievelijke boezems ruim $\frac{1}{3}$ Liter, sterk naar carbol riekende teer. Bovendien was de slijmvliesvlakte dezer holten, voor zooverre men haar overzien kon, sterk hijperaemisch en gezwollen. De fractuurrand en de buitenvlakte van de

overblijvende hoornpit zagen er goed uit. Steeds gewapend met eene cautchouc-buis, viel mij eene flinke irrigatie der boezems met koud water niet moeilijk. Tendeede liep de vloeistof den neus uit, anderdeels moest ze door scheefhouden van het hoofd ontlast worden. Na deze irrigatie werd koude sterke koffij, gemengd met ongeveer een halven Liter gewone jenever, ingegeven, en dit na twee uren herhaald. De verdere therapie bestond in driemaal daags irri-geeren met 5°/_o acid. boric. sol. en bandageeren. Tegen den avond verminderde de algemeene lusteloosheid, trad zelfs een weinig eetlust op. Den volgenden dag was alles normaal en traden eetlust, herkauwen, etc. geregeld op. Van de urine kon ik tot mijn spijt niets te zien krijgen. De eigenaar wist te vertellen dat patiënte in het opgewekte stadium krampen der nekspieren had gehad, en dat zij bij het liggen steeds met de beenen had geslagen.

Collega v. LEEUWEN schrijft in ons Tijdschrift 23 Nov. 1888. I Afl. bl. 5 eveneens over carbolintoxicatie langs het uterusslijmvlies. Of hier in bovenstaand geval juist van *zuivere carbol* intoxicatie sprake is, durf ik niet beweren, in elk geval wel door een produkt uit de zelfde reeks, waarvan onzuivere teer niet misdeeld is. De lucht deed evenwel veel carbol vermoeden, hoewel het niet onmogelijk is dat andere stoffen ook nog het hunne ertoe hebben bijgedragen.

Aangezien de Heer v. LEEUWEN bij het opgewekte stadium aanwezig was, werd door hem met succes 500 m. Gr. murias morphini subcutaan als dynamisch antidoot gegeven, terwijl door mij eene juist tegenovergestelde therapie moest aangevend worden.

Hoofdzaak zal in beide gevallen wel de locale reiniging mogen genoemd worden.

Venraai 28 Mei 1890.

VERSLAGEN

omtrent de keuring van Vee en Vleesch aan het Abattoir
te Amsterdam in 1888 en 1889, 1)

DOOR

D. VAN DER SLUIJS.

De volgende mededeelingen geven een overzicht van de werkzaamheden en bevindingen bij de keuring van het vee en het vleesch aan het Abattoir.

In 1888 zijn geslacht en gekeurd:

28061 runderen (stieren, ossen en koeien); 13779 vette- en graskalveren; 9328 nuchtere kalveren; 36846 varkens; 2020 schapen; 229 geiten en bokken; 1401 paarden en 3 ezels.

Hiervan zijn afgekeurd: 81 runderen; 9 kalveren, 12 nuchtere kalveren; 10 schapen; 33 varkens; 12 paarden en 1 ezel.

Ingewanden, geheel of gedeeltelijk: 52 borst- en buikingewanden, 671 longen, 464 levers, 75 uiers, 10 milten, 8 nieren, 2 koppen en 2 pooten van *runderen*;

8 borst- en buikingewanden, 5 longen en 16 levers van *kalveren*;

29 borst- en buikingewanden, 34 longen, 106 levers, 28 milten, 27 nieren en 8 uiers van *varkens*;

51 longen en 58 levers van *schapen* en *geiten*;

2 buikingewanden, 13 longen, 9 levers, 4 nieren, 2 milten en 1 uier van *paarden*.

1) *Aan de Redactie!*

Ter voldoening aan uw geeerd verzoek zend ik u deze verslagen ter opname in het tijdschrift. Ik had mij voorgenomen hieraan eenige algemeene beschouwingen over vleeschkeuring toe te voegen; daar ik hiermede niet ben gereed gekomen vóór deze aflevering ter perse gaat, stel ik mij voor, in de op deze volgende aflevering aan mijn voornemen te kunnen voldoen.

Aanleiding tot de afkeuringen gaven de volgende pathologische toestanden:

kwade droes (*malleus humidus*), miltvuur (*anthrax*), varkensziekte (*besmettelijke vlekziekte*), parelziekte (*tuberculose*), blaaswormen, finnigheid (*cysticercose*), waterzucht en vermagering (*cachexie*), leverbotziekte (*distomatose*), *echinococcose*, geelzucht (*icterus*), waternieren (*hydronephrose*), natuurlijke dood door ziekte of ongeval en daarmee samengaande ondeugdelijkheid van het vleesch of van de ingewanden, ontstekingen van verschillenden aard, kneuzingen en bederf.

Kwade droes werd geconstateerd bij twee ter slachting aangevoerde paarden, miltvuur bij twee runderen welke in nood waren gedood en ter slachting aangebracht, varkensziekte bij zeven ter slachting aanwezige varkens.

Aan tuberculose werden lijdende bevonden: 495 runderen, 6 kalveren en 149 varkens,

Hiervan zijn afgekeurd en vernietigd wegens algemeene tuberculose: 60 runderen, 5 kalveren en 20 varkens.

Nog zijn aan algemeene tuberculose lijdende bevonden, 33 runderen en 13 varkens. Het vleesch dezer dieren is voorwaardelijk d. w. z. na in kleine stukken verdeeld en gedurende minstens acht dagen aan het abattoir ingepekelde te zijn, in gebruik gegeven.

Afgekeurd en vernietigd zijn voorts:

Wegens cachexie 8 runderen. ~

» purulente peritonitis 3 runderen. ~

» tympanitis 3 runderen. ~

» septische metritis 1 rund. ~

» dood aangevoerd (gestorven) en ondeugdelijkheid 5 runderen. ~

» icterus 2 graskalveren.

» algemeene adenitis en hydraemie 2 graskalveren.

» cachexie 2 graskalveren.

» perforerende lebmaag — zweren en peritonitis 1 vet kalf.

- Wegens dood aangevoerd, ondeugdelijk, 1 vet kalf.
- » dood geboren of gestorven, ondeugdelijk, 12 nuchtere kalveren.
 - » cysticercus cellulosae 5 varkens.
 - » varkensziekte 1 varken.
 - » dood aangevoerd, ondeugdelijk, 7 varkens.
 - » idem 9 schapen. } 10
 - » idem 1 lam. }
 - » idem 10 paarden.
 - » gangreneuse pneumonie 1 paard.
 - » gastro-enteritis 1 paard.
 - » echinococcus :
 - 87 longen } van runderen.
 - 76 levers }
 - 29 longen } van schapen.
 - 26 levers }
 - 4 longen } van varkens.
 - 10 levers }
 - 1 lever van een paard.
 - » distomatose :
 - 94 levers van runderen. ✓
 - 20 levers van schapen.
 - 1 lever van een kalf.
 - » hydronephrose :
 - 4 nieren van runderen.
 - 27 nieren van varkens.
 - 2 nieren van paarden.
 - » ontstekingen, abscessen en verhardingen :
 - 191 longen ✓
 - 193 levers ✓
 - 66 uiers ✓
 - 6 nieren } van runderen.
 - 6 darmscheilen }
 - 3 borst- en buikingewanden }
 - 4 milten ✓

4 longen	}	van kalveren.
15 levers		
7 borst- en buikingewanden		
22 longen	}	van schapen.
1 lever		
4 longen	}	van varkens.
39 levers		
15 milten		
4 nieren		
5 darmscheilen		
8 uiers		
23 borst- en buikingewanden		
13 longen	}	van paarden.
9 levers		
1 milt		
1 uier		
2 buikingewanden.		

Wegens bederf (achtergelaten en niet afgehaald):

4 borst- en buikingewanden	}	van runderen.
9 longen		
21 levers		

Van elders geslacht vee is ter keuring aangeboden het navolgende vleesch:

2995 geheele runderen, 2484 vierendeelen, 80400 KG. rundvleesch, 53881 KG. rundervet en 61004½ KG. runderafval (longen, harten, levers, nieren, koppen, pooten en beenderen); 349¾ vette- en 187 graskalveren, 114½ vierendeelen, en 609½ KG. kalfsvleesch; 1893 nuchtere kalveren, 12 vierendeelen en 1062 KG. nuchter kalfsvleesch; 1499½ schapen, 2 vierendeelen en 11937½ KG. schapenvleesch; 4 geiten; 819½ varkens en 4579 KG. varkensvleesch en reuzel; 411 paarden, 8 vierendeelen paardenvleesch.

Hiervan zijn afgekeurd:

wegens miltvuur	16 vierendeelen rundvl. (4 runderen.)
» cachexie	19 » » »
» ondeugdelijkheid	34 » » »

- wegens psorospermiën 4 vierendeelen rundvleesch. \
- » tuberculose 8 » » \
- » icterus 2 » » \
- te samen vertegenwoordigende het vleesch, afkomstig van 24 runderen. \
- » ondeugdelijkheid 125 KG. rundvleesch, clandestien ingevoerd, en 88½ KG. rundvet.
- » tuberculose 1 runderkop en 30 KG. vleesch.
- » » 8 longen \
- » » 2 levers \
- » » 1 nier \
- » echinococcus 7 longen \
- » » 8 levers \
- } van runderen.
- wegens ontstekingen en gevolgen:
- 14 longen \
- 20 levers \
- 2 milten \
- 3 uiers \
- 1 nier \
- » distomatose 7 levers \
- » bederf 9 longen \
- 21 levers \
- 2 harten \
- 2 nieren \
- } van runderen.
- » ondeugdelijkheid 1 vet kalf en 4 nuchtere kalveren (gestorven).
- » bederf 23 KG. kalfsvleesch.
- » waterige infiltratie 1 varken.
- » ontsteking 1 lever
- » bederf 1 long
- » » 4½ KG. reuzel
- } van varkens.
- wegens ondeugdelijkheid 2 schapen (gestorven).
- » bederf 4 vierendeelen schapenvleesch.
- » echinococcus 4 longen \
- » » 1 lever \
- » distomatose 7 levers \
- } van schapen.

Wegens ondeugdelijkheid 8 vierendeelen paardenvleesch, afkomstig van 2 gestorven paarden.

In 1889 zijn aan het abattoir geslacht en gekeurd:

26225 runderen, 13956 vette- en graskalveren, 8994 nuchtere kalveren, 32139 varkens, 2163 schapen, 386 bokken en geiten, 1611 paarden en 4 ezels.

Hiervan zijn afgekeurd:

30 runderen, 7 kalveren, 14 nuchtere kalveren, 8 paarden, 12 varkens, 21 schapen en 3 geiten;

149 borst- en buikingewanden, 994 longen, 441 levers 93 uiers, 14 nieren, 11 harten, 2 koppen en 2 tongen van runderen;

13 borst- en buikingewanden, 26 longen, 14 levers en 5 nieren van kalveren;

109 borst- en buikingewanden, 55 longen, 109 levers, 9 nieren, 10 milten en 2 uiers van varkens.

4 borst- en buikingewanden, 76 longen, 124 levers en 3 uiers van schapen;

5 borst- en buikingewanden, 22 longen, 19 levers, 4 harten en 1 kop van paarden;

281 KG. vleesch, $17\frac{1}{2}$ KG. vet van runderen; 77 KG. schapenvleesch, 59 KG. van varkens en 71 KG. van paarden;

Ongeboren vruchten van 413 runderen, 8 schapen, 12 varkens, 4 paarden en 3 geiten.

Afgekeurd en vernietigd zijn:

Wegens tuberculose: 1)

8 runderen;

3 varkens;

1 kalf.

» cachexie:

12 runderen;

2 paarden;

1) Aan tuberculose zijn lijdende bevonden: 793 runderen, 215 varkens, 1 kalf, oud 2 maanden. Van 120 runderen en 95 varkens, welke zijn afgekeurd, is het vleesch voorwaardelijk in gebruik gekomen.

- 8 schapen;
1 geit.
- Wegens septische metritis 1 rund.
- » septicaemie (?) 1 rund.
- » pyaemie 1 rund.
- » natuurlijken dood en daaruit volgende ondeugdelijkheid:
- 7 runderen;
16 kalveren;
19 schapen;
5 varkens;
5 paarden;
2 geiten.
- » cysticercus cellulosae 2 varkens.
- » icterus 2 kalveren.
- » purulente peritonitis:
2 kalveren;
1 varken.
- » varkensziekte 1 varken.
- « kwade droes 1 paard.
- » tuberculose:
135 borst- en buikingewanden;
684 longen \
- 55 levers \ } van runderen.
4 uiers \
- » tuberculose:
96 borst- en buikingewanden }
41 longen \ } van varkens.
82 levers \
- 2 borst- en buikingewanden }
2 longen } van kalveren.
- » echinococcus:
110 longen \ } van runderen.
94 levers \
- 2 longen }
4 levers } van kalveren.

53 longen	}	van schapen.
24 levers		
4 longen	}	van varkens.
11 levers		
2 nieren		
2 longen	}	van paarden.
2 levers		

Wegens distomatose: 72 levers van runderen. \

87 » van schapen.

1 lever van een kalf.

1 » van een varken.

» ontstekingen, verhardingen, abscessen, enz.:

9 borst- en buikingewanden \	}	van runderen.
167 longen \		
202 levers \		
88 uiers \		
5 nieren \		
6 milten \		
7 harten \		
1 tong	}	van kalveren.
3 borst- en buikingewanden		
12 longen		
8 levers		
4 nieren	}	van varkens.
3 borst- en buikingewanden		
10 longen		
15 levers	}	van schapen.
2 uiers		
10 milten	}	van paarden.
16 longen		
4 levers		
5 borst- en buikingewanden	}	van paarden.
14 longen		
13 levers		
1 kop		

Wegens hydronephrose:

8 nieren van runderen;	
8 nieren van varkens.	
» varkensziekte 8 borst- en buikingewanden.	
» cysticercus cellulosae 3 borst- en buikingewanden.	
» actinomyose 1 kop van een rund.	
1 tong » » »	
» ondeugdelijkheid door kneuzing, bloedingen en bederf:	
9 borst- en buikingewanden	} van runderen.
33 longen	
18 levers	
2 koppen	
281 KG. vleesch	
17½ » vet	} van kalveren.
8 borst- en buikingewanden	
10 longen	
1 lever	
1 hart	} van schapen.
4 borst- en buikingewanden	
7 longen	
9 levers	
3 harten	
2 nieren	} van varkens.
77 KG. vleesch	
59 KG. »	} van paarden.
6 longen	
4 levers	
4 harten	
71 KG. vleesch	

Van elders, buiten de gemeente geslacht vee, werd het volgende vleesch ter keuring aangeboden.

2797¼ runderen (heele en halve dieren met daaraan vastgehechte ingewanden, hart, longen, lever, milt en nieren, overeenkomstig de bepaling van artikel 30 der verordening, regelende het gebruik van de vee-markt en van het abattoir).

942 vierendeelen rundvleesch, 45955 KG. rundvleesch.
 10622 KG. runder- en kalverafval (longen, levers, harten,
 nieren, koppen en ontvleeschde beenderen, magen
 en darmen),
 367½ vette kalv. (heele en halve dieren met aangeh. ingew.)
 61 gras » » » »
 2014½ nuchtere » » » »
 1261½ schapen » » » »
 91 varkens » » » »
 496 paarden » » » »
 2 geiten » » » »
 28 vierendeelen kalfsvleesch,
 34 KG. vet kalfsvleesch,
 165 KG. nuchter kalfsvleesch,
 16739 KG. schapenvleesch,
 961 KG. varkensvleesch,
 5042 KG. reuzel.

Hiervan zijn afgekeurd:

9½ runderen, n.l. 1 wegens pyaemie, 1 wegens septi
 caemie, 5 wegens cachexia aquosa en 2½ wegens ondeugde-
 lijkheid (herkomstig van gestorven dieren).

Van runderen 91 longen; 39 wegens tuberculose; \

- 13 wegens ontstekingen en ge-
volgen; \
- 11 wegens echinococcus; \
- 28 wegens ondeugdelijkh. (bederf)

49 levers; 5 wegens tuberculose; \

- 12 wegens ontstekingen en ge-
volgen; \
- 7 wegens echinococcus; \
- 8 wegens distomatose; \
- 17 wegens bederf.

2 uiers; 1 wegens tuberculose; \

- 1 wegens ontsteking en ge-
volgen. \
- 5 harten; wegens ondeugdelijkh. (bederf)

- 3 koppen; wegens ondeugdelijkh. (bederf) \
- 387½ KG. vleesch; wegens ondeugdelijkh. (bederf) \
- 17½ KG. vet; wegens ondeugdelijkh. (bederf) \
- 1 vet kalf; wegens bloeddyscrasie.
- 3 nuchtere kalveren; wegens ondeugdelijkh. (gestorven)
- van kalveren: 6 longen wegens bederf;
- 3 levers wegens bederf;
- 1 hart wegens bederf.
- van schapen: 1 schaap wegens hydraemie.
- 28 longen; 6 wegens ontsteking en gevolgen;
- 3 wegens echinococcus;
- 19 wegens bederf.
- 19 levers; 7 wegens distomatose;
- 3 wegens echinococcus;
- 9 wegens bederf.
- 3 harten wegens bederf.
- 2 nieren wegens bederf.
- 54 KG. vleesch wegens bederf.
- van paarden: 2 paarden wegens ondeugdelijkh. (gestorven)
- 8 longen; 3 wegens ontstekingen en gevolgen;
- 5 wegens bederf.
- 6 levers; 2 wegens ontsteking;
- 4 wegens bederf.
- 4 harten wegens bederf.
- 1 kop wegens verzwering der lucht-
zakken.

MEDEDEELINGEN UIT DE PRAKTIJK.

Op bl. 161, van ons tijdschrift 3de afl. 1890, beschrijft collega H. WOLTERS een geval van «gasoprisping bij een paard» en vraagt aan het einde «zijn er meer dergelijke gevallen bekend?» Misschien kan plaatsing van het volgende

zijn nut hebben. Gedurende den cursus 1886 — 1887, ik meen in de lente, ben ik in de buitenpraktijk der Rijksveeartsenijschool herhaalde malen met mijn hooggeachten toenmaligen Leeraar WEITZEL bij een schimmelmerrie, 8 jaar oud, geweest (richting de Meern). Patiënte was na het werpen van een veulen ziek geworden. De melksecretie was gering, de mest was hard en werd spaarzaam ontlast, de eetlust was weinig opgewekt. Den 3^{den} dag waren alle verschijnselen verergerd en was de mestontlasting uitgebleven. Bij exploratie zat het rectum vol gewone mest en bleek sterk verwijd te zijn. Na ontleding werd een flink clysmata aangewend en aloë voorgeschreven. Dit hielp alles niets. De mest kwam wel tot in het rectum, maar bleef daar zitten bij gebrek aan darmbeweging. De endeldarm was verlamd, zeker tengevolge van zenuwlijden, opgetreden bij het baren (druk); spoedig trad tympanitis op. Sulph. eserini in oplossing, subcutaan aangewend, gaf weinig; darmsteek deed veel gas ontwijken, maar dit alles hielp slechts tijdelijk. Ook hier kwam *gasoprisping* voor en wel bijna zonder ophouden. Men kon duidelijk groote gasbellen langs de jugularisgroeve zien opstijgen om door den geopenden mond verwijderd te worden. De onaangename reuk getuigde van zwavelwaterstofgehalte.

Bij elke golf hoorde men een klokkend geluid. Bovendien scheen er nu en dan wat vloeibaar voedsel bij te zijn, aangezien een enkele maal kauwbewegingen optraden. Patiënte is, na een dag of 10 ongeveer ziek te zijn geweest, gestorven.

De sectie gaf niet veel bijzonders te zien. Grootte verwijding van het rectum viel het meest in 't oog.

Zouden gassen onder hooge spanning niet veel gemakkelijker uit de maag kunnen ontsnappen dan vaste stoffen (voedselbrei)? (Zouden onder de gassen er geen zijn welke eene locale verdooving veroorzaken, waardoor eene ontspanning der spiervezelen aan de cardia optreedt).??

BEEL.

Voor eenigen tijd behandelde ik eene koe, lijdende aan chronische diarrhee (tengevolge van overmatig gebruik van topinambour), met acid. tannicum.

Patiënte genas volkomen, maar de eigenaar toonde zijn bevreemding dat het bijna witte poeder, met water gemengd, dadelijk inktzwart werd. Later bleek mij dat een groot ijzerghalte van het water daarvan de oorzaak was (bij hoogen waterstand). Teneinde zuivere werking te verkrijgen is dus menging van dit geneesmiddel met ijzerhoudend water af te raden. Sinds dien tijd heb ik het steeds met honig toegediend.

BEEL.

Vraag.

Tegenwoordig verstrekt men de eserin. sulph. in dubbele glazen buisjes. Gebruikt men slechts de helft, dan treedt bij de overblijvende helft spoedig vervloeiing op en sterke donkerroodkleuring. Is die vervloeiide massa nog bruikbaar en te vertrouwen? Kan men geen solutie voorhanden hebben? 1)

BEEL.

KORTE MEDEDEELINGEN.

Het wilde paard.

Dr. E. TROUËSSART bespreekt in «La Nature van 17 Mei 1890» de stamvader van het paard. Hij meent — evenals POLIAKOFF — als zoodanig te moeten beschouwen de dier-

1) Alle physostigmine (eserine) zouten moeten *droog* en tegen het licht beschut bewaard worden, vooral het zwavelzure zout. Met de verandering in kleur zal waarschijnlijk wel verandering in werkzaamheid samen gaan. Salicylas Physostigmini, ofschoon ook gevoelig voor vocht en licht, verandert in oplossing nog in den minst korten tijd.

soort waarvan er in 1881 een door PRZEWAŁSKI gedood werd en dat opgezet in het museum te Petersburg voorkomt; door POLIAKOFF is dit beschreven als *Equus Przewalskii*.

Hij leeft in kleine kudden van 5—15 stuks — onder aanvoering van een ouden hengst — in de vlakke van Dzoungarië; het wordt door de Kirgizen *kertag*, door de Mongolen *takké* genaamd.

Het is zeer schuw en verbazend vlug, zoodat het moeilijk gevangen of geschoten kan worden. Ofschoon het even groot is als de hemione, onderscheidt het zich daarvan door krachtiger bouw; het hoofd is zwaar maar kleiner dan dat van de hemione, de hals is vooral bij den hengst dik, de beenen zijn zwaarder en krachtiger gebouwd, de manen zijn kort en opstaande, de staart is tamelijk lang en de onderhelft er van is met lange haren bezet, terwijl de hemione meer een pluimstaart heeft; aan alle beenen komen zwilwratten voor, de hoeven zijn meer rond en ook de kooten zijn met lange haren bezet.

Terwijl hoofd en hals meer of minder isabel kleurig zijn, is de romp licht grijs, bijna wit en gaat die kleur in de flanken langzaam over in de zuiver wit gekleurde buik en beenen; de manen, de staart- en kootharen en ook de hoeven zijn zwart. Er is geen aalstreep en de haren zijn vooral in den winter lang en gegolfd.

Ook het voorkomen in het koude klimaat wijst er eer op dat men met een paard dan met een ezel of hemione te doen heeft.

Tr., die de tarpans als afstammelingen van verwilderde paarden beschouwt, neemt slechts 3 hemione soorten aan, n.l.

1. *Eq. hemionus* var. *Onager* of de onager van Pallas, de Ghor-Khur van de Hindoes, de Ghour of Kherdecht van de Perzen, de Koulan van de Kirgizen. Dit dier leeft in Cutch of de Indische woestijn en in de steppen van Turkestan;
2. *Kiang*, *Eq. hemionus* of de Disightai der Thibettanen, die veel op de voorgaande gelijkt en meer noord-

en oostelijk op het centraal plateau van Azië voorkomt.

3. *Eq. hemippus* of *Eq. hemionus syriacus* met korter ooren en meer elegante vormen, die meer zuidwestelijk in de Syrische woestijn en in het noorden van Arabië leeft.

v. E.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEE-
ARTSENIJKUNDE IN NEDERLAND.

Notulen der 29ste Algemeene Vergadering, gehouden
te Utrecht op 21 September 1889.

Voorzitter de heer D. F. VAN ESVELD.

Aanwezig zijn alle leden van het Hoofdbestuur, behalve de Heer M. DE BRUIN, die schriftelijk heeft medegedeeld, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Uit de presentielijst der afgevaardigden blijkt, dat alle bijzondere afdelingen vertegenwoordigd zijn en wel:

De afd. Friesland,	door den Hr. J. PLET,	met 16 stemmen
» » Gelderland,	» » » H. C. REIMERS,	» 5 »
» » Groningen,	» » » H. J. LAMÉRIS,	» 10 »
» » N.-Holland,	» » » D. v. D. SLUIJS,	» 11 »
» » Z.-Holland,	» » » W. F. ALTEVOGT,	» 11 »
» » N.-Br.-Limb.,	» » » W. J. PAYMANS,	» 8 »
» » Utrecht,	» » » H. J. C. VAN LENT,	» 14 »
» » Zeeland,	» » » CHR. MAZURE,	» 4 »

Zoodat de afgev. der bijzondere afdelingen totaal 79 stemmen konden uitbrengen.

Verder zijn aanwezig 4 leden der algemeene afdeling en 12 leden van bijzondere afdelingen, die een eigen stem kunnen uitbrengen, zoodat het geheele aantal stemmen bedraagt $79 + 4 + 12 = 95$. Behalve de afgevaardigden en de stemhebbende leden, zijn nog aanwezig een twintigtal andere leden, benevens één introducé, de Heer J. DE JONGH, Paardenarts in Ned.-Indië.

Nadat alle volmachten nagezien en goedgekeurd zijn, opent de Voorzitter de vergadering met een welkom aan de aanwezige leden, vooral ook aan de jongere, die hij in zoo aanzienlijk

getal voor zich ziet. Hij zegt dat de vergadering op een betrekkelijk vroeg uur gesteld is, omdat vele huishoudelijke werkzaamheden te behandelen zijn. Verder dankt hij diegenen van de leden die aan het Tijdschrift hun medewerking verleenden, en zet uiteen dat het Tijdschrift betrekkelijk goedkoop wordt uitgegeven; terwijl voor eenige jaren de onkosten, per deel en per lid berekend, op ruim f 3 kwamen, is nu slechts \pm f 1,50 per lid voor elk deel in rekening te brengen. Verder wijst de Voorzitter op het feit dat de bibliotheek der Maatschappij steeds in omvang toeneemt, zoodat het Hoofdbestuur verplicht zal zijn op de een of andere wijze bergruimte te vinden voor de tijdschriften e tutti quanti, voor welke het huis van den Secretaris te klein begint te worden.

Na deze inleiding vraagt de Voorzitter of iemand der aanwezigen nog het voorlezen der notulen van de vorige algemeene vergadering verlangt, nu deze vooraf, door den Secretaris opgemaakt, in het tijdschrift opgenomen zijn. Niemand dit verlangende, vraagt hij verder of er ook op- of aanmerkingen op de notulen zijn. Nadat gebleken is dat ook deze vraag met neen beantwoord wordt, worden derhalve de conceptnotulen der 28ste Alg. Vergadering, zooals zij in het Tijdschrift (Dl. XVI, afl. 2 en 3) geplaatst zijn, definitief goedgekeurd.

Het jaarverslag wordt door den Secretaris uitgebracht en zonder opmerkingen door de aanwezigen aangehoord.

De Penningmeester brengt verslag uit omtrent zijn beheer der middelen over het afgelopen jaar; daaruit blijkt dat een batig saldo aanwezig was op 1 Jan. 1889, van f 1076.07.

De Voorzitter verzoekt de afgevaardigden van de afd. Gelderland en Groningen de rekening en verantwoording na te gaan, en na de pauze hun bevinding mede te deelen.

De Voorzitter stelt nu aan de orde: het benoemen van een 2^{den} Secretaris, en noodigt de Heeren HERMKES, PAYMANS en REMPT uit als stemopnemers te fungeeren. Uit het rapport dier Heeren blijkt, na afgelopen stemming, dat zijn uitgebracht op de Heeren SCHURINK 7, THOMASSEN 7, SCHIMMEL 27, BILLROTH 35 en REIMERS 1 stemmen.

Bij deze verkiezing waren slechts 77 stemmen uitgebracht, zoodat geen meerderheid voor een der Heeren was verkregen.

Bij de tweede vrije stemming was het aantal stemmen vermeerderd door het verschijnen van een der afgevaardigden en nu

verkregen de Heeren BILLROTH 48, SCHIMMEL 29, THOMASSEN 8, en SCHURINK 6 stemmen. Daar de Heer BILLROTH dus van de 91 stemmen 48 heeft verkregen, is hij als lid van het Hoofdbestuur (2de Secretaris) gekozen. Op een desbetreffende vraag van den Voorzitter, verklaart de gekozene de betrekking te willen aanvaarden. De Voorzitter feliciteert den Heer BILLROTH met het bewijs van vertrouwen, dat de vergadering in hem stelde, en brengt daarna aan de orde *de herziening van het Reglement*.

Hij brengt in herinnering dat deze herziening op de vorige gewone algemeene vergadering als wenschelijk gesteld is door de afd. N.-Holland en Gelderland, en ook door den Penningmeester. Bijtijds is alles, wat noodig was, door het Hoofdbestuur gedaan en hij brengt nu het reglement, zooals het, in verband met de verlangde wijzigingen ontworpen is, in discussie, tevens verzoevende aan de leden om niet te veel dood te blijven op woorden, maar zich hoofdzakelijk te willen bepalen tot den *inhoud* der nieuw voorgestelde of gewijzigde artikelen.

Artikelsgewijze wordt het concept door den Secretaris voorgelezen.

De artikelen 1—10 worden onveranderd goedgekeurd; art. 11 zal door het Hoofdbestuur eenigszins anders geredigeerd worden, art. 12 en 13 blijven als voorgesteld is.

Art. 14, met de voorgestelde wijziging, wordt aangehouden tot dat art. 26*a* behandeld zal zijn; zoo gaat het ook met art. 23*bis* en art. 25.

De artikelen 15—23 en artikel 24, worden, zooals zij, hier en daar gewijzigd, voorgesteld zijn goedgekeurd.

De hoofdzakelijke zetelt dus nu, zooals de Voorzitter opmerkt, in het *nieuwe* artikel 26*a*, betreffende het instellen eener commissie uit de bijzondere afdeelingen, belast om in bepaalde gevallen met het Hoofdbestuur samen te werken (zie programma der 29ste Alg. Verg.).

De Heer PLET (afgev. Friesland) wijst op de vele onkosten die het aannemen van dit artikel zal medebrengen; hij zou wenschen dat de afdeelingen om beurten, volgens rooster, deden waartoe de commissie bestemd is. De Voorzitter zegt dat in den regel de onkosten zoo groot niet zullen zijn. Wordt toch de gecombineerde vergadering op den dag der Algemeene Vergadering gehouden, dan kunnen de afgevaardigden tevens de leden der commissie zijn, buitendien is het juist noodig het advies van *alle* afdeelingen in bepaalde gevallen te weten.

De Heer DE JONG vindt de commissie onnoodig; wil men tijd besparen op de Alg. Verg. dan zouden de notulen, en ook de Rekening en Verantwoording, behoudens hetgeen door de leden later verbeterd kan worden, door het Hoofdbestuur kunnen worden vastgesteld.

De Voorzitter zegt dat de commissie voor herziening niet is kunnen meegaan met het oorspronkelijk voorstel der afd. N.-Holl., n.l. uitbreiding van het Hoofdbestuur met één lid van elke afdeling.

De Heer AALBERS is tegen het voorstel wegens de kosten; hij meent ook dat bij aannemen van het voorstel verder niet de Algemeene Vergadering, maar de commissie regeeren zal. De afgevaardigden zullen immers benoemd worden voor één jaar, er zal dus veel aan hunne beslissing overgelaten blijven.

Op dit laatste antwoordt de Voorzitter, dat het oproepen der gecombineerde vergaderingen wel zóó tijdig geschieden zal, dat de afgevaardigden gelegenheid zullen hebben de opinie hunner afdelingen over elk bijzonder voorstel intewinnen en, wat de kosten betreft, blijft hij meenen, dat die in het algemeen mede zullen vallen.

De Heer PLET kan met het voorstel wel medegaan omdat het strekt om tijd te besparen op de Alg. Verg., maar handhaaft toch het voorstel der afd. Friesland.

De Heer MAZURE (afgev. Zeeland) vraagt of het niet mogelijk zou zijn de notulen en Rek. en Ver. op de Algemeene Vergadering ter visie te leggen en te doen nazien door een daartoe te benoemen commissie.

De Voorzitter antwoordt, dat de gecombineerde vergadering ook vooral dienen moet om zaken, die door het Hoofdbestuur niet alléén beslist kunnen worden en niet uit te stellen zijn tot een volgende Algemeene Vergadering, te behandelen. Er zijn reeds dergelijke gevallen voorgekomen, waarin het Hoofdbestuur heeft moeten handelen, zonder zeker te zijn geweest van de goedkeuring der Alg. Vergadering.

De 1ste Secretaris zegt, hoewel geen lid der herzienings-commissie zijnde, toch met het voorstel te kunnen meegaan, nu de wensch geuit is geworden voor een dergelijke regeling.

De Heer PLET zou zich bij het voorstel van den Heer MAZURE niet kunnen neerleggen, daar te veel tijd zou verloren gaan op

de Alg. Verg., iets wat het voorstel der herzienings-commissie juist beoogt te voorkomen.

De Heer REIMERS (afgev. Gelderland) kan instemmen met het voorgestelde artikel, mits «tijdig» veranderd wordt in een bepaalde tijd, bijv. minstens 14 dagen. Persoonlijk verklaart hij zich evenwel tegen het niet lezen der notulen op de Algemeene Vergadering, vooral omdat dan de sprekers niet in de gelegenheid zijn wijzigingen of toelichtingen aan te brengen.

De Heer HERMKES is van dezelfde meening en zegt buitendien het nut niet in te zien eener commissie, die een soort van curateele over het Hoofdbestuur zal uitoefenen.

De Heer v. D. SLUIJS (afgev. N.-Holland) beveelt daarentegen het artikel aan. Aan de uitvoering zullen wel onkosten verbonden zijn, maar op de Algemeene Vergadering zal tijd gewonnen worden voor wetenschappelijken arbeid, daarvoor mag men wel wat over hebben.

De Heer VAN LENT (afgev. Utrecht) deelt mede, dat in de vergadering van de afd. Utrecht de meeningen over het voorstel nog al verdeeld waren; terwijl 5 leden er voor waren, verklaarden 4 er zich tegen, terwijl 2 leden blanco stemden.

De Heer PAYMANS (afgev. N.-Br.-Limburg) zegt, dat zijn afdeeling met algemeene stemmen vóór was. Hetzelfde verklaart de Heer ALTEVOGT namens de afd. Zuid-Holland.

De Heer HERMKES geeft in overweging de leden der commissie, buiten het Hoofdbestuur, te doen zijn de voorzitters der afdeelingen. De Voorzitter zou het niet goedvinden dit te bepalen; de afdeelingen moeten vrij blijven in hun keuze. De afd. N.-Holland is het daarmede volkomen eens.

De Heer PLET stelt namens Friesland voor: tot leden der commissie wordt telkens door drie afdeelingen, volgens rooster, een harer leden aangewezen.

Vóórdat het voorstel der herzieningscommissie in stemming zal komen wenscht de Heer MAZURE Jr. nog eens te wijzen op het finantieele bezwaar. De Voorzitter zegt, dat dit bezwaar, althans in de eerste jaren niet zeer groot zal zijn.

De Heer H. J. LAMÉRIS (afgev. Groningen) vraagt of nevens afgevaardigden geen plaatsvervangers dienen benoemd te worden. De Voorzitter meent dat zulks niet noodzakelijk beschreven behoeft te worden, daar de afdeelingen dit zelve wel regelen zullen.

Bij stemming blijkt nu dat zijn Zeeland (4 stemmen) vóór.

Utrecht 5 stemmen vóór, 4 tegen 2 blanco.

N.-Br. en Limburg (8 stemmen) vóór.

Zuid-Holland 9 stemmen vóór, 1 tegen, 1 blanco.

Noord-Holland (11 stemmen) vóór.

Groningen (10 stemmen) vóór.

Gelderland (5 stemmen) vóór.

Friesland (16 stemmen) blanco.

Leden 11 vóór en 1 tegen.

Alzoo is het voorstel der commissie aangenomen met 63 stemmen vóór, 6 tegen en 19 blanco.

De Heer PLET verklaart dat hij voor de afd. Friesland niet voor het artikel als zoodanig stemmen mocht, alhoewel de afd. niet tegen de strekking er van is. Hij had daarom de wijziging voorgesteld en nu die niet in behandeling gekomen is, acht hij de stemming niet goed. Ook de Heer HEIDEMA meent, dat eerst het amendement in stemming had moeten gebracht worden, waartegen de Heer MAZURE opmerkt, dat de afd. Friesland geen ondersteuning van haar voorstel gevraagd heeft en de Voorzitter zegt, dat Friesland zich dan vooraf tegen de stemming over het voorstel der herzieningscommissie had moeten verzetten. Den Heer ALTEVOGT, die het voorstel bij de stemming in deelen had willen gesplitst zien, antwoordt de Voorzitter, dat dienaangaande niets is voorgesteld.

Artikel 14 (gewijzigd) nu aan de orde zijnde, stelt de Heer HEIDEMA, ondersteund door den Heer PAYMANS, voor achter «afgevaardigde» te lezen, «en diens plaatsvervanger». De commissie neemt deze bijvoeging over en het artikel wordt met algemeene stemmen goedgekeurd.

Art. 23bis (begrooting) wordt door den Heer AALBERS nader toegelicht; hij stelt evenwel een wijziging in dezen zin voor, dat een vaste som, bijv. f 25 genoemd worde, met welke de begrooting niet overschreden mag worden. De post van onvoorziene uitgaven is zeer rek- en krimpbaar, vandaar zijn voorstel tot begrenzen.

De Heer PAYMANS stelt voor de post voor onvoorziene uitgaven in elk geval op niet minder dan f 25 te brengen.

De Heer DE JONG stelt voor dat niet de Penningmeester, maar het Hoofdbestuur, de begrooting zal indienen en dat deze vóór de Algemeene Vergadering aan de afdeelingen zal medegedeeld

worden opdat ze bekeken en besproken kan worden. De Voorzitter vindt er volstrekt geen bezwaar in dit voorstel over te nemen, onder dien verstande dat de begrooting, ter vermijding van meerdere kosten, op het programma zal medegedeeld worden.

De Heer STEMPEL verklaart zich tegen het voorstel van den Heer AALBERS, als zijnde *te* bindend voor Hoofdbestuur en commissie uit de leden. De Heer REIMERS verklaart zich insgelijks tegen het voorstel. In omvraag gebracht wordt het voorstel AALBERS verworpen (1 stem uit de afd. Z.-Holl. vóór en 2 blanco).

Het voorstel der herzieningscommissie, met de wijziging, door den Heer DE JONG voorgesteld, in stemming gebracht zijnde, wordt dit aangenomen met algemeene stemmen op 5 na (4 der afd. Zeeland, en 1 lid) en 2 blanco.

Art. 25 (reiskosten) lokt bestrijding uit van den Heer AALBERS. Hij zou liever het artikel behouden zooals het nu in het reglement luidt of in elk geval een limiet stellen. Hierop geeft de Voorzitter te kennen, dat juist de Heer AALBERS een wijziging van dit artikel heeft geprovoceerd; overigens ziet hij voor zich geen gevaar voor eenig misbruik in het nieuwe artikel, maar voorziet juist eenige bezuiniging.

De Heer LAMÉRIS (Groningen) zegt, dat in zijn geval de kosten volgens de voorgestelde regeling iets meer zouden moeten bedragen.

De afd. Zuid-Holland wil de verblijfskosten doen vervallen; dit was, zegt de Voorzitter, ook aanvankelijk de opinie van twee leden der herzieningscommissie, het 3e lid was er tegen, maar toen is het artikel ten slotte gesteld, zooals het nu luidt. De Heer LAMÉRIS vindt het billijk dat vergoeding van werkelijk gedane voorschotten gegeven wordt; het voorstel van Zuid-Holland, zegt de Heer ALTEVOGT, is dan ook slechts gedaan met het oog op de kas. De Heer REIMERS wil de uitdrukking «zoo noodig» laten vervallen. 't Is moeilijk uit te maken wat wèl en wat niet noodig is; op de eerlijkheid der afgevaardigden moet vertrouwd worden. De Heer STEMPEL uit zich ongeveer in denzelfden geest.

De afd. Zeeland moet stemmen tegen elk voorstel, waarin geen bepaalde som genoemd wordt. Na nog enkele besprekingen brengt de Voorzitter het art., zooals het door de commissie tot herziening vastgesteld is, met weglating van «zoo noodig», in stemming; het wordt aangenomen met algemeene stemmen op 4 (afd. Zeeland) na.

Artt. 26 en 27 geven tot geen debat aanleiding en blijven dus, zooals ze zijn.

Tegen de voorgestelde wijziging van art. 28 (bij een roepen van buitengewone algemeene vergaderingen) verheft de Heer PLET zijn stem. Hij is er tegen, met het oog alweer op de kosten, die het bijeenroepen der gecombineerde vergadering medebrengt.

De Voorzitter zegt, dat het voorstel is gedaan, in verband met hetgeen in de laatste buitengewone algemeene vergadering over het Hoofdbestuur gezegd is. De onkosten zullen voor deze zaak ook wel zoo zwaar niet drukken, want in 27 jaar tijds is slechts twee malen een buitengewone algemeene vergadering gehouden.

De Heer DE JONG spreekt als zijn meening uit, dat het Hoofdbestuur, zonder inmenging der commissie, in dezen volle vrijheid moet houden; hij wenscht dat de algemeene vergadering het oude artikel onveranderd behoude en zoo een bewijs van vertrouwen geve aan het Hoofdbestuur.

De Heer ALTEVOGT merkt op, dat dit een nieuw voorstel is, waarover de afdelingen niet gehoord zijn. De Heer REIMERS (Gelderland) zal tegen stemmen, maar hij voegt er bij, dat zulks niet is om eenig wantrouwen in het beleid van het Hoofdbestuur uit te drukken.

In denzelfden zin spreekt de Heer v. D. SLUJS (N.-Holl.); hij wijst er op, dat in het voorgestelde staat, dat het Hoofdbestuur «bevoegd», maar niet «verplicht» is te doen wat het artikel voorschrijft; buitendien is het een uitvloeisel van art. 26a.

De Voorzitter zegt, dat ook in de commissie verschil van meening geweest is over «bevoegd» en «verplicht». Dat juist, zegt de Heer SCHIMMEL, bewijst dat er een geest van wantrouwen geweest is.

Het voorstel van den Heer DE JONG komt nu in omvraag en wordt verworpen met 50 tegen 44 stemmen.

Voor dat nu over het voorstel der commissie zal gestemd worden, vraagt de Heer HEIDEMA of verstaan moet worden, dat het Hoofdbestuur, ook zonder voorafgaand overleg met de commissie uit de afdelingen, buitengewone algemeene vergaderingen beleggen kan. Vele leden meenen dit uit de redactie van het artikel te kunnen opmaken.

De Heer STEMPEL zou er voor zijn, dat het artikel nu alvast aangenomen werd, komt dan het reglement en bloc in stem-

ming, dan kan nog de meening der vergadering blijken. De Heer SCHIMMEL maakt de opmerking, dat dit een gevaarlijke zaak is en wijst er verder op, dat volgens het slot artikel, laatste alinea, van het reglement $\frac{2}{3}$ der stemmen noodig zijn om wijzigingen vast te stellen.

In omvraag gebracht verklaren zich 59 stemmen vóór, 35 stemmen tegen en worden 2 blanco stemmen uitgebracht.

Aangezien geen $\frac{2}{3}$ der stemmen vóór zijn, wordt art. 28 geacht te blijven, zoo als het tegenwoordig luidt.

Art. 29 en 30 worden goedgekeurd, evenzoo art. 31.

Art. 32 lokt de vraag uit van de afd. Groningen of de termijn tot inzenden van voorstellen niet tot op 1 Juli gebracht kan worden. De Voorzitter zegt, dat zulks, met het oog op het opmaken en verzenden van de programma's, moeilijk geschieden kan. De afd. Zuid-Holland wil de toevoeging «voldoende toegelicht» laten vervallen, daar zulks moeilijkheden zal kunnen opleveren. De Voorzitter zegt, dat de afd. N.-Holland zeer sterk op deze bijvoeging aangedrongen heeft en de afgev. dier afdeeling zegt, dat zulks ten doel had het weren van slechts losweg opgegeven voorstellen, die zonder toelichting door de afdeelingen niet beoordeeld konden worden.

De Heer ALTEVOGT (Z.-Holland) zou dan «eenige toelichting» willen ingevoegd zien. De Heer HERMKES vindt de voorgestelde eisch zeer goed, terwijl de Heer v. D. SLUIJS er op wijst, dat de toelichting vooral noodig is opdat het Hoofdbestuur de strekking der voorstellen zal kunnen beoordeelen en daar naar zal kunnen handelen.

De Heer BILLROTH vindt die toelichting ook voor de afdeelingen noodig.

In stemming gebracht zijnde, wordt het artikel, zooals het door de herzieningscommissie is voorgesteld, aangenomen met 67 tegen 26 stemmen; 2 stemmen blanco.

Goedgekeurd worden ook de artt. 33, 34, 35, 36, 37, 38 en het slotartikel. Daarna het reglement en bloc in stemming gebracht zijnde wordt dit met *algemeene* stemmen goedgekeurd.

Aan de orde van behandeling is nu het voorstel der afd. Utrecht, tot het aanvragen van *rechtspersoonlijkheid*. De afgevaardigde der afdeeling (de Heer v. LENT) leidt het voorstel in; hij wijst er op hoe voor een Maatschappij als de onze die rechtspersoonlijk-

heid gewenscht is. De afd. Gelderland is mede voor het aanvragen; de afd. Z.-Holland was van meening, dat voor de Maatschappij, omdat reeds vóór 1848 een afd. Zuid-Holland bestond, het aanvragen niet noodig was. Hieromtrent beter ingelicht zijnde door den Voorzitter, verklaart ook deze afdeeling zich vóór. Desgelijks doen de afd. N.-Holland, Friesland, Limburg, enz., zoodat met algemeene stemmen besloten wordt het Hoofdbestuur op te dragen pogingen in het werk te stellen tot het bereiken van het beoogde doel.

Bij de bepaling van de plaats voor de volgende Alg. Vergadering, beveelt N.-Holland Amsterdam aan, Friesland, Gelderland en Groningen wenschen Utrecht weder als vergaderplaats, terwijl Zeeland Rotterdam voorstelt.

De Voorzitter liet eerst over Utrecht stemmen. Het blijkt dat 64 leden Utrecht verkiezen, tegen 16 en 1 blanco.

De Voorzitter dankt de H.H. van het stembureau en richt vervolgens een hartelijk woord tot den afgetreden 2^{en} Secretaris, de Heer VAN DER SLUIJS, hem dankzeggende voor de vele toewijding door hém steeds aan de Maatschappij gegeven.

Na de pauze wordt door de commissie, belast met het nazien der Rekening en Verantwoording, een gunstig rapport over deze uitgebracht. Zij is door de commissie voor goedgekeurd geteekend. De Voorzitter dankt den Penningmeester voor zijn nauwkeurig beheer en de commissie voor de genomen moeite, aan het nazien der R. en Ver. verbonden.

De Voorzitter geeft den Heer REIMERS (Wageningen) gelegenheid tot het bespreken der «bepalingen omtrent varkensziekte.»

De Heer REIMERS zegt gearzeld te hebben het onderwerp op nieuw in behandeling te brengen, aangezien sedert de vorige Alg. Verg. door een nieuw regeringsbesluit verbeteringen aangebracht zijn. Hij acht die echter niet van dien aard, dat men er ten volle vrede mede kan hebben. Een opsomming der bepalingen wenscht hij, bekend als ze zijn, niet te geven, maar hij acht een bespreking er van onder deskundigen van groot nut, daar men het, vooral in landbouwvergaderingen, verre van eens is over het nut, enz. dier bepalingen. Spreker vat zijn inleiding in drie punten samen.

re. De vraag: is het Kon. Besl. voor Nederland noodzakelijk? Uit een handelsoogpunt is het *misschien* te verdedigen, maar het schijnt toch dat men in andere landen niet zoo heel nauw ziet, zelfs Engeland keurt geen geslacht vee.

Zijn de maatregelen noodig tot het uitroeien der ziekte?

Hij geloof niet, dat zij daartoe leiden zullen, nu, zooals hij met talrijke voorbeelden aantoont, de wet niet overal behoorlijk nageleefd, dikwerf ontdoken wordt.

ze. Geeft men toe dat bepalingen noodzakelijk zijn, dan blijft de vraag nog of de bestaande goed zijn? Er ontbreekt zijns inziens een voorname zaak aan deze, n.l. de uitvoerbaarheid. Zij zijn in het nadeel van de landbouwers; deze *mogen* wel slachten vóór de keuring, maar doen dit natuurlijk ook uit noodzaak; het *vervoer* wordt dikwerf verboden en de vergoeding is slechts gering, finantieel nadeel volgt voor den eigenaar steeds uit aangifte.

Zullen bepalingen, door de regeering vastgesteld, werkelijk en ernstig iets bijdragen tot het uitroeien der ziekte, dan moet onteigening, verkoop vanwege het Rijk en geheele vergoeding der schade geschieden.

Het ontduiken der bepaling in kwestie bevordert ook het slecht naleven der overige wetten op besmettelijke ziekten.

ze. Het bevreemdt Spreker, dat na het request, in het vorige jaar door de Maatschappij verzonden aan ZExc. den Minister v. Binn. Zaken, betreffende de keuring van vee en vleesch, door den Minister niet-deskundige keurmeesters officieel erkend zijn geworden. En juist in gevallen waarin een deugdelijke kennis van vee en vleesch vereischt wordt en niet slechts eenige handigheid, z. a. bijv. bij het opsporen van trichinen; tegen dergelijke handelingen diende protest aangeteekend te worden.

Na de met aandacht en bijval aangehoorde inleiding releveert de Heer v. D. LINDEN het Verslag der districts veeartsen en plaatsvervangers. Uit dit verslag valt op te maken dat de bepalingen te danken zijn aan een kleine meerderheid. De namen der leden, die de minderheid uitmaakten, dat zijn zij, die de ziekte voor niet-besmettelijk houden, worden door hem voorgelezen. Hij bespreekt ook hoe volgens hem de verkeerde wijze van voederen bij het vetmesten (verzuurd voedsel) een oorzaak kan zijn, die ook verklaart hoe bij biggen, die in de wei loopen, de aanleg tot de ziekte naar het algemeen gevoelen minder is.

Volkomen rein houden van den voederbak heeft hem gunstige gevolgen doen zien. Hij beveelt proeven in deze richting ten zeerste aan.

De Heer PLET, zijn ondervindingen op dit gebied mededeelende, zegt *niet* aan te nemen dat het *geen* besmettelijke ziekte is, maar dat het hem toch ook gebleken is dat de meeste gevallen voorkomen bij 't toedienen van slecht voër.

De Heer VAN DULM merkt op, dat hier niet aan de orde is de vraag naar het al of niet besmettelijk zijn der ziekte, maar naar het al of niet noodzakelijke van politie-maatregelen er tegen. Wat denkt de Heer REIMERS hierover? De Heer REIMERS zegt, dat zijn particuliere opinie is, dat maatregelen niet noodig zijn.

Deze opinie deelt de Heer VAN DULM; de bepalingen geven slechts last aan de veehouders en dragen niets bij tot het uitroeien der ziekte. Over de oppervlakkige desinfectie kan men slechts de schouders ophalen. Duizende kilo's vet worden vernietigd; de bepalingen werken belemmerend op het handelsverkeer en brengen door de vernietiging der gestorven dieren groote geldelijke onkosten voor de eigenaars en voor de schatkist mede. Na al wat hij er van gezien heeft (en hij haalt vele voorbeelden aan) moest de regeering zich of *niet* of *verstandig* met de ziekte bemoeien.

De Heer VAN LENT is het met den vorigen spreker eens — de bepalingen worden ontdoken en de ziekte woekert voort.

De Heer BILLROTH is het volstrekt *niet* eens met den inleider. In N.-Holland wordt bijna elk geval aangegeven — de eigenaars, die verleden jaar al de last er van hadden, geven dit jaar toch weer aan. Schade ondervinden de eigenaars bij andere besmettelijke ziekten eveneens. Hij is er van overtuigd, dat men de ziekte op den duur kan uitroeien en dan zal dit hun tot voordeel strekken.

Vuile voederbakken kunnen wel middelen tot verspreiding der smetstof zijn, besmettelijkheid is volgens spreker niet te loochenen en maatregelen acht hij noodzakelijk.

De Heer REIMERS vraagt den Heer BILLROTH welke argumenten hij voor dat noodzakelijke heeft — zijn ondervinding is dat, bij alle maatregelen, de ziekte zich toch herhaalt.

De Heer BILLROTH zegt, dat ook hij dat heeft waargenomen, maar wel bij varkens van dezelfde eigenaar, doch slechts 5 malen in hetzelfde kot.

Dat geeft, zegt de Heer REIMERS, toch altijd nog te denken — maar hij wil hier niet over het al of niet besmettelijke spreken — waar de Heer BILLROTH evenwel spreekt van schade bij andere besmettelijke ziekten, daar mogen wij hier niet vergeten, dat men hier meestal tegenover kleine bezitters staat.

De Heer v. D. SLUIJS meent, dat de vraag moet zijn besmettelijk of niet — zoo ja, dan zullen maatregelen noodig zijn — Het blijkt uit de practijk, dat de tegenwoordige onvoldoende zijn en schade opleveren.

De Heer GOOSEN citeert enkele hem bekende gevallen, waaruit blijkt, dat, niettegenstaande de groote kosten aan de uitvoering der bepalingen verbonden, deze onder omstandigheden eerder de verspreiding der ziekte bevorderen dan tegen gaan.

De Heer J. F. LAMÉRIS vindt maatregelen noodzakelijk; de ziekte breidt zich uit en er moet tegen geëgeerd worden, ook tegenover het buitenland is zulks noodig.

Is het mogelijk ze uit te roeien, — we weten er zoo weinig van — dat is wel eenigermate een schande voor de veeartsen. Slechts één hunner, de Heer POELS, heeft een meer grondig onderzoek ingesteld. Overigens gelooft spreker wel aan de mogelijkheid. Hij citeert een voorbeeld te 's-Gravesande, waar de ziekte uitsluitend in niet-ontsmette hokken voorkwam. De autoriteiten moeten echter hun plicht doen en het deskundig personeel moet uitgebreid worden. Het nadeel voor den boer wordt zijns inziens wel wat breed uitgemeten. De wet verhindert de boeren om *dood*e varkens te verkoopen en om verdachte als *gezond* van de hand te doen.

De Heer DE JONG acht met den Heer LAMÉRIS maatregelen van zeer veel nut — evenwel stemt hij den Heer REIMERS toe, dat de tegenwoordige maatregelen niet deugen.

De zaak is in de afd. Alfen der Holl. Maatsch. van Landbouw uitvoerig besproken. Het nadeel achte men daar de ontduiking en de lage prijs der afgemaakte, verdachte dieren; allen meenden dat de aangifte bevorderd zou worden indien voor zieke dieren de halve waarde en voor verdachte en alsdan afgemaakte dieren de geheele waarde vergoed werd.

De Heer BILLROTH merkt op, dat een slechte uitvoering der bepalingen niet bewijst dat ze niet noodig zijn. Ze *moeten* goed toegepast worden. Schade wordt er niet meer dan vroeger veroorzaakt; toen stierven de dieren toch ook en hadden ook bijna

geen waarde. In elk geval blijft nu toch ook het zieke vleesch uit de consumtie en dat beteekent reeds veel.

Verder geeft spreker nog een toelichting aan den Heer KATTENWINKEL op diens vraag of niet een paar artikelen, over aangifte, slachten en vervoer met elkander in strijd zijn.

Hij toont aan dat die tegenstrijdigheid feitelijk niet bestaat.

De Heer VAN DULM zegt, dat de Heer LAMÉRIS, de wet en de desinfectie voorstaande, toch zal moeten toegeven, dat een afdoende desinfectie van den ondergrond wel niet best mogelijk is.

De Heeren LAMÉRIS en BILLROTH verklaren, dat zulks toch geschiedt. Zoo'n grondige desinfectie, zegt de Heer v. DULM zal wel lang niet overal gebeuren, en halve maatregelen zijn te meer af te keuren als ze groote kosten en verlies mede brengen.

De Heer OOSTERBAAN ziet in zijn streek de varkens onder slechte hygienische voorwaarden, slechte hokken, zieke aardappelen als voer, enz. en toch komen slechts weinig gevallen van varkensziekte voor. Hij vindt de bepalingen wel niet erg doelmatig, maar hij vindt er toch ook dit nut in, dat veel ziek vleesch, voor worstfabricatie bijv., uit de consumtie gehouden wordt.

De Heer REIMERS wijst er op, dat aan de ziekte gestorven varkens nog wel degelijk voorwerpen van waarde zijn (borstels, huid, vet) en dat vernietigen dus schade aanbrengt. Noodzakelijk uit een oogpunt van handelsbelang acht hij de maatregelen niet. Duizende geslachte varkens gaan ongekeurd naar Engeland, en hoe gaat het tegenover Duitschland bijv.? Men eischt wel verklaringen omtrent het niet heerschen van andere besmettelijke ziekten maar niet omtrent varkensziekte. Wil men voor alle besmettelijke ziekten maatregelen nemen, dan ook tegen tuberculose, goedaardige droes, enz.

De Heer SCHURINK deelt uit zijn ervaring mede, dat in de gemeente Hummelo en Keppel verleden jaar de ziekte voorkwam, de ontsmetting is goed geschied en dit jaar deed de ziekte zich, één geval uitgezonderd, niet voor in de ten vorigen jare gedesinfecteerde hokken. Hij wenscht de vraag of maatregelen noodzakelijk zijn met ja te beantwoorden, maar ze moeten beter dan nu in overeenstemming met de omstandigheden zijn. Hij wenscht dat de vergadering zich in dezen zin uitspreke, dat bij de aangifte van een ziektegeval onverwijld kennis moet gegeven worden aan het veeartsenijkundig staatstoezicht en dat bij eventueele ver-

hinderling van den districtveearts de plaatselijke vecarts handelend moet kunnen optreden.

De Voorzitter, voor een oogenblik de discussies onderbrekend, meent te mogen constateeren dat 1°. men het niet volmaakt eens is omtrent het al of niet besmettelijke der ziekte, 2°. men de maatregelen, zooals ze nu voorgeschreven zijn, of minder goed of minder goed toegepast acht.

De Heer MAZURE SR. zegt, dat men over de werking der bepalingen niet oordeelen kan. Ze worden te slecht toegepast. Uit Schouwen worden bijv. massa's zieke varkens naar Rotterdam vervoerd, zonder dat het veeartsenijkundig staatstoezicht er iets van vernceemt. Ook is er bij dat toezicht geen eenheid van handelen. Is er een wet noodig, dan moet zij anders zijn en met eenheid en beter dan nu uitgevoerd worden.

De Heer PLET is het eens met den Heer SCHURINK, dat Burgemeesters gemachtigd moesten zijn de plaatselijke vecartsen te doen handelen; hij heeft gezien, dat bij verhinderling van de veeartsenijkundige ambtenaren, varkens soms een week geslacht lagen, vóór dat keuring kon geschieden.

De Heer STEMPEL stelt voor, de discussies over dit punt te sluiten. Hij wil niet beweren dat de bepalingen steeds goed worden nageleefd, maar hij merkt op, dat sedert 60 jaar, dat de ziekte heerscht, vrijheid tot geen beperking geleid heeft. De regeering wil nu beproeven wat er tegen te doen valt en nu komen van alle kanten klachten over schade, enz. De districtsveeartsen kunnen veel doen om die schade minder te doen zijn, alles behoeft toch niet verbrand of begraven te worden, het vet bijv. kan nog uit den brand gered worden; buitendien kan, volgens Kon. Besl., door tusschenkomst van den Burgemeester gedeeltelijke schadevergoeding voor de huid gegeven worden.

De Heer REIMERS brengt hulde aan de wijze waarop de Heer STEMPEL de bepalingen wenscht toe te passen en toepast, maar wat hij doet is geen regel. De vergoeding voor de huid is slechts luttel en is misschien niet eens te eischen. Wil de Vergadering zonder meer de discussies sluiten — het is hem goed — maar hij zou toch liever eenig resultaat van de besprekingen zien.

De Voorzitter sluit zich bij dien wensch aan.

De Heer MAZURE JR., zegt als men besmettelijkheid aanneemt, aanneemt dat men met een bodem-ziekte te doen heeft, dan

mag de wet niet anders dan stellige voorschriften geven, en zou vooral begraven uitgesloten moeten zijn.

De Voorzitter, opmerkende dat men in deze Vergadering, in aanmerking nemende den uiteenloopenden stroom der meeningen, toch niet tot eenig definitief besluit zal komen, geeft in overweging om de zaak in handen eener commissie te stellen, die de verschillende meeningen zal trachten te verzamelen en in een rapport neerleggen.

De Heer DE JONG stelt als motie voor: «De Algemeene Vergadering vindt het wenschelijk, dat de nu vigeerende bepalingen, ten opzichte der varkensziekte worden gewijzigd en gaat over tot de orde van den dag.»

De Heer REIMERS zegt, dat als de Vergadering een conclusie wil nemen, hij dan zou voorstellen de aanbeveling van onteigenen en afmaken, indien maatregelen noodig geoordeeld worden.

De Voorzitter spreekt zijn vrees uit, niet alleen dat een uitspraak in een of anderen zin door deze Vergadering niet goed verkregen zal worden, maar dat ze ook niet veel beteekenen zal, bij het blijkbare verschil in meening, en dan misschien meer kwaad dan nut zou doen.

De Heer v. DULM zegt, dat wat de Heer REIMERS zou willen, datgene is, wat tegenwoordig in Engeland wordt toegepast. Een uitspraak door de Vergadering acht hij wenschelijk.

De Heer STEMPEL vindt het nogal bedenkelijk, dat men een uitspraak zou gaan doen over bepalingen, die nog slechts één jaar toegepast zijn. In Engeland is sedert jaren een wet, en steeds is men aan het veranderen. — Hoe kunnen wij nu oordeelen over de werking van een zoo jonge wet als de onze. Hij voor het benoemen eener commissie van enquête naar de werking en de toepassing der bepalingen hier te lande.

De Heer PLET dringt aan op spoed met deze commissie en haar rapport.

De Voorzitter stelt als nu voor, dat in den geest van het besprokene een commissie door het Hoofdbestuur benoemd wordt.

De Heer SCHURINK verklaart zich tegen dit laatste, hij wenscht de commissie door de Alg. Vergad. benoemd te zien. 't Mocht zijn, dat ze, door het Hoofdbestuur benoemd een »eenzijdige kleur» zou hebben.

Vreest men daarvoor, zegt de Voorzitter, laat dan de Alg.

Verg. de commissie benoemen. Zullen het dan bijv. 5 leden zijn of uit elke afdeeling één lid?

De Heer THOMASSEN heeft met belangstelling de discussies gevolgd — het verbaast hem, dat niemand zich *met zekerheid* over besmettelijkheid durft uitspreken aangaande de varkensziekte. Men moest aan de regeering verzoeken de gelegenheid te geven tot het nemen van proeven.

De Heer LAMÉRIS zegt, dat wetenschap en praktijk voldoende gronden voor besmettelijkheid geven.

De Voorzitter wil afwachten wat de commissie zal voorstellen en vraagt nog eenmaal wie de commissie benoemen zal. Het voorstel van den Heer SCHURINK wordt niet ondersteund, hoewel hij het handhaaft onder bijvoeging, dat er geen wantrouwen jegens het Hoofdbestuur in opgesloten ligt. Er wordt besloten aan het Hoofdbestuur de benoeming eener commissie van 5 leden op te dragen.

De Heer VAN DULM treedt op als inleider van punt 2 der mededeelingen: Kalfziekte. Hij zal trachten zoo kort mogelijk te zijn. Het was het rapport der commissie, dat hem aanleiding gegeven had de zaak nog eenmaal ter sprake te brengen. De commissie heeft de kwaal geheimzinnig genoemd en toch zijn vele duidelijke verslagen van secties ingeleverd; de commissie geeft geen eigen opinie. Hij wijst er op hoe gelijktijdig met de enquête van de Maatschappij uitgaande, ook in Beijeren een onderzoek ingesteld is. De aldaar werkzaam geweest zijnde commissie noemt de ziekte, zooals ze reeds in 1825 door HERMANN genoemd werd, apoplexia puerperalis; zij acht dus ook het centrale zenuwstelsel den zetel van het lijden.

De uitdrukking over erfelijkheid der ziekte in het rapport van onze commissie kan spreker ook niet best verorberen. Hij gaat verder dit rapport, wat verschillende punten betreft, nog eens na, hier en daar op en aanmerkingen makende en het vergelijkende met het Duitsche rapport, van hetwelk hij de conclusie voorleest, en met de studie van HINK. Ook brengt hij in herinnering dat de commissie in eene vorige vergadering wel beloofd had de uitkomsten van het onderzoek in Duitschland aan haar rapport toe te voegen, maar, dat ze zulks niet heeft gedaan. Hij wijst er voorts op, dat HINK naam en wezen volgens FRANCK, verwerpt. Bij voorzichtig en nauwkeurig uitgevoerde secties, en door spreker zijn er een 25 tal verricht, zal blijken dat het

wezen der ziekte het best door den naam Gebärparese wordt uitgedrukt. Als oorzaak is volgens zijne meening te beschouwen de aanleg, door fokken en voederen verkregen, het wezen der ziekte acute hydrocephalis. Prophylactisch zou hij aanbevelen eene andere wijze van fokken (latere paring) en eene meer intensieve (droge) voeding vóór het kalven.

De Voorzitter dankt den Heer VAN DULM voor zijne inleiding; het doet hem leed, dat het reeds vergevorderd uur niet zal toelaten dat uitvoerige discussies over de beschouwingen en opmerkingen van den inleider gevoerd kunnen worden.

Hij verzoekt den Heer VAN DULM het gesprokene op schrift te brengen; het kan dan in de eerstvolgende aflevering van het Tijdschrift opgenomen worden en aan hen, die dan repliceren willen, kan dan ook in het Tijdschrift daartoe gelegenheid gegeven worden.

De Heer THOMASSEN ondersteunt dit voorstel en belooft eene repliek als de Heer VAN DULM in het tijdschrift hetzelfde en in den zelfden vorm mededeelt, wat hij hier heeft besproken.

De Heer VAN DULM geeft natuurlijk de voorkeur aan mondelinge bespreking, evenwel wil hij aan het verzoek voldoen, maar belooft niet, alhoewel de feiten de zelfde blijven, juist letterlijk te schrijven zoo als hij gesproken heeft. Uit den toon bij het spreken blijkt de bedoeling, het geschrevene laat zulks niet zoo toe en misverstand zou er het gevolg van kunnen zijn.

Het is, eveneens door het late uur, dat de Heer THOMASSEN verhinderd is zijn verslag uit te brengen als afgevaardigde op het congres international de médecine vétérinaire, te Parijs. Een en ander omtrent ontvangst en regeling wordt door hem medegedeeld, maar verder zal zijn uitvoerig rapport een plaats ontvangen in de eerstvolgende aflevering van het Tijdschrift.

Als onderwerpen ter bespreking op de eerstvolgende Algemeene Vergadering worden opgegeven:

1°. door den Heer HEIDEMA «het nietbestaan van vétérinaire experts».

2°. door de afd. Zuid-Holland (voorloopig) «het verzoek tot de Regeering te richten om, bijv. in de Staatscourant, kennis te geven van de gevallen van besmettelijke ziekten».

3°. door den Heer H. C. REIMERS «het heerschend voorkomen van long-emphyseem bij rundvee».

De Heer VAN DULM brengt in herinnering, hoe bij een vroegere

bespreking over «toezicht op vilderijen», besloten is een Rijks-wet af te wachten. Zoo een wet ziet hij nog in geen jaren komen en intusschen dient er toch iets gedaan te worden. Zou het Hoofdbestuur zich bijv. niet kunnen verstaan met het Geneeskundig Staatstoezicht om te trachten iets gedaan te krijgen.

Alhoewel de Voorzitter dit voor zich zelf niet de meest geschikte weg acht, wil hij dit voorstel toch opnemen onder de punten voor de a. s. Alg. Verg.

De Heer VAN DER LINDEN spreekt hierna, namens de vergadering en onder bijval van deze, een woord van dank tot den Voorzitter voor diens uitstekende leiding.

De Voorzitter dankt de leden en sluit de vergadering.

Goedgekeurd in de gecombineerde Vergadering van 11 Mei 1890.

Het Hoofdbestuur:

VAN ESVELD. (*Voorzitter.*)

VAN DER HARST. (*1ste Secretaris.*)

REGLEMENT

van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde
in Nederland.

HOOFDSTUK I.

Doel.

ART. 1.

Het doel der maatschappij is het bevorderen der veeartsenijkunde.

ART. 2.

De maatschappij zal dit doel trachten te bereiken door:

- a. onderlinge samenkomsten der veeartsen;
- b. het behandelen van veeartsenijkundige en van veeartsenijkunde betrekking hebbende onderwerpen;
- c. het zich in verbinding stellen met binnen- en buitenlandsche genootschappen van veeartsenijkunde, geneeskunde, veeteelt, landhuishoudkunde en nijverheid;

- d. het uitgeven van een tijdschrift, tevens orgaan der maatschappij;
- e. alle andere geoorloofde middelen, die haar ten dienste zullen staan.

HOOFDSTUK II.

Samenstelling der Maatschappij

ART. 3.

De maatschappij is samengesteld uit bijzondere afdeelingen en ééne algemeene afdeeling.

De afdeelingen bestaan alleen uit gewone leden.

ART. 4.

De maatschappij kan, buiten hare afdeelingen, eereleden en corresponderende leden benoemen.

ART. 5.

De zetel der maatschappij is gevestigd te Utrecht.

HOOFDSTUK III.

Van de Leden.

ART. 6.

Tot eereleden zijn benoembaar zij, die aan de maatschappij belangrijke diensten bewijzen of door verdiensten en geleerdheid uitmunten.

Zij worden door het hoofdbestuur of door eene bijzondere afdeeling voorgesteld en in eene algemeene vergadering bij meerderheid van $\frac{2}{3}$ der aanwezige stemmen benoemd.

ART. 7.

De eereleden worden uitgenoodigd tot het bijwonen der algemeene vergaderingen en tot het inzenden van berichten overeenkomstig het doel der maatschappij, terwijl zij tevens het tijdschrift gratis ontvangen.

Zij brengen geen stem uit.

ART. 8.

Tot gewone leden zijn benoembaar allen, die belangstellen in de bevordering der veeartsenijkunde.

ART. 9.

Zij, die lid der maatschappij wenschen te zijn, zonder deel uit te maken van eene bijzondere afdeeling, kunnen op hunne schriftelijke aanvraag aan den eersten secretaris, door het hoofdbestuur benoemd worden. De benoeming geschiedt bij meerderheid van stemmen door minstens drie leden van het hoofdbestuur.

Deze leden vormen de algemeene afdeeling.

ART. 10.

Leden van bijzondere afdeelingen kunnen, met ingang van een maatschappelijk jaar, tot de algemeene afdeeling overgaan, mits zij daarvan te voren kennis gegeven hebben aan het bestuur hunner bijzondere afdeeling en aan den eersten secretaris.

Leden der algemeene afdeeling, die lid eener bijzondere afdeeling wenschen te worden, doen daartoe schriftelijk aanvraag bij het bestuur dier afdeeling. Van hunne benoeming, die steeds ingaat met een maatschappelijk jaar, geven zij kennis aan den eersten secretaris.

Leden der maatschappij, die eene nieuwe afdeeling gevormd hebben, geven daarvan onverwijld kennis aan den eersten secretaris.

ART. 11.

De corresponderende leden worden door het hoofdbestuur of door eene bijzondere afdeeling voorgesteld en in eene algemeene vergadering benoemd bij meerderheid van stemmen.

Zij deelen in de voorrechten der eereleden en brengen eveneens geen stem uit.

ART. 12.

De bijzondere afdeelingen bepalen zelve het bedrag van de contributie harer leden.

Zij storten jaarlijks voor ieder lid f 3 in de kas der maatschappij.

De leden der algemeene afdeeling betalen jaarlijks, vóór of op den 1sten Mei, aan den penningmeester der maatschappij f 5 voor hun lidmaatschap.

Wie lid der maatschappij wordt in de tweede helft van het jaar, betaalt voor dat jaar halve contributie, te voldoen binnen ééne maand na zijne benoeming.

Het maatschappelijk jaar wordt gerekend van 1 Januari tot ultimo December.

HOOFDSTUK IV.

Van de bijzondere afdeelingen en haar bestuur.

ART. 13.

Een getal van vier leden is voldoende om eene afdeeling te vormen.

ART. 14.

Jaarlijks vóór 1 Mei zenden de besturen der afdeelingen aan den eersten secretaris eene lijst van het aantal harer leden, met een verslag omtrent de werkzaamheden en den toestand der afdeeling, en aan den penningmeester de contributie over het loopende jaar. Vóór 1 Januari doen zij opgave van den naam van het lid, dat voor het volgende maatschappelijke jaar namens de afdeeling zitting neemt in de commissie, bedoeld in art. 27.

ART. 15.

Iedere afdeeling heeft haar eigen huishoudelijk reglement, overeenkomende met het doel der maatschappij. Dit reglement moet alvorens in werking te kunnen treden, door het hoofdbestuur goedgekeurd zijn.

ART. 16.

De toezending van brieven en stukken geschiedt portvrij door de secretarissen aan den eersten secretaris en omgekeerd.

HOOFDSTUK V.

Van het Hoofdbestuur.

ART. 17.

Het hoofdbestuur bestaat uit vijf leden, zijnde een voorzitter, een ondervoorzitter, een eersten en een tweeden secretaris en een penningmeester.

ART. 18.

De leden van het hoofdbestuur worden in eene algemeene vergadering gekozen uit de gewone leden.

ART. 19.

Jaarlijks treedt één der leden van het hoofdbestuur af. De voorzitters en de tweede secretaris zijn eerst na verloop van een jaar, de eerste secretaris en de penningmeester zijn dadelijk herkiesbaar.

De aftreding geschiedt naar tijd van benoeming, met dien verstande, dat ieder lid, benoemd voor eene niet periodieke vacature, aftreedt op den tijd dat zijn voorganger zou afgetreden zijn.

ART. 20.

De secretarissen kunnen schrijffoonen en porto's in rekening brengen.

ART. 21.

De secretarissen houden van alles aanteekening in een register en handelen in overleg met den voorzitter of diens plaatsvervanger. De tweede secretaris is meer in het bijzonder belast met de belangen der algemeene afdeling en met de verzending der tijdschriften en programma's.

ART. 22.

Het hoofdbestuur brengt jaarlijks in de algemeene vergadering een verslag uit over den toestand der maatschappij en hare geldmiddelen.

ART. 23.

Het hoofdbestuur dient in elke gewone algemeene vergadering eene begrooting in voor het volgende jaar, welke begrooting, op het programma mede te deelen, niet mag overschreden worden zonder toestemming der gecombineerde vergadering, bedoeld in art. 27.

ART. 24.

Het hoofdbestuur vergadert zoo dikwijls als dit in het belang der maatschappij door den voorzitter en twee andere leden wordt noodig geacht. De eerste secretaris vermeldt op het convocatiebillet de te behandelen zaken.

ART. 25.

De leden van het hoofdbestuur en der commissie, bedoeld in art. 27, kunnen de werkelijk uitgegeven reis- en verblijfkosten in rekening brengen.

HOOFDSTUK VI.

Van de algemeene vergaderingen.

ART. 26.

Jaarlijks in de maand September wordt eene algemeene vergadering gehouden waar de leden zelf tegenwoordig kunnen zijn en die van bijzondere afdeelingen zich door afgevaardigden hunner afdeeling kunnen doen vertegenwoordigen.

ART. 27.

Vóór elke algemeene vergadering worden door het hoofdbestuur met eene commissie van de bijzondere afdeelingen de notulen der vorige algemeene vergadering, benevens de rekening en verantwoording vastgesteld.

Tot leden dezer commissie wordt, telkens voor één jaar, door ieder der afdeelingen één harer leden aangewezen. Het hoofdbestuur is verplicht met deze commissie in eene gecombineerde vergadering te raadplegen over bijzondere gevallen of maatregelen, welke niet tot de eerstvolgende algemeene vergadering uitgesteld kunnen worden of waarover het te voren het oordeel der bijzondere afdeelingen wenscht te vernemen.

Tot deze gecombineerde vergaderingen worden de leden der commissie, boven bedoeld, tijdig door den eersten secretaris opgeroepen, met opgave van de te behandelen zaken.

ART. 28.

In de jaarlijksche algemeene vergadering wordt de plaats bepaald waar de volgende zal gehouden worden.

ART. 29.

Het hoofdbestuur is bevoegd, om zeer gewichtige en dringende redenen, buitengewone algemeene vergaderingen te beleggen en bepaalt daarvoor zelf den tijd en de plaats.

ART. 30.

De leden der algemeene afdeeling stemmen persoonlijk.

De afgevaardigden der bijzondere afdeelingen moeten voorzien zijn van eene volmacht van het bestuur hunner afdeeling, waarin tevens vermeld zijn het aantal en de namen der leden welke aanwezig waren in de vergadering, waarin hunne benoeming tot afgevaardigde plaats vond.

Bij de stemming over een voorstel, dat in het programma op-

genomen is, wordt door de afgevaardigden den uitslag medegedeeld van de stemming (voor elke stem in het bijzonder), die over dat voorstel in hunne afdeeling plaats heeft gehad.

Leden van bijzondere afdeelingen kunnen persoonlijk hun stem uitbrengen als zij de afdeelingsvergadering, in het tweede lid van dit art. bedoeld, niet bijgewoond hebben.

ART. 31.

Het hoofdbestuur maakt van de werkzaamheden van elke algemeene vergadering een' programma op, dat minstens twee maanden te voren gezonden wordt aan de leden der algemeene afdeeling, en, door tusschenkomst der afdeelingsbesturen, aan de leden der bijzondere afdeelingen, verder aan de eereleden en aan de corresponderende leden.

ART. 32.

Het hoofdbestuur bepaalt den dag, het uur en de plaats der algemeene vergadering en doet daarvan opgaaf in het programma.

ART. 33.

Voorstellen van bijzondere afdeelingen en van leden, ter behandeling in eene gewone algemeene vergadering, worden in het programma voor die vergadering opgenomen, als zij vóór 1 Juni bij den eersten secretaris ingekomen zijn en voldoende blijken toegelicht te zijn.

ART. 34.

Omtrent al de te behandelen zaken, de maatschappij betreffende, brengt het hoofdbestuur een praeadvies uit.

ART. 35.

De voorzitter leidt de vergadering en kan in dringende gevallen het woord ontnemen. Hij heeft bij staking van stemmen een beslissende stem.

ART. 36.

Aan ieder lid, dat zulks verlangt, wordt in de algemeene vergadering het woord gegeven, doch niet meer dan drie malen over hetzelfde onderwerp.

In de algemeene vergadering wordt beslist bij meerderheid van stemmen.

Stemming over personen moet schriftelijk geschieden.

HOOFDSTUK VII.

Van het tijdschrift.

ART. 37.

Het tijdschrift der maatschappij wordt, onder medewerking van het hoofdbestuur, uitgegeven door een comité van redactie, waarvan de leden in eene algemeene vergadering benoemd worden voor den tijd van drie volle jaren en na hunne aftreding herkiesbaar zijn

ART. 38.

Het tijdschrift zal, als orgaan der maatschappij, de verslagen van hare werkzaamheden bevatten.

ART. 39.

Aan elk der bijzondere afdeelingen wordt één exemplaar van het tijdschrift, benevens één exemplaar van alle gedrukte stukken van de maatschappij uitgaande, voor haar archief toegezonden

SLOTARTIKEL.

Wanneer in eene gewone algemeene vergadering $\frac{2}{3}$ der stemhebbende leden wijziging van dit reglement verlangen en daartoe een voorstel doen, worden, staande die vergadering, bij meerderheid van stemmen, twee leden benoemd, die met den voorzitter der maatschappij de commissie zullen uitmaken tot herziening van het reglement.

Deze commissie brengt vóór 1 Mei van het volgend jaar haar oordeel over de verlangde wijziging uit, dat met hare daartoe betrekkelijke voorstellen in het programma voor de volgende algemeene vergadering opgenomen wordt.

Deze voorstellen tot wijziging van het reglement worden vóór alle andere behandeld.

Wijzigingen van het reglement worden vastgesteld bij meerheid van $\frac{2}{3}$ der stemmen.

Vastgesteld in de algemeene vergadering, gehouden te Utrecht, den 21sten September 1889.

D. F. VAN ESVELD,

Voorzitter.

Dr. I. J. VAN DER HARST,

Eerste Secretaris.

MEDEDEELING VAN HET HOOFDBESTUUR.

Naar aanleiding van eene voorloopige mededeeling aan het Hoofdbestuur, van de commissie in zake «varkensziekte», kan worden bericht dat op hare aanvraag om subsidie van de Regeering bij ministerieel schrijven van 21 Mei, 1890 afwijzend is beschikt, «aangezien eerstdaags in de gemeenten Oost- en West-Dongeradeel van rijkswege proeven zullen worden genomen met de inenting tegen de besmettelijke vlekziekte der varkens en dat er, in afwachting van den uitslag daarvan, geen termen bestaan haar verzoek toe te staan.»

Ook de pogingen der commissie tot het verkrijgen van subsidie van landbouw-vereeningen en genootschappen, hebben tot nog toe treurige resultaten gehad, daar door die vereeningen slechts 31 gulden is beschikbaar gesteld.

INENTING TEGEN BOUTVUUR, ¹⁾

DOOR

J. POELS.

Uit onderzoekingen van ARLOING, CORNEVIN en THOMAS is gebleken, dat immuniteit tegen boutvuur kan verkregen worden:

- 1°. door inenting van het niet verzwakte virus (*virus naturel*), zooals het in het vocht van boutvuurzwellingen aanwezig is.
- 2°. door inenting van het verzwakte virus (*virus atténué*).

1) Dit stuk, op 29 April 1889 bij den voorzitter der boutvuurcommissie ingekomen en op 29 Juni 1890 door dezen aan het Hoofdbestuur toegezonden, maakt een deel uit van het algemeen rapport, dat waarschijnlijk in de volgende aflevering opgenomen zal worden.

ARLOING, CORNEVIN en THOMAS hebben aangetoond, alhoewel hunne proefnemingen hieromtrent niet uitvoerig zijn, dat, wanneer men bij schapen en guineesche biggetjes eene *zeer geringe hoeveelheid* onverzwakt boutvuur-virus in het subcutane of intermusculaire bindweefsel inent, deze dieren daardoor onvatbaar gemaakt kunnen worden tegen het boutvuur. Naar hunne meening zou eene zeer geringe hoeveelheid smetstof (dus een zeer klein aantal boutvuur-bacillen) niet het boutvuur, maar slechts eene voorbehoedende inentingsziekte veroorzaken. Zij beweren evenwel, dat het zeer moeielijk is de juiste hoeveelheid te bepalen van het virus, dat wel onvatbaarheid, maar niet de ziekte zelve veroorzaakt, waardoor het niet wel mogelijk is deze methode voor de praktijk geschikt te maken. Want wordt de zoogenaamde zeer geringe hoeveelheid (*le virus à doses très faibles; quantité minime*) overschreden, dan zou den dood veroorzaakt worden, terwijl inenting van eene te geringe hoeveelheid niet eens onvatbaarheid ten gevolge zou hebben. De genoemde onderzoekers hebben zich daarom beijverd om in het boutvuur-cadaver een vocht te vinden, waarin de houtvuur-bacillen in dusdanig gering aantal aanwezig zijn, dat dit vocht als entstof gebruikt zou kunnen worden. Zij hebben met het oog hierop geexperimenteerd met het bloed en ook met het vocht uit de voorste en achterste oogkamer, in welk laatste vocht het virus aldus verdund zou voorkomen, dat het voor inenting geschikt zou zijn. Het gelukte hun door inenting van dit vocht een schaap immuun te maken tegen boutvuur. Wij halen dit ter loops slechts aan om het vernuft en den ijver der onderzoekers te doen uitkomen, praktische waarde voor ons doel vinden wij daarin niet.

Bij deze proefnemingen stelden de genoemde onderzoekers zich ten doel om onvatbaarheid te verkrijgen door inenting van eene *zeer geringe hoeveelheid* virulente boutvuur-bacillen, terwijl deze bacillen ingeënt werden ergens in het *losse* subcutane of intermusculaire bindweefsel, alwaar de levensvoorwaarden voor de ziektekiemen van het boutvuur zeer gunstig zijn.

Eene tweede methode om onvatbaarheid bij het rund te verkrijgen met het niet verzwakte virus werd beproefd door inenting van eene *middelmatige hoeveelheid* (*inoculation d'une quantité moyenne de virus*) op eene plaats van het lichaam waar het subcutaan bindweefsel niet *los*, maar integendeel zeer *vast* is en alwaar de voorwaarden voor de ontwikkeling der boutvuurkiemen

zeer ongunstig zijn. Het was namelijk opgevallen, dat boutvuur-zwellingen zelden werden waargenomen aan de extremiteiten beneden het spronggewricht en de voorknieën en dat ook aan den staart zulke zwellingen niet voorkomen. Inentingën nu met eene middelmatige hoeveelheid van de virulente boutvuur-smetstof in de nabijheid van de punt van den staart (onmiddellijk boven de pluim subcutaan ingespoten) hadden onvatbaarheid tegen het boutvuur ten gevolge. Hierbij dient wederom vermeld te worden, dat inspuiting van eene zeer groote hoeveelheid smetstof op deze plaats (*insertion d'une très forte dose de virus*) aanleiding kan geven tot het ontstaan van zwellingen op andere plaatsen van het lichaam, die dan den dood tengevolge kunnen hebben.

Deze methode van inenting kan dus voor ons doel verder geheel buiten beschouwing blijven, zoowel als eene wijziging van deze methode door het virulente virus aan katoen te laten drogen en het dan bij wijze van dracht aan den staart onder de huid te brengen.

Eene derde methode van inenting werd in toepassing gebracht door de virulente smetstof in verschen of gedroogden toestand in de aderen te spuiten. Het schaap en het rund kunnen namelijk eene vrij aanzienlijke hoeveelheid ziektekiemen van het boutvuur verdragen zonder ziek te worden, mits deze kiemen rechtstreeks in het bloed worden gespoten. Om volgens deze methode een rund inteenten, wordt het dier neêrgevoerd, een der halsaderen blootgelegd, en het in water verdeelde boutvuurvirus onder bijzondere voorzorgen in de ader gespoten. Bij deze inenting moet er vooral voor gezorgd worden, dat er niets van de entstof in het onderhuidsche binnenweefsel kan geraken, want dit zou in zeer vele gevallen den dood van het rund tengevolge hebben.

Om dit te vermijden worden door ARLOING, CORNEVIN en THOMAS nauwkeurige voorschriften gegeven, die evenwel in de praktijk niet gemakkelijk kunnen toegepast worden. Daarenboven bestaat bij deze methode de mogelijkheid, ook al spuit men de bepaalde hoeveelheid entstof nauwkeurig in de halsader, dat, wanneer in een speciaal geval de entstof zeer virulent is of wanneer het weerstandsvermogen van een enkel dier zeer gering is, de inenting den dood tengevolge heeft. Ook wanneer het dier tijdens de enting ergens aan het lichaam eene verwonding heeft of eene belediging van welken aard ook, waardoor de in

de bloedbaan circuleerende bacillen in het bindweefsel kunnen geraken, dan zou zich eene doodelijke boutvuurziekte kunnen ontwikkelen. Deze methode, die uit een wetenschappelijk oogpunt zeker zeer belangrijk is, en ook werkelijk onvatbaarheid tegen het boutvuur tengevolge heeft, is in de praktijk bijna onuitvoerbaar.

Eindelijk werd nog eene 4de methode beproefd, waarbij het onverzwakte virus in de luchtwegen werd gespoten. Evenals bij de intraveneuse inenting wordt bij deze methode dezelfde voorzorg vereischt, dat bij het inspuiten der entstof in de luchtpijp er niets in het onderhuidsche bindweefsel te recht komt, want anders zou de dood van het dier in vele gevallen onvermijdelijk zijn. De aanwending van deze methode heeft zich dan ook niet buiten het laboratorium uitgebreid.

Wijl de inenting van het *onverzwakte virus*, op grond van het medegedeelde, aan zeer vele bezwaren en gevaren onderhevig is, hebben de reeds meermalen genoemde Fransche geleerden onvatbaarheid tegen boutvuur trachten te verkrijgen door inenting van het kunstmatig *verzwakte virus*.

Op vier wijzen hebben ARLOING, CORNEVIN en THOMAS getracht de virulentie der boutvuurbacillen te verminderen:

- 1°. door inwerking van antiseptica;
- 2°. door ze kunstmatig zoo lang te kweken tot geaténueerde generatie's verkregen worden;
- 3°. door inwerking van hooge temperatuur op het versche virus;
- 4°. door inwerking van hooge temperatuur op het virus in gedroogden toestand.

Van deze vier methoden, waardoor men aan de boutvuur-bacillen hare virulentie in meerdere of mindere mate kan ontnemen om ze in bruikbare entstof te veranderen, is alleen de 4de voor ons van belang.

Algemeen wordt thans gebruik gemaakt van eene entstof, die verkregen is door het boutvirus in gedroogden toestand aan eene hooge temperatuur bloot te stellen. Deze entstof wordt op de volgende manier bereid.

Het meest zwart gekleurde weefsel van boutvuurzwellingen wordt in kleine stukjes gesneden, met de helft van haar gewicht gewoon water overgoten en deze massa wordt, na in een mortier goed door elkander gewreven te zijn, door sterk linnen gefiltreerd. De nu verkregen vloeistof wordt nogmaals door fijn linnen, dat eerst bevochtigd is, gefiltreerd. Het hierdoor verkregen bloederig

gekleurd vocht is van alle grovere bestanddeelen ontdaan. Deze vloeistof, die zeer rijk is aan boutvuur-bacillen wordt in dunne lagen op glasschijven of op vlakke borden in een droogapparaat bij 32 à 35° C. gedroogd, hetgeen zeer schielijk moet geschieden zoodat het niet mogelijk is, dat rotting kan intreden. De laag, die nu aan de glasschijven aangedroogd is, wordt er afgeschaaft en kan dan in goed gesloten glazen buizen op eene droge plaats bewaard worden. Virus, dat op deze manier gedroogd is, zou langer dan twee jaar zijne virulentie blijven behouden. Van deze gedroogde massa worden nu twee entstoffen gemaakt, die wij met de namen van 1ste en 2de entstof zullen aanduiden. De 1ste entstof verkrijgt men door het gedroogde virus gedurende 6 uren aan eene temperatuur van 100° C. bloot te stellen, terwijl, ter verkrijging van de 2de entstof, een ander gedeelte van het gedroogde virus aan eene temperatuur van 85° C, eveneens 6 uren, blootgesteld wordt. Het is bij het bereiden van deze entstof van het grootste gewicht, dat de genoemde hooge temperaturen op alle bacillen even sterk kunnen inwerken en daarvoor is het noodig, dat de bacillen alle onder dezelfde physische omstandigheden verkeeren, Om dit te verkrijgen, worden bij één gewichtsdeel van het gedroogde virus twee gewichtsdeelen water gevoegd en het geheel wordt nu weder in een mortier zoolang door elkander gewreven tot men eene gelijkmatige vloeistof verkrijgt. Deze vloeistof wordt nu in dunne lagen op vlakke borden uitgestort en daarna in het broedapparaat gebracht en aan de reeds genoemde temperaturen van 100° of 85° C. gedurende 6 uren onderworpen al naar gelang eene 1ste of 2de entstof bereid moet worden. Als deze inwerking heeft plaats gehad, hebben zich op de borden bruine korsten gevormd, die gemakkelijk verwijderd kunnen worden. Deze korsten worden nu in een koffiemolen fijn gemalen. Het is noodig hierbij van twee koffiemolens, voor elke entstof een, gebruik te maken. De zoo gepulveriseerde entstof wordt in hoeveelheden van 10 centigram verdeeld, goed in papier ingepakt en op eene droge plaats bewaard, en kan dan minstens een jaar hare virulentie behouden. In dezen poedervormigen toestand en in pakjes van 10 centigram ontvangt men de entstof als men dezelve bij de professoren te Lyon of bij hunne agenten besteld. Om nu dit poeder tot subcutane inspuiting geschikt te maken wordt één gewichtsdeel met 50 gewichtsdeelen zuiver water vermengd en in een vol

komen zuiveren mortier nauwkeurig fijn gewreven. Dit fijn wrijven moet met zorg geschieden en is het werk van eenige minuten.

Ten einde nu de inenting gemakkelijk te kunnen verrichten heeft de Heer LEPINE, *fabricant d'instruments de chirurgie, place des Terreaux, 15 à Lyon*, tegen den prijs van 30 francs eene doelmatige spuit vervaardigd. De inhoud van deze spuit bedraagt juist 5 grm. Wanneer men nu een pakje van 10 centigram in een kleinen mortier doet, en daarna de spuit vol water zuigt en nu onder gestadig wrijven het water uit de spuit langzaam in het mortiertje spuit, dan heeft men juist de bovengenoemde verdunning (1—50). De nu troebele vloeistof kan, na eerst door zuiver linnen gefiltreerd te zijn, of, als het fijn wrijven nauwkeurig geschied is, rechtstreeks uit den mortier in de spuit worden opgezogen, die zich nu weder volkomen vullen zal. De inhoud der spuit is nu juist voldoende om 10 runderen in te enten. Elk rund ontvangt dus 1 centigram van het droge poeder of $\frac{1}{2}$ gram van den spuitinhoud. Ten einde zekerheid te hebben dat elk rund dezelfde hoeveelheid entstof ontvangt, is de stempel boven den zuiger door 4 dwarsstrepen in 5 gelijke deelen verdeeld en elk dezer, door eene kortere streep, in twee onderdeelen. Elk onderdeel wijst dus eene hoeveelheid aan, die voor de inenting van een rund noodig is. Bij de spuit zijn verder twee lange canules, die nauwkeurig op de korte stompe canule der spuit passen. Ook bevindt zich bij de spuit eene gewone injectienaald, waardoor zij, behalve voor boutvuurenting, ook voor andere subcutane injecties gebruikt kan worden. Ten slotte dienen twee zeer sterke en ongeveer 10 centimeter lange trocarts voor het maken van het inentingskanaal.

Hoewel de uitwendige vlakke der ooren als inentingsplaats kan gebezigd worden, is toch algemeen de staart als het meest doelmatige lichaamsdeel voor deze operatie aangewezen. Reeds hebben wij er op gewezen, dat de boutvuurkiemen zich zeer snel in het losse subcutane bindweefsel kunnen ontwikkelen, waardoor zij in staat zijn spoedig een rund te dooden. De voorwaarden voor de ontwikkeling der boutvuurkiemen zijn daarentegen in het subcutane bindweefsel aan de onderste helft van den staart, door de dichtheid en de geringe hoeveelheid van dit weefsel, in vereeniging met de lage temperatuur aldaar, zeer ongunstig. Boutvuurzwellingen aan den staart zijn, voorzoover ons bekend is, ook nog niet waargenomen. Daarenboven kan de staart, wan-

neer zich in zeldzame gevallen, tengevolge der inenting, eene gevaarlijke reactie mocht openbaren, gemakkelijker dan eenig ander lichaamsdeel aan eene ingrijpende behandeling onderworpen worden. Men kan de staart onder zulke omstandigheden gedeeltelijk of des noods geheel amputeren, teneinde eene doodelijke infectie door de boutvuurkiemen te voorkomen. Om het gevaar dat aan de enting verbonden is nog te verkleinen, worden twee voorbehoedende entingen gedaan: eene eerste enting met het zeer verzwakte virus en 9 tot 14 dagen later eene tweede enting met het sterkere virus.

Om de operatie gemakkelijk te kunnen uitvoeren wordt het inteenten dier op gewone wijze vastgebonden en door een persoon goed in den neus geknepen, terwijl het zeer verkieselijk is, dat aan weerszijden van de achterhand een persoon staat om het zijdelings uitwijken van het dier tegen te gaan. De persoon die aan de linkerzijde staat kan dan tevens met eene hand den staart boven de entplaats stevig vasthouden. Drie handen breed boven de punt van den staart wordt de huid met eene schaar goed kaal geschoren en daarna goed gereinigd. De operateur omvat met de linkerhand de kaalgeschoren plaats en drukt met duim en wijsvinger de huid eenigszins naar boven. Nu wordt, door middel van de trocart die zich in de rechterhand bevindt, de huid in het midden van den staart of iets meer zijdelings doorstoken zonder de staartwervelen te beleedigen. Verder voert men de trocart tusschen huid en wervelen tot aan den knop naar boven, ongeveer 8 centimeter ver. Na het terugtrekken der trocart wordt de canule, die reeds op de spuit bevestigd is, over hare geheele lengte in het gemaakte kanaal gestoken en nu wordt door zacht drukken $\frac{1}{16}$ van den spuitinhoud onder de huid gespoten. Alvorens nu de canule terug te trekken, legt een helper een koordje om den staart, juist boven de gemaakte opening en trekt dit vrij sterk aan, zoodat, als de canule verwijderd is, hierdoor het uitvloeien der entstof verhinderd wordt. Bij het uittrekken der canule blijft men met den duim op de opening drukken zoolang tot men verzekerd is, dat de helper het koordje vast genoeg heeft aangehaald. Dit koordje blijft minstens 2 uur na de operatie liggen. De tweede enting wordt 9—14 dagen later op dezelfde wijze verricht eene handbreed onder de eerste enting. Voor elke enting moet altijd eerst de spuit geschud worden om te verkrijgen, dat de boutvuur

bacillen gelijkmatig in de entstof verdeeld zijn. Wanneer de operatie met zorg en zindelijkheid plaats heeft doen zich zelden schadelijke gevolgen voor. Nu en dan worden geringe zwelling en kleine abscessen op de plaats der inenting waargenomen. Deze zwelling verdwijnt meestal van zelf. Hebben zich abscessen gevormd dan kan het aangewezen zijn deze goed te openen en met 5 % carbolzuuroplossing te reinigen. Het gebruik van onreine trocarts, het indringen van vuil in de gemaakte opening en de belediging van periosteum en wervelen zijn in den regel de oorzaken van deze abscessen. Cariës van de staartwervelen en het afvallen van de punt van den staart komen, tengevolge van de genoemde oorzaken, nu en dan voor. Wanneer zich cariës der staartwervelen openbaart is amputatie van de punt van den staart in den regel aangewezen. Een geval van septicaemie en een ander geval van tetanus tengevolge der enting worden medegedeeld. Ook zijn gevallen van abortus na deze operatie waargenomen. Daarom zal het steeds aangewezen zijn hoogdrachtige koeien niet inteënten. Ook kunnen tengevolge der inenting runderen aan boutvuur sterven. In het kanton Bern werden in 1885 van 31 Maart tot 15 Juni door 38 veeartsen 15137 runderen ingeënt. Hiervan stierven er 8 aan ent-boutvuur, namelijk: 3 stuks (6 maanden oud) na de eerste en 5 stuks (2 van 6—10 maanden en 3 van 10—22 maanden oud) 10 dagen na de tweede enting; terwijl korten tijd na de 2de enting nog een dier aan septicaemie overleed. Zieke en vooral runderen die aan darmcatarrh lijden, zouden eene grootere predispositie bezitten om door ent-boutvuur te worden aangetast.

De beste tijd van het jaar, om de boutvuurentingen te verrichten, is dan als het matig warm weer is. Te lage temperatuur werkt schadelijk op de ontwikkeling der verzwakte boutvuurkiemen in de punt van den staart. Daarentegen zijn bij te hooge temperatuur de voorwaarden voor het ontstaan van staartzwelling en abscessen gunstiger. April en Mei zijn daarom de beste maanden om boutvuur-entingen te doen.

De ervaring heeft reeds sedert lang geleerd dat kalveren tot de 4de en 5de maand en runderen boven de drie jaar slechts zelden door boutvuur worden aangetast. De meest geschikte leeftijd om de dieren in te enten is daarom gelegen bij kalveren boven de 5 maanden en bij runderen beneden de twee jaar. Volgens ARLOING, CORNEVIN en THOMAS zou de immuniteit,

die de dieren tengevolge der inenting verkrijgen, 17—18 maanden blijven voortbestaan. Daar het evenwel niet met volkomen zekerheid te bepalen is hoe lang de immuniteit duurt, is het aan te bevelen, eenmaal geënte kalveren het volgende jaar te herenten.

LIJST DER NEDERLANDSCHE VEEARTSEN.

In 1886 is eene lijst van Nederlandsche Veeartsen in dit tijdschrift opgenomen. De vele wijzigingen daarin, door sterfgevallen, verplaatsing, enz., en het groot aantal nieuwe beoefenaars van het vak hebben de redactie — in overleg met het Hoofdbestuur — doen besluiten deze lijst op nieuw op te maken, waardoor tevens voldaan wordt aan het verzoek van verschillende zijden geuit.

De redactie betuigt haren dank aan H. H. Districtveeartsen en aan den Heer dirigerend paardenarts zc. kl. J. J. HINZE voor de welwillendheid waarmede zij, op eene enkele uitzondering na, haar de noodige inlichtingen hebben verschaft. Toch zullen ook in deze lijst fouten niet ontbreken, waarom de redactie aan alle lezers het beleefd verzoek richt de fouten in namen of standplaatsen of wel aanvullingen die noodig zijn haar te willen toezenden, ten einde haar in staat te stellen in de volgende aflevering de noodige verbeteringen op te geven.

Ook nu zijn de namen volgens de provinciën alphabetisch gerangschikt en is er onderscheid gemaakt tusschen gediplomeerde Veeartsen 1) en de z.g.n. empirici.

Vooraf bij de laatste is — voor zooverre ons dit mogelijk was — ook de bijbetrekking aangegeven, die voor velen zeker wel de hoofdbetrekking is. Juist dit gedeelte der lijst zal, naar de redactie vreest, wel het meest te wenschen overlaten, waarom zij U allen verzoekt ook speciaal daarop Uwe aandacht te vestigen, daar eene nauwkeurige opgave van het aantal personen die in de uitoefening der Veeartsenijkunde hun bestaan vinden zeer gewenscht is.

1) De benaming wordt hier in den algemeen geldenden zin gebruikt.

De letters achter de namen beteekenen :

- (L.) Lid der Maatschappij (algemeene of bijzondere afdeeling).
 (E.L.) Eerelid der Maatschappij.
 (D.V.A.) Districtsveearts.
 (Pl.v. D.V.A.) Plaatsvervangend districtsveearts.
 (Pr.V.) Provinciaalveearts.
 (D.V.A.S.) Directeur van 's Rijks-veeartsenijschool.
 (L.V.A.S.) Leeraar aan 's Rijks-veeartsenijschool.
 (O.L.) Oudleeraar aan 's Rijks-veeartsenijschool.
 (O.V.) Oud-veearts.
 (O.P.A.) Oud paardenarts.
 (G.V.A.) Gouvernementsveearts.
 (A.B.V.D.) Ambtenaar voor den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst.
 (1, 2 of 3 H.) Eerste, tweede of derde regiment huzaren.
 (1, 2 of 3 V.A.) Eerste, tweede of derde regiment veldartillerie.
 (R.A.) Rijdende artillerie.
 (K.M.Ac.) Koninklijke militaire academie.
 (R. en Hs.) Rij- en hoefsmidschool.
 (B.K.) Eereteeken voor belangrijke krijgsbedrijven.
 Het cijfer achter de namen der paardenartsen is het cijfer van het dienstkruis, terwijl de datum aangeeft den datum van aanstelling in den rang.

DE REDACTIE.

A. *Gediplomeerde veeartsen, krachtens Kon. Besluit van 1855 of 1861 en artt. 8 en 10 der wet van 1874.*

GRONINGEN.

- R. BOSSCHER,	Veendam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- H. BUISKOOL,	Nieuwolda (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- J. DOORNBOS,	Schildwolde (L.).
- A. W. HEYDEMA,	Groningen (L.).
- H. H. HUIZINGA,	Appingedam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- A. J. KOSTER,	Beerta (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- K. J. F. LAMÉRIS,	Warffum (L.).

H. S. LUURS,	Noordhorn.
- M. SMIT,	Veendam (L.).
- B. TACOMA,	Grijpskerk (L.).
- F. B. VENEMA,	Middelstum (L.).
- J. J. VERDENIUS,	Winschoten (L.).
- M. VERDENIUS,	Groningen (D.V.A.) (L.).
- H. G. WERKMAN,	Uithuizermeede (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- K. J. WERKMAN,	Leens (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- P. WERKMAN,	Leens (L.).
- K. F. WIERSUM,	Groningen (L.).

FRIESLAND.

- J. ATTEMA,	Koudum (L.).
- K. BERGSMA,	Irnsum (L.).
- J. W. DE BOER,	Wolvega (L.).
- R. BOER HZN.,	St. Anna Parochie (L.).
- F. BOERHAVE,	Oosterwolde.
- T. BOSMA,	Wommels (L.).
- P. C. BUYTERSE,	Harlingen (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- H. F. EGGINK,	Beesterzwaag (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- M. A. HIBMA JR.,	Franeker (L.).
- B. J. C. HUBENET,	Dokkum (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- J. JANSMA,	Joure (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- N. B. KIELSTA,	Opeinde.
- G. VAN DER MEULEN,	Menaldum (L.).
- J. PLET,	Heerenveen (L.).
- H. C. POLL,	Witmarsum (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- J. B. SNELLEN,	Workum (O. V.).
- H. VAN STAA,	Sneek (L.).
- E. SYTSEMA,	Kollum (L.).
- H. VEENSTRA,	Schrans-Huizum (L.).
- J. VOLLEMA,	Winsum.
- J. DE VRIES,	Hallum (L.).
- M. DE VRIES,	Langezwaag.
- J. M. D. WESTHOLZ,	Leeuwarden (D.V.A.) (L.).
- P. Y. YPES,	Ferwerd (L.).
- J. M. A. ZWART,	Leeuwarden (Pl.v. D.V.A.) (L.).

DRENTHE.

- L. HUBENET, Hoogeveen.
- H. A. KROES, Dieverbrug (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- G. J. MOS, Assen.
- H. MOS, Assen (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- J. M. A. VAN NES, Zuidlaren (L.).
- G. A. REIMERS, Ruinerwolde (L.).
- H. REIMERS, Dalen (Pl.v. D.V.A.).
- J. TIETEMA, Peize (Pl.v. D.V.A.).
- H. WOLTERS, Gasselternijeven (L.).

OVERIJSEL.

- o E. A. H. A. BOUDEWIJNS, Deventer (O.P.A.).
- J. H. CRAMER, Almelo (L.).
- J. W. B. EGBERTS, Kampen (Pl.v. D.V.A.).
- E. FABER, Deventer (Arts) (L.).
- B. DE JONG, Rijssen (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- R. KATTENWINKEL, Wijhe (L.).
- E. W. H. LANTMAN, Borne.
- G. LUBBERINK, Staphorst (L.).
- B. SIKKEMA, Dalfsen (L.).
- J. J. U. SMITS, Deventer.
- F. S. J. VEEZE, Enschedé (L.).
- A. H. VOETELINK, Steenwijk, gemeente-secretaris.
- H. VOETELINK, Zwolle (Pl.v. D.V.A.).

GELDERLAND.

- D. AKKERMAN, Brummen (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- S. W. ARNTZ, Millingen (L.).
- TH. H. L. ARNTZ, Nijmegen (L.).
- W. DE BEIJL, Barneveld (L.).
- A. A. BOSCH, Groenlo (L.).
- M. G. DE BRUIN, Zalt-Bommel (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- F. W. VAN DULM, Arnhem (L.).
- J. N. DIJKMAN, Arnhem (Pl.v. D.V.A.) (L.).

- G. J. EGGINK, Twelloo (L.).
 - W. L. GITZELS, Bommel (L.).
 - L. HERMKES, Cuilenburg (L.).
 - G. L. HINRICHS, Elst (L.).
 - J. HOOGLAND JGZN., Zeddam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 C. A. W. VAN HOORN, Arnhem (D.V.A.).
 - H. J. C. VAN LENT, Wamel (L.).
 - J. T. VAN LOHUIZEN, Winterswijk (L.).
 W. J. G. MEERSTADT, Gorssel.
 ○ J. H. MEIJERINK, Winterswijk (O.V.).
 - F. MOS, Elburg (L.).
 - J. M. VAN NIEUWENHUYZEN, Genderingen (L.).
 - A. D. OOSTERBAAN, Lochem (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 E. OVERBOSCH, Zutfen.
 C. F. REICHMAN, Steenderen.
 - F. F. REICHMAN, Hengelo (L.).
 J. E. REICHMAN, Oosterbeek.
 - H. C. REIMERS, Wageningen (Pl.v. D.V.A.) (L.), leeraar
 landbouwschool.
 ○ J. P. F. A. VAN ROOSMALEN, Nijmegen (O.V.).
 - D. J. B. RUTGERS, Doesburg (L.).
 - C. SCHILPEROORT, Apeldoorn (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - D. SCHURINK, Hummelo (L.).
 - L. J. SMITS, Nijkerk (O.V.).
 - W. VAN STAA, Tiel (L.).
 - TH. M. THIEN, Vorden (L.).
 - J. VAN TRIGHT, Zalt-Bommel (Apotheker) (L.).
 T. G. J. WIGHT, Harderwijk.

 UTRECHT.

- S. A. CRAMER, 1) Utrecht (L.).
 ○ J. CRANS, 1) Utrecht (L.).
 ○ L. A. J. DEVER, 1) Utrecht (L.).
 \ D. F. VAN ESVELD, Utrecht (L.V.A.S.) (L.).
 \ G. GOOSEN, Houten (L.).
 \ J. J. F. HARTMAN, Loenen (L.).
 \ K. HOEFNAGEL, Utrecht (Pl.v. D.V.A.) (L.).

 1) Studeert in de Geneeskunde.

- G. J. HOOGLAND,	Utrecht (L.).
o J. H. HOUTZAGERS,	Utrecht (O.P.A.).
- H. VAN DER LINDEN,	Mijdrecht (Pl.v. D.V.A.) (L.).
o J. C. D. MINLOT,	Utrecht (O.P.A.).
- A. OVERBOSCH,	Amersfoort (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- K. J. POLL,	de Bildt (L.).
- W. C. SCHIMMEL,	Utrecht (L.V.A.S.) (L.).
o J. SCHOUTEN,	Utrecht (Arts).
o G. C. SCHRÖDER,	Bunnik (O.V.).
- H. J. H. STEMPEL,	Utrecht (D.V.A.) (L.).
- M. H. J. P. THOMASSEN,	Utrecht (L.V.A.S.) (L.).
- F. TH. WEITZEL,	Utrecht (L.V.A.S.) (L.).
- Dr. A. W. H. WIRTZ,	Utrecht (D.V.A.S.) (E.L.).

NOORD-HOLLAND.

- P. BEUNDERS, 1)	Amsterdam (L.).
- J. M. BILLROTH,	Hoorn (Pl.v. D.V.A.) (L.).
o J. BLAUW,	de Rijp (O.V.).
- B. M. BUSING,	Naarden (L.).
- J. FOLMER,	Hoofddorp (L.).
- A. L. J. GOETHALS,	Amsterdam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
o G. J. HENGEVELD,	Haarlem (O.L.).
- M. J. HENGEVELD G.JZN.,	Haarlem (D.V.A.) (L.).
- P. KOREVAAR, 1)	Amsterdam (L.).
- W. H. LAMPE,	Purmerend (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- F. M. DE LEUR,	Weesp (L.).
- J. MAZURE CZN.,	Amsterdam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- G. MUIJS,	Schagen (L.).
- J. H. VAN OIJEN,	Haarlem (Pl.v. D.V.A.) (L.).
Dr. L. G. VON REEKEN,	Haarlem (O.V.).
- J. REMPT,	Alkmaar (L.).
- J. W. ROELOFFS,	Texel (L.).
J. E. C. SCHOOK,	Hilversum (O.P.A.) (Burgemeester).
D. VAN DER SLUIJS, 1)	Amsterdam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- IJ. VAN DER SLUIS, 1)	Amsterdam (L.).
- A. P. SMITS, 1)	Amsterdam (L.).
- W. S. STÜVEN,	Amsterdam (L.).

1) Werkzaam aan het Abattoir te Amsterdam.

ZUID-HOLLAND.

- B. J. AALBERS, Rijsoord (O.V.) (L.).
 - H. VAN AKEN, 's Gravenhage (L.).
 ○ J. A. ALERS, 's Gravenhage (O.V.).
 - W. F. ALTEVOGT, Klaaswaal (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - H. ANKER, Oudewater (L.).
 - D. DE BRUIN, Strijen (L.).
 ○ A. J. DE BRUIJN, 's Gravenhage (O.P.A.).
 - M. C. VAN BUUREN, Zuidland (L.).
 - F. A. DEIJERMANS, Dirksland (L.).
 - J. J. F. DHONT, 1) Rotterdam (L.).
 - P. G. ELAND, 's Gravenhage (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - H. L. ELLERMAN, Dordrecht (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - C. FAUËL, Nieuwenhoorn (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - M. FLOHIL, Zoetermeer (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - P. A. GOEDHART, Meerkerk (L.).
 - J. J. HENDRIKSE, Groot-Ammers (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 V. J. J. VAN HINSBERGH, Woerden (L.).
 ○ D. VAN HULST, Nieuwveen (O.V.) boekhandelaar.
 - A. DE JONG, Oud-Alblas (L.).
 - D. A. DE JONG, Oudshoorn (L.) Leeraar Zuivelschool.
 - H. DE JONG, Barendrecht (L.).
 J. VAN KLAVEREN, Schoonderwoerd (L.).
 - J. KLEIBURG, Nieuw Lekkerland (L.).
 - E. A. KOK, Rotterdam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 J. KORTEWEG, Leerdam.
 I. KORTEWEG, Strijen (O.V.) plattel. heelmester.
 - D. KRUIJT, Delft (L.).
 - F. J. KRUIJT, Oude Tonge (L.).
 - J. F. LAMÉRIS, 's Hage (D.V.A.) (L.).
 - A. VAN LEEUWEN, Leiderdorp (L.).
 - C. M. MAZURE, Rotterdam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 ○ W. A. MULDER, Schiedam (O.V.) gemeente-secretaris.
 - E. OVERBOSCH, Gouda (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - J. POELS, Rotterdam (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 - H. POOT, Naaldwijk (L.).
 ○ G. L. REEDIJK, 's Gravenhage (O.V.).
 - TH. G. VAN RIJSSEL, Dordrecht (D.V.A.) (L.).

1) Directeur van het Abattoir te Rotterdam.

- C. A. ROTSCHEID, Delfshaven (L.).
- J. C. VAN DER SLOOTEN, 's Gravenhage (L.).
- G. J. C. VAN DER STARP, Gorinchem (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- W. F. STEIJGERWALT, Leiden (Pl.v. D.V.A.).
- L. SWART, Dordrecht (O.V.) (L.).
- A. J. VAN VELZEN, Schiedam (L.).

Z E E L A N D.

- J. H. BIJBAU, Kolijsplaat (O.V.).
- G. A. BLINDENBACH, Zierikzee (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- A. H. GELUK, Elkerzee (L.).
- J. KOOIMAN, Cortgene (L.).
- M. LUCIEER, IJzendijke (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- C. MAZURE, Middelburg (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- M. LUTEIJN MAZURE, Oostburg (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- E. L. VAN MERVENNÉE, Goes (Pl.v. D.V.A.) (L.).
- J. Z. RISCH, Scherpenisse (L.).
- B. J. VERMANDE, Heinskenszand (L.).
- J. VEIJS, Cadzand (O.V.).
- D. G. DE VRIES, Clinge (Pl.v. D.V.A.) (L.).

N O O R D B R A B A N T.

- A. BIERMAN, Helmond (Pr. V.) (L.).
- L. J. H. BLOEMEN, Oosterhout (Pr. V.) (L.).
- J. C. BOOTS, Cuyk (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).
- P. A. F. H. BOOTS, Tilburg (Pr. V.) (L.).
- H. A. P. BRUNT, Cappelle (Pr. V.) (L.).
- H. A. DEN ENGELSE, Dinteloord (L.).
- J. KÖHLER, Almkerk (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).
- J. DE MAN, Bergen op Zoom Pr. V.) (L.).
- P. F. MICHELS, Heusden (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).
- A. J. MONTÈNS, Breda (D.V.A.) (L.).
- P. A. VAN DEN MUNCKHOF, Boxmeer (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).
- J. J. NOEST, Lith (L.). Agent brandassurantie.
- W. J. P. D. VAN OPPENRAAY, Oosterwijk (O.P.A.) Distr. Schoolopz.
- P. DEN OUDEN, Zevenbergen (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).

- W. J. PAIJMANS, Oss (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).
 E. A. ROVERS, Steenbergen (O.V.).
 A. F. STICKEL SCHOEMAKER, 's Hertogenbosch (O.P.A.).
 Dr. P. F. VERMAST, Etten (L.) (Arts).
 A. J. VLAMINGS, 'sHertogenb. (Pl.v. D.V.A.) (Pr. V.) (L.).

 LIMBURG.

- T. A. L. BEEL, Venraay (L.).
 H. BILLEKENS, Weert (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 J. BILLEKENS, Horst (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 A. G. A. CLERX, Echt (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 M. J. H. DUIJSSENS, Heerlen (L.).
 G. B. GOOSSENS, Roermond (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 C. H. M. HOUBA, Roermond (O.P.A.).
 P. K. M. HOUBA, Maastricht (Pl.v. D.V.A.) (L.).
 L. T. JANNÉ, Roermond (D.V.A.) (L.).
 H. J. LEMMENS, Schimmert (L.).
 J. H. NUSS, Heerlen.
 M. STOFFELS, Roermond (O.P.A.) (L.).

 PAARDENARTSEN IN NEDERLAND.

Dirigeerend Paardenarts (*Luitenant Kolonel.*)

- J. J. HINZE (25) 26 April 1888, 'sGravenh.(L.).

Paardenartsen der Eerste Klasse (*Kapitein.*)

- W. F. SCHRÖDER, *Majoor-titulair*
 (30) 1 V.A., 26 April 1888, Utrecht (L.).
 H.M.STICKEL SCHOEMAKER (30) 3 H., 12 Nov. 1874, Leiden.
 R. J. SCHOUTEN (25) 2 H., 29 Dec. 1879, 's Hertogenb.
 J. LAMÉRIS (20) 3 H., 28 Dec. 1881, 'sGravenh.(L.).
 J. L. VAN DER WURFF (20) 2 H., 18 April 1885, Venlo (L.).
 D. C. VALEWINK (20) 2 V.A., 19 Febr. 1886, 'sGravenh.(L.).
 A. OVERBOSCH (20) 3 V.A., 19 Febr. 1886, Breda.
 J. B. H. MOUBIS (20) R. EN H.S., 19 Febr. 1886, Amersf. (L.).
 J. N. BALLANGÉE (15) 1 H., 5 Sept. 1886, Deventer (L.).

Paardenartsen der Tweede Klasse (*Eerste Luitenant.*)

H. C. ITTMAN (15) remonte-depot,	12 Dec. 1879,	Milligen.
J. I. G. CAYAUX, 3 V.A.,	1 Febr. 1880,	Roerm. (L.).
A. A. DE MAN (<i>op non-activiteit</i>),	26 Aug. 1880,	Middelb. (L.).
E. A. L. QUADKKER, K.M.AC.,	26 Aug. 1880,	Breda (L.).
W. G. VAN DER WAL, R.A.,	29 Sept. 1883,	Arnhem (L.).
J. J. WESTBROEK, 1 V.A.,	16 Oct. 1883,	Utrecht.
L. J. M. RIJNENBERG, 1 H.,	11 Mei 1884,	Haarlem.
J. VAN DE VELDE (<i>ged. Ned. Ind.</i>),	30 Aug. 1885,	
H. VIXSEBOXSE, 1 H.,	17 Febr. 1886,	Zutfen.
C. VAN HEELSBERGEN (<i>gedetach.</i> <i>Ned. Indië</i>),	21 Mei 1886,	
A. FREDERIKSE, 1 V.A.,	13 Febr. 1887,	Amersf. (L.).
P. C. MUIJZERT, 2 V.A.,	9 Sept. 1887,	Leiden (L.).

Paardenartsen der Derde Klasse (*Tweede Luitenant.*)

P. BROUWER, 3 H.,	14 Nov. 1886,	Amsterd. (L.).
M. E. BARON BENTINCK, 3 H.,	26 Febr. 1887,	'sGravenh.(L.).
L. J. VAN RHIJN 3 V.A.,	18 Dec. 1888,	Bergen op Zoom (L.).
J. M. KNIPSCHER, 1 H.,	6 Maart 1890,	Deventer (L.).

PAARDENARTSEN IN NEDERLANDSCH INDIË.

Paardenartsen der Eerste Klasse (*Kapitein.*)

H. MARS (Bk.) (15),	13 Dec. 1882,	Batavia.
L. J. HOOGKAMER (Bk.),	29 Aug. 1889,	(<i>met verlof in</i> <i>Nederland</i>).

Paardenartsen der Tweede Klasse (*Eerste Luitenant.*)

J. DE JONGH (Bk.),	30 Juli 1882,	(<i>met verlof in</i> <i>Nederland</i>).
A. M. VERMAST (Bk.) (L.),	13 April 1886,	(<i>idem</i>).

S. SCHILSTRA,	13 April 1886,	Atjeh.
C. VAN HEELSBERGEN, (<i>gedet. v. h. Nederl. leger,</i>		Batavia.
R. A. PLEMPER VAN BALEN,	29 Juni 1887,	Banjoe Biroe.
J. VAN DE VELDE, (<i>gedet. v. h. Nederl. leger,</i>		Salatiga.

Paardenartsen der Derde Klasse (*Tweede Luitenant*).

H. J. TROMP DE HAAS,	12 Dec. 1888,	Makasser.
R. TAKENS,	20 Maart 1890,	?

VEEARTSEN IN NEDERLANDSCH INDIË.

K. BOSMA,	G.V.A.,	Bezoeki.
J. K. F. DE DOES,	A.B.V.D.,	? (L.).
D. P. F. DRIESSEN,	G.V.A.,	Batavia.
A. TH. H. DRIESSEN,	G.V.A.,	Soerabaija.
W. EEFING,	A.B.V.D., (<i>empirist</i>),	Palembang.
W. J. ESSER,	G.V.A.,	Mr. Cornelis.
D. J. FISSCHER,	G.V.A.,	Palembang.
D. HUBENET,	A.B.V.D.,	?
H. H. M. KLEIN,	G.V.A.,	Padang.
F. PASZOTTA,	G.V.A.,	Tegal.
P. P. VAN DER POEL,	A.B.V.D.,	Bantam.
C. A. PENNING,	G.V.A.,	Soekabo emi.
C. G. A. A. ROUIJER,	G.V.A.,	Semarang.
P. A. VAN VELZEN,	G.V.A.,	Tangerang.
A. DE VLETTER,	A.B.V.D.,	Bantam (L.).
F. H. VAN DOMMELEN,	veearts en landheer,	Semarang.
E. F. L. KORTMAN,	veearts,	Medan-Deli (L.).
J. J. POSTMA,	O.P.A.,	Batavia.
A. VRIJBURG,	veearts,	Medan-Deli.

Veeartsen in het buitenland gediplomeerd en toegelaten
tot de uitoefening der praktijk hier te lande.

de naam () zegt waar ze gediplomeerd zijn.

J. BAUWENS,	Axel (Hannover) (Pl.v. D.V.A.) (L.).
H. J. KEGELAER,	Hontenisse (Hannover) (Pl.v. D.V.A.) (L.).
TH. J. F. KEGELAER,	Steenbergen (Hannover) (Pr. V.).
A. DE MEESTER 1),	West-Capelle in België (Brussel).
H. PINCKERS,	Gulpen (Brussel).
F. VAN DE VORST,	Sittard (Brussel).

*Personen aan welke volgens artt. 15 of 16 der wet van
8 Juli 1874 (Staatsblad n°. 98) de uitoefening der
Veeartsenijkunde is toegestaan.*

GRONINGEN.

R. ABBRING,	Garmerwolde.
H. J. BLINK,	Sappemeer.
J. H. BOK,	Lutjegast, smid.
H. DOORNBOS,	Schildwolde.
K. J. DOORNBOS,	Bedum.
D. E. DUURSMa,	Marum.
F. HIDDING,	Vlagtwedde, gemengd bedrijf.
H. R. HUITING,	Onstwedde.
J. HUIZINGA,	Uithuizen.
S. D. DE JONG,	Groningen.
O. KOSTER,	Pieterzijl.
H. H. LUURS,	Groningen, winkelier.
S. LUURS,	Stedum.
J. L. MEELKER,	Bellingwolde, gemengd bedrijf.
G. OLGERS,	Mitwolda.
G. P. OOSTERHOF,	Sebaldeburen, landbouwer.
F. SMID,	Garmerwolde, gemengd bedrijf.

1) Heeft toestemming hier te lande praktijk uit te oefenen.

J. J. SMIT,	Meeden.
J. T. SMIT,	Aduard.
M. J. SMIT,	Appingedam, gemengd bedrijf.
W. J. TIETEMA,	Tolbert.
R. R. TJAPKES,	Wedde, gemengd bedrijf.
H. G. VEGTER,	Nieuwe Pekela, gemengd bedrijf.
C. WIGHT,	Winschoten.

FRIESLAND.

P. S. HAMSTRA,	Stiens.
S. IJ. HAMSTRA,	Oudkerk.
S. P. HIBMA,	Tzummarum.
J. J. KERKHOF,	Akkrum.
L. E. WESTRA,	Driestum.

DRENTHE.

K. BENUS,	2 ^{de} Exloërmond.
N. FRANK,	Beilen.
F. TER VELDE,	Anlo.

OVERIJSSSEL. 1)

G. ALBRINK,	Denekamp.
A. J. C. ALINK,	Ootmarsum.
A. BOLSCHER,	Raalte.
J. M. BOLSCHER,	Tubbergen.
J. TH. FRANKEN,	Olst.
L. FRANKEN,	Haaksbergen.
R. FRANK,	Steenwijkerwolde.
D. FRANKENHUIS,	Enschede.
M. FRANKENHUIS,	Oldenzaal.
G. TER HAAR,	Markelo.

1) Van de bijbetrekkingen der empiristen in Overijssel en in het Oostelijk gedeelte van Gelderland is der redactie niets bekend; zij houdt zich voor mededeelingen ten zeerste aanbevolen.

H. J. HOMMELS,	Oldenzaal.
J. HUTTEN,	Tubbergen.
H. JALINK,	Wijhe.
J. A. LEUNK,	Vriezenveen.
W. M. MEYER,	Dalfsen.
H. G. MEYNDERS,	Weerseloo.
T. OFFENBERG,	Heino.
G. PEZIE,	Almelo.
M. PHILIPSON,	Averceest.
C. J. B. SCHEPER,	Lutte.
H. SCHURINK HZN.,	Zwolle.
G. J. STOKREEF,	Markelo.
A. TIMMERMAN,	Ambt-Delden.
E. J. VAN TRAAST,	Hengelo.
W. TIJINK,	Goor.
J. UBAK,	Staphorst.
R. VEURMAN,	Avereest.
W. WINTERS,	Ambt-Vollenhoven.
G. J. WISSINK,	Haaksbergen.
A. WOELDERINK,	Hellendoorn.

GELDERLAND.

J. BELTMAN,	Laren.
G. J. BIERMAN,	Aalten.
O. J. BOELENS,	Druten.
G. W. BULTEN,	Ambt-Doetichem.
H. DEGEN,	Valburg.
J. H. DEMMINK,	Laag-Keppel.
G. VAN ELK,	Druten.
S. GOLDSMIT,	Wageningen.
F. VAN DE GRAAFF,	Zoele.
J. J. VAN DE GRAAFF,	Maurik.
A. HARDEMAN,	Lunteren.
J. VAN HOEVELAKEN,	Scherpenzeel.
P. HOPPE,	Zevenaar.
A. JALINK,	Epe.
M. DE KLEVN,	Batenburg.
B. LINTHORST,	Voorst.

J. LORINK,	Stad-Doetichem.
W. LUBBERS,	Didam.
G. J. LUTGERS,	Winterswijk.
H. MAARSE,	Eibergen.
N. MENCO,	Winterswijk.
H. P. NIEUWENHUIS,	Gendringen.
J. H. NIJLAND,	Nijkerk, apotheker.
H. OBBINKT,	Ambt-Doetichem.
S. SANDERS,	Neede.
C. VIETS,	Wageningen.
D. VINKENBERG,	Voorst.
V. VRIJHEID,	Doesburg.
B. A. WALFOORT,	Ruurlo.
C. VAN WIGGEN,	Putten.
S. DE WILDE,	Voorst.

 UTRECHT.

A. BLANKEN,	Cothen.
J. VAN DIJK,	Westbroek.
J. H. HOOGLAND,	Utrecht.
H. HOOGLAND,	Utrecht.
W. HOOGLAND,	Utrecht.
E. KOK,	Leusden,
L. KOK,	Soest.
C. KUIJER,	Hoogland.
A. VAN PEER,	Harmelen.

 NOORD-HOLLAND.

J. ERKELENS,	Nieuwer-Amstel.
G. GUNDER,	Ursem, veehouder.
M. HOBRE,	Alkmaar, gepens. als keurmeester.
J. HOEBE,	Schoorl, smid.
C. H. HOOGLAND,	Amsterdam.
H. C. HOOGLAND,	Amsterdam.
J. J. KLEIJNE,	Assendelft, oefent zelden praktijk uit.
A. KOELEMEEJ,	Oude-Niedorp, schilder.

H. KOELEMENIJ,	Spanbroek.
B. KOPERBERG,	Haarlem.
G. P. LANGENDIJK,	Velzen, landbouwer.
M. MARCHAND,	Amsterdam.
F. RAVEN,	Alkmaar, keurmeester veemarkt.
D. REMPT,	Aartswoud.
S. ROL,	Krommenie.
D. SCHEKKERMAN,	Venhuizen, smid.
J. SCHILD GZ.,	Enkhuizen, barbier en lijkbezorger.
C. SCHRIEKEN,	Zijpe, veehouder.
H. L. SMIT,	Laren.
C. VAN VELZEN,	Hoogkarspel, daglooner.
J. VAN VELZEN,	Nibbikswoud, landbouwer.
J. VERDUIN,	Watergraafsmeer.
J. VISSER,	Oudkarspel, smid.

 ZUID-HOLLAND.

C. BARENDREGT,	Puttershoek.
B. DEN BOER,	Strijen.
A. DE BRUIN,	Krimpen a/d Lek.
J. VAN DAM,	Woubrugge.
A. A. DONKER,	's Gravenhage.
D. GOEDHART,	Langerak.
A. DE HAAN,	Nieuw-Lekkerland.
R. DE HEER,	Berkel.
P. HOLLEMAN,	Nieuwe Tonge.
A. KLEM,	Herkingen, smid.
J. KLEM,	Vierpolders, smid.
A. KROON,	Peursum.
J. VAN DER MAST,	Dubbeldam.
C. DE MOOIJ,	Ouddorp, smid.
W. F. MUIS,	Alkemade.
C. OKKERSE,	Gouda, veehouder.
J. OKKERSE,	Woerden.
J. PIETERSE,	Stad aan 't Haringvliet, ketellapper.
A. RIEDÉ,	Rozenburg, smid.
R. RIEDÉ,	Zuidland, paardenkooper.
T. RIETMIJER,	Oegstgeest.

H. RIPPING,	Gonda.
F. VAN RIJ,	Oud-Beijerland.
D. VAN DER SLUIJS,	Dirksland, landbouwer.
J. STOUT,	Spijkenisse.
A. TROUW,	Piershil, landbouwer.
G. TROUW,	Zuid-Beijerland.
J. VEERMAN,	Nieuwenhoorn, landbouwer.
W. VAN WIJNGAARDEN,	Zevenhuizen.
J. ZUIDWIJK,	Koudekerk.

 Z E E L A N D.

J. BOONE,	's Heer-Arendskerke (Nieuwdorp), smid.
P. BOSDIJK,	's Heerenhoek, rietdekker, kermisviolist.
J. DE FEYTER,	Ter-Neuzen, landbouwer.
J. KEGELAER,	Hontenisse.
A. KIEVIT,	's Gravenpolder, slager en rietdekker.
J. KRAAMER,	O. en W. Souburg.
M. LANOOV,	St. Annaland, smid.
M. VAN DER MAAS,	Cortgene.
W. VAN OOSTEN,	Driewegen, landbouwer.
B. DE PAUW,	Breskens, landbouwer.
P. DE PLAA,	Meliskerke.
H. RIEMENS,	Zaamslag.
C. F. VAN ROOY,	IJzendijke.
J. VAN DER SANDE,	Groede, smid.
H. DE SMIDT,	Kruiningen, oud-smid, rentenier.
H. VERHOEK,	Oosterland.
D. B. WAALPUT,	Overslag, smid.
K. J. VAN DER WAL,	Kapelle.
G. J. VAN DER WELLE,	Nieuw en St. Joostland, smid.
A. DE WILDE,	Oud-Vossemeer, schilder.

NB. Aan C. L. DE SUTTER te Stekene (België) is vergunning tot het uitoefenen der Veeartsenijkunde over onze grenzen verleend.

NOORD-BRABANT.

- F. C. AARTS, Huybergen, koffiehuishouder.
 H. AKKERMANS, Oss, slager, veehouder, koffiehuishouder.
 A. VAN DER AUDERA, Roosendaal.
 C. VAN BEMDEN, Dinteloord, smid.
 J. VAN BERKEL, Velp, landbouwer.
 J. BRANTS, Dongen, smid.
 A. COMMISSARIS, Bergen op Zoom, koffiehuishouder.
 F. VAN CORVEN, Hilvarenbeek.
 G. DAALMANS, Woensdrecht, koffiehuishouder.
 J. C. DEKKERS, Oudenbosch, winkelier, handelaar in brandstoffen.
 F. VAN DOMMELEN, Veldhoven, landbouwer.
 A. VAN DOORN, Fijnaart, smid, handelaar in steenkolen.
 S. VAN DOORN, Fijnaart, smid.
 W. JANSSEN, Veghel, slager.
 J. VAN KOLLENBURG, Oirschot, landbouwer.
 P. VAN LOON, Oudenbosch, smid.
 G. MAASAKKERS, St. Oedenrode, landbouwer.
 L. MOLENSCHOT, Teteringen.
 F. J. MONU, Woensdrecht (Ossendrecht), koffiehuishouder.
 TH. PAYMANS, Terheijden, (Wagenberg), leerlooier.
 P. RIEDE, Tilburg, werkman staatsspoor.
 F. VAN ROOY, Halsteren, koffiehuishouder.
 C. RUTTEN, Oosterhout, landbouwer.
 A. SMITS, Deurne, landbouwer.
 G. THOONEN, Haps, landbouwer.
 A. VERHOEVEN, Meeuwen, smid en landbouwer.
 F. VERHOEVEN, Ginneke.
 A. VOETEN, Wouw, koffiehuishouder.
 H. VOETEN, de Leur, koffiehuishouder en rijtuigverhuurder.
 J. DE VRIES, Helmond, landbouwer.
 W. DE VRIES, Schijndel, landbouwer.

L I M B U R G.

P. BROUWERS,	Wylré, grondeigenaar.
L. P. DOHMEN,	Schinveld.
S. EVERTS,	Sevenum, koopman, oefent de praktijk niet uit.
J. FRANSEN,	Meyel.
L. HENDRIKS,	Nederweert, herbergier en winkelier.
C. HORN,	Sittard.
J. P. KNOPS,	Wittem.
P. J. KOCH,	Helden.
J. LEURS,	Roosteren.
J. H. MERIS,	Urmond.
CH. M. PINCKAERS,	Eijsden.
J. M. RIJS,	Sevenum, akkerman en vrachtrijder.
N. VAN DE VORST,	Sittard.

OVERZICHT.

PROVINCIEËN.	Gediplomeerde Veeartsen.	Empirici.	Leden der Maatschappij.
Groningen	17	24	16
Friesland	25	5	20
Drenthe	9	3	5
Overijssel	13	30	7
Gelderland	35	31	26
Utrecht	20	9	15
Noord-Holland	22	23	18
Zuid-Holland	43	30	35
Zeeland	12	20	10
Noord-Brabant	19	31	16
Limburg	12	13	10
Totaal	227	219	178
Paardenartsen van het Neder- landsche leger	26	—	17
Paardenartsen van het Indi- sche leger.	8	—	1
Veeartsen in Nederlandsch Indië	18	1	3
Buitenlands gediplomeerde Veeartsen	5	—	2
Algemeen totaal	284 ¹⁾	220 ²⁾	201 ³⁾

1) Onder dit aantal zijn 54 veeartsen die de praktijk niet of alleen ambtshalve uitoefenen, terwijl er slechts enkele practizerende veeartsen zijn die er eene bijbetrekking bij uitoefenen.

2) Onder dit aantal zijn er zeker 86 die er eene bijbetrekking bij uitoefenen; eene meer nauwkeurige opgave daarvan hopen wij later te geven.

3) Aan de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenij kunde zijn nog verbonden als :

a. Eereleden: Prof. Dr. TH. MAC-GILLAVRY, Leiden; Dr. A. W. H. WIRTZ, (Directeur R. V. A. School). Zie pag. 257.

b. Correspondeerende leden: Dr. L. MULDER, 's Hage; CH. SIEGEN, veearts in Luxemburg.

c. Leden, niet veeartsen: De Geldersche Maatschappij van Landbouw, Dr. L. J. VAN DER HARST, (L.V.A.S.); Dr. D. J. VAN DER PLAATS, (L.V.A.S.); Dr. H. ZWAARDEMAKER, (officier van gezondheid) en Dr. H. J. HAMBURGER, (L.V.A.S.).

NECROLOGIE.

Den 30sten Mei 1890 overleed te Schildwolde de Heer D. VAN SETTEN, die in 1855 tot veearts werd bevorderd.

Nog zijn overleden de empiristen:

J. W. ASME te Molkwierum;

W. PRIESTER te Wissekerke;

JOH. DE FEIJTER te Hoek;

J. DE VRIES te Gemert;

C. RAVEN te Schagen;

P. J. HERMANS te Horst.

PERSONALIA.

De veearts C. J. POLL te de Bildt is door den Minister van Oorlog belast met den vétérinair dienstdienst in de legerplaats te Soesterberg.

De veearts J. SCHOUTEN heeft op 14 Juni het laatste gedeelte van het arts-examen met goed gevolg afgelegd; de veearts J. CRANS op 17 Mei het eerste gedeelte van het practisch arts-examen en de veearts S. A. CRAMER op 5 en 21 Juni het eerste en het tweede gedeelte van het theoretisch artsexamen.

Door den directeur van binnenlandsch bestuur in Ned.-Indië is bepaald: dat de ambtenaar voor den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst P. A. VAN VELZEN belast blijft met het vétérinair toezicht in de afdeeling Tangerang (resid. Batavia).

Gesteld; ter beschikking van den resident van Palembang de ambtenaar van den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst D. J. FISCHER en de ambtenaar voor den burgerlijken dienst W. EEF-
TING; van den resident van Bantam de ambtenaren voor den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst A. DE VLEETTER en P. P. VAN DER POEL.

Met 1 Juli is op nonactiviteit gesteld de paardenarts 2° klasse A. A. DE MAN.

De empirist H. VAN GERSTIN is van Oud en Nieuw Gastel naar België vertrokken.

Bij Gouvernements besluit van 24 Juni is bepaald dat een veearts gevestigd zal zijn te Buitenzorg, Soekaboemi, Tegal, Semarang, Rembang, Soerabaya, Probolingo, Poerworedjo, Soerakarta, Kediri, Padang, Fort de Kock, Palembang, Makasser en Batavia.

Bij Kon. besluit van 27 Maart is (volgens de Fransche mail) de formatie van het corps paardenartsen in Nederl. Indië gewijzigd en zal dit corps voortaan bestaan uit 3 kapiteins, 2 eerste en 3 tweede luitenants.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij Kon. besluit van 13 Mei is:

1°. voor den tijd van drie jaren benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts wien Haarlem als standplaats is aangewezen de veearts D. VAN DER SLUIJS te Amsterdam;

2°. de veearts H. VAN DER LINDEN te Mijdrecht, die als plaatsvervanger is toegevoegd aan den districtsveearts wien Utrecht als standplaats is aangewezen, ook toegevoegd aan den districtsveearts wien Haarlem als standplaats is aangewezen.

De veearts D. VAN HULST te Nieuwveen heeft bij besluit van 4 Juni 1890 eervol ontslag bekomen als plaatsvervangend districtsveearts.

Bij Kon. besluit van 29 Juni is benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Dordrecht als standplaats is aangewezen, E. L. VAN MERVENNÉE te Goes, met toekenning van eervol ontslag als tijdelijk buitengewoon districtsveearts.

Bij Kon. besluit van 26 Juni jl. (*Staatsblad* n°. 22), is het bedrag der belooning voor de geëxamineerde veeartsen, voor elken dag waarop zij bij afwezigheid van den districtsveearts of den districtsveearts-plaatsvervanger diens taak waarnemen, of sedert 1 Januari 1890 hebben waargenomen, bepaald op f 3 per dag.

Bij Ministerieel besluit van 8 Juli 1890 is bepaald dat met

ingang van 16 Juli a. s. het veeartsenijkundig staatstoezicht op Zuid-Beveland is opgedragen aan den districts-veearts TH. G. VAN RIJSSEL, standplaats Dordrecht.

Bij Kon. besluit van 17 Juli is toegevoegd aan den districts-veearts, wien 's Gravenhage als standplaats is aangewezen, de veearts H. VAN DER LINDEN, te Mijdrecht, die als plaatsvervanger is toegevoegd aan de districts-veeartsen, wien Utrecht en Haarlem als standplaatsen zijn aangewezen.

STAATSEXAMENS.

Het diploma van Veearts is den 24sten Juli uitgereikt aan de candidaat-veeartsen:

K. BÜCHLI van Warfhuizen; J. BURGGRAAF van Zegveld; J. VAN DORSSEN van IJsselstein; M. B. TEN HAVE van Uiterburen (Zuidbroek); H. 'T HOEN van Tuil (Haafden); S. KNOPS van Middelharnis; H. M. KROON van Voorst; H. R. RENTEMA van Nieuwe-Schans; A. DE RUIJTER van Gouda en M. F. WEIJERS van Nijmegen.

Het diploma voor het *natuurkundig examen* volgens de art. 8, 9 en 13 der wet van den 8sten Juli 1874 (Staatsblad no. 99) is den 5^{den} Juli uitgereikt aan de H.H.: J. D. VAN DEN BERGH van Schoonhoven; G. BULK van Boskoop; C. A. VAN DORSSEN van Utrecht; J. HARP van Alkmaar; H. G. VAN HARREVELT van Utrecht; W. H. VAN HASELEN van Amersfoort; W. F. HILWIG van Bergen op Zoom; L. VAN KEMPEN van Echt; J. KNOL van Mensingeweer; J. KRAAMER van Oost- en West Souburg; A. KUIPER van Utrecht; C. A. VAN DER LEEDEN van Veghel; L. LOUTER van Heinenoord; J. MAAS van Amersfoort; W. OOSTINGH van Assen; C. ROODZANT van Melissant; A. TEN SANDE van 's-Gravenhage; J. N. A. C. SCHEEPENS van Kampen; G. C. VERKAIK van Utrecht; H. J. DE VRIES van Wijk-bij-Duurstede; B. VRIJBURG van Beesterzwaag en C. T. G. H. DE WILDE van Dreischor.

RIJKS-VEEARTSENIJSCHOOL.

Met ingang van den 14^{den} Mei is aan den tijdelijk adsistent P. D. BEUNDERS op zijn verzoek eervol ontslag verleend.

Bij de overgangsexamens werden 14 van de 19 leerlingen tot het 2de studiejaar en 14 van de 20 tot het 4de studiejaar toegelaten.

Aan het admissie examen namen 32 candidaten deel, waarvan werden geplaatst de H.H.:

J. HUIZINGA van Wijk-bij-Duurstede; N. WOLF van Loosdrecht; G. G. J. WESTHOLZ van Leeuwarden; R. FEDDEMA van Dokkum; C. M. VAN ROOIJEN van Loenen; A. IJMKER van Assen; A. VAN HEUSDEN van Zalt-Bommel; H. J. A. T. STORV van Roermond; A. VAN DE SANDE van Groede; P. BAERENDS van Arnhem; J. LAAY van Brielle.

Bij Kon. besluit is voor het tijdvak van 16 Juli 1890 tot en met 30 September d. a. v., benoemd tot adsistent aan 's rijks veeartsenijschool te Utrecht, A. M. VERMAST, paardenarts 2e kl. van het leger in Ned.-Indië, thans met verlof hier te lande.

VERBETERING.

In de vorige aflevering van dit tijdschrift komen, in het opstel over «winterbeslag» een tweetal zinstorende drukfouten voor, die door den lezer zeker reeds zijn opgemerkt:

Op blz. 136, in den voorlaatsten regel der 2de alinea staat: takken der schroef; dit moet zijn: takken der schaar.

Op blz. 138, regel 14 v. o. staat: 1 m. m.; dit moet zijn: 5 m.M.

N.B. De Redactie vestigt met een enkel woord de aandacht op de in deze aflevering opgenomen advertentie van het **Geneeskundig Weduwenfonds**. Uit die advertentie blijkt voldoende op welke wijze dit fonds beheerd wordt en bij wie men zich nadere inlichtingen verschaffen kan.

Professor C. PEKELHARING te Utrecht, oud-leeraar aan Rijks-veeartsenijschool, heeft zich bereid verklaard alle gewenschte inlichtingen te verschaffen aan hen die zich geneigd mochten gevoelen deel te nemen aan het fonds.

DE RED.